

بين الملل سوم پس از نين

لئون تروتسكى

مترجم: هوشنگ سيهر

بدنبال مرگ لنین تغییری مهم و کیفی در حزب کمونیست شوروی و در نتیجه در بین الملل سوم (کمینترن) - رخ داد. سیاست انترناسیونالیزم پرولتری جای خود را به نظریه ملی گرایانه و ضد انقلابی "سوسیالیزم در یک کشور" داد. اولین بیان تئوریک این نظریه جدید، تز استالینیستی "همزیستی مسالمت آمیز" در "برنامه پیشنهادی" ششمین کنگره بین الملل سوم (۱۹۲۶) تجلی می یافت. تروتسکی اثر " بین الملل سوم پس از لنین" را در جواب به "برنامه پیشنهادی" استالین - بوخارین برشته تحریر درآورد. وی در این کتاب نظریه "سوسیالیزم در یک کشور" را بیاد سخت ترین حملات می گیرد و علل شکست های اساسی و پی در پی جنبش جهانی کارگری را در دهه ۱۹۲۰ (نظیر انقلاب آلمان، اعتصاب عمومی انگلستان و انقلاب دوم چین) که ناشی از احیای نظریه منشویکی "انقلاب دو مرحله ای" بود و توسط رهبری بین الملل سوم اعمال می گردید، به بهترین وجهی نشان می دهد. تروتسکی در این اثر، خطوط کلی استراتژی و تاکتیک انقلابی مورد نیاز کشورهای عقب افتاده ای نظیر ایران را که قرن بیستم و عصر امپریالیزم طلب می کند، تدوین نموده است.

روی جلد : برج تاتلین. طرح بنای یادبودی است که برای تجلیل از بین الملل سوم پیشنهاد شده بود .

This is a Persian translation of
Leon Trotsky,
“The Third International after Lenin”

Translated by: Houshang Sepehr

Leon Trotsky

مؤلف :

The Third International after Lenin

عنوان اصلی :

Publisher: Pathfinder

مأخذ اصلی :

بین الملل سوم پس از لنین

عنوان فارسی :

هوشنگ سپهر (م. آگاه)

مترجم :

طلیعه

انتشارات :

تهران، ۱۳۵۸

چاپ اول :

www.iran-kargar.com آرشیو اینترنتی حزب کارگران سوسیالیست

چاپ الکترونیکی :

فهرست

پیش گفتار مترجم □

پیش گفتار چاپ فرانسوی سال ۱۹۲۹

برنامه ی پیشنهادی بین الملل کمونیست، انتقادی از اصول آن

فصل اول: برنامه ی انقلاب جهانی یا برنامه ی سوسیالیزم در یک

کشور؟

- ۱- ساختار کلی برنامه
- ۲- ایالات متحده اروپا و آمریکا
- ۳- شعار ایالات متحده شوروی اروپا
- ۴- ضابطه ی انترناسیونالیزم
- ۵- سنت نگره ای حزب
- ۶- انحراف سوسیال دموکراتیک در کجاست؟
- ۷- وابستگی ا. ج. ش. س. به اقتصاد جهانی
- ۸- تضاد نیروهای مولده با محدوده های ملی به مثابه ریشه ی نظریه واپس گرا و تخیلی سوسیالیزم در یک کشور
- ۹- حل مسأله تنها در زمینه ی انقلاب جهانی امکان پذیر است
- ۱۰- نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور به مثابه مجموعه ای از اشتباهات سوسیال پاتریوتیک

فصل دوم: استراتژی و تاکتیک در عصر امپریالیستی

- ۱- ورشکستگی کامل فصل اصلی برنامه ی پیشنهادی
- ۲- ویژگی های اساسی در ذات استراتژی عصر انقلاب و نقش حزب
- ۳- کنگره ی سوم و تداوم فرایند انقلابی از دیدگاه لنین و از دیدگاه بوخارین
- ۴- رویدادهای سال ۱۹۲۳ در آلمان و درس های انقلاب اکتبر
- ۵- اشتباهات استراتژیک اساسی کنگره ی پنجم
- ۶- دوران دموکراتیک- پاسیفیست و فاشیزم
- ۷- درون مایه های راست گرای سیاست ماوراء چپ
- ۸- دوره ی نزول سانتیزم راست گرا
- ۹- خصلت مانورگرانی استراتژی انقلابی
- ۱۰- استراتژی جنگ داخلی
- ۱۱- مسأله ی رژیم داخلی حزب
- ۱۲- عوامل شکست اپوزیسیون و چشم انداز آن

فصل سوم: چکیده ی انقلاب چین و چشم انداز آن. تجارب آن

برای ملل شرق و برای کل کمینترن

- ۱- در باره ی ماهیت بورژوازی کشورهای مستعمره
  - ۲- مراحل انقلاب چین
  - ۳- دیکتاتوری دموکراتیک یا دیکتاتوری پرولتاریا؟
  - ۴- ماجراجویی به مثابه برآیند فرصت طلبی
  - ۵- شوراها و انقلاب
  - ۶- مسأله ی ماهیت انقلاب آتی چین
  - ۷- در مورد ایده ی ارتجاعی "حزب دو طبقه ی کارگران و دهقانان" برای شرق
  - ۸- مزایایی که از بین الملل دهقانی عاید می شود باید بررسی گردد
- جمع بندی

اکنون چی؟

- ۱- هدف از نگارش این نامه
- ۲- علل عدم تشکیل کنگره ی کمینترن به مدت بیش از چهار سال
- ۳- سیاست سال های ۱۹۲۳ تا ۱۹۲۷
- ۴- رادیکالیزه شدن توده ها و مسأله ی رهبری
- ۵- چگونه چرخش به چپ کنونی در حزب کمونیست اتحاد شوروی تدارک دیده شد؟
- ۶- یک گام به پیش نیم گام به پس
- ۷- یک مانور یا یک مشی نوین
- ۸- پایه های اجتماعی بحران کنونی
- ۹- بحران حزب

در متن هر عبارتی که در داخل ((....)) آمده است، توسط مترجم جهت سهولت فهم مطلب اضافه شده است.

مترجم : هوشنگ سپهر (م. آگاه)

پیش‌گفتار

بین‌الملل سوم پس از نئین

شصت سال از پایه‌گذاری بین‌الملل سوم (کمینترن) می‌گذرد. در ماه مارس ۱۹۱۹ نمایندگان ۳۵ حزب و سازمان انقلابی به فراخوان نئین و تروتسکی در مسکو گرد هم آمدند و نخستین کنگره ی بین‌الملل کمونیست را تشکیل دادند. این کنگره در شرایطی برگزار شد که انقلاب سوسیالیستی روسیه به رهبری حزب بلشویک پیروز شده بود و تمامی قدرت‌ها در دست شوراهای کارگران و سربازان دهقانان قرار گرفته بود. انقلاب جهانی در حال پیشروی بود و به خصوص پرولتاریای آلمان علیه سرمایه‌داری امپریالیستی به پا خاسته بود. در آلمان و مجارستان دولت‌های شورائی به روی کار آمده بودند و علی‌رغم حیات کوتاه خود فعلیت انقلاب پرولتری را در دوران امپریالیزم ثابت کرده بودند. مبارزه ی کارگران اروپا از پیدایش شوراهای کارگری در هلند تا اعتصاب عمومی کارگران ایتالیا در تابستان ۱۹۲۰ اثبات مداوم و فعلیت انقلاب جهانی پرولتاریا که از جانب پایه‌گذاران بین‌الملل کمونیست عنوان شده بود، می‌باشد. مشخصه ی دیگر این دوران مبارزه جنبش‌های آزادی بخش ملی در جهت رهایی از یوغ استعمار و استثمار امپریالیستی در کشورهای واپس مانده بود. از این رو بین‌الملل کمونیست از همان آغاز پیدایش خود توجه بسیار به مسائل کشورهای واپس مانده داشت و بخش‌های فعالی در این کشورها ایجاد کرده بود که به صورت گروه‌های

انقلابی و احزاب کمونیست فعالیت می کردند. کمونیست های ایران نیز تحت رهنمودهای بین الملل کمونیست فعالیت می کردند. و عاقبت از تاریخ ۲۲ تا ۲۸ ژوئیه ۱۹۲۰ در شهر انزلی نخستین کنگره ی حزب کمونیست ایران را به رهبری سلطان زاده برقرار نمودند.

ایده ی تشکیل حزب جهانی کارگری موردی تازه و نوین در جنبش بین المللی پرولتاریا محسوب نمی شود. سرمایه داری از بدو پیدایش خود محدوده ی مرزهای ملی را درهم شکسته بود و تعمیم وجه تولید کالائی جز از طریق این درهم شکنی ممکن نبود. انقلاب کارگران اروپا در سال ۱۸۴۸ خود نمایشگر این واقعیت است که مبارزه ی پرولتاریا نیز محدوده ی مرزهای ملی نمی شناسد و در گستره ای وسیع تر عمل می کند. کارل مارکس و فریدریش انگلس نویسندگان جوان *بیانیه ی کمونیست* که این اثر خود را چند پیش از شعله کشیدن انقلاب زحمت کشان اروپا در اواخر ۱۸۴۷ منتشر کرده بودند، بیانیه را با این شعار دوران ساز به پایان رسانده بودند: *کارگران همه ی کشورها متحد شوید*. بر پایه ی همین شناخت صحیح از واقعیت رُویه بین المللی پیکار انقلابی کارگران است که این دو در بنیان گذاری نخستین بین الملل کارگری در سال ۱۸۶۴ سهم ارزنده ای ایفا نمودند و در فاصله ی کوتاه سال های فعالیت این بین الملل با تمام قوا در راه پیشبرد اهداف حزب جهانی انقلاب کارگران کوشیدند.

با شکست کمون پاریس و تسلط وحشیانه ی ارتجاع سرمایه داری بر اروپا، بین الملل اول تضعیف شد، ابتداء مرکز آن به ایالات متحده منتقل گردید و عاقبت در دهه ی ۱۸۷۰ منحل شد. اما با اعتلای مجدد جنبش انقلابی کارگران و خاص با رشد سریع سوسیال-دموکراسی آلمان، بین الملل دوم در سال

۱۸۸۹ تشکیل گردید. انگلس در تشکیل این بین الملل سهم فراوانی داشت. بیست سال نخست حیات این بین الملل دوران رشد جنبش کارگران است، هم پای این رشد درون حزب بین المللی آنان مبارزه با اشکال گوناگون انحراف ها ضرورت یافت. مبارزه ای که علیه تجدیدنظرطلبی ادوارد برنشتین و هواداران وی درون بین الملل دوم صورت گرفت از مهم ترین جدال های درونی جنبش کارگری است که به انکشاف مبارزه ی عملی و غنای نظری جنبش انجامید. آثاری که کارل کائوتسکی و روزا لوکزامبورگ در مبارزه با این گرایش تجدیدنظرطلب نوشتند از مهم ترین دست آوردهای نظری جنبش انقلابی ما محسوب می شوند. سوسیال-دموکراسی روس نیز در پیشبرد این مبارزات سهم عظیمی داشت و خاصه جدال دو جناح عمده ی آن با یکدیگر یعنی پیکار جناح بلشویک ها تحت رهبری لنین علیه منشویک ها به روشن ساختن بسیاری از جنبه های اصلی نظریه و عمل مارکسیستی یاری رساند.

اما رهبری بین الملل دوم از سال های ۱۰-۱۹۱۰ با اتخاذ استراتژی فرسایش کائوتسکی که چنان آراء اصلاح طلبانه برنشتین با ایمان به تکامل گرانی مبتذل و عامیانه و تأکید بر مبارزات پارلمانی منکر نقش انقلابی کارگران گشته بود، به تدریج به ورطه دفاع از بورژوازی کشیده شد. در ماه اوت ۱۹۱۴ با رأی سوسیال-دموکراسی آلمان به بودجه ی جنگی و تأکید رهبری بین الملل دوم از این عمل خائنانه عملاً حیات فعال بین الملل در دفاع از آرمان های طبقه ی کارگر پایان گرفت. سوسیال-دموکراسی با تأیید مستقیم جنگ امپریالیستی که سرمایه داران توسعه طلب به راه انداخته بودند و نتیجه ای جز کشتار عام کارگران نداشت، بنا به قول مشهور روزا لوکزامبورگ دیگر چیزی بیش از یک لاشه متعفن محسوب نمی شد.

جدال روزا لوکزامبوک (که از سال ۱۹۱۱ علیه استراتژی فرسایش کائوتسکی مبارزه کرده بود) و اقلیت ضدجنگ سوسیال-دموکراسی آلمان به هم راه پیکار قاطع بلشویک ها و بخشی دیگر از رهبران سوسیال-دموکراسی روسیه منجمله تروتسکی با جنگ امپریالیستی، منجر به تشکیل دو کنفرانس سوسیالیست های ضد جنگ در زیمروالد (۱۹۱۵) و کینتال (۱۹۱۶) گردید. در این کنفرانس ها شعار انقلابیون چنین بود: بین الملل دوم مرده است. زنده باد بین الملل سوم. سال بعد پیروزی انقلاب اکتبر تحت رهبری لنین و تروتسکی، انجام وظیفه تاریخی بنیان گذاری بین الملل سوم را بر انقلابیون جهان تسهیل کرد.

بدین سان بین الملل سوم توسط احزاب و گروه های انقلابی پایه گذاری شد و در دوره ی اعتلای مبارزه پرولتاریای جهانی به کارکرد انقلابی خویش پرداخت. در طول نخستین پنج سال حیاتش، بین الملل انقلابی هم به گسترش انقلاب جهانی یاری داد و هم جمع بندی مبارزه ی پرولتاریای جهان را در رهنمودها، قطع نامه ها و اسناد با ارزشی جهت نسل های آینده حفظ کرد. این اسناد بهترین پادزر علیه تحریفات اصلاح گرایانه و تجدیدنظرطلبانه رهبران خائن بین الملل دوم و استالنیست ها محسوب می شوند. از همان نخستین روزهای پیدایش دولت شوراهای روسیه و پایه گذاری بین الملل کمونیست بر رهبران انقلابی آشکار بود که تداوم و حیات انقلاب روسیه به گسترش انقلاب جهانی مربوط می شود و از این رو سیاست خارجی روسیه شوروی نمی تواند چیزی جز یاری رساندن به انقلابیون و زحمت کشان سراسر جهان باشد. آنان به روشنی یادآور شدند که در صورت انزوای انقلاب نه تنها امکان ساختن سوسیالیزم در یک کشور وجود ندارد، بلکه انقلاب نیز به عقب باز خواهد

گشت. در واقع تأکید لنین و تروتسکی بر این بود که سرنوشت جامعه ی انتقالی روسیه شوراها به توازن قوا میان کار و سرمایه در گستره ی جهانی مربوط می شود و با آغاز از این فرض صحیح بود که مثلاً لنین می نوشت: "زمانی که سه سال قبل ما مسأله ی اهداف و شرایط پیروزی انقلاب پرولتری را در روسیه عنوان کردیم، دائماً به این نکته تأکید داشتیم که این پیروزی نمی تواند مداوم و مطمئن باشد مگر این که به وسیله ی انقلاب پرولتری در غرب دنبال گردد. نتیجه گیری صحیح از انقلاب ما صرفاً در گستره یک دید بین المللی ممکن است. جهت تضمین دست آوردهای پیروزی، ما باید پیروزی انقلاب پرولتری را در کلیه یا دست کم در تعدادی از کشورهای اصلی سرمایه داری به دست آوریم. پس از سه سال مبارزه ی بی امان، امروز می توانیم ملاحظه کنیم که آیا این فرایض جنبه ی واقعی به خود گرفته اند یا نه" (لنین: مجموعه آثار، ترجمه ی انگلیسی، جلد ۳۱، ص ۴۱۱-۴۱۰ مقاله درباره ی مواضع داخلی و خارجی حزب، ۲۱ نوامبر ۱۹۲۰).

چهار کنگره ی نخست بین الملل کمونیست یک سره وقف جمع بندی و راهنمایی جهت پیش رفت انقلاب جهانی گردید. نتایج بسیاری از مبارزات کمونیست ها و انقلابیون جهان در قطع نامه ها و اسناد این چهار کنگره متبلور شده اند. اسنادی که در حوزه وسیعی از مباحث سیاسی و بنیادی انقلاب را طرح کرده اند. مسائلی چون: هدف احزاب کمونیست از شرکت در پارلمان های بورژوائی، جبهه ی واحد پرولتری، فعالیت در سازمان های توده ای طبقه ی کارگر و اتحادیه ها، مسائل مربوط به جنبش های آزادی بخش ملی، مسأله ی ارضی، دموکراسی بورژوائی و دموکراسی کارگری از

مهم ترین دست آوردهای جنبش انقلابی طبقه ی کارگر جهانی محسوب می شوند.

کمینترن در طول این سال ها یک هدف اصلی را دنبال می کرد: پیروزی انقلاب جهانی پرولتاریا. اما در همین ایام شرایط عینی و موازنه قوا در سطح جهانی به زیان کارگران و به سود سرمایه داران تغییر یافت انقلاب آلمان که بلشویک ها به پیروزی آن امید فراوان بسته بودند، شکست خورد. ضدانقلاب سیاسی از طریق سوسیال-دموکراسی جنبش انقلابی کارگران را عقب راند و پیروزی ارتجاع با شکست مجدد کارگران آلمان در سال ۱۹۲۳ تثبیت گردید. هم پای این واقعیت، انقلاب پرولتری در سراسر قاره ی اروپا شکست خورد و پیکار انقلابی کارگران عمدتاً به دلیل ضعف رهبری و فقدان حزب توده ای انقلابی به تسخیر قدرت سیاسی توسط آن ها منتهی نگردید مسئولیت اصلی این شکست تاریخی به دوش سوسیال-دموکراسی است که دیگر به صورت عامل سرمایه داری در داخل جنبش کارگری فعالیت می کرد بدین سان انقلاب روسیه منزوی ماند. در داخل روسیه شوروی نیز در طول سه سال جنگ داخلی بهترین عناصر کارگری و پیشروترین مبارزین زحمت کش از میان رفتند. شوراهای کارگری عملاً از عنصر اصلی وجودی خود خالی شدند. سطح نازل رشد نیروهای تولیدی، پایه ضعیف تکنولوژیک، اقتصادی و نیز فرهنگی روسیه، قحطی ناشی از سال ها تداوم جنگ امپریالیستی و نیز جنگ داخلی از مهم ترین دلایل فروکش شرکت مستقیم توده ها در تعیین سرنوشت خودشان و درگیری آن ها در زندگی سیاسی بودند.

هم راستا با عقب کشیدن امواج انقلاب جهانی و کاهش قدرت کارگری، بوروکراسی در بدنه ی دولت کارگری چنان انگلی شروع به رشد نمود. رخوت

سیاسی توده ها به این رشد بوروکراسی یاری می داد و به تدریج هم قدرت دولتی و هم دستگاه کمینترن تحت نظارت بوروکرات ها درآمد. قشر ضدانقلابی بوروکرات که استالین به عنوان بهترین نماینده ی آن قدرت می گرفت مورد انحطاط نهادهای دولتی طبقه ی کارگر و نیز حزب جهانی پرولتاریا گردید. احزاب و انقلابیون پرولتری سراسر جهان که در نخستین سال های حیات کمینترن به راستی قدرت دولت شوراها را در روسیه گامی قاطع جهت رسیدن خودشان به قدرت می دیدند، اینک دیگر درگیر مسأله ی دگرگونی اتحاد شوروی شده بودند. هم پای رشد بوروکراسی و ارانه ی نظریات انحرافی که بوروکرات ها جهت توجیه قدرت خود اعلام کرده بودند، بحث در میان احزاب کمونیست جهانی در گرفت. مهم ترین دگم استالینیستی که به عنوان حلقه ی اصلی نظریات بوروکراسی توسط ژوزف استالین و نیگلای بوخارین تنظیم و پروراند شده بود "نظریه" ی ساختن سوسیالیزم در یک کشور بود.

این نظریه ضدانقلابی یک سره با آموزش مارکس و لنین بیگانه است. پایه ی این دگم بر عدم اطمینان به پیروزی انقلاب جهانی نهاده شده است. براساس این "نظریه" در صورت عدم مداخله نظامی بورژوازی امپریالیستی در امور روسیه کارگران این کشور قادرند که ساختن جامعه ی سوسیالیستی (به معنی جامعه ی کمونیستی) را در اتحاد شوروی پیش ببرند. حتی پایه گذاران این "نظریه" خود در آغاز سال ۱۹۲۴ به عدم امکان ساختن سوسیالیزم در یک کشور اذعان داشتند. استالین در قطعه ای از کتاب *مسائل لنینیزم* بدین واقعیت اشاره کرده و تأکید نموده که ساختن سوسیالیزم در یک کشور غیرممکن است. این قطعه از چاپ های بعدی کتاب حذف شده گردید. صرفاً در مبارزه علیه سنن بلشویزم و نظریه ی انقلاب مداوم تروتسکی

بوروکرات ها به نتیجه شگفت انگیز ساختن سوسیالیسم در روسیه عقب مانده ایمان آوردند. بوخارین اعلام می کرد که در صورت تداوم نظم موجود یعنی عدم دخالت نظامی امپریالیست ها در روسیه می توان سوسیالیسم را در یک کشور حتی "با سرعت لاک پشت" ساخت. او ادامه می داد که اگر این فرض و احتمال صحت داشته باشد، پس وظیفه ی انقلابیون سراسر جهان یاری رساندن به ساختن سوسیالیسم در روسیه خواهد بود و در این حالت نقش احزاب کمونیست پیش از هر چیز فشار گذاشتن به بورژوازی کشورهای گوناگون است که از حمله ی نظامی به روسیه خودداری کنند تا بر مبنای اصل "همزیستی مسالمت آمیز" ممکن شود که "عاقبت روسیه سوسیالیسم را بسازد."

یکی از اهداف تروتسکی در نگارش کتاب حاضر نقد شدید "نظریه"ی سوسیالیسم در یک کشور است. او نشان می دهد که انقلاب سوسیالیستی می تواند در کشوری واپس مانده پیروز گردد (و در واقع نظریه ی انقلاب مداوم او عالی ترین بیان این توانایی است) اما تأکید می کند که انکشاف راستین جامعه ای سوسیالیستی در یک کشور ممکن نیست. سوسیالیسم از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در وجوه عالی تری نسبت به سرمایه داری قرار دارد. از این رو در همان نخستین وهله اجرای آن به جدیدترین فنون و تکنولوژی و به اشتراک مساعی چندین کشور نیاز است. مارکسیست ها همواره نظریه سوسیالیسم در یک کشور - حتی در پیش رفته ترین کشورها - را به همین دلیل مردود می دانستند. مضحک تر تصور ساختن سوسیالیسم در روسیه واپس مانده بود که حتی امروز پس از شصت سال که از انقلاب می گذرد در بسیاری از شاخه های انکشاف

تکنولوژیک و اقتصادی از سرمایه داری امپریالیستی عقب تر است. تروتسکی بعدها در کتاب انقلابی که به آن حیات شد به روشنی نشان می دهد که در واقع انقلاب اکتبر سرآغاز مرحله ای انتقالی در حیات جامعه ی روسیه بوده است. جامعه ای که در آن ابزار تولید اجتماعی شده اند، اقتصاد با برنامه در کار است و نیروی کار دیگر کالا نیست. اما این مرحله به هر رو از سوسیالیزم بسیار به دور است. حتی اگر رشد یک نواخت و دائم اتحاد شوروی را از سرمایه داری دور می کرد که در دفاع واقعی خود این انکشاف نیز ناموزون رخ می دهد- باز این مسأله به معنای حصول سوسیالیزم نمی تواند باشد.

رویه ی بین المللی خصلت ارتجاعی حفظ وضع موجود که در آن موازنه قوا نه به سود کارگران بلکه به سود سرمایه داری امپریالیستی بود، کمینترن را تبدیل به ابزار سیاست بازی های بوروکراسی کرملین نمود. دیگر نقش کمینترن پیشبرد انقلاب جهانی نبود و نیز نقش احزاب کمونیست شرکت مستقیم و فعال در جدال روزمره زحمت کشان محسوب نمی شد. آنان اگر هم در این جدال شرکتی داشتند صرفاً جهت منحرف ساختن آن و یاری رساندن به بورژوازی چین می کردند. وظیفه ی اصلی این احزاب سازش با بورژوازی جهت گرفتن این تضمین بود که خطری متوجه روسیه نخواهد شد. دیگر کمینترن نه نهاد انقلاب جهانی پرولتاریا، بلکه ابزار دست قشر بوروکراتی شده بود که در انطباق با منافع خود احزاب کمونیست را رهبری می کرد. احزاب کمونیست هم عمدتاً فاقد پایه های عظیم توده ای بودند به صورت منفعل ایفای نقش می کردند و درون آن ها امکان بحث دموکراتیک بر سر مسأله ی حیاتی آن چه در روسیه شوراها می گذشت بسته شده بود. انقلابیون

معارض نیز چه به عنوان فرد و چه به عنوان گروه از احزاب کمونیست اخراج می شدند. دیری نپائید که این روند اخراج کمونیست های قدیمی و انقلابی به دستگیری، شکنجه و گشتار آن ها نیز انجامید. سلطان زاده کمونیست انقلابی ایران یکی از این رهبران محسوب می شود. استالین و متحدین او پس از کنگره پنجم که در ۱۹۲۴ اندکی پس از مرگ لنین تشکیل شده بود سیاست خطای خود را با اتخاذ روش های بوروکراتیک پیش بردند و کنگره بعدی را به مدت چهار سال به تعویق افکندند. تروتسکی در کتاب حاضر نمایندگان ششمین کنگره جهانی کمینترن را مورد خطاب قرار می دهد. در برابر این نمایندگان یک برنامه ی پیشنهادی که به خطوط کلی استراتژی جنبش کمونیستی جهان می پرداخت قرار داشت. نقد تروتسکی به این برنامه اساس بحث های کتاب حاضر است.

رشد بوروکراسی و ارائه نظریات ضدانقلابی چون سوسیالیزم در یک کشور از جانب بوروکرات ها بدون نیروی مخالف و مبارز پیش رفت. برعکس گردانی از بهترین جنگندگان پرولتری و بلشویک های قدیمی در حزب کمونیست روسیه و هم پای آن درون بسیاری از احزاب کمونیست جهانی به مبارزه علیه سیاست ضدانقلابی استالینیستی دست زدند. مهم ترین گرایش در مبارزه علیه استالینیزم گرایشی بود که تروتسکی نمایندگی آن را داشت. این گرایش که عاقبت در اپوزیسیون چپ حزب کمونیست روسیه و نیز درون بسیاری از احزاب کمونیست متشکل شده بود یگانه نیروی رزمنده علیه بوروکراسی استالینیستی بود که نه بر پایه برخی مسائل فرعی یا شخصی، بلکه بر اساس دفاع از برنامه و سیاست بلشویزم گرد آمده بود. تروتسکی هرگز به سازش غیراصولی با گرایش های دیگری که علیه استالینیزم مبارزه

می کردند تن نداد. صرفاً سازش و وحدت او بر مبنای توافق برنامه ای و سیاسی بود. این خود از مهم ترین دروس این انقلابی بزرگ است. استالینست ها با استفاده از روش های رذیله تهمت و دروغ، سانسور و اختناق مانع از مبارزه ی اصولی اپوزیسیون چپ و تبلیغ نظریات تروتسکی گردیدند و عاقبت راهی جز اخراج تروتسکی از کمیته ی مرکزی و سپس از حزب و بعد تبعید او از روسیه و عاقبت کشتن او نیافتند.

مهم ترین مبارزات تروتسکی و اپوزیسیون چپ در سال های نخست رشد بوروکراسی مبارزه بر علیه برنامه و سیاست های راست روانه اقتصادی- اجتماعی بوروکرات ها در مورد مسائل داخلی روسیه بود. این مبارزه از زمان حیات لنین توسط خود او به هم کاری تروتسکی آغاز شد و آخرین مقالات لنین یک سره در خدمت پیشبرد این مبارزه نوشته شده اند. این بخش از مبارزات انقلابیون را می توان در بسیاری از آثار دهه ی ۱۹۲۰ تروتسکی و منجمله در کتاب حاضر یافت.

در آغاز این دهه تنگناهای اقتصادی ضرورت اعطای امتیازاتی چند به روندهای سرمایه داری، تولید خرده کالایی در تجارت کوچک و کشاورزی را ایجاد کرده بود. "سیاست نوین اقتصادی" در سال ۱۹۲۱ به منزله ی اقدام موقتی جهت کمک به بهبود اقتصادی اتخاذ شده بود. لیکن این اقدام بیش از آن چه پیش بینی می شد طولانی گردید. قشر کولاک (دهقانان ثروتمند) سر بر آورد که منافعش مستقیماً با منافع دولت کارگری در تضاد بود و دائماً به این دولت فشار می آورد. این فشارها توسط جناح های استالین و بوخارین درون حزب نیز بازتاب می شدند. برنامه ی جناح های فوق که ساختن سوسیالیزم در روسیه اعلام شده بود، در واقع اعطای امتیازات درازمدت به کولاک ها بود.

اپوزیسیون چپ و تروتسکی به این برنامه و سیاست خطرناک اعلام جنگ داده بودند. اپوزیسیون انقلابی در این مورد به صراحت خواستار اقدامات آگاهانه جهت از میان بردن شتاب روزافزون جدائی شهر و روستا، پیروی از اصول برنامه ریزی شده جهت یاری به رشد سریع صنعت بود.

جدال دیگر تروتسکی علیه سیاست های بوروکراسی در قبال اعتصاب عمومی ۱۹۲۶ انگلستان و انقلاب دوم چین است که از این مبارزه در کتاب *بین الملل سوم پس از لنین* بحث بسیار به میان آمده است و تروتسکی دائماً به آن اشاره می کند. در هر دوی این موارد بوروکراسی استالینستی از طریق سازش با بورژوازی این کشورها مانع از رشد بسیج مستقل طبقه ی کارگر و انکشاف جدال طبقاتی گردید. در انگلستان از طریق تشکیل کمیته ی انگلو-روس نقش اعتصاب شکن را در جریان اعتصاب عمومی ایفاء کرد. این جا، بوروکراسی به جای تکیه به حزب کمونیست بریتانیا، کمیته ای میان مأمورین رسمی اتحادیه های کارگری بریتانیا و شوروی ایجاد نمود. حزب کمونیست حتی در طول اعتصاب عمومی از بیم آن که مبدا به این اتحاد زیانی وارد آید توانایی نداشت که خیانت بوروکرات های اتحادیه های کارگری را یادآور شود. به چشم پیشروترین عناصر مبارز پرولتری، این حزب شریک جرم جنایاتی بود که اتحادیه های کارگری از طریق کمیته انگلو-روس مرتکب می شدند. سیاست حزب کمونیست نه تنها نقش لازم رهبری حرکت انقلابی کارگران را بدان نداد، بلکه این حزب را به شدت در چشم پیشروترین عناصر پرولتری بی اعتبار کرد.

در چین، کمینترن از طریق سیاستی راست روانه حزب کمونیست چین را مجبور نمود که عملاً خود را منحل نماید و کادرهایش را درون حزب

بورژوازی کومین تانگ حل کند. استدلال استالینست ها این بود که بورژوازی ملی و لیبرال چین، که حزب چیانگ کایچک بیانگر این طبقه بود، در انقلاب چین نقش انقلابی ایفا می کند و از این رو وظیفه ی کمونیست های چین وحدت با این طبقه و این حزب است. به همین دلیل چیانگ کای چک به عضویت افتخاری کمینترن برگزیده شد (در هیئت اجرایی کمینترن تروتسکی تنها کسی بود که به این مسأله رأی منفی داد). این سیاست راست روانه در آغاز سال ۱۹۲۷ به کشتار عظیم کمونیست ها چین توسط چیانگ کای چک منتهی گردید و انقلابیون چین که بدون اسلحه، سازمان دهی و تشکل مستقل در برابر جلاخان خویش قرار داشتند، در حال مرگ شاهد شکست انقلاب دوم چین گردیدند. اما بوروکراسی از این کشتار کمونیست ها توسط "متحدین بورژوا-دموکرات" درس گرفت که انقلاب در کشورهای واپس مانده مرحله ای است و در مرحله ی نخست آن وظیفه انقلابیون وحدت با بورژوازی و نفی جنبش مستقل و نهادهای خود-سازمان دهی توده ها می باشد.

تجربیات فوق این مسائل عمده را پیش روی انقلابیون قرار داد که چرا بوروکراسی چنین سیاست های غیرانقلابی اتخاذ نموده است و چگونه می توان علیه این سیاست ها مبارزه نمود؟ تروتسکی به این مسائل اصلی پاسخ داده است و روشن است که عقاید وی در این مورد هم پای تکامل واقعیت شکل گرفته است. او در سال ۱۹۲۹ که نقد بر برنامه ی پیشنهادی کمینترن را می نوشت براساس واقعیات موجود، بوروکراسی حاکم را گرایش سانتریستی راست می شناخت، گرایشی که با مبارزه ی قاطع و انقلابی می توان آن را اصلاح نمود. به همین دلیل او مبارزه درون نهادهای موجود از جمله درون احزاب کمونیست را وظیفه ی اصلی انقلابیون می دانست. تکامل

بعدی حوادث او را متوجه این واقعیت کرد که بوروکراسی استالینیستی آگاهانه و از روی نقشه موانع اساسی در پیش پای پیش رفت انقلاب جهانی می سازد و قشر ضدانقلابی بوروکرات در دفاع از منافع و امتیازات خود تا بدان جا پیش می رود که حاضر است انقلاب بسیاری از کشورها را به شکست بکشانند و کلیه ی موانع اصلی در راه پیروزی ارتجاع و فاشیسم را بردارد. بدین سان کمینترن به روشنی ابزار دست قشر ضدانقلابی حاکم بر شوروی است که صرفاً مانعی عمده در راه انکشاف و پیروزی انقلاب هاست. تحلیل تروتسکی پا به پای تکامل و واقعیت کامل شد و او به تدریج نظریات خود را در مورد بوروکراسی به مثابه بناپارتیست، سنتریست راست و غیره را کامل کرد و قاطعانه اعلام نمود که اتحاد شوروی دولت کارگری منحط شده ای است و کمینترن ابزار ضدانقلاب بوروکراتیک گشته است.

در واقع تحلیل تروتسکی بیان نظری و واقعیتی در حال رشد و تکامل است و به همین دلیل خود این تحلیل نیز دائماً در حال تکمیل و تدقیق بوده است. تروتسکی هم زمان با درجات و مراحل گوناگون انحطاط روش های تغییر یافته مبارزه با آن را نشان داده است. روش مارکسیستی او شناخت روند تکاملی یک انحطاط است و از این رو وظایفی که جهت پیکار علیه این انحطاط پیش روی انقلابیون قرار می دهد دقیقاً وظایفی روشن و در انطباق با درجات پیشروی این انحطاط می باشد. کسانی که از خواندن نظر تروتسکی در مقدمه به چاپ فرانسه کتاب حاضر تعجب می کنند که در آن به صراحت از تشکیل بین الملل چهارم سر باز زده شده و وظیفه ی انقلابیون را فعالیت و مبارزه درون کمینترن به منظور اصلاح آن دانسته و این حکم را در تناقض با عمل تروتسکی در پایه گذاری بین الملل چهارم در سال ۱۹۳۸ می دانند چشم به

روی آن چه در فاصله این سال ها رخ داده بسته اند در این فاصله چنان حوادث عظیم تاریخی رخ داده اند و نقش بوروکراسی استالینیستی در آن ها چنان تنزل این جریان سیاسی را روشن کرده که چشم پوشی از آن ها غیرممکن است. فعالیت و نقش بوروکراسی استالینیستی در مهم ترین حوادث این سال ها نشان داد که این جریان خود بدل به مهم ترین مانع انکشاف مبارزه پرولتاریا گشته است.

مهم ترین واقعه در سلسله حوادث تاریخی که منجر شد تا تروتسکی در تجزیه و تحلیل خود از بوروکراسی و در نتایج سیاسی حاصل از آن تجدیدنظر نماید نقش به غایت ارتجاعی بین الملل کمونیست که پس از سیاست راست روانه اش در چین و نیز در انطباق با سیاست داخلی بوروکراسی در اتحاد شوروی (که پس از سال ها تقویت کولاک ها بر مبنای شعار بوخارین "بگذارید کولاک ها ثروتمند شوند" به ناگاه تغییر مسیر داده بود و دست به کشتار کولاک ها زده بود) این بار زیگزاگ زده و به چپ متمایل گشته بود. برای دوره ای طولانی که فاصله سال های ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۴ را در بر می گیرد. کمینترن سیاستی معروف به مرحله ی چپ را اتخاذ نمود که به دوره ی سوم نیز معروف است. مطابق نظر رسمی کمینترن پس از جنگ امپریالیستی مرحله ای آغاز شد که مشخصه ی آن رونق انقلاب ها بود، سپس دوره ی دوم که زمان افول جنبش و شکست های پی در پی بود، فرا رسید و اکنون مرحله ی سوم که باز دوره ی انقلاب هاست فرا رسیده و در این مرحله سرمایه داری امپریالیستی خود را با تمام سلاح هایش علیه کارگران مجهز می کند. مهم ترین این سلاح ها سوسیال-دموکراسی است که درون جنبش کارگران ریشه دارد اما در واقع چیزی بیش از جناح چپ فاشیزم نیست و باید

آن را "سوسیالیست" نام خوانند. از این رو خطر اصلی نه فاشیسم بلکه سوسیال-دموکراسی است. هیتلر را می توان حتی پس از پیروزی کنار زد، اما سوسیال-دموکراسی به دلیل پایه های چند میلیونی خود نقشی به مراتب خطرناک تر ایفاء می کند. روشن است که استوار به این نظر رسمی هرگونه اتحاد عملی و بستن هر جبهه واحد مبارزاتی میان کمونیست ها با "سوسیال فاشیست ها" غیرممکن می شود. تروتسکی که در نامه ی طولانی "اکنون چه؟" (که چون پیوست کتاب حاضر چاپ شده) نخستین جلوه های این سیاست چپ روانه را مورد انتقاد قرار داده بود، این جا دست به مبارزه ای عظیم زد. او کوشید تا برای کارگران و اعضاء احزاب کمونیست روشن کند که خطر فاشیسم چیست: "دستگاهی است که در صورت پیروزی از روی جرمه ها و دنده های شما خواهد گذشت" تروتسکی دائماً ضرورت ایجاد جبهه ی واحد مبارزاتی بر سر مبارزه با فاشیسم میان نیروهای کارگری را تبلیغ می کرد. در شرایطی که احزاب کمونیست و سوسیالیست در مجموع بیش از دیگر نیروهای سیاسی رأی انتخاباتی می آوردند، شعار جبهه ی واحد مبارزاتی موجب تحرک شدید مبارزه ی طبقات می شد. اگر دو حزب عمده ی کارگری بر پایه ی حفظ اصول و برنامه های خود عمل مشترک و نبرد متحد عملی را علیه فاشیسم آغاز می کردند مهم ترین سدها را در مقابل فاشیسم ایجاد می نمودند. تروتسکی که بر پایه ی تحلیل دقیق خود از فاشیسم به مثابه ی جنبش توده ای خرده بورژوازی در خدمت سرمایه ی بزرگ و علیه کارگران بحث می کرد، نشان می داد که فرقه گرانی دو حزب عمده ی کارگری آلمان و سر باز زدن آن ها از جبهه ی واحد مبارزاتی متضمن چه خطر عمده ای برای پرولتاریای جهان است. تروتسکی به درستی یادآور می شد که وظیفه ی

کمونیست هاست که مصرانه و پیگیرانه با طرح شعار جبهه ی واحد کارگری از طریق فشار پایه های حزب سوسیالیست یعنی میلیون ها کارگر، رهبری این نیروی اصلاح طلب را ناگزیر به ورود در میدان مبارزه ی عملی علیه فاشیسم کنند.

اما سرپیچی کمینترن از پذیرش این پیشنهادها و پافشاری آن بر مواضع چپ روانه و جنون آمیز باعث شد که هیتلر به سادگی بدون برخورد با مانع به قدرت برسد و حمله اش را به حقوق دموکراتیک و نهادهای کارگری چنان وسعت دهد که در نهایت کلیه ی سازمان های طبقاتی پرولتاریا را نابود سازد. تروتسکی از تجربه ی آلمان دریافت که بوروکراسی استالینیستی دیگر اصلاح پذیر نیست. او به صراحت اعلام کرد که دگرگونی انقلابی در اتحاد شوروی لازم است و وظیفه ی انقلابیون سراسر جهان خروج از احزاب کمونیستی است که یک سره در خدمت ضدانقلاب بوروکراتیک کرملین، در کار سازش با ارتجاع هستند. تروتسکی شعار پیش به سوی ایجاد بین الملل چهارم را ارائه کرد و این بین الملل پس از چند سال مبارزه در سال ۱۹۳۸ بر پایه ی برنامه ی انتقالی تشکیل گردید و تا به امروز پرچمدار مبارزه ی ضدسرمایه داری و ضدبوروکراتیک بوده است.

از نظر تروتسکی شکست مبارزه ی پرولتاریای جهانی در دهه ی ۱۹۳۰ سرنوشت محتوم و از پیش تعیین شده ای نبود. رهبری بین الملل کمونیست، اگر رهبری انقلابی پرولتری می بود، می توانست مانع از شکست های سهمگینی گردد که پرولتاریای آلمان در مبارزه با نازیسم تحمل کرد. فهم دقیق و علمی تروتسکی از دوران ما یعنی عصر احتضار سرمایه داری و تشدید تناقضات طبقاتی، دوران جنگ ها و انقلاب های پرولتری هرگز بدین معنا

نیست که روند انقلاب همواره به شتاب در حال انکشاف است و در هر شرایطی امکان تسخیر قدرت سیاسی توسط پرولتاریا موجود است. دقیقاً خصالت این دوران، که در آن نیروهای تولیدی بدل به نیروهای تخریبی شده اند و سرمایه داری درگیر بحران دائمی است، امکان پیروزی انقلاب های پرولتری است و این در صورت اتخاذ سیاست حساب شده ی انقلابی از جانب حزبی متشکل از پیشروترین عناصر پرولتری و دارای برنامه روشن ممکن می باشد. کتابی که در دست خواننده است یکی از آن آثار تروتسکی است که به تفصیل و دقت ویژگی های عمده ی دوران معاصر را به بحث گذاشته و موشکافانه عناصر اصلی و تعیین کننده سیاست انقلابی را طرح کرده است. تروتسکی نشان می دهد که استراتژی کمونیستی پیش از هر چیز در برنامه ی بین المللی آن متجلی می شود. برنامه ای که "به هیچ رو جمع جبری برنامه های بخش های ملی یا ترکیبی از وجوه مشخصه مشترک آن ها" نیست. از این رو تروتسکی خطاهائی که کمینترن مرتکب می شد را نه چون اشتباهات تک افتاده که به هم نامرتبط باشند، بلکه چنان محصول برخورد سیاسی اساساً نادرستی می دانست که کمینترن در هر محتوای ملی ویژه ای آن را به کار می گرفت. فصل "استراتژی و تاکتیک در عصر امپریالیسم از کتاب حاضر بیان استادانه ای از اعتبار حزب انقلابی در فراشد تاریخ است. تروتسکی هرگز این نظر عام و مکانیکی که همواره شرایط انقلابی موجود است را نپذیرفت اما تأکید کرد که وجه مشخصه دوران ما ژرف تر شدن عدم ثبات سرمایه داری است و این به تغییرات سریع در اوضاع سیاسی منتهی خواهد شد. در پیکار انقلابی فرازها و فرودها بسیارند.

وظیفه‌ی رهبری انقلابی آمادگی برای لحظه‌ای است که شرایط لازم فراهم آمده باشند و در هر زمان یاری به رشد سریع تر گرایش‌های درونی تکامل واقعیت است که این شرایط لازم را فراهم می‌آورند. بوروکراسی استالینیستی (در رابطه با ادای سهم به این ایده ناب مارکسیستی که عامل ذهنی نقش اساسی ایفاء می‌کند) به واقعیات کم بها می‌داد، تأخیر فاز داشت، به توانایی احزاب کمونیست و نقش آن‌ها اطمینان نداشت، آن‌جا که نتایج سیاست راست روانه اش آشکار می‌شد با شتابی جنون آسا به اقدامات چپ روانه دست می‌زد و چون این یک به نتیجه نمی‌رسید باز به راست می‌زد. این تاریخچه و فعالیت کمینترن استالینی است که تروتسکی با قدرت آن را بیان می‌کند و منطق درونی زوالتش را شرح می‌دهد.

در اواخر سال ۱۹۳۴ بین الملل کمونیست زیگزاگ تازه‌ای زد و سیاست‌هایش از ماوراء چپ به ماوراء راست منتقل گردید. در این تاریخ، بوروکراسی حاکم بر شوروی که خطر حمله فاشیسم را درک کرده بود، وحشت زده از تسلیح سریع آلمان نازی، در صدد پیدا کرده متحدین جدیدی برآمد. در انطباق با اصل سازش طبقاتی متحدین تازه کمینترن بورژواهای دموکرات بودند. نتیجه‌ی سیاست نزدیکی شوروی به کشورهای "دموکرات" غرب در عرصه‌ی جدال کارگران به صورت نزدیکی با سوسیال-دموکراسی ظاهر شد. اما نه به طریق لنینی جبهه‌ی واحد یعنی وحدت عملی احزاب کارگری بلکه این‌جا نیز یکی از دست‌آوردهای بین الملل انقلابی مورد تخریب قرار گرفت. استالین و گنورک دیمتریوف تحت عنوان جبهه‌ی خلق یا جبهه‌ی مردم، نوع جدیدی از وحدت را یافتند یعنی وحدت در برنامه‌را. تاکتیک انقلابی جبهه‌ی واحد که لنین و تروتسکی در کنگره‌ی سوم بین الملل

کمونیست آن را طرح کرده بودند بر پایه ی این واقعیت استوار بود که وحدت طبقه ی کارگر میان احزاب این طبقه به صورت حفظ اصول عقیدتی و برنامه ای هر یک از آن ها صرفاً با ورود به عمل مشخص مبارزاتی ممکن است. بدین معنی که احزاب کارگری بر سر مسائل مشخص مبارزه ی طبقاتی با هم جبهه ی مشترک می سازند. اما اصل استالین- دیمتریوف بر این اساس بود که احزاب کارگری با احزاب "دموکرات" بورژوا بر مبنای برنامه جدیدی که جملگی بر سر آن توافق داشته باشند جبهه ی خلق ایجاد نمایند. پرواضح است برنامه ای که احزاب بورژوا و حتی احزاب سوسیال دموکرات آن را بپذیرند و بدان عمل نمایند، نمی تواند برنامه انقلابی کارگران باشد، بلکه برنامه ای اصلاح گرایانه خواهد بود که به هر حال حق تشکل مستقل کارگران را از ایشان سلب خواهد کرد و طریق مبارزه با سرمایه داری را مسدود خواهد نمود. سیاست جبهه ی خلق در کنگره ی هفتم کمینترن در ۱۹۳۵ پذیرفته شد و این آخرین کنگره ی بین الملل فوق بود.

در واقع سیاست جبهه ی خلق، مبارزه کارگران فرانسه را در اعتصاب های سال ۱۹۳۵ به بی راهه کشاند و دولت جبهه ی خلقی به فاصله ای کوتاه پس از تشکیل کابینه، سقوط کرد. در اسپانیا نیز نتیجه ی فاجعه بار جبهه ی خلق، مخالفت "دولت تمام خلقی" با اشغال زمین ها توسط دهقانان تهی دست بود که آنان را به سوی ارتش فرانکو سوق داد. دولت جبهه ی خلق اسپانیا مسئول کشتار بسیاری از انقلابیون بود و حزب کمونیست اسپانیا که در این دولت شرکت داشت بسیاری از تروتسکیست ها، آنارشویست ها و رهبران انقلابی چون آندره نین را به قتل رساند این حزب با استقلال مراکش مخالفت کرد، خودمختاری کاتالونیا و باسک را نپذیرفت و به حمایت از زمین داران

بزرگ برخاست، میلیشیای کارگران را خلع سلاح نمود، شوراهای کارگری و کمیته های اعتصاب را منحل کرد. شرح مبارزه مارکسیست های انقلابی علیه این سیاست های کمینترن در کتاب ها و اسناد متعددی که تروتسکی نوشته آمده است. در این حالت نیز تروتسکی باز به تکمیل عقاید و شناخت نظری خویش پرداخت و عاقبت بیان کامل این مبارزه در برنامه ی انتقالی که در نخستین کنگره ی جهانی بین الملل چهارم پذیرفته شد، ارائه گردید.

تروتسکی پس از انعقاد قرارداد صلح مونیخ در ۱۹۳۸، به درستی یادآور شد که دیگر کمینترن موجودی مزاحم و دست و پاگیر در راه تفاهم استالین با "دموکرات های غربی" است. در ماه اوت سال بعد که استالین پیمان عدم تجاوز با هیتلر را امضاء نمود و لهستان را با فاشیست ها تقسیم کرد، بین الملل کمونیست رسماً ساکت ماند، اما بحران در سلول های اعضاء بخش های آن به شدت گسترش یافت. علی رغم این که این بین الملل دیگر کوچک ترین نقش فعالی در روند مبارزه انقلابی کارگران نداشت و از نظر سیاسی چیزی بیش از لاشه متعفن محسوب نمی شد، در اثنای جنگ جهانی دوم در ماه مه ۱۹۴۳ استالین فرمان انحلال آن را صادر کرد و این هدیه ای به "دوستان دمکراتش" روزولت و چرچیل بود و بس.

*****

تاریخ این کتاب خود تصویر گویایی از تحولات جنبش کمونیستی دهه ی ۱۹۲۰ است. تروتسکی در سال ۱۹۲۸ نقد بر برنامه ی پیشنهادی بین الملل کمونیست را نوشته بود، او قبلاً از حزب کمونیست اخراج شده بود و همانند بسیاری از مبارزین اپوزیسیون به تبعید فرستاده شده بود و در آلماتا در آسیای دور به سر می برد. سال بعد به ترکیه تبعید شد و انتشار آثارش در

روسیه شوروی ممنوع گردید و از این رو هرگز کتاب حاضر در شوروی به چاپ نرسید. صرفاً کتاب به صورت نسخ دست نویس تکثیر شده و دست به دست می گشت.

تروتسکی در سپتامبر ۱۹۲۷ هم راه هیجده تن دیگر از کمیته ی اجرایی بین الملل کمونیست اخراج شد. او در کنگره ی پنجم به اتفاق آراء به این مقام برگزیده شده بود و صرفاً کنگره ی ششم می توانست او را اخراج نماید، اما پیش از تشکیل این کنگره اخراجش اعلام شد و کنگره نیز به این اخراج صحنه گذارد. واضحاً مهم ترین دلیل این اقدام جلوگیری از بحث های تروتسکی بود. خاصه که در کنگره ششم طرح برنامه ی کمینترن ارائه می شد. کمینترن در کنگره های پیشین خود برنامه رسمی اتخاذ نکرده بود و این مسأله نه به علت عدم آگاهی رهبران آن از اهمیت برنامه، بلکه کاملاً برعکس منتج از اعتبار زیادی بود که این رهبران جهت تدوین برنامه قائل بودند و نمی خواستند برنامه ای شتاب زده و غیردقیق ارائه نمایند. در بسیاری از اسناد کمینترن می توان مواد لازم جهت تدوین برنامه ی انقلابی یافت. برنامه ای که استالین و بوخارین ارائه کرده بودند در واقع نخستین برنامه ای بود که به رأی گذاشته می شد. به همین دلیل بحث و نقد این برنامه ضروری بود و اهمیت زیادی داشت. استالینیست ها با اتخاذ روش های بوروکراتیک مانع از پخش عقاید تروتسکی گشتند. در جریان کنگره برنامه ی پیشنهادی بدون تغییر اساسی به تصویب رسید.

نقد تروتسکی در کنگره مورد بحث قرار نگرفت. متن آن حتی بین نمایندگان پخش نشد صرفاً اعضای کمیسیون تدوین برنامه و عده ی معدود دیگری ترجمه ی بسیار ضعیف و ناقص این متن را به دست آوردند. کل بخش

"استراتژی و تاکتیک در عصر امپریالیزم" و نیز نامه‌ی طولانی "اکنون چه؟" از ترجمه حذف شده بود. ردگیری دقیقی از نسخه توزیع شده به عمل می‌آمد. باز گرداندن کلیه‌ی نسخه‌ها الزامی بود. نکات نقد تروتسکی در کمیسیون برنامه بدون هیچ مباحثه‌ای محکوم گردید. اما سال بعد نقد تروتسکی به اضافه‌ی نامه "اکنون چه؟" به صورت سلسله مقالات در نشریه‌ی میلیتانت که تروتسکیست‌های آمریکا منتشر می‌کردند چاپ شد و به صورت جزوه‌ی مستقلی منتشر گردید.

در پایان سال ۱۹۲۹ یک برگردان آلمانی کتاب در برلین چاپ شد. این کتاب کل بخش حذف شده "استراتژی و تاکتیک در عصر امپریالیسم" را هم راه داشت. که بلافاصله به زبان انگلیسی نیز ترجمه گردید و به چاپ رسید. در سال ۱۹۳۰ متن فرانسه این آثار با تأیید کامل تروتسکی منتشر شد و او بر این برگردان پیش‌گفتاری نیز افزود. مقالاتی نیز هم راه این کتاب چاپ شدند. چون مقاله "مسأله‌ی چین پس از کنگره‌ی ششم" که در ۴ اکتبر ۱۹۲۸ نوشته شده بود و سپس در کتاب انقلاب چین جای گرفت و نیز مقاله‌ی "چه کسانی امروز کمینترن را اداره می‌کنند؟" که به صورت سلسله مقالات در فاصله‌ی ماه‌های اوت تا نوامبر ۱۹۲۹ در میلیتانت چاپ شده بود.

در سال ۱۹۳۶ نخستین برگردان کامل انگلیسی کتاب به ویراستاری ماکس ساختمن منتشر گردید. برگردان فوق‌توسط جان. جی. رایت از نسخه‌ی اصلی روسی انجام گرفته و همین متن پایه‌ی کار برگردان این اثر به زبان فارسی بوده است.

چه چیز برگردان و انتشار این نقد تروتسکی از سیاست کمینترن در دهه‌ی ۱۹۲۰ را امروز پس از گذر پنجاه سال توجیه می‌کند؟ مطالعه‌ی این اثر

جهت نسل انقلابی نوینی که ناگزیر است برای تدوین استراتژی تجارب گذشته جنبش کارگری را بی‌موزد ضروری است. اثر گرانسنگ تروتسکی صرفاً سندی تاریخی نیست، بلکه راهنمای عمل جهت فعالیت روزمره انقلابیون، تدوین استراتژی انقلاب، دروس عمده برسازمان دهی حزب پرولتری و دست آوردی عمده به نظریه مارکسیستی است. این اثر در برگیرنده ی آخرین کلام و نظریات نهائی تروتسکی نیست، لیکن در اصولی ترین مسائل با تکامل بعدی آراء او سازگاری دارد. مهم تر از همه مطالعه این اثر، تصویری دقیق از دوران سرمایه داری پسین و تناقضات اصلی آن در اختیار خواننده قرار می دهد و تضاد کار و سرمایه را در گستره ی جهانی طرح می کند. عاقبت (و نه کم اهمیت تر از سایر مسائل) خواننده را با روش مارکسیستی مطالعه پدیده ها، نقد تاریخی عقاید و رخدادها آشنا می سازد.

هوشنگ سپهر

پیش‌گفتار چاپ فرانسوی سال ۱۹۲۹

این کتاب دربر گیرنده چهار بخش است، بخش‌هایی که مستقل از یکدیگرند، معهداً از وحدت جدائی ناپذیری برخوردارند: کل اثر به مسائل اساسی بین الملل کمونیست اختصاص داده شده است. کتاب تمام جوانب فعالیت‌های بین الملل کمونیست را دربر می‌گیرد: برنامه اش، استراتژی و تاکتیک‌هایش، سازمان دهی اش و اعضای رهبریش. از آنجا که حزب کمونیست شوروی، حزب دولتی اتحاد جماهیر شوروی بوده و به مثابه حزب اصلی در بین الملل کمونیست در تمام موارد نقش تعیین‌کننده‌ای را در بین الملل کمونیست ایفا می‌کند، این کتاب به شناخت حیات داخلی حزب کمونیست شوروی در دوران اخیر، دورانی که بیماری و مرگ‌لنین سرآغاز آن بود، می‌پردازد. امید من بر این است که کتاب بدین ترتیب یک کلیت بسنده‌ی هم‌آهنگی باشد.

این اثر من در روسیه‌به‌چاپ نرسیده است. این اثر در دوره‌ای نوشته شده است که آتل مارکسیستی که به مسائل معاصر می‌پردازند، از ممنوع‌ترین آثار انتشاراتی در جمهوری شوروی می‌باشند (۱۹۲۸). برای اطمینان از انتشار نوشته‌ام، دو بخش نخست این کتاب را به صورت اسناد رسمی در آورده و در آن، ششمین کنگره‌ی بین‌الملل کمونیست که اجلاس آن در تابستان سال گذشته در مسکو بود، را مخاطب قرار داده‌ام، بخش‌های سوم و

چهارم^۱ که پس از کنگره نوشته شده اند، در شکل دست نوشته دست به دست گشت. مجازات انتشار این دست نوشته ها تبعید به دورافتاده ترین نقاط سیبری به بوده، و هنوز هم چنین است. حتی اخیراً مجازات آن حبس مجرد در زندان توپولسک بوده است.

تنها بخش دوم، یعنی، "برنامه ی پیشنهادی بین‌الملل کمونیست- انتقادی از اصول آن"^۲ در آلمان به چاپ رسیده است. تا کنون کتاب در مجموع در شکل دست نوشته و در مرحله ی بدوی بوده است و برای اولین بار در شکل چاپ فرانسوی ظاهر گشت. به هر رو نظر به این که دست نوشته های من به داخل کشورهای گوناگون اروپا، آمریکا و غرب چین و از مجراهای متفاوت راه یافته است، مایلم گفته شود که چاپ فرانسوی حاضر تنها چاپی است که مسئولیت کامل آن را در مقابل خوانندگان کتاب به عهده می‌گیرم.

بنابر تصمیم کنگره ی ششم، برنامه ی پیشنهادی که در این کتاب مورد انتقاد قرار گرفته شده است، برنامه ی رسمی بین‌الملل گردید. اما این از ارزش انتقاد من به هیچ رو نمی‌گاهد. کاملاً بوارون، تمام اشتباهات مهلک برنامه ی پیشنهادی هنوز پابرجا باقی مانده اند، یعنی به آن ها تنها شکل قانونی بخشیده شده و هم چون آیه هایی تقدیس شده اند. در کنگره، کمیسیون برنامه این مسأله را مطرح ساخت که حالا با انتقادی که نویسنده آن نه فقط از بین‌الملل کمونیست اخراج شده، بلکه به آسیای مرکزی تبعید گشته است، چه باید کرد. چند صدای محبوب و منفرد شنیده شد که می‌گفتند از مخالفین هم

^۱-فصول سوم و چهارم چاپ فرانسوی سال ۱۹۲۹ از این کتاب حذف شده است. برای توضیح این نکته به بخش آخر پیش‌گفتار رجوع شود.

^۲-در چاپ فرانسوی سال ۱۹۲۹، "برنامه ی پیشنهادی بین‌الملل کمونیست-انتقادی از اصول آن" بعد از مقاله ی "اکنون چه؟" آمده است. در این چاپ ترتیب آن به وارونه شده است تا ترتیب تاریخی آن دو نیز در نظر گرفته شود.

باید آموخت، نظریات درست صرف نظر از این که چه کسی آن را تنظیم کرده، پابرجا می ماند. و لیکن، گروه بسیار نیرومند دیگر تقریباً بدون هیچ گونه مقاومت و مبارزه ای غالب آمد. یک بانوی مسن قابل احترام که سابقاً "کلارا زتکین"^۳ نام داشت. اظهار داشت که هیچ احتمال صحت در عقیده ای که از جانب تروتسکی ابراز شود، وجود ندارد. او صرفاً به اجرای نقشی که در پشت صحنه به او محول شده بود، مشغول بود. ارجاع وظایف پست به افرادی که خوشنامی آن ها غیرقابل سؤال است از شگردهای استالین است. صدای محجوب و ترسان منطق بلافاصله سرکوب شد؛ کمسیون ((برنامه)) چشمان خود را فرو بست و "انتقاد" مرا نادیده گرفت و بدین گونه تمامی آن چه که در باره برنامه ی پیشنهادی گفته ام، اکنون با تمام نیرو برای برنامه رسمی حاضر به قوت خود باقی است؛ این برنامه هیچ گونه تداوم نظری نداشته و از دیدگاه سیاسی زیان بخش است. باید دگرگون گردد و چنین خواهد شد.

مطابق معمول اعضای کنگره ی ششم، "به اتفاق آراء" بار دیگر، "تروتسکیزم" را محکوم نمودند. و این چیزی بود که به خاطرش به مسکو فرا خوانده شده بودند. اکثریت آن ها تنها دیروز و یا روز پیش از آن به صحنه سیاست قدم گذارده بودند. حتی یک نفر از آنان در ((کنگره)) افتتاحیه بین الملل کمونیست حضور نداشت. عده ی بسیار معدودی از آن ها در یک یا دو کنگره از چهار کنگره ای که در زمان رهبری لنین برگزار شد، حضور داشتند. همه گی آن ها در دوره سیاسی جدید به عضویت وضع جدید سازمانی

---

^۳- کلارا زتکین (۱۹۳۳-۱۸۵۷) یکی از رزمندگان قدیمی جنبش کارگری آلمان بود که به خاطر فعالیت اش در بنیان گذاری، مسائل نظری، و مبارزه در جنبش زنان، مقامی برجسته داشت. در سوسیال-دموکراسی قبل از جنگ ((جهانی اول)) آلمان متحد روزا لوکزامبورگ بود و بعدها در بنیان گذاری مجمع اسپارتاکیست ها، او را یاری نمود. وی یکی از اعضای کمیته ی اجرایی کمینترن بود. بعد از مرگ لنین خود را با دستگاه استالینیستی انطباق داد.

بودند. نمایندگانی که به کنگره ی ششم آمده بودند، با متهم کردن من، و با دقیق‌تر آن که، با تأیید اتهامات علیه من، در رابطه با نقض اصول لنینیستی، به جای این که نظریات تئوریک و دانش خود را از تاریخچه بین‌الملل کمونیست روشن سازند، تنها چاکری خود را به اثبات رسانیدند.

تا پیش از کنگره ی ششم، بین‌الملل هیچ برنامه ی مدونی نداشت. بیانیه‌ها و مصوبات در باره ی اصول جای آن را می‌گرفتند: بیانیه‌های نخستین دو کنگره، طبقه ی کارگر بین‌المللی را مخاطب قرار دادند (خصوصاً بیانیه ی کنگره ی دوم که تمام خصایص یک برنامه را در خود داشت). این اسناد نوشته ی من بود^۴؛ هر دوی آن‌ها بدون هیچ‌گونه ترمیمی به تصویب کمیته ی مرکزی رسید، و در نخستین دو کنگره که اهمیت شان به مثابه ی مجامع مدون‌کننده بسیار قابل ملاحظه بود- نیز به تصویب رسیدند.

کنگره ی سوم، تزهانی در باره ی برنامه و تاکتیک‌ها، که برای مسائل اساسی جنبش طبقه ی کارگر جهانی کاربرد داشت را اتخاذ نمود. در کنگره ی سوم من از این تزه‌ها، که خود آن‌ها را تنظیم کرده بودم، به دفاع پرداختم^۵. ترمیمات پیشنهادی -نه با خلوص نیت- به همان میزان که علیه من بود، بر علیه لنین نیز بود. در مبارزه ی سرسختی که علیه اپوزیسیون آن زمان -که توسط تلمان^۶، بلاکون^۷، په پر^۸ و دیگر سردرگمان نمایندگی می‌شد- ما، یعنی

^۴ - در جلد اول کتاب "نخستین پنج سال بین‌الملل کمونیست"، نوشته ی تروتسکی هم آمده است.

^۵ - همان مأخذ.

^۶ - ارنست تالمان، یکی از رهبران حزب کمونیست آلمان در زمان به قدرت رسیدن هیتلر بود. توسط نازی‌ها به زندان افکنده شد و در سال ۱۹۴۴ در اردوگاه کار اجباری بوخنوالد به هلاکت رسید. در دوره ای که تروتسکی در این جا به آن اشاره می‌کند (۱۹۲۱)، او جناح چپ حزب آلمان را رهبری می‌کرد. بعدها، با حمایت از استالین به جناح راست چرخش کرد. در دوره ظهور نازیسم، مشی ماوراء چپ فاجعه انگیز استالین را دنبال می‌کرد.

ننین و من در به تصویب رسانیدن تقریباً به اتفاق آراء تزه‌های پیشنهادی من، موفق گشتیم.

ننین در ارائه گزارش اصلی به کنگره ی چهارم، گزارشی در باره ی موقعیت جمهوری شوروی و چشم انداز انقلاب جهانی با من سهیم بود. در کنار یکدیگر به مداخله پرداختیم؛ و قرعه به من افتاد که پس از هر گزارش، سخن رانی جمع بندی را ارائه دهم.^۶ مضافاً اظهار این نکته زائد است که این اسناد -سنگ بنای بین الملل کمونیست که توسط من و یا با هم کاری من تدوین شده بودند، اصول اولیه مارکسیزم را ارائه می کنند. امروزه این تازه عضو شدگان دوره ی استالین، تحت عنوان "تروتسکیزم" آن ها را محکوم می سازند.

اما بیان این نکته به هیچ وجه زائد نخواهد بود که رهبر کنونی این تازه عضو شدگان کوچک ترین دخالتی -چه به طور مستقیم و چه غیرمستقیم- در امور بین الملل کمونیست نداشت، نه در کنگره ها، نه در کمیسیون ها، و نه حتی در کارهای تدارکاتی که بخش اعظم آن بر دوش حزب ((کمونیست)) روسیه قرار داشت، شرکتی نداشت. یک سند که دال بر هرگونه فعالیت خلاق

---

^۶- بلاکون، یکی از سران حزب کمونیست مجارستان، جمهوری شوروی کوتاه مدت مجارستان را در سال ۱۹۱۹ رهبری نمود. قیام توسط ارتش های رومانی، چکسلواکی که متخصصین فرانسوی نیز به کمک ضدانقلابیون شتافته بودند، در هم شکسته شد. بلانکون به مسکو گریخت و بعدها برای مدتی یکی از بلندپایگان کمیترین شد. بنابر گزارشات، در تصفیه های دهه ۱۹۳۰ تیرباران شد.

^۷- جان به پر، نام مستعار ژرف بوگانی در آمریکا بود. او یک کمونیست مجاری بود که در قیام ۱۹۱۹ مجارستان نقش برجسته ای نداشت. در سال ۱۹۲۲، به اتفاق هیئت نمایندگی کمیترین به ایالات متحده سفر کرد و در همان کشور باقی ماند. وی تا زمان فراخوانده شدنش به مسکو در سال ۱۹۲۴، در کمیته ی عالی حزب کمونیست به کار منتصب شد. در کنگره ی سوم در سال ۱۹۲۱ مواضع چپ اتخاذ نمود. بعدها به راست چرخید و یکی از طرف داران بوخارین شد و سپس از ((کمیترین)) اخراج شد.

^۸- به جلد دوم کتاب "نخستین پنج سال بین الملل کمونیست"، رجوع شود.

از جانب استالین در جریان کارهای چهار کنگره ی نخست باشد، و یا حتی به نشانه‌هایی از کوچک‌ترین علاقه‌مندی در این امور گواهی دهد، یافت نمی‌شود.

مسئله به این جا خاتمه نمی‌یابد. هر آینه به فهرست اسامی نمایندگان نخستین چهار کنگره، یعنی، فهرست نخستین و بهترین دوستان راستین انقلاب اکتبر و بنیان‌گذاران بین‌الملل کمونیست نظری بیافکنیم، بعد از مرگ لنین، نزدیک‌ترین هم‌کاران بین‌المللی لنین، به جز یک استثناء، همه‌گی نه تنها از رهبری به کنار گذارده شده، بلکه هم‌چنین از بین‌الملل کمونیست نیز اخراج شده‌اند. این نکته به همان اندازه که برای شوروی صادق است برای فرانسه، آلمان، ایتالیا، اسکاندیناوی، چکسلواکی، چه در آمریکا و چه در اروپا نیز صادق است.^{۱۰} آیا می‌توان این نظر را پذیرفت که مشی لنینیستی از جانب کسانی که در پروراندن آن با لنین هم‌کاری داشتند، مورد حمله قرار گرفته است؟ آیا می‌توان این نظر را پذیرفت که امروز کسانی به دفاع از مشی لنینیستی برخاسته‌اند که در زمانی که لنین هنوز در قید حیات بود، علیه آن مشی مبارزه می‌کردند، و یا کسانی که تنها در چند سال اخیر به بین‌الملل کمونیست پیوسته‌اند، یعنی از رویدادهای گذشته بی‌اطلاع بوده و درباره‌ی آینده هم به اندیشه نمی‌نشینند مدافع لنینیزم شده‌اند؟ پی‌آمدهای ناشی از دگرگونی‌ها در خط مشی و رهبری، به خوبی شناخته شده‌اند. از اوایل سال ۱۹۲۳، بین‌الملل کمونیست تنها با شکست رو به رو شده است: در آلمان؛ بلعارستان؛ بریتانیا و چین. در دیگر کشورها نیز شکست‌ها، اگر چه نه آن چنان اسف‌ناک، و لیکن جدی بوده‌اند. بی‌بصیرتی فرصت‌طلبانه رهبری در

^{۱۰} - به یادداشت‌های شماره‌ی ۴۹ و ۵۱ در آخر کتاب مراجعه شود.

همه جا علت اصلی و بلافاصله بوده است. وخیم ترین این شکست ها آن چیزی است که استالین در جمهوری شوروی دست اندرکار تدارک آن است: می توان به سادگی به این باور رسید که استالین این هدف را در مقابل خود قرار داده است که به عنوان خالق کبیر شکست ها نام اش در تاریخ ثبت شود.

در جمهوری شوروی مبارزان بین الملل کمونیست لنینیستی در تبعید و زندان به سر می برند، و یا این که به اقصی نقاط فرستاده شده اند. در آلمان و فرانسه اوضاع تا به این حد پیش نرفته است، اما صادقانه، تقصیر این مسأله بر گردن تالمان و یاکاشین^{۱۱} نیست. این "رهبران" از پلیس سرمایه داری خواسته اند که حضور هم رزم لنین را در خطه ی دموکراسی بورژوائی به هیچ وجه تحمل نکنند^{۱۲}. در سال ۱۹۱۶، کاشین اخراج من از فرانسه را با استدلالات شوینیستی آتشین توجیه نمود. امروز هم او خواستار ممنوعیت ورود من به فرانسه است. بدین گونه او، هم چون من، صرفاً به ادامه کارش مشغول است.

مشهور بود که در دوران نخستین چهار کنگره، من در مسائل فرانسه درگیری خاصی داشتم. به هم راه لنین، اغلب باید به بررسی مسائل جنبش کارگری فرانسه می پرداختم. هر از چند گاه، لنین با لحنی آکنده از کنایه و لیکن کاملاً جدی از من می پرسد، "آیا در برخورد با متلون المزاج های

---

^{۱۱}- مارسل کاشین (۱۹۵۸-۱۸۶۹)، یکی از رهبران سوسیال-دموکراسی فرانسه بود که به حمایت از جنگ جهانی اول برخاست. در سال ۱۹۲۰ به حزب کمونیست پیوست و به استالینیست سفت و سختی بدل گشت. برای مدت زمانی طولانی سردبیر "اومانیته" ((ارگان مرکزی حزب کمونیست فرانسه)) بود.

^{۱۲}- در سال ۱۹۲۹، پس از آن که تروتسکی به ترکیه تبعید شد، ناموفقانه تلاش بسیار نمود شاید بتواند از، یکی از کشورهای بورژوا-دموکراتیک اروپائی روادید اقامت به دست آورد. احزاب کمونیست این کشورها در مخالفت با صدور اجازه اقامت به مقابله با دولت های خود برخاستند.

پارلمان‌تاریستی از قماش کاشین کوتاهی نمی‌کنی؟" در جواب می‌گفتم که کاشین چیزی بیش از پلی موقت بر سر راه عبور توده‌های کارگر فرانسوی نبوده و زمانی که انقلابیون ارزنده‌ای سر بر آورده و به گونه‌ای استوار متشکل شوند، او و همپالگی‌هایش را از سر راه خود به کناری خواهند زد. حقیقت این است که، به دلایلی که در این کتاب آمده، اوضاع کش آمد، و لیکن به هیچ وجه در این تردید ندارم که سرنوشتی که شایسته این متلون المزاج هاست در انتظارشان خواهد بود. پرولتاریا به ابزاری پولادین و نه چوبین نیاز دارد.

جبهه‌ی واحد استالین، پلیس بورژوائی، تالمان و کاشین بر علیه هم کار لنین، واقعه‌ای بی‌اهمیت در حیات سیاسی اروپا نیست...

چه نتایج کلی‌ای از این کتاب باید گرفته شود؟ از جوانب مختلف کوشش‌هایی به عمل می‌آید که ایجاد بین‌الملل چهار را به ما نسبت دهند. این باور کاملاً نادرستی است.^{۱۳} کمونیزم و "سوسیالیزم" دموکراتیک دو روند تاریخی ژرفی هستند که در مناسبات طبقاتی ریشه‌ای عمیق دوانیده‌اند. وجود مبارزات بین‌الملل دوم و سوم فرآشده‌ی طولانی‌داشته و ذاتاً به سرنوشت جامعه سرمایه‌داری پیوند دارد. در لحظات معینی، روندهای بینابینی و یا "سنتریستی" می‌توانند نفوذ بسیاری کسب کنند، و لیکن نه برای همیشه. کوشش‌های فردریک آدلر، و شرکاء برای ایجاد بین‌الملل بینابینی-دوونیم-در اوایل بسیار نوید دهنده بود، و لیکن سریعاً ورشکسته شد.^{۱۴}

^{۱۳}- رویدادهای چند سال بعد، تروتسکی را وادار نمود که تصمیم خود را در مورد تأسیس بین‌الملل چهار تغییر دهد. به پیش‌گفتار کتاب حاضر مراجعه کنید.

^{۱۴}- در کنفرانسی که در سال ۱۹۲۰ در وین برگزار شده بود، کوشش به عمل آمد تا سازمانی که دربرگیرنده‌ی آن احزاب سنتریستی که از بین‌الملل دوم ((بین‌الملل سوسیال

مشی استالین، با شروع از پایه ها و سنن تاریخی متفاوت، نوعی دیگر از همان سنتریزم است. فردریک آدلر، خط کش و قطب نما به دست، تلاش می کرد که بین بلشویزم و سوسیال-دموکراسی پلی برقرار سازد. استالین، به سهم خود، هیچ گونه چشم انداز اصولی از این نوع را ندارد. مشی استالینیستی مجموعه یک سری از زیگزاگ های تجربی بین مارکس و وُلمار^{۱۵}، بین لنین و چیانگ-کای-چک^{۱۶}، بین بلشویزم و سوسیالیزم ملی است. هر آینه اگر به جمع بندی جلوه های بنیادی تمامی این زیگزاگ ها بپردازیم، به همان جمع جبری پیشین یعنی: دوونیم، خواهیم رسید. بعد از ارتکاب تمام اشتباهاتی که به شکست های اسف ناک انجامید، سنتریزم استالینیستی^{۱۷}، هر آینه به خاطر اتکا بر منافع ایدئولوژیکی و مادی دولتی که از انقلاب اکتبر سر برآورد نمی بود، از دیدگاه سیاسی مدت ها پیشتر

دموکرات))، بریده و لیکن با پیوستن به بین الملل سوم (بین الملل کمونیست) مخالفت می ورزیدند، به وجود آید. و از روی تمسخر به آن عنوان "بین الملل دوونیم" داده شد. این سازمان فقط تا سال ۱۹۲۳، که دوباره در بین الملل دوم ادغام شد، دوام آورد. فردریک آدلر، فرزند ویکتور آدلر یکی از بنیان گذاران و رهبران حزب سوسیال دموکرات اطریش، و از مبتکرین ایجاد این سازمان بود. در سال ۱۹۱۶، فردریک آدلر به جان کنت اشتروخ صدراعظم امپراطوری اطریش-مجارستان سوء قصد نمود. وی به اعدام محکوم شد، و لیکن بعدها محکومیتش به زندان تخفیف یافت. در سال ۱۹۱۸، در اثر تحولات انقلابی از زندان آزاد شد.

^{۱۵}- جرج وان وُلمار (۱۹۲۲-۱۸۵۰)، یکی از رهبران سوسیال-دموکراسی باواریا (در آلمان)) و نماینده ی مجلس از شهر مونیخ بود. در سال ۱۸۷۹، مقاله ای تحت عنوان "دولت سوسیالیستی تک افتاده"، نوشت که در آن نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور را پرورانیده و به دفاع از آن برخاست. او حتی بر برنشتاین هم پیشی جسته و یکی از متقدمین اصلاح طلبی در آلمان بود. در طی جنگ جهانی اول وی یک سوسیال-پاتریوت بود.

^{۱۶}- در اواسط دهه ۱۹۲۰، استالینیست ها به چیان-کای-چک به دیده یک رهبر انقلابی بزرگ می نگرستند. تروتسکی سیاست استالینیستی در چین را به تفصیل در این کتاب مورد بحث قرار می دهد.

^{۱۷}- تروتسکی، بعدها توصیف استالینیزم به مثابه یک جریان سنتریستی را رها نمود. به پیش گفتار رجوع شود.

ورشکسته شده بود. به هر حال، نیرومندترین دستگاه‌ها هم توانا به نجات یک سیاست درمان ناپذیر نیست؛ بین مارکسیزم و سوسیال-پاتریوتیزم، محلی برای استالینیزم وجود ندارد. بین الملل کمونیست، پس از سر گذراندن یک سری آزمایشات و بحران‌ها، خود را از یوغ بوروکراسی‌ای که فقد اصول ایدئولوژیک بوده، خواهد رهانید. یعنی آن بوروکراسی که تنها قادر است سکان را به نوسانات عظیم در آورد، به توضیح زیگزاگ‌ها پردازد، اختناق ایجاد کند، و در تدارک شکست باشد امروز ابداً هیچ نیازی به ایجاد بین الملل چهارم احساس نمی‌شود. ما هم چنان به ادامه و گسترش مشی بین الملل سوم، که در طی سال‌های جنگ آن را تدارک دیده، و پس از جنگ هم راه با لنین در بنیان گذاری آن شرکت داشته، می‌پردازیم. حتی برای یک لحظه هم طناب میراث ایدئولوژیک را رها نساخته ایم. رویدادهای مهم تاریخی قضاوت‌هایمان و آینده‌نگری‌مان را تأیید کرده‌اند. در طی این سال‌های آزار و تبعید، هیچ‌گاه همچون زمان حاضر، تا به این اندازه به درستی نظریاتمان و به اجتناب ناپذیری پیروزی آن‌ها متقاعد نبوده‌ام.

لنون تروتسکی

قسطنطنیه، ۱۵ آوریل ۱۹۲۹

مترجم: هوشنگ سپهر (م. آگاه)

برنامه‌ی پیشنهادی

بین الملل کمونیست، انتقادی از اصول آن

برنامه‌ی پیشنهادی، یعنی سند اصلی‌ای که می‌باید همه‌ی فعالیت‌های بین‌الملل را در سال‌های آینده سامان دهد، تنها چند هفته پیش از انتشار فراخوان کنگره که چهار سال پس از کنگره‌ی پنجم تشکیل می‌شود، منتشر شده است. اشاره به این که اولین طرح این برنامه‌ی پیشنهادی^۱ حتی پیش از کنگره‌ی پنجم انتشار یافته است نمی‌تواند دیر کرد انتشار آن را توجیه کند، چه اکنون چندین سال از آن زمان گذشته است. ساختار برنامه‌ی پیشنهادی دوم به گونه‌ای همه‌جانبه با طرح نخستین متفاوت است و در واقع کوششی برای جمع‌بندی دگرگونی‌های چند سال اخیر است. کاری شتاب زده و

^۱ - اولین برنامه‌ی پیشنهادی برای کمیترن توسط بوخارین تسلیم چهارمین کنگره شد (نوامبر - دسامبر ۱۹۲۲). طرح‌های دیگری که در آن زمان نیز تسلیم شدند عبارت بودند از: طرح تالهایمر، از جانب حزب کمونیست آلمان، این سند عمدتاً به خاطر حمایت از نظریه انباشت سرمایه داری روزا لوکزامبورگ از سند بوخارین متمایز بود، طرح کاباکتچیف، از سوی حزب کمونیست بلغارستان؛ و یک برنامه‌ی عمل انتقادی از جانب حزب کمونیست ایتالیا. کنگره به گزینش یک برنامه در مجمع عمومی خود رأی مخالف داد و تصمیم گرفته شد که تمام طرح‌های اولیه و اسناد را برای مطالعه و تکمیل به کمیسیون برنامه ارجاع کند، به این امید که کنگره‌ی پنجم بر سر این مسأله به یک تصمیم نهایی خواهد رسید. در کنگره‌ی پنجم (ژوئن ۱۹۲۴)، گزارش برنامه‌ای بوخارین به تصویب رسید. این گزارش مبنی بر این بود که طرح پیشنهادی کمیسیون برنامه پذیرفته شود و این طرح پایه‌ای برای بحث‌های بعدی پیرامون برنامه در احزاب ((بین‌الملل)) باشد. هم چنین کنگره به تشکیل کمیسیونی که مسئول تغییرات نهایی سند بوده و نیز به تشکیل یک کمیسیون دائمی برنامه که وظیفه خواهد داشت که برنامه‌ی پیشنهادی را به اطلاع همه‌گان برساند، رأی داد. کمیسیون اخیر هم چنین وظیفه خواهد داشت که بحث‌های بین‌المللی پیرامون برنامه، جهت گزینش نهایی یک برنامه در کنفرانس آتی را سازمان دهد. در کنگره‌ی ششم (جولای - سپتامبر ۱۹۲۸) کلیه‌ی برنامه‌های پیشنهادی پیشین کلاً ناپدید شده بودند و در عوض یک برنامه‌ی پیشنهادی جدیدی که اساساً توسط بوخارین نگاشته شده بود و به اسم استالین و بوخارین ارائه شده بود، با یک چند تغییرات جزئی، سرانجام توسط کنگره به عنوان برنامه‌ی کمیترن به تصویب رسید. دقیقاً این برنامه‌ی پیشنهادی است که هدف انتقادات تروتسکی است.

نسنجیده تر از این نیست که این طرح - که به گونه ای روشن نشانه های یک کار شتاب زده و حتی سرسری را در خود دارد- بدون هیچ گونه انتقاد مقدماتی جدی و علمی در مطبوعات، و بدون یک بحث گسترده در همه ی احزاب کمینترن (بین الملل کمونیست)- در کنگره ی ششم پذیرفته شود.

در مدت چند روزی که میان دریافت برنامه ی پیشنهادی و فرستادن این نامه در اختیار ما بود، تنها می توانستیم در باره ی یک چند از حیاتی ترین مسائلی که باید در این برنامه بررسی شوند، تأمل کنیم.

به دلایل کمبود وقت ناچار شدیم از بررسی برخی از مهم ترین مسائلی که در این طرح به آن ها اشاره رفته است -مسائلی که شاید امروزه چندان مهم نباشند ولی احتمالاً فردا دارای اهمیت استثنائی خواهند شد- چشم پوشی کنیم.

این به هیچ رو بدان معنی نیست که انتقاد از آن ها در مقایسه با بخش هائی از طرح که نوشته ی حاضر به آن ها ویژگی یافته است، ضرورت کمتری دارند.

هم چنین باید بیافزائیم که در شرایطی مجبور به کار در زمینه ی طرح جدید هستیم که دسترسی به اخبار لازم برایمان ناممکن است. بسنده است که یادآوری کنیم که حتی توانا به بدست آوردن اولین طرح برنامه نبودیم و از این رو در بررسی آن و نیز در دو سه مورد دیگر مجبور شدیم به حافظه تکیه کنیم. نیازی به یادآوری نیست که همه نقل قول ها از منابع اصلی بوده و به دقت مطابقت شده اند.

۱۲ ژوئیه ۱۹۲۸

مترجم : هوشنگ سپهر (م. آگاه)

فصل اول:

برنامه ی انقلاب جهانی یا برنامه ی سوسیالیزم در یک کشور؟

مهم ترین مسأله در دستور کار کنگره ی ششم اتخاذ یک برنامه است. ماهیت این برنامه می تواند رخسار بین الملل را برای زمانی طولانی طرح و تثبیت کند. اهمیت یک برنامه چندان در شیوه ای که مفاهیم کلی نگره ای (تئوریک) در آن اسلوب بندی شده اند نیست. چه در تحلیل نهانی این چنین برخوردی، کل مسائل را به بیان "قانون مندانه" - یعنی بیان مختصر و دقیق حقایق و تصمیماتی که به گونه ای قطعی و استوار به دست آمده اند- کاهش می دهد؛ و بلکه اهمیت یک برنامه تا حدود زیادی در تهیه ی ترازنامه تجارب اقتصادی و سیاسی جهانی در دوران گذشته -و به ویژه ترازنامه مبارزات انقلابی پنج سال اخیر- است. سال هائی که بسیاری از پیش آمدها و نیز اشتباهات را دربر می گیرد. سرنوشت بین الملل کمونیست در طول چند سال آینده که در پیش است -به معنی دقیق کلمه بستگی به رویه ای دارد که براساس آن- این پیش آمدها، اشتباهات و مجادلات در برنامه تفسیر شده و مورد داوری قرار می گیرند.

۱- ساختار کلی برنامه

در دوران ما، که دوران امپریالیزم یعنی دوران اقتصاد جهانی و سیاست جهانی به سرکردگی سرمایه ی مالی است، هیچ حزب کمونیستی نمی تواند برنامه ی خود را منحصرأ و عمدتاً بر پایه شرایط و گرایش های تکاملی کشور خود تدوین کند. این نکته بی هیچ کم و کاستی در باره ی حزبی که قدرت دولتی را در داخل مرزهای اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی (ا.ج.ش.س) در دست دارد نیز صادق است. در چهارم اوت سال ۱۹۱۴^۱ ناقوس مرگ برنامه های ملی برای همیشه به صدا درآمد. حزب انقلابی پرولتاریا تنها می تواند براساس یک برنامه ی بین المللی متناسب با ویژگی های دوران کنونی یعنی دوران بالاترین حد انکشاف سرمایه داری - و نیز دوران فروپاشی این نظام- استوار باشد. برنامه ی بین الملل کمونیست به هیچ رو نمی تواند برآیند جمع جبری برنامه های ملی، و یا درهم جوشی از وجوه مشترک آن ها باشد. برنامه ی بین الملل کمونیست می باید مستقیماً از تحلیل شرایط و گرایش های اقتصاد جهانی و نیز نظام سیاسی جهانی به مثابه یک کلیت -با همه ی پیوندها و قسادهایش، یعنی وابستگی متقابلاً متضاد بخش های گوناگون آن بر یکدیگر- آغاز کند. در دوران کنونی -بسیار بیش از گذشته-

۱- تاریخ ۴ اوت ۱۹۱۴، عموماً در دوایر انقلابی به عنوان تاریخ اضمحلال بین المللی دوم تلقی می شود. در آن تاریخ جناح سوسیال دموکرات در رایشتاگ ((مجلس نمایندگان)) آلمان به اعتبارات جنگی در خواستی قیصر و صدراعظم آلمان رأی مثبت داد. این عمل نه تنها دفاع آن ها را از سرزمین سرمایه داری پدري، بلکه از برقراری BURGFRIEDEN (صلح داخلی) رانشان داد. در همان روز ما شاهد عمل گروه سوسیالیست ها در مجلس نمایندگان فرانسه بودیم که هم راه با طبقه ی حاکم UNIONSACREE (اتحاد مقدس) را پایه گذاری کردند. احزاب سوسیال دموکرات بلژیک، اتریش- مجارستان، بریتانیا، و بخشی از سوسیال-دموکراسی ایتالیا، بلغارستان و روسیه چنین روشی را دنبال کردند. البته، دفتر بین الملل سوسیالیست، ناتوان از داوری مناقشه ای که در میدان های نبرد در موردش تصمیم گیری می شد، با تمام مقاصد و اهدافش، در طی جنگ موجودیت خودش پایان داد.

جهت گیری ملی پرولتاریا می تواند و باید تنها از یک جهت گیری جهانی سرچشمه گیرد - و نه برعکس. تفاوت اساسی و نخستین میان انترناسیونالیزم کمونیستی و دیگر گونه های سوسیالیزم ملی در همین نکته نهفته است.

بر پایه این ملاحظات در ژانویه امسال نوشتیم "باید برای طرح ریزی برنامه ی بین الملل کمونیست آغاز به کار کنیم (برنامه ی بوخارین نمونه ی برنامه ای بد برای یک بخش ملی بین الملل کمونیست است و برنامه برای حزب کمونیست جهانی نیست"، *پراودا*، ۱۵ ژانویه ۱۹۲۸).

از سال ۲۴-۱۹۲۳، یعنی هنگامی که مسأله ی ایالات متحده آمریکا در تمامیت خود به مثابه مسأله ای جهانی - و به معنی سرراست تر کلمه، در چهره ی یک مسأله ی سیاست اروپائی- پدیدار شد، ما پیگیرانه بر روی این ملاحظات پافشاری کرده ایم.

همراه با توصیه برنامه ی پیشنهادی جدید، *پراودا* نوشت که یک برنامه کمونیستی "نه تنها در گوه اصول مرکزی خویش و بلکه- در انترناسیونالیزم مشخصه ساختار خود با برنامه سوسیال-دموکراسی تفاوت اساسی دارد" (*پراودا*، ۲۹ مه ۱۹۲۸).

در این گفتار کمابیش درهم، ملاحظاتی که در بالا گفته آمد- و در گذشته با سرسختی رد شده بودند- آشکارا بیان شده اند. بریدن از نخستین برنامه ی پیشنهادی که توسط بوخارین ارائه شده بود - برنامه ای که موجب یک تبادل نظر جدی هم نگردید و اصولاً زمینه را برای چنین تبادلی نیز فراهم نمی ساخت- بدون شک موجب خوشنودی است. برخلاف طرح نخست که حاوی توصیفی بی محتوا و رخواره از پیش رفت یک کشور مجرد به سوی سوسیالیزم بود، طرح جدید - همان گونه که خواهیم دید، ناپیگیرانه و ناموفق-

متأسفانه کوشش می کند که اقتصاد جهانی را به گونه ای کلی، بنیان تعیین سرنوشت یکایک بخش های آن قرار دهد.

اقتصاد جهانی، با پیوند دادن کشورهای و قاره هائی که در رُویه های مختلف انکشاف قرار دارند در یک نظام وابستگی ها و تضادهای متقابل و نیز هم تراز کردن مراحل مختلف انکشاف آن کشورها - هم راه با افزایش سراسر تفاوت های میان آن ها- و با رودررو ساختن بی رحمانه یک کشور در برابر دیگری، اینک به واقعیت نیرومندی بدل شده است که بر حیات اقتصادی یکایک کشورها و قاره های مختلف حکم روانی می کند. این واقعیت اساسی به تنهائی به مفهوم حزب کمونیست جهانی واقعیتی برتر می بخشد. امپریالیزم با ارتقاء کلیت اقتصاد جهانی به بالاترین مرحله انکشافی که بر پایه مالکیت خصوصی امکان پذیر است- به همان گونه که در مقدمه طرح پیشنهادی به درستی بیان شده، "تضاد بین رشد نیروهای مولده اقتصاد جهانی و مرزهای دولت ملی را تا حد یک کشاکش تند، تشدید می کند."

بدون درک معنی این جمله که مفهوم آن در اثنای جنگ امپریالیستی اخیر به وضوح بر بشریت روشن گشت -حتی یک گام هم برای حل مسائل عمده ی سیاست جهانی و مبارزه انقلابی نمی توان برداشت.

جا به جا شدن اصولی محور برنامه در طرح جدید بدون شک موجب خوشنودی می بود هر آینه تلاش هائی برای آشتی دادن این جا به جانی اصولی -یعنی تنها موضع درست برنامه ی پیشنهادی- با گرایش هائی با ماهیت های کاملاً متفاوت، طرح را به جولان گاه خردکننده ترین تضادها تبدیل نکرده بود. تضادهائی که اهمیت اصولی شیوه برخورد با مسأله -در جنبه های اساسی اش- را کاملاً خنثی می کند.

۲- ایالات متحده ی اروپا و آمریکا

برای روشن ساختن ماهیت برنامه ی پیشنهادی نخستین - که خوشبختانه مردود شناخته شد کافی است یادآوری کنیم، تا آن جا که به یاد می آوریم نام ایالات متحده آمریکا حتی در آن ذکر نشده بود. مسائل اساسی دوران امپریالیزم، درست به دلیل ماهیت این دوران باید نه تنها به صورت مجرد و نظری بلکه در مقطع تاریخی و به گونه ای ملموس بررسی شوند. در برنامه نخستین مسائل اساسی دوران امپریالیزم در الگونی بی جان از یک کشور سرمایه داری و "به گونه ای کلی" تحلیل رفته بود. برنامه ی پیشنهادی جدید - که البته خود گامی جدی به پیش است اینک از "بیژو مکان مرکز اقتصاد جهان به ایالات متحده آمریکا" و از تبدیل "جمهوری دلار به یک بهره کش جهان مدار" سخن می گوید و سرانجام یادآوری می کند که رقابت (در برنامه ی پیشنهادی بدون تدقیق کلمه "تضاد" به کار برده شده است) میان سرمایه داری آمریکای شمالی و اروپا -مقدم بر همه، سرمایه داری انگلیسی- "محور ستیزهای جهانی می شود". اکنون کاملاً آشکار است که امروزه برنامه ای که تعریفی دقیق و روشن از این واقعیت ها و عوامل اساسی اوضاع جهانی را شامل نباشد کوچک ترین شباهتی با برنامه ی یک حزب انقلابی بین المللی نخواهد داشت.

بدبختانه در متن برنامه از واقعیت ها و گرایش های اساسی انکشاف جهان در دوران جدید -که به آن ها اشاره رفت تنها نام برده شده و به مانند یک تأیید نظری، بی آن که هیچ گونه پیوندی درونی با ساختار ((برنامه)) داشته باشند و یا به هیچ گونه برآیندی درباره ی چشم انداز و استراتژی منجر شوند در داخل آن جای داده شده اند.

نقش جدید آمریکا در اروپا، از زمان کرنش حزب کمونیست آلمان و شکست پرولتاریای آلمان در سال ۱۹۲۳، مطلقاً مورد هیچ گونه ارزیابی ای قرار نگرفته است. برای توضیح این مطلب که دوران "تثبیت"، "وگشت به حال عادی"، "برقراری صلح" در اروپا و نیز "احیاء" سوسیال-دموکراسی در پیوند مادی و ایدئولوژیک نزدیکی، با نخستین گام های مداخله آمریکا در اروپا به پیش رفته است- هیچ گونه کوششی نشده است.

افزون آن که، این نیز نشان داده نشده است که ادامه توسعه پرهیزناپذیر آمریکا و محدودیت ((انقباض)) بازارهای سرمایه اروپایی-از جمله بازارهای اروپایی- طغیان های نظامی، اقتصادی و انقلابی ای به دنبال خواهد داشت که در برابر آن ها همه طغیان های گذشته ناچیز جلوه خواهند کرد.

هم چنین این مسأله نیز روشن نشده است که فشارهای انعطاف ناپذیر آتی آمریکا، سهم اروپای سرمایه داری را از اقتصاد جهانی دائماً کمتر و کمتر خواهد کرد، البته این نه با تخفیف بلکه برعکس با تشدید وحشت ناک رقابت میان دولت های اروپا و با اوج گیری طغیان های خاتمان برانداز ستیزهای نظامی هم راه خواهد بود. چه دولت ها نیز همانند طبقات بر سر یک سهم ناچیز و رو به زوال بسیار شدیدتر می جنگند تا بر سر سهمی در حال رشد و فربه.

برنامه ی پیشنهادی توضیح نمی دهد که هرج و مرج داخلی ستیزهای دولتی در اروپا هرگونه پایداری جدی و موفقی را در برابر جمهوری آمریکای شمالی که روز به روز متمرکزتر می شود- بیهوده می سازد. از میان بردن این هرج و مرج در اروپا از راه تشکیل ایالات متحده شوروی اروپا یکی از نخستین تکالیف انقلاب پرولتاری است. این انقلاب (دقیقاً به علت وجود مرزها) در

اروپا بسیار به انجام نزدیک تر است تا در آمریکا^۲ و بر این پایه به احتمال زیاد انقلاب مجبور خواهد بود از خود در برابر بورژوازی آمریکا شمالی دفاع کند.

از سوئی دیگر (در برنامه ی پیشنهادی) به این واقعیت هیچ اشاره ای نرفته است (و این یک جنبه از همان مسأله جهانی است و به همان درجه نیز واجد اهمیت می باشد) که دقیقاً همین قدرت جهانی ایالات متحده و گسترش پرهیزناپذیر ناشی از آن است که او را و می دارد تا انبارهای باروت جهانی را در پایه های ساختاری خود جای دهد. به سخنی دیگر، از یک سو ستیزهای میان خاور و باختر و مبارزه ی طبقاتی در اروپای فرتوت هم راه با خیزش توده های کشورهای مستعمره و همه ی جنگ ها و انقلاب ها، سرمایه داری ایالات متحده را بدل به نیروی اصلی ضدانقلابی دوران جدید خواهند کرد که

^۲ - این نظریه که ((ووقع)) انقلاب سوسیالیستی "به مراتب در اروپا قریب الوقوع تر از آمریکاست" حدود دو سال بعد توسط تروتسکی به گونه ای مشروط و تعدیل شد. در ۱۹۲۰، وی گفت: "در نوشته ام در باره ی انقلاب ۱۹۰۵ روسیه، من اشاره به این واقعیت کردم که مارکس می نویسد سرمایه داری از مجرای ((انکشاف)) فنودالیزم به نظام پیشه وری، و از آن به نظام کارخانه ای فرا می روید. ولی در روسیه، به استثناء کوستاری (صنعت گران پدی)، هرگز با نظام پیشه وری آشنائی نداشتیم. با این که، می توان انکشاف طبقه ی کارگر در انگلستان و آلمان را با روسیه مقایسه نمود. در دو کشور نخست، پرولتاریا یک دوران طولانی از تجربه ی پارلمانتاریزم را از سرگذرانده است. از طرف دیگر، در روسیه، کمتر اثری از نظام پارلمانی برای کارگران موجود بود، به این معنا که پرولتاریای روسیه تاریخچه ی پارلمانی خویش را فقط از طریق یک کتابچه آموخت. تاریخ انکشاف ((طبقه ی کارگر)) در ایالات متحده، از بسیاری جهات تشابه ی تاریخی بسیاری با انکشاف طبقه ی کارگر روسیه دارد. این که طبقه ی کارگر آمریکا ناگزیر است یک دوره ی طولانی مکتب اصلاح طلبی را از سر بگذراند، هرگز و در هیچ کجا نگاشته نشده، و از دیدگاه نظری نیز قابل اثبات نمی باشد. آن ها در مقطع دیگری از زمان زیست می کنند و گسترش می یابند، به عنوان مثال بلوغ آن ها تحت شرایط متفاوتی نسبت به طبقه ی کارگر انگلستان صورت می گیرد... به هیچ عنوان و برای همیشه نمی توان مسلم فرض کرد که ایالات متحده آخرین کشور در صف اعتلای انقلابی است، و محکوم است که انقلاب کارگری خود را فقط پس از کشورهای اروپا و آسیا به انجام رساند. شرایط خاصی بر اساس ترکیب ویژه ای از نیروها ممکن است که ترتیب فوق را تغییر داده و آهنگ انکشاف را به میزان زیادی افزایش دهد. این همه به این معناست که باید برای ((چنین موقعیتی)) آماده شد (میلیتانت، ۱۰ مه ۱۹۳۰).

هر چه بیشتر و بیشتر در اندیشه ی حفظ "نظم" در هر گوشه جهان خاکی خواهد بود، و از سونی دیگر همین نقش، زمینه را برای یک انفجار انقلابی عظیم در این قدرت امپریالیستی جهانی چیره و هنوز در حال رشد فراهم می سازد. منطق مناسبات جهانی بیانگر این است که زمان این انفجار نمی تواند چندان از انقلاب پرولتاریائی اروپا عقب تر باشد.

روش ساختن دیالکتیک روابط میان آمریکا و اروپا از سوی ما، در سال های اخیر ما را آماج انواع تهمت ها ساخت. ما متهم به انکار صلح طلبانه تضادهای اروپا و پذیرفتن نظریه آبر-امپریالیزم کانتوسکی و گناهان بسیار دیگری شدیم. اکنون نیازی نیست که به بحث درباره ی این "اتهامات" که دست کم (اگر خوش بینانه داوری کنیم) برآیند جهل کامل از فرآیندهای واقعی روش برخورد ما با آن است، به پردازیم. اما نمی توانیم از یادآوری این مطلب خودداری کنیم که به خاطر ستیز کودکانه با روش ما در بیان مسأله، وقت و تلاش فراوانی (تصادفاً از جانب نویسندگان همین برنامه ی پیشنهادی) در مغشوش کردن این مسأله ی مهم جهانی بیهوده صرف شده است. لیکن جریان رویدادها درستی سخنان ما را کاملاً به اثبات رسانید.

حتی در این اواخر هم مهم ترین نشریات کمونیستی با اشاره به بحران صنعتی و تجاری قریب الوقوع در ایالات متحده کوشش هائی بر روی کاغذ برای دست کم گرفتن اهمیت سرکردگی آمریکا صورت گرفته است. اکنون جای آن نیست که وارد بررسی مسأله مدت زمان بحران در آمریکا و ژرفانی که احتمالاً پیدا خواهد کرد شویم. این در پیوند با نشیب و فرازهای کوتاه مدت است و ارتباطی با برنامه نخواهد داشت. نیازی به یادآوری نیست که بنا بر

دیدگاه ما وقوع بحران بدون تردید پرهیزناپذیر است و ما هم چنین با توجه به دامنه جهانی سرمایه داری آمریکا شدت و ژرفای بی اندازه بیشتر بحران بعدی را نیز امری ناممکن نمی دانیم. اما با هیچ معیاری نمی توان نتیجه گرفت که سرکردگی آمریکای شمالی محدودتر و یا تضعیف خواهد شد. چنین برداشتی لاجرم به فاحش ترین اشتباهات استراتژیک منجر می شود.

درست وارونه ((این حکم)) صحیح است. در دوران بحران، سرکردگی ایالات متحده خود را به گونه ای کامل تر، بی پرده تر و درنده تر از دوران رونق اقتصادی نشان خواهد داد. ایالات متحده کوشش خواهد کرد ناهنجاری ها و گرفتاری های خود را در درجه نخست به خرج اروپا چاره کرده و بر آن ها چیره شود. خواه این در آسیا به وقوع افتد، یا در کانادا، یا آمریکای جنوبی، یا استرالیا و یا در خود اروپا، خواه از طریق صلح و یا از طریق جنگ.

باید به روشنی دریافت که اگر برآیند نخستین دوران مداخله آمریکا تثبیت اقتصاد و پایداری صلح در اروپا بود -نکته ای که تا حدود زیادی هنوز هم به قوت خود باقی است- حتی امکان وقوع گاه بگاه آن (به ویژه در صورت شکست های تازه پرولتاریا) نیز هست -اما خط مشی کلی سیاست آمریکا- به ویژه در دورانی که گرفتار مشکلات و بحران های اقتصادی باشد- موجب پدید آمدن ژرف ترین تشنج ها نه تنها در اروپا و بلکه در گستره ی جهان خواهد گردید.

از این همه چنین نتیجه می شود -نتیجه ای که به هیچ رو بی اهمیت نیست- که در دهه ی آینده شاهد موارد اوضاع انقلابی بسیاری خواهیم بود که به هیچ رو تعدادشان از گذشته کمتر نخواهد بود. از این رو شناخت درست از

نیروهای اصلی این انکشاف برای جلوگیری از رودرونی غافلانه با کارکرد آن‌ها اهمیتی به سزا دارد. هر آینه در دهه‌ی گذشته مهم‌ترین ریشه شرایط انقلابی مستقیماً در برآیندهای جنگ امپریالیستی نهفته بود، در دهه‌ی دوم پس از جنگ، مهم‌ترین ریشه خیزش‌های انقلابی، روابط ما بین اروپا و آمریکا خواهد بود. یک بحران جدی در اروپا به منزله‌ی هشدار باش جنگ‌ها و انقلاب‌های نوین است. تکرار می‌کنیم: با فقدان اوضاع انقلابی رودرو نخواهیم بود ((و از همین رو)) تمام مسأله به گرد محور حزب بین‌المللی پرولتاریا خواهد گشت، ((به سخن دیگر این همه)) گرد پختگی و رزمندگی بین‌الملل کمونیست و درستی مواضع استراتژیک و روش‌های تاکتیکی آن دور خواهد زد.

در برنامه‌ی پیشنهادی کمینترن به هیچ‌رو نشانه‌ای از این‌گونه برخورد یافت نمی‌شود. واقعیتی همانند "تغییر مکان مرکز اقتصادی جهان در ایالات متحده" که ظاهراً این همه دارای اهمیت است با یک جمله‌ی کوتاه روزنامه‌نگارانه به حال خود رها شده است. البته به هیچ‌رو نمی‌توان این کمبود را به حساب کمبود جا بخشید چه اگر در برنامه برای مسائل اساسی جانی نباشد پس مکان را برای چه مسائلی باید اختصاص داد؟ افزون بر این حتی اگر از طول کلام مندرجات برنامه و تکرارهای بی‌شمار آن که با حذف این همه می‌توان برنامه را به یک سوم آن چه که هست تقلیل داد. چشم پوشی کنیم، باز هم در برنامه جای بسیار زیادی به مسائلی که در درجه‌ی دوم و سوم اهمیت هستند، اختصاص داده شده است.

۳- شعار ایالات متحده شوروی اروپا

حذف شعار ایالات متحده شوروی اروپا را -شعاری که پیش از این در سال ۱۹۲۳ در کمینترن پس از یک مبارزه داخلی نسبتاً طولانی پذیرفته شده بود- به هیچ رو نمی توان بخشید^۳. شاید نویسندگان برنامه ی پیشنهادی می خواهند دقیقاً در مورد این مسأله به موضع لنین در سال ۱۹۱۵ "باز گردند". اگر چنین است می بایست نخست آن را درست دریابند.

لنین همان گونه که می دانیم هنگام آغاز جنگ در مورد شعار ایالات متحده اروپا مردد بود. این شعار ابتدا در تزه‌های نشریه *سوسیال دموکرات* (ارگان مرکزی حزب در آن زمان) آورده شده بود و سپس لنین آن را رد کرد. همین به خودی خود نشانگر این است که مسأله‌ی پذیرش یا عدم پذیرش اصولی شعار به گونه ای کلی نبوده و بلکه مسأله ی ارزیابی آن از چشم انداز تاکتیکی یعنی سنجش جنبه های مثبت و منفی آن با توجه به اوضاع موجود- مطرح بوده است. نیازی به یادآوری نیست که لنین امکان تحقق ایالات متحده سرمایه داری اروپا را رد کرد. برخورد من هم هنگامی که شعار ایالات متحده

^۳ - بدین ترتیب، حتی در ۱۹۲۶ هم، اداره ی انتشارات کمینترن یک جزوه ی رسمی در مورد "ایالات متحده اروپای سوسیالیستی" انتشار داد که در آن آمده بود: "بسیار مهم است که ما نه تنها از طریق نابود کردن محتوای مسالمت آمیز و مزورانه شعار (پان اروپا)، یک شعار بورژوا- سوسیال دموکراتیک، موضعی کاملاً انتقادی به آن داشته باشیم، بلکه هم زمان با آن، شعار مثبتی در مقابل آن قرار دهیم. شعاری که از دیدگاه خواست های انتقالی، شعار سیاسی قابل فهمی باشد. شعار ایالات متحده اروپای سوسیالیستی باید به عنوان شعار قابل فهم سیاسی برای احزاب کمونیست اروپا در آید". (چنان چه پر، *ایالات متحده ی اروپای سوسیالیستی*، به آلمانی، ص ۶۷، هامبورگ، ۱۹۲۶). به هر رو، این شعار با شدت کمتری به وسیله ی هیئت اجراییه ی کمینترن و احزاب اروپائی آن پیش کشیده شد و سرانجام آن هنگام که مبارزات جناحی علیه پیشنهاد دهنده این شعار- تروتسکی- ضرورت پس گرفتن آن را مطرح ساخت، این شعار به طور کلی حذف شد.

اروپا را تنها به عنوان شکل آتی دولت دیکتاتوری پرولتاریا در اروپا پیش کشیدم، همین بود.

در آن زمان من نوشتم: "تحقق وحدت کمابیش کامل اروپا از بالا به وسیله ی موافقت هائی میان دولت های سرمایه داری زانیده خیال بافی است. از این راه کارها از خرده تباری ها و کوشش های نیم بند پیشتر نخواهد رفت. اما همین مسأله به تنهایی -یعنی وحدت اقتصادی اروپا، که مزایای عظیمی هم برای تولید کننده و مصرف کننده و هم برای پیش رفت فرهنگ به گونه ای کلی دربر خواهد داشت- به صورت وظیفه انقلابی پرولتاریای اروپا در مبارزه اش علیه گمرکات امپریالیستی و ابزار آن -"نظامی گرائی"- در آمده است. (تروتسکی، "برنامه صلح"، کلیات، جلد سوم، بخش اول، ص ۸۵، چاپ روسی).

افزون براین: "ایالات متحده اروپا قبل از هر چیز بیانگر شکل -و تنها شکل ممکن- دیکتاتوری پرولتاریا در اروپا است" (همان جا، ص ۹۲).

اما لنین حتی در این گونه برخورد با مسأله نیز در آن زمان خطر مشخصی می دید. چه با نبودن هرگونه تجربه ی دیکتاتوری پرولتاریا در یک کشور واحد و نبودن دریافت روشن نظری از این شعار حتی در جناح سوسیال-دموکراسی آن زمان امکان داشت این گمان را ایجاد کند که انقلاب پرولتاریائی باید به گونه ای هم زمان دست کم در همه اروپا آغاز شود. درست در برابر این خطر بود که لنین هشدار باش می داد. در این زمینه اما میان من و لنین کوچک ترین اختلافی وجود نداشت. در آن هنگام من نوشتم: "هیچ کشوری نباید در مبارزه اش به انتظار کشورهای دیگری بنشیند. لازم و سودمند است که این مفهوم ابتدائی را تکرار کنیم که نباید بی حرکت وقت گذراندن بین المللی

جای کوشش های هماهنگ بین المللی را بگیرد. باید بدون آنکه در انتظار دیگران بنشینیم مبارزه را در رویه ای ملی آغاز کرده و ادامه دهیم و ایمان داشته باشیم که این کوشش ما نیروی به جنبش آورنده مبارزه در سایر کشورها خواهد بود" (همان جا ص ۹۰-۸۹).

پس از این، آن سخنانی از من آمده است که استالین در پلنوم هفتم کمیته اجرائی بین الملل کمونیست آن ها را به مثابه زیان بخش ترین نمودهای "تروتسکیزم" - یعنی "بی ایمانی" به نیروهای درونی انقلاب و به امید کمک از بیرون نشستن- معرفی کرد. "هر آینه این (انکشاف انقلاب در کشورهای دیگر، ل-ت) پیش نیاید، بیهوده است که فکر کنیم (واین برآیند هم تجربه تاریخی و هم برداشت های نظری است) مثلاً روسیه انقلابی می تواند در برابر اروپای محافظه کار پایدار بماند و یا آلمان سوسیالیستی می تواند در جهان سرمایه داری به تنهایی پابرجا بماند" (همان جا، ص ۹۰).

بهتانی که پلنوم هفتم به "تروتسکیزم" زده است - بر این پایه که تروتسکیزم در مورد این "مسأله ی اساسی"، "هیچ وجه اشتراکی با لنینیزم ندارد" - براساس این نقل قول و دو یا سه نقل قول مشابه دیگر استوار شده است. پس بهتر است لحظه ای تأمل کرده و از خود نلین بشنویم.

در هفتم مارس ۱۹۱۸ وی در مورد صلح برست- لیتوفسک چنین گفت: "این برای ما درس پندآموزی است چه حقیقت مطلق این است که بدون انقلاب در آلمان نابود خواهیم شد." (لنین، کلیات، جلد ۵، ص ۱۳۲، چاپ روسی قدیمی).

یک هفته بعد لنین گفت: "امپریالیزم جهانی نمی تواند هم جوار یک انقلاب اجتماعی پیروزمند و رو به پیش زندگی کند." (همان جا، ص ۱۷۵).

چند هفته پس از آن در ۲۳ آوریل لنین گفت: "اگر واپس ماندگی ما را به پیش رانده است و اگر نتوانیم تا زمانی که از پشتیبانی کارگران قیام کننده در سایر کشورها برخوردار می شویم، پایداری ورزیم، نابود خواهیم شد." (همان جا، ص ۱۸۷، تأکید از ماست).

اما شاید این همه زیر تأثیر بیه ویژه- بحران برست- لیتوفسک گفته شده است؟ چنین نیست! در مارس ۱۹۱۹ لنین دوباره تکرار کرد: ما تنها در یک دولت زندگی نمی کنیم بلکه در مجموعه ای از دولت ها زندگی می کنیم. وجود دولت شوروی در کنار دولت های امپریالیستی برای زمانی دراز تصور کردنی نیست. سرانجام یکی از این دو باید پیروز شود." (کلیات، جلد ۱۶، ص ۱۰۲).
 یک سال پس از این، در هفتم آوریل ۱۹۲۰، لنین تکرار می کند: "سرمایه داری در مقیاس جهانی، حتی هم اکنون نه تنها از لحاظ نظامی بلکه از لحاظ اقتصادی نیز از شوروی نیرومندتر است. باید از این ملاحظات اساسی شروع کنیم و هرگز آن ها را فراموش نکنیم." (کلیات، جلد ۱۷، ص ۱۰۲).

در ۲۷ نوامبر ۱۹۲۰، لنین در مورد مسأله ی امتیازات چنین نوشت: "اکنون از دوره جنگ وارد دوره صلح شده ایم، فراموش نکرده ایم که جنگ دگربار باز خواهد گشت. تا زمانی که سرمایه داری و سوسیالیزم دوش به دوش در کنار یکدیگر برجای بمانند نمی توانیم در صلح زندگی کنیم- یکی از این دو سرانجام پیروز خواهد شد، یا سرمایه داری برای همیشه به گور سپرده خواهد شد و یا ناقوس مرگ جمهوری شوروی به صدا در خواهد آمد. اینک گشایش کوتاهی در جنگ فراچنگ آورده ایم." (همان جا، ص ۱۹۸).

اما شاید ادامه زندگی جمهوری شوروی لنین را مجبور کرد که "به اشتباهات خویش پی برده" و "بی ایمانی به نیروهای درونی" انقلاب اکتبر را رها کند؟

در سومین کنگره ی کمینترن در ژوئیه ۱۹۲۱، لنین در تزه‌های در باره ی تاکتیک های حزب کمونیست شوروی اعلام کرد: "حالت تعادلی فراهم آمده است که با این که بی نهایت متکی به اقبال لحظه ای و ناپایدار است اما با این همه جمهوری سوسیالیستی را توانا می سازد تا خود را در محیط سرمایه داری - گرچه البته نه برای زمانی دراز - سرپا نگاه دارد."

دوباره در ۵ ژوئیه ۱۹۲۱، لنین با صراحت و قاطعیت تمام در یکی از جلسات کنگره گفت: "بر ما آشکار بود که بدون یاری انقلاب جهانی، پیروزی انقلاب پرولتاریائی ناممکن است، حتی پیش از انقلاب - چنانچه پس از آن - می اندیشیدیم که انقلاب یا بلافاصله و یا بسیار زود در دیگر کشورهای واپس مانده - و نیز کشورهای سرمایه داری پیش رفته تر - رخ خواهد نمود و یا مانا بود خواهیم شد. با وجود این باور، حداکثر کوشش خود را به کار بردیم تا نظام شوروی را زیر هر شرایط و به هر بهائی - نگاه داری کنیم، چه می دانیم این کار را نه برای خود بلکه برای انقلاب جهانی انجام می دهیم." (کلیات، جلد ۱۸، قسمت اول، ص ۳۲۱).

چه اندازه این سخنان - که سرشار از سادگی با شکوه و آکنده از روحیه انترناسیونالیستی است - از پیرایش های خودپسندانه کنونی "مقلدین" به دور است!

به هر رو، حق داریم پرسیم: کجای این سخنان لنین با این اعتقاد من در سال ۱۹۱۵ که انقلاب آینده روسیه و یا آلمان سوسیالیستی آینده، هر آینه در

"جهان سرمایه داری منزوی بماند" نمی تواند پایداری کند- تفاوت دارد؟ عامل زمان اما نشان داد نه تنها آن چه که من پیش بینی کرده بودم. بلکه آن چه لنین نیز پیش بینی کرده بود متفاوت از آب درآمد. ولی مفهوم اساسی ((پیش بینی ها)) تا به امروز و در لحظه کنونی شاید بیشتر از همیشه- به قوت خود باقی است. به جای محکوم کردن این مفهوم- اقدامی که پلنوم هفتم کمیته ی اجرایی بین الملل کمونیست براساس یک سخن رانی نامربوط و بی صلاحیت انجام داد- می باید آن را در برنامه ی بین الملل کمونیست منظور کرد.

در دفاع از شعار ایالات متحده شوروی اروپا، در سال ۱۹۱۵ اشاره کردیم که قانون انکشاف ناموزون به خودی خود دلیلی بر علیه این شعار نیست. چه ناموزونی انکشاف تاریخی کشورها و قاره های مختلف در خود ناموزون است. کشورهای اروپایی نسبت به یکدیگر به گونه ای ناموزون تکامل می یابند. اما با این همه با یقینیت تاریخی مطلق می توان گفت که دست کم در دوران تاریخی مورد بحث در سرنوشت هیچ یک از این کشورهای اروپایی نیست که به همان اندازه که آمریکا از اروپا پیش افتاده است یک کشور اروپایی بتواند از دیگر کشورهای این قاره پیش افتد. برای ناموزونی آمریکا یک مقیاس و برای ناموزونی اروپا مقیاس دیگری وجود دارد. از دیدگاه تاریخی و جغرافیایی، شرایط چنان پیوستگی اندام واره ((ارگانیک)) نزدیکی میان کشورهای اروپا پدید آورده اند که برای هیچ یک از آن ها راه گسستن از این پیوستگی وجود ندارد. حکومت های امروزی بورژوازی اروپا به قاتلینی می مانند که همه به یک ارابه بسته شده باشند. انقلاب اروپا به همان گونه که از این پیش اشاره شد در تحلیل نهائی اهمیتی حیاتی برای آمریکا نیز خواهد

داشت. اما انقلاب در آلمان، در دوران بلافصل تاریخی، مستقیماً تأثیر بی اندازه بیشتری بر فرانسه خواهد داشت تا بر آمریکا. دقیقاً از این مناسبات تکامل یافته تاریخی است که اهمیت سیاسی شعار فدراسیون شوروی اروپا نتیجه می شود. ما از اهمیت حیاتی نسبی آن سخن می گوئیم چه کاملاً منطقی به نظر می رسد که این فدراسیون به وسیله ی پل عظیم اتحاد شوروی به آسیا گسترش یافته و موجب پدید آمدن اتحاد جماهیر جهان سوسیالیستی شود. اما این دورانی دیگر و یا بخش های عظیم دیگری از دوران امپریالیستی را تشکیل می دهد. هنگامی که به آن نزدیک تر شویم، اسلوب بندی های مناسب برای آن را نیز پیدا خواهیم کرد.

بدون هیچ اشکالی، به یاری چند نقل قول دیگر می توان ثابت کرد که اختلاف های ما با لنین درباره ی مسأله ی ایالات متحده اروپا در سال ۱۹۱۵- محدود، تاکتیکی و به دلیل ماهیت ویژه اش اساساً موقتی بود. جریان رویدادها اما بهتر از هر چیز دیگری این همه را اثبات می کند. در سال ۱۹۲۳ بین الملل کمونیست این شعار مورد جدل را اتخاذ کرد. هر آینه آن گونه که نویسندگان برنامه ی پیشنهادی اکنون می خواهند ثابت کنند شعار ایالات متحده اروپا از دیدگاه اصولی ناپذیرفتنی بود، بین الملل کمونیست هرگز نمی توانست آن را اتخاذ کرده باشد. بی تردید قانون انکشاف ناموزون در آن چند سال کارآئی خود را از دست نداده بود.

تمام اسلوب بندی مسأله - همان گونه که در بالا خلاصه گردید- از پویائی فرآیند انقلابی در مجموع نتیجه می شود. انقلاب جهانی به صورت یک فرآیند همبسته در نظر گرفته شده است که گرچه تمامیت ملموس آن یا به دیگر سخن، ترتیب وقوع آن را نمی توان پیش بینی کرد اما از دیدگاه تاریخی خطوط

کلی آن کاملاً روشن است و بدون دریافتن این خطوط کلی جهت گیری درست سیاسی امکان پذیر نیست.

اما هر آینه نقطه آغاز ما مفهوم انکشاف و تکمیل در حال انجام سوسیالیسم در یک کشور باشد مطالب کاملاً به گونه ای دیگر به نظر خواهند رسید. امروز "نظریه ای" وجود دارد که چنین می آموزد که می توان سوسیالیسم را -تمام و کمال- در یک کشور ساخت و نیز بر آن است که روابط آن کشور با دنیای سرمایه داری می تواند براساس "بی طرف کردن" بوژوازی جهانی برقرار شود (استالین). هر آینه این نقطه نظر اساساً ناسیونال-رفرمیستی و نه انقلابی انترناسیونالیستی اتخاذ شود، نیاز به شعار ایالات متحده اروپا از میان خواهد رفت و یا دست کم ((نیاز به آن)) کاهش خواهد یافت. به نظر ما این شعار مهم و حیاتی است، چه محکوم بودن مفهوم انکشاف سوسیالیستی در یک کشور منزوی در بطن آن نهفته است. برای پرولتاریای کشورهای اروپایی ضرورت گسترش انقلاب به کشور هم جوار و پشتیبانی مسلحانه از قیام در آن کشورها امری حیاتی است -حتی بیش از آن چه که برای پرولتاریای ا.ج.ش. س. حیاتی است- اگرچه این اختلافی یک سره کمی است. این به هیچ رو برآیند برداشت هانی انتزاعی از مفهوم همبسته گی بین المللی نیست -چه چنین چیزی به تنهایی نمی تواند طبقات را به جنبش درآورد- بلکه به دلیل آن ملاحظات حیاتی ای است که لنین صدها بار بیان کرد: "بدون یاری به موقع ((از جانب)) انقلاب جهانی نخواهیم توانست پایداری کنیم". شعار ایالات متحده شوروی اروپا منطبق با پویانی انقلاب پرولتاریائی است که گرچه به گونه ای هم زمان در همه ی کشورها پدیدار نمی شود، اما از یک کشور به کشور دیگر گسترش می یابد. انقلاب پرولتاری هم برای دفاع از خویش

در برابر نیرومندترین دشمن خارجی و هم از جهت بنای اقتصاد نیازمند همبسته گی دولت های کارگری به ویژه در صحنه ی اروپا- است.

البته می توان بر این اساس ایراد گرفت که این شعار پس از دوران بحران روهر که آخرین انگیزه برای اتخاذ آن بود- نقش مهمی در آغالش گری احزاب کمونیست اروپا بازی نکرد و به اصطلاح ریشه ای نگرفت. اما این استدلال در مورد شعارهایی همانند دولت کارگری، شوراها و غیره -یعنی همه ی شعارهای دوران پیشا-انقلابی- نیز به همان اندازه صادق است. این مسأله رابراساس این واقعیت می توان روشن ساخت که از اواخر سال ۱۹۲۳، به رغم ارزیابی های سیاسی نادرست کنگره ی پنجم، جنبش انقلابی در قاره ی اروپا در حال رکود بوده است. اما درست به همین دلیل، پی ریزی همه و یا بخشی از آن براساس مشاهداتی که تنها در این دوران داشته ایم، در حکم خودکشی خواهد بود. این اتفاقی نبود که به رغم تمام تعصبات- شعار ایالات متحده ی شوروی اروپا دقیقاً در سال ۱۹۲۳ -در سالی که انتظار انفجاری انقلابی در آلمان می رفت و مسأله روابط میان دولت ها در اروپا حالت بسیار حادی به خود گرفته بود- اتخاذ شد. هرگونه تشدید مجدد بحران در اروپا و جهان به اندازه کافی حاد خواهد بود که مسائل اساسی سیاسی را مطرح نموده و نیروی سخت جذابی در شعار ایالات متحده و اروپا به وجود آورد. بنابر این اگر در برنامه این شعار را نادیده بگیریم بدون آن که آن را رد کرده باشیم -یعنی آن را برای "شرایط اضطراری" کنار بگذاریم- گرفتار اشتباهی اساسی شده ایم. هنگامی که مسأله اصول مطرح است سیاست پرده پوشی در سخن بیهوده است.

۴- ضابطه ی انترناسیونالیزم

در تدوین برنامه ی پیشنهادی -به همان گونه که می دانیم- کوشش بر آن شده است که از دیدگاه اقتصاد جهانی و گرایش های درون آن حرکت شود، و این کوششی است که باید ارزش آن را اذعان کرد. *پراودا* در این گفته خود -که اصولاً تفاوت ما با سوسیال-دموکراسی ناسیونالیست-مرزپرست در این نکته نهفته است- کاملاً محق است. برنامه حزب بین المللی پرولتاریا تنها هنگامی می تواند تدوین شود که اقتصاد جهانی که بر اجزاء این اقتصاد حاکم است، نقطه ی آغاز آن باشد. اما درست در همین ارزیابی گرایش های اصلی انکشاف جهان است که برنامه ی پیشنهادی -به همان گونه که از این پیش اشاره رفت- نه تنها دربر گیرنده نارسائی هائی است که از ارزش آن می کاهد بلکه به گونه ی ناهنجاری یک جانبه نیز هست. و این کمبودی است که برنامه ی پیشنهادی را به ارتکاب اشتباهات بزرگی واداشته است.

برنامه ی پیشنهادی که دفعات -و گاه نیز بسیار بی مورد- به قانون انکشاف ناموزون سرمایه داری به عنوان قانون اساسی و تعیین کننده ی تام انکشاف سرمایه داری باز می گردد. پایه نظری تعدادی از اشتباهات برنامه ی پیشنهادی که شامل یک خطای اساسی نیز می باشد، تعبیر یک جانبه، نادرست و غیر مارکسیستی- غیر لنینیستی از قانون انکشاف ناموزون است.

در فصل نخست برنامه ی پیشنهادی چنین آمده است: "ناموزونی انکشاف اقتصادی و سیاسی، یک قانون بی چون و چرای سرمایه داری است. این ناموزونی در دوران امپریالیزم حتی شدیدتر و وخیم تر می گردد."

این سخن درستی است و تا حدی گفته ی اخیر استالین درباره ی این قانون را -که بنابر آن مارکس و انگلس از این قانون که به ادعای استالین نخستین

بار به وسیله ی لنین کشف شد، ناآگاه بودند- محکوم می کند. در ۱۵ سپتامبر ۱۹۲۵ استالین نوشت: تروتسکی هیچ دلیلی برای استناد به انگلس ندارد، "چه انگلس در زمانی می نوشت که آگاهی از قانون انکشاف ناموزون کشورهای سرمایه داری به هیچ رو وجود خارجی نداشت (!!)" هر چند این کلمات ممکن است باور نکردنی به نظر آیند با این همه استالین یکی از نویسندگان برنامه ی پیشنهادی- آن را بیش از یک بار تکرار کرده است. همان گونه که دیدیم متن برنامه ی پیشنهادی از این دیدگاه گامی به پیش برداشته است. به هر رو، اگر تصحیح این اشتباه ابتدائی را هم به کنار نهم آن چه که برنامه ی پیشنهادی در مورد قانون انکشاف ناموزون می گوید در گوهر سخت یک جانبه و نارساست.

در وهله ی اول بهتر است بگوئیم، عامل تعیین کننده در سراسر تاریخ بشری قانون انکشاف ناموزون بوده است. سرمایه داری در آغاز با بخش های مختلف تمدن بشری که هر یک در دوره های مختلف تکامل بوده و دارای تضادهای ژرف داخلی خود هستند، رو به رو می شود. گوناگونی شدید و ناموزونی فوق العاده سطح و آهنگ تکامل بخش های مختلف تمدن بشری در دوره های مختلف تاریخی نقطه ی شروع سرمایه داری به شمار می آید. سرمایه داری تنها به تدریج بر این ناموزونی موروثی چیره می شود و با استفاده از روش ها و ابزار خویش آن را خرد می کند و دگرگون می سازد. هدف نظام سرمایه داری برخلاف نظام های پیش از آن به ذات و به گونه ای پیگیر- گسترش اقتصادی، نفوذ در قلمروهای جدید، چیرگی بر اختلاف رویه های اقتصادی و تبدیل اقتصادهای خودبسندگی ملی و ناحیه ای به یک نظام مناسبات به هم وابسته مالی است. بدین ترتیب سرمایه داری موجب

نزدیک شدن ((اقتصادهای گوناگون)) شده و رُویه های اقتصادی و فرهنگی پیش رفته ترین و واپس مانده ترین کشورها را به هم نزدیک و هم تراز می کند. بدون وجود این فرآیند اصلی، فهم چگونگی هم سطح شدن نسبی اروپا با انگلستان و پس از آن هم سطح شدن نسبی آمریکا با اروپا و نیز صنعتی شدن مستعمرات و فاصله کاهش یابنده میان هندوستان و انگلستان و تمام برآیندهای ناشی از فرآیندهای متعددی که نه تنها برنامه ی بین الملل کمونیست بلکه وجود این بین الملل بر آن ها استوار است، امکان ناپذیر است.

اما سرمایه داری برای به هم نزدیک ساختن اقتصاد کشورهای مختلف و برای هم رُویه ساختن مراحل انکشاف این کشورها با روش های ویژه خویش -یعنی روش هائی پرهرج و مرج- عمل می کند. اما این روش ها به گونه ای پیگیرانه پایه های سرمایه داری را ویران می کند، چه با قرار دادن یک کشور در مقابل کشوری دیگر و نیز با قرار دادن یک شاخه از صنعت در برابر شاخه دیگری از صنعت، برخی از بخش های اقتصاد جهانی را به پیش برده و جلوی تکامل بخش هائی دیگر را می گیرد و موجب پس ماندگی آن بخش ها می شوند. تنها پیوند میان این دو گرایش اساسی، که هر دوی آن ها از ماهیت سرمایه داری ناشی می شوند، بافت زنده فرآیند تاریخی را توضیح می دهد.

امپریالیزم به پاس جهان شمولی، نفوذپذیری، تحرک پذیری و سرعت کوبنده ایجاد سرمایه مالی -به مثابه نیروی محرکه امپریالیزم- این هر دو گرایش را سخت نیرومند می سازد. امپریالیزم با سرعت و ژرفائی غیرقابل قیاس ((با سرمایه داری دوران رقابت آزاد))، واحدهای تک افتاده ملی و

قاره ای را به هم پیوند داده و برای آن ها هویتی واحد می سازد. امپریالیزم آن ها را در نزدیک ترین و حیاتی ترین وابستگی ها نسبت به هم قرار داده و روش های اقتصادی و شکل های اجتماعی و رُویه های تکاملی آن ها را یک سان تر می کند. اما در عین حال این "هدف" را با چنان روش های تضادمند، با چنان جهش های غول آسا و نیز چپاولی از کشورها و نواحی واپس مانده دنبال می کند که فرآیند اتحاد و هم تراز شدن اقتصاد جهان که از آن متأثر بود- به گونه ای حتی شدیدتر و تکان دهنده تر از گذشته مختل می گردد. تنها با چنین فهم جدلی ((دیالکتیکی)) - و نه ایستانی ((مکانیکی))- از قانون انکشاف ناموزون می توان از اشتباه اساسی ای که برنامه ی پیشنهادی ارائه شده به کنگره ی ششم مرتکب شده است، احتراز کرد.

برنامه ی پیشنهادی پس از توصیف یک جانبه ای که از قانون انکشاف ناموزون به دست می دهد -چنانچه پیش از این به آن اشاره رفت- بلافاصله ادامه می دهد:

"از این همه نتیجه می شود که انقلاب پرولتاریائی جهانی نباید به مانند یک کنش واحد جهان شمول و هم زمان در تمام دنیا در نظر گرفته شود. و از این جا نتیجه می شود که پیروزی سوسیالیزم ابتدا فقط در چند و حتی در یک کشور تک افتاده امکان پذیر است."

پس از آن که -زیر فشار ضرورت تاریخی- انقلاب اکتبر توسط کارگران یک کشور واپس مانده -بدون این که در انتظار "باز شدن جبهه" توسط کارگران کشورهای پیش رفته بنشینند- به انجام رسید، دیگر درباره ی این مسأله -که انقلاب جهانی پرولتاریائی نمی تواند کنشی یک مرتبه و هم زمان در تمام کشورها باشد- میان افراد عاقل و بالغ جای هیچ گونه بحثی نیست. در این

محدوده مراجعه به قانون انکشاف ناموزون مطلقاً درست و کاملاً به جاست. اما نیمه ی دوم این نتیجه گیری -یعنی این ادعای درون تهی که پیروزی سوسیالیزم "در یک کشور تک افتاده سرمایه داری" امکان پذیر است- کاملاً مطلب دیگری است. برای اثبات این نکته، برنامه ی پیشنهادی صرفاً می گوید: "از این ها این چنین نتیجه می شود..." و خواننده تصور می کند که این برآیند قانون انکشاف ناموزون است. اما چنین نتیجه ای به هیچ رو از این قانون ((به دست نمی آید))، و مطلب کاملاً مغایری "از این ها نتیجه می شود". هر آینه فرآیند تاریخ چنین می بود که برخی از کشورها نه تنها به گونه ای ناموزون و بلکه حتی مستقل از سایر کشورها انکشاف می یافتند، آن گاه از قانون انکشاف ناموزون بی شک امکان ساختن سوسیالیزم در یک کشور تک افتاده سرمایه داری نتیجه می شد -ابتدا در پیش رفته ترین کشورها و پس از آن، هم راه بارشده کشورهای واپس مانده، در کشورهای واپس مانده- این بینش گذار به سوسیالیزم کاملاً در بیان اعضای سوسیال-دموکراسی پیش از جنگ رایج بود. این دقیقاً همان مفهومی است که پایه ی نظری سوسیال-پاتریوتیزم را تشکیل می دهد. البته برنامه ی پیشنهادی چنین نظری را ندارد اما نظرات آن به این سمت متمایل است.

خطای نظری برنامه ی پیشنهادی این جاست که می خواهد آن چیزی را از قانون انکشاف ناموزون نتیجه گیری کند که از این قانون نتیجه نشده و نمی تواند نتیجه شود. انکشاف ناموزون و یا انفرادی کشورهای گونه گون همواره در جهت بگرگون ساختن پیوستگی ها و وابستگی های متقابل و فزاینده کشورهای مختلف عمل می کند. اما به هیچ رو پیوستگی ها و وابستگی های میان این کشورها -که در نخستین روز پس از چهار سال کشتار

جهنمی مجبور به مبادله ذغال، نان، روغن، باروت و بندشلوار با یکدیگر شدند - راز میان نمی برد. در این زمینه برنامه ی پیشنهادی مسأله را به گونه ای مطرح می سازد که گوئی انکشاف تاریخی تنها بر پایه ی جهش های تک افتاده صورت می گیرد و این در حالی است که پایه های اقتصادی که موجب این جهش ها می شوند و استوار بر آن ها این جهش ها صورت می پذیرند، یا ابدأ مورد توجه نویسندگان برنامه قرار نگرفته و یا عمداً توسط آن ها حذف شده اند و تنها هدف آن ها از این کار دفاع از نظریه ی دفاع ناپذیر سوسیالیزم در یک کشور است.

پس از آن چه که گفته شد دیگر اشکالی در فهم این مطلب وجود ندارد که تنها بیان درست مسأله چنین است: مارکس و انگلس نیز -حتی پیش از دوران امپریالیزم- به این نتیجه رسیده بودند که از یک سو، ناموزونی یعنی انکشاف تاریخی منفرد دوران انقلاب سوسیالیستی را به اندازه یک دوره ی کامل تاریخی به درازا می کشاند که در طی آن دوران خیزش های انقلابی ملت ها یکی پس از دیگری فرا می رسند، و از سونی دیگر وابستگی های متقابل و ارگانیک کشورهای گوناگون -که در راستای تقسیم کار بین المللی انکشاف می یابد- امکان ساختن سوسیالیزم در یک کشور را از میان می برد. این سخن بدان معنی است که نگره مارکسیستی بر آن است که انقلاب سوسیالیستی تنها می تواند در رُویه ای ملی آغاز شود و در عین حال ساختن سوسیالیزم در یک کشور ناممکن است. ((این سخن)) به ویژه در دوران ما که امپریالیزم هر نوبی این گرایش های متضاد را ژرفا و شدت بیشتری بخشیده است، واقعیتی دوچندان پیدا می کند. در این زمینه لنین به گونه ای ناب گفته های خود مارکس و پاسخ وی به این پرسش را گسترش داده و ملموس ساخته است.

برنامه ی حزب ما تماماً بر پایه ی شرایط بین المللی که زمینه ی انقلاب اکتبر و بنای سوسیالیزم را تشکیل می دهد قرار دارد، برای اثبات این نکته صرفاً بسنده است که تمام بخش های نظری برنامه ی خود را این جا مرور کنیم. این جا تنها به یادآوری این نکته بسنده می کنیم که در اثنای هشتمین کنگره ی حزب مان هنگامی که پوبدلسکی فقید اشاره کرد که برخی از بخش های برنامه تنها به انقلاب در روسیه استناد می کند لنین در سخن رانی جمع بندی خود در مورد مسأله برنامه ی حزب چنین پاسخ داد (۱۹ مارس ۱۹۱۹): "پوبدلسکی به بخشی که از انقلاب اجتماعی قریب الوقوع سخن می گوید، معترض است... روشن است که استدلال او بی پایه است چه برنامه ی ما با انقلاب اجتماعی در مقیاس جهانی سروکار دارد." (کلیات، جلد ۱۶، ص ۱۳۱).

بی مورد نیست یادآوری کنیم که تقریباً در همان هنگام لنین پیشنهاد کرد که نام حزب ما باید از حزب کمونیست روسیه به حزب کمونیست تغییر یابد تا بیشتر بر این مطلب که حزب ما حزب انقلاب جهانی است تأکید شود. در کمیته ی مرکزی من تنها کسی بودم که از این پیشنهاد جانب داری کردم. لیکن نظر من تأسیس بین الملل سوم (بین الملل کمونیست)، او این مطلب را در کنگره مطرح نکرد. این موضع ثابت می کند که در آن هنگام حتی اشاره ناچیزی نیز به سوسیالیزم در یک کشور نمی شد. و این تنها دلیل این مطلب است که چرا برنامه ی حزب این "نظریه" را محکوم نمی کرد و صرفاً حذف می نمود.

اما برنامه ی سازمان جوانان کمونیست که دو سال بعد اتخاذ گردید از آن رو که می خواست جوانان را براساس روحیه ی بین الملل گرانی تربیت کند،

مجبور بود هشدار مستقیمی بر ضد اوهام خانه پرورده و کوتاه فکرانه ناسیونالیستی درباره ی مسأله ی انقلاب پرولتاریائی صادر کند. در صفحات بعد در این باره بیشتر سخن خواهیم گفت.

برنامه ی پیشنهادی جدید کمینترن مسأله را به گونه ای یک سره متفاوت مطرح می کند. در هم آهنگی کامل با تجدیدنظرگرانی^۴ نویسندگان برنامه ی

^۴ تجدید نظرطلبی ((ریویزیونیزم))، گرایشی در جنبش جهانی سوسیالیستی است که اولین مبانی بنیادی آن در آلمان در حدود اواخر قرن گذشته پدیدار گشت. در ۱۸۹۸، ادوارد برنشتاین، یکی از رهبران برجسته ی حزب سوسیال دموکرات آلمان و دوست صمیمی فردریک انگلس تا هنگام مرگش، یک سلسله مقالات برای ارگان نظری حزب، NEVE ZEIT نگاشت که (براساس آن) وظیفه ی برخی تجدیدنظرها در سیاست مارکسیستی را به عهده گرفت. حملات متقابل به موضع برنشتاین به زودی از سوی مارکسیست های مشهوری نظیر پلخانف، پارووس، کائوتسکی و لوکزامبورگ، که از موضع سوسیالیزم انقلابی دفاع می کردند، آغاز شد. برنشتاین، سرانجام پس از آن که مقالاتش توسط کائوتسکی، سردبیر NEVE ZEIT، رد شد نظریاتش را در سال ۱۸۹۹ به گونه ای نظام دار در کتابی تحت عنوان

DIE VORAUSSETZUNGEN EDS SOZIALISMUS UND DIE AUFGABEN DER SOZIALAE MOKRATIE

(چاپ انگلیسی، سوسیالیزم انقلابی) انتشار داد. برنشتاین صحت نظریه ی مارکس در مورد "زوال" سرمایه داری، تمرکز و تراکم سرمایه، تضعیف هر چه بیشتر نقش طبقه میانه، تجدید فقر در میان پرولتاریا را مورد تردید قرار داد. او جایگزینی برنامه ی سازش طبقاتی با پرولتاریا نام برده، گذار مسالمت آمیز به سوسیالیزم از طریق نفوذ تدریجی در نظام دموکراتیک سرمایه داری را متصور بود. او ماتریالیزم دیالکتیک را رد کرد و به نوعی از پندارگرانی نئو- کانتی گرایش پیدا کرد. در اکتبر ۱۸۹۹ کنگره ی حزب آلمان در هانوفر، براساس گزارش ویژه ای از طرف آگوست بیل، که نظریات برنشتاین را مورد حمله قرار داده بود، با اکثریت قاطعی تصمیم به رد مواضع برنشتاین گرفت (بیل که به خاطر قوانین کهنه ضدسوسیالیستی بیسمارک در انگلستان می زیست، مواضع خود را توسط دیوید ارانه کرد). کنگره اعلام کرد که "انکشاف جامعه ی سرمایه داری تا به امروز هیچ دلیلی مبنی بر ضرورت رها کردن و یا تغییر دادن نظریات اساسی برای حزب ارانه نداده است". بدین ترتیب، "دلیلی وجود ندارد که بر اساس آن حزب اصول، خواست های اساسی، تاکتیک ها و نام خود را تغییر دهد، و به عبارت دیگر حزب ما از یک حزب سوسیال دموکرات به یک حزب سوسیال دموکرات اصلاح طلب بدل شود". کنگره ی لویک، در سپتامبر ۱۹۰۱، از طریق گذراندن یک قطع نامه که توسط کائوتسکی و بیل پیشنهاد شده بود، تجدیدنظرطلبی برنشتاین را محکوم کرد، لیکن این ((محکوم کردن)) با آن چنان شکل ملایمی انجام گرفت که تشویش جناح مبارز، چپ و راست، به رهبری لوکزامبورگ و پارووس کاملا منطقی بود. علی رغم این که بین الملل دوم

پیشنهادی از ۱۹۲۴ به بعد، خود برنامه نیز، به همان گونه که دیدیم، روند کاملاً متفاوتی در پیش گرفته است. اما شیوه ای که مسأله ی سوسیالیزم در یک کشور به کمک آن حل شده است ماهیت کل برنامه ی پیشنهادی را به مثابه یک سند مارکسیستی یا یک سند تجدیدنظرطلبی تعیین خواهد کرد. البته برنامه ی پیشنهادی با تیزی، با پافشاری و به کرات تفاوت میان بیان کمونیستی و رفرمیستی مسائل را مطرح می سازد و بر روی آن تأکید می کند و توضیح می دهد، اما این ضمانت ها مسأله را حل نمی کنند. این به وضعیت کشتی ای می ماند که با ابزار و آلات مارکسیستی مجهز و حتی پُر شده است ولی بادبان اصلی آن عمداً به گونه ای تنظیم شده که هر باد تجدیدنظرطلبی یا اصلاح طلبی در آن بگیرد. هر کس از تجارب سه دهه ی اخیر و به ویژه از تجارب بسیار مهم چین در سال های اخیر کمترین نکته ای آموخته باشد، وابستگی متقابل و دیالکتیکی نیرومند میان مبارزه ی طبقاتی و اسناد برنامه ای حزب را درک می کند و این سخن ما را در می یابد که بادبان تجدیدنظرطلبی نوین می تواند تمام دریچه های ایمنی مارکسیزم-لنینیسم را بی اثر کند. از این رو ناچاریم با تفصیل بیشتری به این مسأله اساسی -که برای زمانی دراز تکامل و سرنوشت بین الملل کمونیست را تعیین خواهد کرد- به پردازیم.

نیز خود در کنگره اش در آمستردام در سال ۱۹۰۴، برنشتاینیسم را محکوم کرد، لیکن با گذشت هر سال بیش از پیش واضح گشت که نظریه و تا حدود بیشتری عمل کرد تجدیدنظرطلبی، در واقعیت نظریه و عملکرد اغلب احزاب مهم سوسیالیست در سراسر جهان شده بود. این سیر قهقرائی با سقوط بین الملل دوم که در آغاز جنگ جهانی ((اول)) اتفاق افتاد، تکمیل شد. تجدیدنظرطلبی پس از آن که حتی مورد تصدیق کائوتسکی، از جمله اولین مخالفین این نظریه، قرار گرفت، هم اکنون سیاست رسمی بین الملل دوم است. کائوتسکی نظریات تجدیدنظرطلبانه را مدت کوتاهی پیش از آن که ارائه دهنده ی اصلی اش فوت کند، با چند ترمیم ظاهری پذیرفت.

۵- سنت نگره ای حزب

برنامه ی پیشنهادی در نقل قولی که پیش از این آورده شد به عمد عبارت "پیروزی سوسیالیزم در یک کشور" را به کار می برد تا شباهتی چهروار و صرفاً لفظی میان متن برنامه و مقاله ی سال ۱۹۱۵ نلین برقرار کند. مقاله ای که هنگام بحث پیرامون مسأله ی سوسیالیزم در یک کشور بسیار بی ملاحظه و حتی به گونه ای رزیلانه مورد سوء استفاده قرار گرفته شده است. برنامه ی پیشنهادی در جای دیگری هم با اشاره به گفته نلین در تأیید سخنان خود به همان شیوه ها دست می یازد. چنین است "روش شناسی علمی" برنامه ی پیشنهادی.

از میان تمام ادبیات پر بار مارکسیستی و گنجینه نوشته های نلین، با یک سره نادیده گرفتن همه سخنان، نوشته ها و کارکردهای نلین، با نادیده گرفتن برنامه حزب و برنامه سازمان جوانان، و با نادیده گرفتن اعتقاداتی که تمام رهبران حزب بدون استثناء در دوران انقلاب اکتبر - هنگامی که مسأله به گونه ی بی چون و چرائی مطرح شده بود (و تا چه حد هم بی چون و چرا!) - اظهار داشتند، با نادیده گرفتن آن چه خود نویسندگان برنامه یعنی استالین و بوخارین تا سال ۱۹۲۴ - و نیز در همین سال - می گفتند، دو نقل قول از نلین یکی از مقاله او راجع به ایالات متحده اروپا که در سال ۱۹۱۵ نوشته شده - و دیگری از مقاله ناتمامش در مورد تعاون نوشته شده در سال ۱۹۲۳ - که پس از مرگش به چاپ رسید - در دفاع از نگره سوسیالیزم ملی مورد استفاده قرار گرفته است. نگره ای که در اواخر سال ۱۹۲۴ و اوایل سال ۱۹۲۵ به دلیل نیازمندی های مبارزه با به اصطلاح "تروتسکیزم" به وجود آمد. هر چیزی که با این دو نقل قول چند خطی در تضاد باشد - یعنی کل مارکسیزم -

لنینیزم- را یک سره به کنار گذارده است. این دو نقل قول که به گونه ای مصنوعی استخرا شده و افراطانه و دغل کارانه سوء تفسیر شده اند، به مثابه پایه های یک نظریه ی تجدیدنظرطلبی ناب که برآیندهای سیاسی آن حد و مرزی نمی شناسند مورد استفاده قرار گرفته اند. ما در این جا شاهد تلاشی هستیم -با شیوه هائی مکتب گرایانه و سفسطه جویانه- برای پیوند دادن درخت مارکسیزم با شاخه ای که یک سره با مارکسیزم بیگانه است، شاخه ای که اگر پیوند بگیرد به ناچار تمام درخت را مسموم ساخته و از میان خواهد برد.

در پلنوم هفتم کمیته ی اجرائی بین الملل کمونیست (ک.ا.ب.ک) استالین اعلام کرد -و نه برای اولین بار-: مسأله ساختن اقتصاد سوسیالیستی در یک کشور را برای اولین بار لنین در سال ۱۹۱۵ در حزب ما مطرح کرد." (صورت جلسات پلنوم هفتم ک.ا.ب.ک، ص ۱۴، تأکید از ماست).

پس در این جا پذیرفته شده است که تا پیش از سال ۱۹۱۵، هرگز از مسأله ی سوسیالیزم در یک کشور یادی نشده بود. بنابر این استالین و بوخارین جرأت نمی کنند همه سنت های مارکسیزم و حزب در مورد خصلت جهانی انقلاب پرولتاریائی را به زیر پا بگذارند. این نکته را به خاطر داشته باشیم.

بگذارید اما ببینیم لنین "برای اولین بار" در سال ۱۹۱۵ چه چیزی را در تضاد با آن چه که مارکس، انگلس و لنین خود پیش از آن گفته بودند، مطرح ساخت.

در سال ۱۹۱۵ لنین چنین گفت: "انکشاف ناموزون اقتصادی و سیاسی قانون بی چون و چرای سرمایه داری است. از این همه نتیجه می شود که

پیروزی سوسیالیزم در آغاز کار در چند یا حتی یک کشور سرمایه داری ممکن است. پرولتاریای پیروزمند این کشور پس از خلع ید از سرمایه داران و سازمان دادن تولید سوسیالیستی در وطن بر ضد دنیای سرمایه داری اسلحه در دست به پا خواهد خاست و طبقات زیر ستم کشورهای دیگر را به سوی خود خواهد کشید و موجب خیزش های ضد سرمایه داری در این کشورها خواهد گردید، و در صورت لزوم حتی با نیروهای نظامی بر ضد طبقات بهره کش و حکومت های شان مداخله خواهد کرد. "(کلیات، جلد ۱۳، ص ۱۳۳، ۲۳ اوت ۱۹۱۵، تأکید از ماست).

مقصود نئین از این همه چه بود؟ تنها این که پیروزی سوسیالیزم به معنی برقراری دیکتاتوری پرولتاریا ابتدا در یک کشور امکان دارد و این کشور به همین دلیل در برابر جهان سرمایه داری قرار خواهد گرفت. دولت کارگری سوای آن که بتواند در برابر حملات پایداری کند و به تهاجم انقلابی دست بزند ابتدا ناچار است "تولید سوسیالیستی را در وطن سازمان دهد" یعنی باید اداره ی کارخانه هائی را که از سرمایه داران گرفته شده اند سازمان دهد، همین و بس. این "پیروزی سوسیالیزم" به همان گونه که دیدیم ابتدا در روسیه به دست آمد و نخستین دولت کارگری برای دفاع از خود در برابر مداخله جهانی ابتدا ناچار شد "تولید سوسیالیستی را در وطن سازمان دهد" یا به سخن دیگر شرکت هائی از نوع "تماماً سوسیالیستی" به وجود آورد. بر این پایه مقصود نئین از پیروزی سوسیالیزم در یک کشور خیال پردازی جامعه سوسیالیستی خود بسنده در یک کشور- آن هم یک کشور واپس مانده- نبود بلکه ((وی)) مسأله سخت واقع بینانه ای- یعنی آن چه که انقلاب اکتبر در کشور ما در اولین دوران پیدایشش به دست آورد- ((را در نظر گرفته بود)).

شاید این همه نیاز به اثبات دارد. چنان دلایل فراوانی در این باره می توان عرضه کرد که تنها مشکل، انتخاب بهترین آن هاست.

لنین در تزه‌های درباره جنگ و صلح در ۷ ژانویه ۱۹۱۸ از "نیاز به مدت زمان معینی دست کم چند ماه برای پیروزی سوسیالیسم در روسیه" سخن گفت (کلیات، جلد ۱۵، ص ۶۴).

در اوایل همان سال ۱۹۱۸ وی در مقاله اش تحت عنوان "درباره گرایش های کودکانه چپ افراطی و خرده بوژوائی" که بر علیه بوخارین نوشت چنین گفت: "هر آینه سرمایه داری دولتی مثلاً در درازای شش ماه در کشور برقرار گردد، برایمان دست آورد بزرگی خواهد بود، چه این دربر دارنده این است که سوسیالیسم در درازای یک سال قطعاً در کشور ما برقرار گشته و خدشه ناپذیر می ماند" (کلیات، جلد ۱۵، بخش ۲، ص ۲۶۳، تأکید از ماست).

لنین چگونه می توانست چنین مدت کوتاهی را برای "برقراری قطعی سوسیالیسم" تعیین کند؟ وی چه محتوای مادی -تولیدی و اجتماعی ای برای این سخنان در نظر داشت؟

این امر بی درنگ به گونه ای دیگر جلوه خواهد کرد هر آینه به خاطر آوریم که لنین در ۲۹ آوریل ۱۹۱۸ در گزارش خود به کمیته ی اجرایی مرکزی سراسری دولت شوروی گفت: "به سختی می توان انتظار داشت که نسل پس از ما که از ما پیش رفته تر خواهد بود- بتواند انتقال کامل به سوسیالیسم را به انجام رساند" (همان جا، ص ۲۴۰).

در ۳ دسامبر ۱۹۱۹ در کنگره ی کمون ها و آرتل ها، لنین حتی بی پرده تر سخن گفت: "می دانیم که اکنون نمی توانیم نظام سوسیالیستی برقرار کنیم.

اگر فرزندانمان و شاید نوه هایمان به توانند چنین کنند این خود خوب خواهد بود" (کلیات، جلد ۱۶، ص ۳۹۸).

در کدام یک از این دو مورد لنین ذیحق بود؟ هنگامی که از "برقراری قطعی سوسیالیزم" در درازای دوازده ماه سخن می گفت و یا زمانی که "تحقق نظام سوسیالیستی" را به دوران نه فرزندانمان بلکه نوه هایمان وعده می داد؟ او در هر دو مورد محق بود، چه وی دو مرحله کاملاً متفاوت و غیر قابل سنجش از فرآیند ساختن سوسیالیزم را در نظر داشت.

در مورد نخست مقصود لنین از "برقراری قطعی سوسیالیزم" ساختن جامعه ای سوسیالیستی در درازای یک سال و یا چند ماه نبود، به سخن دیگر مقصود او این نبود که در یک سال طبقات از میان خواهند رفت، که تضاد میان شهر و ده ناپدید خواهد شد، قصد وی از این همه از سرگرفتن تولید در کارخانه ها و گوره ها در دست دولت کارگری و بدین ترتیب تضمین امکان مبادله میان شهر و ده بود. کوتاهی مدت تعیین شده، خود دریافت کل چشم انداز را آسان می کند.

البته حتی برای این تکلیف ابتدایی نیز در اوایل سال ۱۹۱۸ - زمان بسیار کوتاهی تعیین شده بود. لنین در کنگره ی چهارم بین الملل کمونیست همین "محاسبه نادرست"، صرفاً از دیدگاه عملی را به یاد تمسخر گرفت، وی گفت: "ما در آن زمان ساده لوح تر از آن چه اکنون هستیم، بودیم. لیکن دید درستی از چشم انداز کلی داشتیم و برای یک لحظه نیز تصور نمی کردیم که ممکن است نظام سوسیالیستی کاملی را در درازای ۱۲ ماه - آن هم در یک کشور واپس مانده برقرار کرد". نیل به این هدف اصلی و نهائی - ساختن جامعه ی

سوسیالیستی- را لنین به عهده ی سه نسل کامل- خودمان، فرزندانمان و نوادگانمان- گذاشت.

آیا روشن نیست که در مقاله ی سال ۱۹۱۵، مقصود لنین از سازمان دهی "تولید سوسیالیستی"، پدید آوردن جامعه ی سوسیالیستی نبوده و بلکه مقصود وی تکلیف بی نهایت ابتدائی تری - که هم اکنون در ا. ج. ش. س. آن را تحقق بخشیده ایم- بوده است؟ در غیر این صورت به این نتیجه بی معنی می رسیم که به باور لنین حزب پرولتاریا پس از به دست گرفتن قدرت، جنگ انقلابی را برای سه نسل به "تعویق" خواهد انداخت.

تا آن جا که به نقل قول سال ۱۹۱۵ مربوط می شود وضعیت ناگوار دژ اصلی نظریه ی جدید از این قرار است. آن چه اما بیشتر موجب تأسف است این است که لنین این جملات را نه در مورد روسیه بلکه در مورد اروپا به مثابه نقطه ی مقابل روسیه نوشت و این نه تنها از محتوای مقاله - که به مسأله ی ایالات متحده اروپا اختصاص داده شده- دریافت می شود، بلکه از کل موضع لنین در آن هنگام نیز این همه هویداست. چند ماه پس از نوشتن این مقاله، در ۲۰ نوامبر ۱۹۱۵ لنین اختصاصاً درباره ی روسیه نوشت:

روشن است که تکالیف کارگران از این اوضاع واقعی نتیجه می شود. این وظیفه مبارزه ای انقلابی، شجاعانه و قهرمانانه علیه سلطنت است (شعارهای کنفرانس ژانویه ۱۹۱۲، "سه نهنگ"^۵). مبارزه ای که همه توده های

^۵ - سه شعار اصلی بلشویک ها، به ویژه در فاصله ی بین دو انقلاب نخست، عبارت بودند از: جمهوری دموکراتیک، هشت ساعت کار، و تقسیم زمین بین دهقانان. این سه شعار به "سه رکن بلشویزم" و گاهی نیز به "سه نهنگ بلشویزم"- طبق افسانه های کهن، دنیا روی سر سه نهنگ قرار دارد- شهرت یافت. بلشویک ها تحقق این شعارها را فقط منوط به سرنگونی تزاریزم می دانستند. مبارزه بر سر این شعارها تا حد زیادی پیرامون اختلاف نظری بود که با ((گروه)) موسوم به "انحلال طلبان" پیش آمده بود. آن ها در مخالفت با این شعار و به جای آن

دموکرات - و پیش از همه دهقانان را - به خود جلب خواهد کرد در عین حال مبارزه ی خستگی ناپذیری بر علیه شوونیزم نیز باید سازمان داده شود و هم چنین مبارزه برای انقلاب سوسیالیستی در اروپا در اتحاد با پرولتاریای آن کشورها... عوامل اقتصادی و سیاسی ای که خرده بورژوازی و دهقانان را به چپ سوق می دهد با بحران جنگ تقویت شده است. پایه های عینی امکان پیروزی کامل انقلاب دموکراتیک در روسیه در این جا نهفته است. این که شرایط عینی برای انقلاب سوسیالیستی کاملاً در اروپا آماده اند پیش از جنگ از جانب همه ی سوسیالیست های منتقد تمام کشورها تأیید شده بود. " (کلیات، جلد ۱۳، ص ۲۱۲، تأکید از ماست).

می بینیم که نین در سال ۱۹۱۵ به روشنی از انقلاب دموکراتیک روسیه و انقلاب سوسیالیستی در اروپای غربی سخن می گفت. هم چنین نین به گونه ای که گویی از مطلبی کاملاً روشن سخن می گوید یادآوری می کند که در اروپای غربی برخلاف روسیه شرایط برای انقلابی سوسیالیستی "کاملاً آماده اند". اما نوآوران نظریه ی جدید - نویسندگان برنامه ی پیشنهادی - یک سره از این نقل قول - که مانندش بسیار است و به درستی و سراسر است به روسیه مربوط می شود چشم پوشی می کنند، به همان گونه که از هزاران جمله دیگر چشم پوشی می کنند و به همان گونه که از تمامی آثار نین چشم پوشی کرده اند، آنان به جای توجه به این موضوع - همان سان که دیده ایم - جمله ای را که مربوط به اروپای غربی است می قایند و به آن معنایی را نسبت می دهند که نه معنای این جمله است و نه می تواند معنای آن باشد، آن گاه این معنای من درآوردی را به روسیه - یعنی کشوری که جمله یاد

خواست مبارزه برای حق تشکل، حق آزادی بیان و آزادی مطبوعات و غیره را پیش می کشیدند، که از قرار معلوم حتی تحت نظام تزاریزم قابل تحقق بود.

شده به هیچ رو بدان مربوط نیست- می چسبانند و بر این "شالوده" نظریه ی تازه اشان را بنا می کنند.

موضع لنین درباره ی این مسأله درست پیش از دوران انقلاب اکتبر چه بود؟ هنگام ترک سوئیس، پس از انقلاب فوریه ۱۹۱۷، لنین در نامه ای خطاب به کارگران سوئیس چنین نوشت:

"روسیه کشوری دهقانی است، و یکی از واپس مانده ترین کشورهای اروپا. سوسیالیزم نمی تواند در آن جا به گونه فوری به پیروزی برسد، اما ماهیت دهقانی کشور هم راه با مالکیت زمین های بزرگ در دست اشراف فنودال و زمین داران، بر پایه ی تجربه سال ۱۹۰۵ می تواند ژرفا و گسترش عظیمی به انقلاب بورژوا-دموکراتیک روسیه بدهد و انقلاب ما را تبدیل به آغازگاه انقلاب سوسیالیستی جهانی و گامی به سوی آن بکند... کارگران روسیه نمی توانند صرفاً با نیروی خویش انقلاب سوسیالیستی را پیروزمندان به تکمیل رسانند، اما می توانند به انقلاب روسیه ابعادی ببخشند که مناسب ترین شرایط را برای انقلاب سوسیالیستی فراهم آورد، به عبارتی می توان گفت که آن را شروع خواهند کرد. کارگران روسیه می توانند شرایط را برای ورود قابل اعتمادترین متحدین اصلی خود - پرولتاریای سوسیالیستی اروپا و آمریکا- به میدان نبرد تعیین کننده، تسهیل کنند." (کلیات، جلد ۱۴، بخش دوم، ص ۴۰۷ ف).

این خطوط، تمامی عناصر مسأله را دربر دارند. اگر، همان گونه که امروز حضرات کوشش می کنند تا به ما به قبولانند که لنین در سال ۱۹۱۵ در زمان جنگ و ارتجاع- باور داشت که پرولتاریای روسیه می تواند خود به تنهایی سوسیالیزم را به سازد، به گونه ای که پس از اتمام آن به تواند به دولت های

سرمایه داری اعلان جنگ دهد، چگونه می توانست در سال ۱۹۱۷ - پس از انقلاب فوریه - چنان بی چون و چرا از نبود امکان ساختن سوسیالیسم در روسیه دهقانی واپس مانده با تکیه به نیروهای خویش - سخن گوید. خوب است انسان دست کم تا اندازه ای منطقی باشد - رک و راست بگوئیم - کمی برای نئین احترام قائل باشد.

نقل قول هائی که آوردیم برای روشن شدن مطلب کافی است. فراهم - آوردن خلاصه جامعی از نظرات اقتصادی و سیاسی نئین در مورد ماهیت جهانی انقلاب سوسیالیستی مستلزم نوشتن کتاب جداگانه ای است که مسائل بسیاری را دربر خواهد گرفت، اما شامل موضوع ساختن جامعه خود - بسنده سوسیالیستی در یک کشور نخواهد بود، چه نئین این موضوع را نمی شناخت. ولی لازم می دانیم اندکی تأمل کرده و مقاله ی دیگری از نئین "درباره ی تعاون" را بررسی کنیم، چه به نظر می آید برنامه ی پیشنهادی به کرات از این مقاله - که پس از مرگ نئین به چاپ رسید - نقل کرده و یا به سخن دیگر از برخی از جمله های آن برای دیدگاهی که یک سره با روح مقاله بیگانه است، سود جسته است. مقصود ((اشاره به)) فصل پنجم برنامه ی پیشنهادی است که می گوید کارگران اتحاد جماهیر شوروی "تمام ابزار مادی لازم و کافی را برای ساختن کامل سوسیالیسم در این کشور در اختیار دارند." (تأکید از ماست).

اگر مقاله ای که نئین به هنگام بیماریش دیکته کرد و پس از مرگش به چاپ رسید واقعاً چنین می گفت که دولت شوروی همه ی ابزار مادی - و در درجه ی نخست لوازم تولیدی - لازم برای ساختن مستقل و کامل سوسیالیسم را در اختیار دارد آن گاه باید ناچار حدس بزنیم که نئین هنگام دیکته کردن دچار

اشتباه شده و یا تندنویس در یادداشت برداشتن خطا کرده است. احتمال هر دوی این گمان ها از امکان این که لنین با این دو جمله شتاب زده از مارکسیزم و از آموزش سراسر زندگی خویش روگردانیده باشد، بیشتر است. اما خوشبختانه کوچک ترین نیازی به این گونه توضیحات نیست مقاله ی با ارزشی ولی ناتمام "درباره تعاون" که در وحدت فکر با دیگر مقالات پراج لنین در آخر عمرش در پیوند است، در واقع فصلی از یک کتاب ناتمام در مورد مسأله "جایگاه انقلاب اکتبر در زنجیر انقلاب های شرق و غرب" را تشکیل می دهد. در مقاله ی "در باره تعاون" سخن به هیچ رو از آن چه که تجدیدنظرطلبان لنینیزم چنان بی خردانه به آن نسبت می دهند، نیست.

در این مقاله لنین توضیح می دهد که شرکت های تعاونی تجاری می توانند و باید نقش خود را در دولت کارگری یک سره تغییر دهند. و این که با یک سیاست درست آن ها ممکن است بتوانند منافع خصوصی دهقانان را با منافع عمومی دولت هم سو کرده، و در مسیر سوسیالیستی هدایت کند. لنین این آرمان انکارناپذیر را بدین گونه مستدل می سازد:

"در واقع اعمال قدرت دولتی بر تمام وسایل عمده ی تولیدی، قدرت دولتی در دست پرولتاریا، اتحاد کارگران با میلیون ها دهقان خرده-مالک و تضمین رهبری طبقه ی کارگر در رابطه با دهقانان را در نظر بگیرید، آیا این نکات تمام آن چه را که شرکت های تعاونی لازم دارند، نیستند؟ شرکت های تعاونی که در گذشته آن ها را یک سره به مثابه واسطه های صرف تجاری در نظر می گرفتیم و هنوز هم تحت نپ، از دیده مشخصی، حق داریم آن ها را این گونه در نظر بگیریم، آیا این ها تمام آن چه که برای ساختن یک جامعه سوسیالیستی کامل لازم است، نیستند؟ این هنوز ساختن یک

جامعه‌ی سوسیالیستی نیست ولی این تمام آن چیزی است که برای ساختن جامعه‌ی سوسیالیستی لازم و کافی است". (کلیات، جلد هیجدهم، بخش ۲، ص ۱۴۰).

متن پاراگراف که شامل یک عبارت ناتمام ("تنها شرکت‌های تعاونی"؟) می‌باشد به صورتی انکار ناپذیر ثابت می‌کند که در این جا با طرح تصحیح نشده‌ای که دیکته و نوشته شده است رو به رو هستیم. بنابر این چسبیدن به چند کلمه پراکنده و منفرد، شانه خالی کردن به جای کوشش برای درک مفهوم کلی مقاله، دوچندان غیرمجاز می‌گردد. خوشبختانه، اما نه تنها روح پاراگراف یاد شده بلکه نص آن نیز به کسی اجازه نمی‌دهد که آن را -آن گونه که نویسندگان برنامه‌ی پیشنهادی سوء استفاده کرده اند- مورد سوء استفاده قرار دهند. در این مقاله، نین با سخن گفتن از ابزار "لازم و کافی"، موضوع مورد بحث را کاملاً محدود می‌کند. وی در این جا -متکی به رژیم شوروی به مثابه شالوده آغاز کار- از روش‌ها و وسائلی بحث می‌کند که می‌توان با دست‌یازیدن به آن‌ها، از میان واحدهای تولیدی، پراکنده، کوچک و تک‌افتاده دهقانی -بی‌خیزش‌های طبقاتی تازه- به سوسیالیزم رسید. تمام مقاله از شکل‌های سازمانی -اجتماعی گذار از اقتصاد خرده- کالانی به اقتصاد اشتراکی سخن می‌گوید و به هیچ‌رو از شرایط مادی-تولیدی این گذار سخنی به میان نمی‌آورد. هر آینه امروز کارگران اروپا پیروز شوند و با تکنولوژی خود به کمک ما بیابند مسأله تعاون که نین آن را به مثابه یک روش سازمانی -اتجاعی هم‌آهنگ‌کننده‌ی منابع خصوصی و اجتماعی مطرح می‌کند، باز هم اهمیت خود را یک سره حفظ خواهد کرد. در رژیم شوروی نظام تعاونی راهی را نشان می‌دهد که از طریق آن، تکنولوژی پیش‌رفته هم راه با نیروی

برق می تواند میلیون ها واحد تولیدی دهقانی را متحد کند و از نو سازمان دهد. تعاون اما نمی تواند جای تکنولوژی را بگیرد و تکنولوژی را نیز به وجود نخواهد آورد. لنین تنها از ابزار لازم و کافی، به گونه ای کلی، سخن نمی گوید بلکه -همان گونه که دیدیم- آن ها را مشخصاً بر می شمارد. آن ها از این قرارند:

- ۱- "اعمال قدرت دولتی بر تمام وسایل عمده ی تولیدی" (یک جمله ی تصحیح نشده)؛
- ۲- "قدرت دولتی در دست طبقه ی کارگر"؛
- ۳- "اتحاد این طبقه با میلیون ها دهقان"؛
- ۴- "تضمین رهبری پرولتاریا در رابطه با دهقانان".

تنها پس از برشمردن این شرایط صرفاً سیاسی است -هنوز سخن از شرایط مادی به میان نیآمده است- که لنین به نتیجه گیری خود می رسد، یعنی می گوید این (یعنی تمام آن چه در بالا آمد) تمان آن چیزی است که "برای ساختن سوسیالیزم" لازم و کافی است و این همه یعنی تمام آن چه که در رُویه سیاسی -و نه بیشتر- لازم و کافی است. لنین اما همان جا و در همان هنگام می افزاید: "این هنوز ساختن جامعه ی سوسیالیستی نیست." چرا نیست؟ زیرا شرایط سیاسی حتی اگر کافی باشند. نمی تواند به تنهایی مسأله را حل کند. چه مسأله ی فرهنگی ((هنوز حل نشده)) به جای می ماند. لنین می گوید: "تنها" این، به روی کلمه "تنها" تأکید می کند تا اهمیت بیش از اندازه پیش شرطی را که موجود نیست، نشان دهد. لنین همانند ما می دانست که فرهنگ به تکنولوژی وابسته است. "برای با فرهنگ بودن" -و با این جمله تجدیدنظرطلبان را از دنیای خواب و خیال بیرون می کند- "به شالوده مادی

معینی نیازمندیم" (همان جا، ص ۱۴۵). بسنده است به مسأله‌ی الکتروفیکاسیون که ضمناً ننین آن را به عمد با مسأله‌ی انقلاب سوسیالیستی جهانی مربوط کرده است، اشاره کنیم. اگر به خاطر مسأله‌ی مبارزه‌ی لاینقطع و آشتی ناپذیر اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی کشور ما که در حال ساختن سوسیالیزم بر شالوده‌های واپس مانده‌ای است. علیه سرمایه‌داری جهانی که گرچه در حال زوال است لیکن از دیدگاه تکنولوژیک نیرومند است. نمی‌بود، و با توجه به شرایط "لازم و کافی" سیاسی (مانه مادی) موجود، مبارزه برای فرهنگ تمام نیروهای ما را به خود اختصاص می‌داد.

ننین در پایان مقاله اش مشخصاً تأکید می‌کند، "حاضریم بگویم هرآینه به خاطر وظیفه‌ی مبارزه‌ای که در رُویه جهانی برای نگاه‌داری موقعیت مان به دوش داریم نمی‌بود، مرکز ثقل کوشش‌هایمان به کارهای فرهنگی منتقل می‌شد." (همان جا، ص ۱۴۴).

اگر مقاله‌ی "درباره‌ی تعاون" راحتی جدا از سایر کارهای ننین مورد تحلیل قرار دهیم، درمی‌یابیم که دیدگاه واقعی ننین چنین است. هر آینه نام اسلوب نویسندگان برنامه‌ی پیشنهادی را که به عمد انگشت بر کلمات ننین درباره‌ی وجود پیش شرط‌های "لازم و کافی" می‌گذارند و به آن "پیش شرط اساسی مادی" را هم می‌افزایند، در حالی که ننین پیش شرط مادی را در داخل پرائنز قرار داده و می‌گوید این‌ها درست همان چیزهایی است که فاقد آن‌ها هستیم و باید آن‌ها را در جریان مبارزه "در رُویه‌ای جهانی، یعنی در رابطه با انقلاب پرولتاریائی جهانی، برای حفظ موقعیت مان در سطح جهانی"، به دست آوریم. دروغ‌پردازی و تحریف نگذاریم پس چه نامی

شایسته ی کار آن ها خواهد بود. و بدین گونه است واقعیت امور در مورد دومین و آخرین دژ نظریه ((جدید)).

ما به عمد از بحث در مورد مقالات و نطق های بی شمار لنین در سال های ۱۹۲۳-۱۹۱۵ که در آن ها بارها به گونه ای قاطع و صریح به بیان این مطلب می پردازد که بدون یک انقلاب جهانی پیروزمند ((انقلاب)) ما محکوم به شکست خواهد بود، خودداری می کنیم. به زعم این مقالات امکان این که بورژوازی را از نظر اقتصادی در یک کشور تنها به ویژه در یک کشور واپس مانده- شکست داد وجود ندارد، چرا که وظیفه ی ساختن یک جامعه ی سوسیالیستی به گوهر یک وظیفه ی بین المللی است. و لنین از آن نتایجی را به دست آورد که از دید نوآوران آرمان تخیلی- ملی- ارتجاعی جدید ممکن است "بدبینانه" به نظر آیند، اما از دیدگاه انترناسیونالیزم انقلابی به قدر کافی خوش بینانه می باشند. این جا بحث خود را تنها بر روی آن عباراتی متمرکز می کنیم که خود نویسندگان برنامه ی پیشنهادی برای به وجود آوردن مواد "لازم و کافی" برای آرمان تخیلی شان انتخاب کرده اند. خواهیم دید که ساختمان شان با یک تلنگر درهم فرو خواهد ریخت.

اما از دیدگاه ما به جاست که دست کم یکی از گفته های لنین درباره مسأله مورد بحث را که نیاز به توضیح نیز ندارد و جای هیچ گونه تفسیر نادرستی را هم باقی نمی گذارد، در این جا بازگو کنیم:

"تا کنون در بسیاری از نوشته هایمان، در تمام سخن رانی هایمان و در همه ی مطبوعاتمان تأکید کرده ایم که شرایط روسیه همانند شرایط کشورهای سرمایه داری پیش رفته نیست، که روسیه دربر گیرنده ی کمیته ای از کارگران صنعتی و اکثریت بسیار بزرگی از کشاورزان کوچک است. پیروزی

نهانی انقلاب اجتماعی در چنین کشوری تنها در گروی دو شرط است: نخست، به این شرط که به موقع از یاری انقلاب اجتماعی در یک یا چند کشور پیش رفته برخوردار شود... و دیگری این که توافقی میان پرولتاریا که دیکتاتوری خود را بنا می کند و یا قدرت دولتی را در دست می گیرد- و اکثریت جمعیت دهقانی وجود داشته باشد....

"ما واقفیم تا هنگامی که انقلاب در دیگر کشورها فرا نرسد تنها موافقت با دهقانان است که می تواند انقلاب سوسیالیستی در روسیه را نجات دهد." (کلیات، جلد ۱۸، بخش ۱، ص ۱۳۷ف، تأکید از ماست).

امیدواریم این نقل قول به اندازه بسنده آموزنده باشد. چه اولاً لنین خود در این مقاله تأکید می کند که مفاهیمی که او در آن به پیش کشیده است پیش از آن "در بسیاری از نوشته هایمان، سخنانمان و در تمام مطبوعاتمان تکامل داده شده اند"؛ ثانیاً این چشم انداز را لنین نه به سال ۱۹۱۵ یعنی دو سال پیش از انقلاب اکتبر، بلکه به سال ۱۹۲۱ یعنی چهار سال پس از آن ترسیم کرده است.

تا آن جا که به لنین مربوط است، به جرأت بر آن هستیم که مسأله به اندازه بسنده روشن است. تنها این مطلب به جای می ماند که از دیدگاه های گذشته خود نویسندگان برنامه ی پیشنهادی در مورد مسأله اصلی ای که اکنون در برابرمان قرار دارد، جویا شویم.

استالین در نوامبر ۱۹۲۶ در مورد این مسأله گفت: "حزب همواره این بینش را نقطه ی آغاز خود قرار می داد که پیروزی سوسیالیزم در یک کشور به معنای امکان ساختن سوسیالیزم در آن کشور است، و این مهم را می توان با نیروی یک کشور تنها انجام داد." (پراود، ۱۲ نوامبر ۱۹۲۶).

در مورد آن چه که در بالا آورده شد می دانیم که حزب هرگز چنین چیزی را نقطه ی آغاز خود قرار نمی داد. و برعکس همان گونه که لنین گفت، "در بسیاری از نوشته هایمان در همه ی سخنانمان و در تمام مطبوعاتمان" حزب درست از نقطه ی مقابل ((سخنان استالین)) آغاز می کرد و این همه بهترین بیان خود را در برنامه ی حزب کمونیست اتحاد شوروی پیدا می نمود. اما شاید به توان تصور کرد که دست کم خود استالین "همیشه" از این نقطه نظر نادرست که "سوسیالیزم را می توان با نیروهای یک کشور ساخت" آغاز می کرده است. بهتر است این را نیز بررسی کنیم.

برای پی بردن به دیدگاه های استالین درباره ی این موضوع در طول سال های ۱۹۱۵-۱۹۵۰ مطلقاً هیچ وسیله ای نداریم چه هیچ سندی در این مورد وجود ندارد، اما به سال ۱۹۲۴ استالین دیدگاه لنین را درباره ی ساختن سوسیالیزم بدین گونه خلاصه کرد:

"برانداختن قدرت بورژوازی در یک کشور و برقراری حکومت کارگران در آن هنوز پیروزی کامل سوسیالیزم را تضمین نمی کند. تکلیف اساسی سوسیالیزم سازمان دادن تولید سوسیالیستی- هنوز در برابرمان قرار دارد. بدون کوشش مشترک پرولتاریای چند کشور پیش رفته آیا می توان این تکلیف را انجام داد؟ آیا می توان به پیروزی نهائی سوسیالیزم در یک کشور دست یافت؟ نه چنین چیزی ناممکن است. برای برانداختن بورژوازی، تلاش یک کشور بسنده است- تاریخ انقلاب ما بر این گواهی می دهد- برای پیروزی نهائی سوسیالیزم، برای سازمان دادن تولید سوسیالیستی، تلاش یک کشور، به ویژه یک کشور دهقانی همانند روسیه اما بسنده نیست. برای این مهم تلاش پرولتاریای چند کشور پیش رفته لازم است...."

به طور کلی، این هاویژگی های نظریه لنینی انقلاب پرولتاریائی می باشند". (استالین، لنین و لنینیزم، ص ۴۰، چاپ روسی، سال ۱۹۲۴).

باید پذیرفت که این خلاصه کاملاً درستی از "ویژگی نظریه ی لنینی" است. در چاپ های بعدی کتاب استالین این پاراگراف به گونه ای تغییر داده شده که مفهومی یک سره متضاد ((با آن چه از این پیش آمد)) از آن دریافت می شود و "ویژگی های نظریه ی لنینی" هم در طول یک سال تروتسکیزم خوانده شد. پلنوم هفتم کمیته ی اجرائی بین الملل کمونیست هم تصمیم خود را براساس چاپ ۱۹۲۶ و نه چاپ ۱۹۲۴ این کتاب اتخاذ کرد.

اوضاع استالین بدین منوال است. واقعاً اسف انگیز است. البته اگر اوضاع پلنوم هفتم کمیته ی اجرائی بین الملل کمونیست هم به همین اسف انگیزی نمی بود شاید می توانستیم خود را با آن آشتی دهیم. هنوز اما یک امید به جای مانده است و آن این که شاید دست کم بوخارین، نویسنده ی واقعی برنامه ی پیشنهادی "همواره از این نقطه آغاز می کرده است" که می توان سوسیالیزم را در یک کشور ساخت. اینک به بررسی این نیز می پردازیم.

بوخارین در سال ۱۹۱۷ درباره ی این موضوع نوشت: "انقلاب ها لوکوموتیوهای تاریخ هستند، مهندس یکتای این لوکوموتیو حتی در روسیه واپس مانده نیز تنها پرولتاریا می تواند باشد. پرولتاریا اما دیگر بیش از این نمی تواند در چارچوب مناسبات مالکیت جامعه سرمایه داری بماند. او به سوی قدرت و به سوی سوسیالیزم گام بر می دارد. اما این تکلیف، که در روسیه در دستور روز قرار دارد، امکان به انجام رسیدنش در "محدوده ی مرزهای ملی" موجود نیست. در این جا طبقه ی کارگر با دیوار نفوذناپذیری برخورد می کند (ملاحظه کنید "یک دیوار نفوذناپذیر" - ل ت) که تنها با پتک

کوبنده ی انقلاب پرولتری جهانی می توان آن را فرو ریخت" (بوخارین، مبارزه ی طبقاتی و انقلاب روسیه، ص ۳، چاپ روسی ۱۹۱۷).

بوخارین نمی توانست از این بهتر دیدگاهش را توضیح دهد. دیدگاه های بوخارین در سال ۱۹۱۷، دو سال بعد از به اصطلاح "تغییر نظرات" لنین در سال ۱۹۱۵ از این قرار بودند. اما شاید انقلاب اکتبر نکات تازه ای به بوخارین آموخت؟ دوباره بررسی کنیم.

"تحت شرایط موجود اقتصاد جهانی و پیوند میان اجزاء آن، هم راه با وابستگی های متقابل گروه های گوناگون بورژوازی ملی، بدیهی است (تأکید از ماست) که مبارزه در یک کشور بدون پیروزی نهانی یکی از طرفین در چند کشور متمدن نمی تواند سرانجام یابد."

در آن هنگام این همه حتی "بدیهی" بود. وی ادامه می دهد: "در ادبیات مارکسیستی و شبه مارکسیستی پیش از جنگ مسأله امکان یا عدم امکان پیروزی سوسیالیزم در یک کشور چندین بار مطرح گردید. بیشتر نویسندگان به این پرسش پاسخی منفی دادند (و جواب لنین در سال ۱۹۱۵ چه بود؟ -ل. ت). از این جواب اما به هیچ رو نمی توان نتیجه گرفت که آغاز کردن انقلاب و در دست گرفتن قدرت در یک کشور غیرممکن و یا غیرمجاز است."

دقیقاً! در همان مقاله چنین می خوانیم:

"دوران رشد اوج گیرنده نیروهای تولیدی تنها با پیروزی پرولتاریا در چند کشور مهم می تواند آغاز شود. بنابر این نتیجه می گیریم که انکشاف همه جانبه انقلاب جهانی و تشکیل یک اتحاد اقتصاد نیرومند میان کشورهای صنعتی و روسیه شوروی لازم است". (بوخارین، "دیکتاتوری پرولتاریا در

روسیه و انقلاب جهانی"، نشریه ی بین الملل کمونیست، شماره ۵، ص ۶۱۴، سال ۱۹۱۹).

این سخن بوخارین مبنی بر این که رشد نیروهای مولده یعنی *انکشاف سوسیالیستی واقعی* در کشور ما تنها پس از پیروزی پرولتاریا در کشورهای پیش رفته اروپا آغاز خواهد شد، دقیقاً همان سخنانی که به مثابه پایه های تمام اتهامات بر ضد "تروتسکیزم" -از جمله اتهامات پلنوم هفتم کمیته ی اجرائی بین الملل کمونیست- مورد استفاده قرار گرفته است. تنها نکته شگفتی آور این است که بوخارین -که نجات جانش را مدیون کم حافظه گی اش می باشد خود به عنوان متهم کننده گام به پیش نهاد. هم راه با این جریان مضحک (کمیک) جریان حزن انگیزی (تراژیک) نیز در گذر است، و آن این که نین که ده ها بار همین مفاهیم ابتدائی را بیان کرده است، نیز در رده ی متهمین قرار می گیرد.

سرانجام در سال ۱۹۲۱، شش سال پس از به اصطلاح تغییر نظر نین در سال ۱۹۱۵، و چهار سال پس از انقلاب اکتبر، کمیته ی مرکزی تحت رهبری نین، برنامه ی سازمان جوانان کمونیست را که توسط کمیسیون تحت رهبری بوخارین طرح ریزی شده بود، تصویب کرد. پاراگراف چهارم این برنامه چنین است:

"در ا. ج. ش. س. قدرت دولتی به نقد در دست طبقه ی کارگر است. طی سه سال مبارزه ی قهرمانانه بر ضد سرمایه داری جهانی، پرولتاریا حکومت شوروی خود را حفظ و مستحکم کرده است. روسیه، با این که دارای منابع طبیعی عظیمی می باشد از دیدگاه صنعتی کشوری واپس مانده است که در آن جمعیت خرده -بورژوا اکثریت دارند. رسیدن روسیه به سوسیالیزم تنها از راه

انقلاب جهانی که هم اکنون وارد دوران انکشاف آن شده ایم، امکان پذیر است."

همین یک پاراگراف از برنامه ی سازمان جوانان کمونیست (که مقاله ای اتفاقی نبوده بلکه یک برنامه است!) تلاش های نویسندگان برنامه ی پیشنهادی را برای اثبات این که حزب "همیشه" باور داشت که ساختن سوسیالیزم در یک کشور - آن هم دقیقاً در روسیه - ممکن است، مورد تمسخر قرار داده و واقعاً بی حرمت می سازد. اگر "همیشه" این گونه بوده است. پس چرا بوخارین چنین جمله ای را در برنامه ی سازمان جوانان کمونیست جای داد؟ حواس استالین در آن هنگام به کجا معطوف بود؟ چگونه لنین و تمام کمیته ی مرکزی چنین تزی را تصویب کردند؟ چه سان هیچ کس در حزب به این "مطلب جزئی" توجهی نکرد و بر علیه آن اعتراض ننمود. آیا چنین چیزی به یک شوخی بی شرمانه ای شباهت ندارد که حزت ما، تاریخ آن و بین الملل کمونیست را به یک نمایش مضحک تبدیل می کند؟ آیا زمان آن نرسیده است که جلوی آن را بگیریم؟ آیا زمان آن نرسیده است که به تجدیدنظرطلبان بگوئیم: به چه جرأتی پشت سر لنین و سنت های نظری حزب پنهان می شوید!؟

در پلنوم هفتم کمیته ی اجرائی بین الملل کمونیست، بوخارین که ایمنی خود را مدیون کم حافظه گی اش است - برای فراهم کردن زمینه جهت قطع نامه محکوم کننده "تروتسکیزم"، سخنان زیر را ایراد کرد:

"در نظریه ی انقلاب مداوم رفیق تروتسکی - که رفیق خود حتی امروز هم این نظریه را به پیش می کشد - این ادعا نیز نهفته است که به دلیل واپس

ماندگی اقتصادیمان ما بدون انقلاب جهانی ناچاراً نابود خواهیم شد." (صورت
جلسات، ص ۱۱۵).

در پلنوم هفتم من درباره ی نارسائی هائی در نگره انقلاب مداوم آن سازه
در سال های ۱۹۰۶-۱۹۰۵ بیانش کرده بودم، سخن گفتم. ولی طبیعتاً به
فکرم خطور نکرد که آن چه را که در این نظریه اساسی بود، و مرا به نین
نزدیک تر می کرد، و تجدیدنظرطلبی کنونی در نینیزم را برایم یک سره
غیرقابل قبول می ساخت، انکار کنیم.

در نظریه ی انقلاب مداوم دو حکم اساسی وجود داشت. نخست این که، به
رغم واپس ماندگی تاریخی روسیه، پرولتاریای روسیه می تواند پیش از
پرولتاریای کشورهای پیش رفته قدرت را به دست بگیرد. و دیگر این که، تنها
راه رهائی از تضادهائی که دیکتاتوری پرولتاریائی در یک کشور واپس مانده
و در محاصره کل دنیای سرمایه داری دشمن اش، درگیرشان است را باید در
صحنه ی انقلاب جهانی جستجو کرد. حکم اول بر پایه ی برداشت درست از
قانون انکشاف ناموزون قرار دارد و حکم دوم بر پایه ی برداشت درست از
گسست ناپذیری پیوندهای اقتصادی و سیاسی میان کشورهای سرمایه داری
استوار است. آن هنگام که بوخارین می گوید تروتسکی هنوز به این دو حکم
اساسی نظریه ی انقلاب مداوم باور دارد، یک سره و به اعتقاد من امروزه
بیش از هر زمان دیگر صحبت این احکام-از دیدگاه نظری توسط آثار
مارکس و نین، و در عمل توسط تجربه ی انقلاب اکتبر- کاملاً تأیید و اثبات
شده اند.

۶- "انحراف سوسیال دموکراتیک" در کجاست؟

نقل قول هانی که آورده شدند برای روشن کردن مواضع نظری دیروز و امروز استالین و بوخارین کاملاً بسنده اند. اما برای این که ماهیت شیوه های سیاسی آن ها را روشن کنیم باید به خاطر بیاوریم که استالین و بوخارین پس از انتخاب آن گفته هانی از اسناد و نوشته های اپوزیسیون^۶ که کاملاً مشابه با

^۶ - اپوزیسیون (یا اپوزیسیون چپ، اپوزیسیون مسکو، اپوزیسیون ۱۹۲۳، بلشویک- لنینیست ها، "تروتسکیست ها") در سال ۱۹۲۳ بر مسأله ی دموکراسی کارگری در حزب کمونیست روسیه و هم چنین مسأله ی نقش تعیین کننده ای که صنعتی کردن با برنامه ی دولتی در حیات سیاسی جمهوری شوراهای اقیانوس می کند، تشکل یافت. تروتسکی، پس از یک مبارزه بی سروصدا و طولانی در کمیته ی سیاسی حزب که در طول آن با حرارت تمام از برقراری دموکراسی کارگری و مبارزه علیه بوروکراتیزم پشتیبانی کرد، سرانجام در ۱۸ اکتبر ۱۹۲۳ کلیه ی دیدگاه های خود را در مقابله با نظریات مثلث حاکم (استالین، زینوویف، بوخارین) در نامه ای به کمیته مرکزی و کمیسیون کنترل مرکزی، خلاصه کرد. به دنبال انتقاد شدید کمیته ی سیاسی از نظریات تروتسکی، که نشان دهنده ی یک مبارزه ی علنی علیه "تروتسکیزم" بود، یک نامه ی جمعی در همبسته گی با تروتسکی و نظریاتش در تاریخ ۱۵ اکتبر ۱۹۲۳ به کمیته (مرکزی حزب کمونیست اتحاد شوروی)) رسید. این نامه توسط ۴۶ تن از کمونیست های برجسته ی امضاء شده بود. از جمله امضاءکنندگان عبارت بودند از بیاتاکف، پربرازنسکی، سربریاکف، ی. اسپرنف، آنتونوف افسینکف، اوسینسکی، بابنوف، ساپرانف، و. اسپرنف، بوگسلاوسکی، استخف، پاکولوا، ی. کوسپور، رافائل، ماکسیموفسکی، بیلورودف، آلسکی، مورالف، روزنگولتر، سانسوفسکی، ورونسکی، ا. بوش، دوربینس، التسین و دیگران. راکفسکی و کرسینسکی به دلیل آن که برای انجام یک مأموریت دیپلماتیک به خارج از کشور رفته بودند نتوانستند نامه را امضاء کنند. رادک از طریق یک نامه ی جداگانه خواستار سازش دفتر سیاسی با تروتسکی گردید. این افراد، آن گروه بلشویک های قدیمی برجسته ای بودند که اساس و پایه ی اپوزیسیون مسکو را در ۱۹۲۳ شکل دادند. در سال ۱۹۲۶، اپوزیسیون معروف به لنینگراد به رهبری زینوویف، کامنف، سوکولنیکف، کروپسکایا، سالوتسکی و دیگران بدان پیوست. این اپوزیسیون اخیر زائیده ی هراسی بود که در کارگران لنینگراد در رابطه با سیاست استالین و بوخارین در مورد کولاک ها و نظریه ی "سوسیالیزم در یک کشور" ایجاد شده بود. ثمره ی اتحاد این دو، اپوزیسیون بلشویک لنینیست ها را به وجود آورد. این اپوزیسیون دیدگاه های خود را در سند معروف به بیانیه مواضع در سال ۱۹۲۷ به کنگره ی پانزده حزب ارائه داد. اپوزیسیون توسط این کنگره غیرقانونی اعلام شد. اکثر رهبران لنینگراد، به رهبری زینوویف و کامنف تسلیم استالین شدند و بالاخره دوباره به عضویت حزب پذیرفته شدند؛ هزاران تن از متمردين از حزب اخراج شدند، به زندان افکنده شدند، و یا این که تبعید شدند. نظریات اصلی این اپوزیسیون در طی پنج سال اول موجودیتش در کتاب حاضر مورد بررسی قرار گرفته است. برای جزئیات بیشتر در مورد منشاء این گروه

گفته هانی است که خودشان تا سال ۱۹۲۵ ابراز می کردند (و در این مورد در توافق کامل با لنین)، براساس این نقل قول ها نظریه ی "انحرافات سوسیال دموکراتیک" در ما را علم کردند. چنین وانمود می شود که در مورد مسأله ی محوری پیوندهای میان انقلاب اکتبر و انقلاب جهانی نظرگاه های اپوزیسیون همانند نظریات اتوبائر است که امکان ساختن سوسیالیزم در روسیه را نفی می کرد. انسان خیال می کند که گویی ماشین چاپ اساساً برای اولین بار در سال ۱۹۲۴ اختراع شده و هر چه پیش از آن تاریخ رویداده است محکوم به فراموشی است. تمام امیدها در این قمار به نارسائی حافظه بسته شده است.

اما در مورد مسأله ی ماهیت انقلاب اکتبر بین الملل کمونیست در کنگره ی چهارم حساب های خود را با اتوبائر و دیگر بی فرهنگان بین الملل دوم تصفیه کرد. در گزارش من درباره ی سیاست نوین اقتصادی^۷ که مورد

به کتاب/از زمان در گذشت لنین، نوشته ماکس ایستمن و هم چنین کتاب ده سال اثر ماکس شاختمان مراجعه شود.

^۷ - به ابتکار لنین، سیاست اقتصادی نوین (نیپ) توسط کنگره ی دهم حزب کمونیست روسیه، در اوایل ۱۹۲۱ به تصویب رسید و در ماه مه همان سال توسط کنفرانس دهم حزب تأیید شد. نه تنها موج انقلابی پس از جنگ ((اول)) در اروپا، به ویژه پس از شکست پیشروی کمونیست ها در ورشو، فرو نشسته بود، بلکه روابط با دهقانان در روسیه نیز به تیرگی گرانیده بود، تا آن جایی که به حد گسستن رسیده بود. مقررات بسیار سخت ((دوران)) موسوم به کمونیزم جنگی (یعنی غصب و مصادره غلات از دهقانان)، هم راه با از کار افتادن صنایع ناشی از ویرانی های حاصله از جنگ داخلی (در سال ۱۹۲۰، بازده صنعتی کشور فقط ۱۸ درصد سطح بازدهی در دوره ی پیش از جنگ بود، در صنایع سنگین وضعیت از این هم بدتر بود)- تنش حادی را در اتحاد بین کارگران و کشاورزان پدید آورد. کنگره ی دهم به هنگام شورش کروئشئات برگزار شد، قیامی که بازتاب نارضایتی شدیدی دهقانان نسبت به اوضاع بود. لنین سیاستی را پیشنهاد کرد که بر مبنای آن به جای مصادره محصولات از دهقانان، نظام مالیات جنبی برقرار شود؛ به دهقانان اجازه ی فروش محصولات افزونه خود در محدودی "تجارت محلی" داده شد، امتیازات محدودی برای انکشاف سرمایه داری و سرمایه داری دولتی برقرار گردید. دلایل این تصمیمات بر این زمینه استوار بود که اقتصاد سرمایه داری دولتی شکل عالی تری از اقتصاد رایج در جامعه ی کشاورزی روسیه می باشد. این عقب نشینی لنین به این خاطر بود که به توان فرصت مناسبی فراهم آورد که در طی آن روسیه، مادامی که چشم به راه کمک قاطع از انقلاب اروپاست، به تواند صنایع خود را دگر باره بازسازی نماید، آن ها را برقی

تصویب کمیته ی مرکزی هم قرار گرفت موضع اتوبانر از دیدگاهی که بیانگر نظرات کمیته ی مرکزی آن زمان بود - ارزیابی شده است. این گزارش در کنگره با هیچ مخالفتی رو به رو نشده و به نظر من هنوز به قوت خود باقی است. در مورد بوخارین باید بگویم که او از روشن کردن جنبه سیاسی مسأله خودداری کرد چون "بسیاری از رفقا و از جمله لنین و تروتسکی از این پیش درباره ی موضوع سخن گفته بودند". به سخن دیگر بوخارین در آن زمان با سخن رانی من موافق بود. آن چه که من در کنگره ی چهارم درباره ی اتوبانر گفتم چنین بود:

"نظریه بافان سوسیال دموکرات که در مقاله های تفریحی یشان می پذیرند که سرمایه داری به ویژه در اروپا - عمر خود را به پایان رسانیده و به سدی در راه بالندگی تاریخی تبدیل شده است، و از سوئی دیگر برآنند که تکامل روسیه ی شوروی ناچاراً به پیروزی دموکراسی بورژوایی خواهد انجامید، گرفتار تأسف بارترین و پیش پا افتاده ترین تضادهائی می گردند که یک سره در خور این خودپسندان گیج و گنگ است. سیاست نوین اقتصادی برای شرایط ویژه زمانی و مکانی معینی طرح گردیده است. این سیاست یک مانور دولت کارگری است که در محاصره سرمایه داری قرار دارد و قاطعانه بر انکشاف انقلابی اروپا حساب می کند... در حساب های سیاسی عواملی همانند زمان را نمی توان از نظر دور داشت. اگر بپذیریم که سرمایه داری خواهد توانست

و مدرنیزه کند، روابط هماهنگ تری با توده های دهقانی کشور برقرار سازد. قرار بر این بود که سرمایه داری در صنعت و کشاورزی امکانات قابل ملاحظه ای باز یابد که بر اساس آن ها بتواند موجبات انکشاف آن را فراهم آورد، مشروط بر این که دولت کارگری کنترل "نهادهای حساس تعیین کننده" یعنی صنایع کلیدی ملی شده، بانک داری دولتی، ملی کردن زمین ها، و انحصار تجارت خارجی را بر عهده گیرد. سیاست اقتصادی نوین ("نپ")، علی رغم خطر ذاتی احیاء سرمایه داری که در خود داشت، توانست نه تنها روابط خوبی میان کارگران و دهقانان به وجود آورد، بلکه توانست بازسازی حیات صنعتی روسیه را با سرعت تسهیل کند.

برای یک یا نیم سده دیگر در اروپا به زندگی خویش ادامه داده و روسیه شوروی مجبور خواهد شد سیاست های اقتصادپیش را با آن سازگاری دهد، مسأله به خودی خود حل می شود چه با پذیرفتن این نکته افول انقلاب پرولتری در اروپا و برخاست یک دوره تجدید حیات سرمایه داری را از پیش فرض می کنیم. بر چه اساسی اما می توان این سخنان را پذیرفت؟ هر آینه اتوبانر در زندگی اطریش امروزه نشانه ی معجزه آسانی که راهبر به رستاخیز سرمایه داری باشد، کشف کرده باشد آن زمان می توان گفت که سرنوشت روسیه از هم اکنون تعیین شده است. ولی ما که تا کنون نه معجزه ای دیده ایم و نه به آن باور داریم. از دیدگاه ما هر آینه سرمایه داری تحت شرایط کنونی- بتواند برای چند ده سالی- جایگاه قدرت را حفظ کند، این حاکی از شکوفائی نوین سرمایه داری نبوده، بلکه با رکود اقتصادی و زوال فرهنگی هم راه خواهد بود. به طور کلی نمی توان انکار کرد که چنین فرآیندی ممکن است روسیه شوروی را به گرداب جهنم بکشد، این که آیا در آن صورت شوروی مجبور خواهد شد از یک مرحله دموکراسی یا شکل دیگری از زوال بگذرد، مسأله ای فرعی خواهد بود. اما ما هیچ دلیلی برای پذیرفتن فلسفه ی اشینگلر نمی بینیم. ما قاطعانه بر روی انکشاف انقلابی در اروپا حساب می کنیم سیاست نوین اقتصادی صرفاً منطبق کردن با آهنگ آن انکشاف است. " (ل). تروتسکی، "درباره ی انتقادهای سوسیال دموکراتیک"، پنج سال از کمینترن، (ص ۴۹۱).

این اسلوب بندی مسأله ما را به همان نقطه ای باز می گرداند که از آن ارزیابی برنامه ی پیشنهادی را آغاز کردیم، یعنی این که در دوران امپریالیزم تنها روش ممکن برای شناخت سرنوشت یک کشور -به گونه ای کلی- آغاز

کردن از گرایش‌های انکشاف جهان است، چه تک تک کشورها، با همه ی ویژگی های ملی اشان به مثابه اجزاء تشکیل دهنده ((واحد)) جهانی بوده و تابع آن هستند.

نظریه بافان بین الملل دوم، ا. ج. ش. س. را از واحد جهانی و از دوران امپریالیستی جدا می کنند، آن ها ا. ج. ش. س. را به مانند یک کشور تنها در نظر گرفته و آن را با نظریه بی محتوای "بلوغ" اقتصادی می سنجند؛ آن ها ابراز می کنند که ا. ج. ش. س. برای ساختن جداگانه سوسیالیزم آمادگی ندارد و از آن جا پرهیزناپذیر بودن انحطاط سرمایه داری دولت کارگری را نتیجه می گیرند.

نویسندگان برنامه ی پیشنهادی همان اصول نظری را پذیرفته و روش شناسی ماوراء طبیعی نظریه بافان سوسیال دموکرات را تمام و کمال در خدمت خود می گیرند. آن ها نیز واقعیت جهان واحد و دوران امپریالیستی را در نظر نمی گیرند. افسانه ی انکشاف تک افتاده یک کشور تنها را نقطه ی شروع خود قرار می دهند. مرحله ی ملی انقلاب جهانی را با یک نظریه ی اقتصادی بی محتوا می سنجند. اما "رأی نهائی" آن ها با سوسیال-دموکراسی متفاوت است. "چپ گرانی" نویسندگان برنامه ی پیشنهادی در این است که ارزیابی سوسیال دموکرات را پشت و رو کرده اند. مواضع نظریه بافان بین الملل دوم اما هر اندازه که دست کاری هم شده باشد بی ارزش است. باید مواضع لنین را اتخاذ کرد. مواضعی که ارزیابی ها و پیش بینی های اتوبائرا را به مانند تمرین های بچه گانه به دور می افکند.

واقعیت "انحرافات سوسیال دموکراتیک" از این قرار است. این خود نویسندگان برنامه ی پیشنهادی هستند - و نه ما - که با اتوبانر نسبت هائی دارند.

۷- وابستگی ا. ج. ش. س. به اقتصاد جهانی

طلایه دار پیامبران کنونی جامعه ی سوسیالیستی ملی آقای ولمار بود. وی در مقاله ای تحت عنوان "دولت منفرد سوسیالیستی"^۸، از چشم انداز ساختن سوسیالیزم مستقل در آلمان کشوری که پرولتاریای آن بسیار پیش رفته تر از بریتانیای پیش رفته بود- سخن می گوید. وی در این مقاله به گونه ای کاملاً مشخص و روشن در موارد بسیار به قانون انکشاف ناموزون و مرکب اشاره می کند- همان قانونی که به روایت استالین، مارکس و انگلس با آن آشنائی نداشتند. طبق این قانون، ولمار در ۱۸۷۸ به این نتیجه رد ناپذیر رسید که :

"تحت شرایط موجود، که در آینده نیز به قوت خود باقی خواهند ماند، می توان پیش بینی کرد که پیروزی، هم زمان سوسیالیزم در تمام کشورهای پیش رفته به هیچ رو مطرح نیست".

پس از این، وی این نظرگاه را بیشتر گسترش داده و می گوید: "بنابر این به دولت سوسیالیستی منفردی می رسیم که امیدواریم از این پیش ثابت کرده باشیم که گرچه تنها راه ممکن نیست، اما محتمل ترین راه است."

---

^۸ در این مورد رجوع شود به سال نامه ی علوم اجتماعی و سیاست اجتماعی، که توسط دکتر لودویک ریختر، زوریخ ۱۸۷۹، ص ۷۵-۵۴، که تحت عنوان "دولت سوسیالیستی منفرد" به قلم فن. گ. و ((لمار)) انتشار یافت. ولمار، سخن گوی برجسته ی جناح راست سوسیال-دموکراسی آلمان، برای طرح عقاید خود چنین می نویسد: "من معتقدم- و در صفحات بعد کوشش خواهم کرد که نشان دهم- که پیروزی نهایی سوسیالیزم نه تنها از دیدگاه تاریخی بسیار محتمل تر است که در یک کشور منفرد صورت تحقق پذیرد، بلکه هیچ چیز نمی تواند راه موجودیت و ترقی روزافزون یک کشور سوسیالیستی منفرد را سد کند" (ص ۵۵).

اگر قصد وُلمار از عبارت "دولت منفرد"، دولتی تحت دیکتاتوری پرولتاریا باشد، ایده ی ردناپذیری را بیان داشته است که بر مارکس، انگلس به روشنی آشکار بود و لنین هم آن را در مقاله ی یاد شده سال ۱۹۱۵ بیان داشت.

اما به دنبال این همه، مطالبی می آید که صرفاً آرمان های خود وُلمار هستند. بد نیست ضمناً یادآوری کنیم که از دیدگاه بیان مسأله آرمان های وُلمار بسیار بر اسلوب بندی های حامیان نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور ما برتری دارند و به آن اندازه هم یک سونگر نیستند. وُلمار در نظریه ی ساختن سوسیالیزم خود از این پیشنهاد آغاز می کند که، آلمان سوسیالیستی در حالی که از تکنولوژی پیش رفته و مخارج تولیدی کمتر برخوردار خواهد بود، روابط اقتصادی زنده ای با جهان سرمایه داری خواهد داشت. این نظریه ساختن سوسیالیزم بر اساس چشم انداز همزیستی مسالمت آمیز نظام های سوسیالیستی استوار است. اما از آن جا که سوسیالیزم در حین پیش رفت و انکشاف خود باید مدام برتری تولیدی عظیم خود را نشان دهد نیاز به انقلاب جهانی به خودی خود از میان می رود: سوسیالیزم از راه فروش ارزان تر کالاها در بازار، بر سرمایه داری پیروز خواهد شد.

بوخارین نویسنده اولین برنامه ی پیشنهادی و یکی از نویسندگان دومین برنامه، در نظریه ی ساختن سوسیالیزم در یک کشور، یک سره از آرمان یک اقتصاد منفرد خود -بسندۀ آغاز می کند. در مقاله ی بوخارین به نام "در باره ی ماهیت انقلابمان و امکان ساختمان سوسیالیستی پیروزمند در ا.ج.ش.س." (بلشویک، شماره های ۲۰-۱۹، ۱۹۲۶) که در نهایت مکتب گرانی آمیخته به سفسطه گرانی است، کل استدلال در چهارچوب اقتصاد منفرد

صورت گرفته است. استدلال اصلی و البته تنها استدلال مقاله از این قرار است:

"از آن جا که ما آن چه را که برای ساختن سوسیالیزم لازم و کافی است، در اختیار داریم، بنابر این در فرآیند ساختن سوسیالیزم هیچ حدی وجود نخواهد داشت که از آن به بعد، پیش رفت ساختن سوسیالیزم ناممکن گردد. اگر ما در کشورمان آن چنان ترکیبی از نیروها را در اختیار داریم که هر سال با برتری بیشتر بخش سوسیالیستی اقتصادمان -نسبت به سال پیش- به جلو می‌رود و بخش سوسیالیزه شده‌ی اقتصادمان از بخش خصوصی سرمایه داری تندتر رشد می‌کند، پس هر سال جدید را با افزونی نیروهایمان نسبت به سال پیش آغاز خواهیم کرد".

این استدلال رد ناکردنی ست "چآن چه را که لازم و کافی است در اختیار داریم"، پس آن را در اختیار داریم. بوخارین با آغاز از اصلی که باید ثابت گردد، نظام اقتصادی خود -بسنده کاملی- که نه درب ورودی و نه درب خروجی دارد- می‌سازد. پیرامون خارجی یعنی تمام دنیا هم برای بوخارین -و به همین گونه استالین- تنها از دیدگاه مداخله خارجی وجود دارد. هنگامی که بوخارین در مقاله *درباره ی لزوم "در نظر گرفتن" عامل بین المللی سخن* می‌گوید، مقصودش نه بازار جهانی، بلکه مداخله نظامی است.

بوخارین نیازی به در نظر گرفتن عامل بین المللی ندارد، چه در سراسر نظریه باقی خود یک سره آن را فراموش می‌کند. هم آهنگ با این طرح بوخارین در کنگره ی چهاردهم حزب کمونیست، قهرمانانه به دفاع از این آرمان پرداخت که هرآینه مداخله‌ی خارجی کار ما را به تعویق نیاندازد "با سرعت لاک پشت هم که شده" سوسیالیزم را خواهیم ساخت. مسأله مبارزه ی

لاینقطع میان دو نظام، این واقعیت که سوسیالیزم تنها بر پایه ی عالی ترین نیروهای تولیدی می تواند بنا شود؛ و در یک کلام، پویائی مارکسیستی جایگزینی یک صورت بندی اقتصادی به جای صورت بندی دیگر براساس رشد نیروهای مولده، بر این همه یک سره خط بطلان کشیده شده است. جای دیالکتیک تاریخی و انقلابی را آرمان پردازی تخیلی، ارتجاعی و گداصفتانه سوسیالیزم خود بسنده ای گرفته، سوسیالیزمی که در محدوده ی ملی براساس یک تکنولوژی پس مانده و با "سرعت لاک پشت" ساخته شده و تنها ملاحظات آن با دنیای خارج ترس از مداخله ی ((خارجی)) خواهد بود. نپذیرفتن شکل مضحک و توسری خورده نظریه ی مارکس و لنین هم "انحراف سوسیال دموکراتیک" اعلام شده است. در همین مقاله ی یاد شده بوخارین، این چنین تعیین ماهیتی از دیدگاه های ما برای نخستین بار مطرح و بیان شد. تاریخ گواهی خواهد داد که آیا این ما بودیم که به علت نپذیرفتن این نوسازی ناپسندیده نگره سوسیالیزم در یک کشور وُلمار به دام "انحراف سوسیال دموکراتیک" در غلطیدیم؟

اگر روسیه حلقه ای ضعیف ترین حلقه، اما به هر حال حلقه ای- از زنجیر اقتصاد جهانی نمی بود، کارگران روسیه ی تزاری نمی توانستند قدرت را در اکتبر به دست گیرند. افتادن قدرت به دست کارگران به هیچ رو جمهوری شوروی را از نظام تقسیم بین المللی کار که سرمایه به وجود آورده، جدا نکرده است.

همانند جغد زیرکی که فقط در تاریکی پرواز می کند، نگره سوسیالیزم در یک کشور در لحظه ای پیدا آمده است که در دو سوم از صنعت ما که قسمت هر چه بیشتری از سرمایه ثابت گذشته خود را مستهلک می کنند- وابستگی به

صنعت جهانی متبلور شده و نشانه های نیاز شدید به تجدید و گسترش روابط با بازار جهانی را آشکار ساخته است. در لحظه ای که مسأله بازرگانی خارجی یک سره در برابر مدیران اقتصادی ما خودنمایی می کند.

در کنگره ی یازدهم، یعنی آخرین کنگره ای که لنین مجال سخن رانی برای حزب را داشت، وی اخطار به موقعی مبتنی بر این که حزب ما باید از یک امتحان دیگری نیز بگذرد، صادر کرد "... در معرض امتحانی توسط بازار شوروی، و بازار جهانی که ما تابع آن هستیم و به آن پیوند خورده ایم و از آن نمی توانیم رهائی یابیم، قرار گرفته ایم".

هیچ چیز به نظریه ی "سوسیالیزم کامل" منفرد، چنان ضربه مهلکی را وارد نمی کند که این واقعیت ساده - که ارقام تجارت خارجی ما در سال های اخیر مهم ترین ارقام و محور برنامه های اقتصادی مان شده اند. حساس ترین مسأله اقتصاد ما به هم راه صنایع مان- تجارت وارداتی است که یک سره به صادرات مان وابستگی دارد. و از آن جایی که نیروی پایداری یک زنجیر همیشه در ضعیف ترین حلقه آن اندازه گیری می شود، ابعاد برنامه ی اقتصادی ما نیز باید خود را با حجم وارداتمان سازگاری دهند.

در مجله ی *اقتصاد با برنامه* (ارگان نظری کمیسیون برنامه ریزی دولتی)؛^۹ در مقاله ای که به *نظام برنامه ریزی* ویژگی یافته است- چنین می خوانیم:
"هنگام تنظیم نمودارهای سال جاری، از نقطه نظر روش شناسی، ناچار بودیم برنامه های صادراتی و وارداتی مان را به مثابه نقطه ی آغاز برگزینیم؛

---

^۹ - کمیسیون برنامه ریزی دولتی (گوسپلان)، یک هیئت دولتی است که وظیفه ی مرکزیت دادن، هماهنگ کردن، و روشن گری پیرامون برنامه ریزی های سالیانه و پنج ساله برای صنعتی کردن اتحاد جماهیر شوروی را برعهده دارد. این هیئت در درجه ی اول صرفاً یک کمیسیون فنی مرکب از کمونیست ها و غیرکمونیست هاست و خطوط کلی کارش توسط دفتر سیاسی حزب کمونیست، که حق وتوی تصمیمات را دارد، تعیین می شود.

ناچار بودیم در برنامه هایمان برای بخش های مختلف صنعت و سپس به طور کلی در کل صنعت و به ویژه برای ساختن واحدهای صنعتی و کارخانه ای جدید، براساس این ارقام جهت گیری کنیم." و غیره و غیره (ژانویه، ۱۹۲۷، ص ۲۷).

این برخورد روش شناسانه کمیسیون برنامه ریزی دولتی -رک و راست- برای همه آن هائی که گوشی شنوا دارند، بیان می کند که جهت گیری و آهنگ انکشاف اقتصادیمان را ارقام تعیین کننده مشخص می کند، اما این ارقام تعیین کننده خود تحت کنترل اقتصاد جهانی هستند. علت این که از دایره شیطانی انزوا رهایی یافته ایم نیرومندتر شدن مان نبوده است.

جهان سرمایه داری با ارقام واردات و صادرات خود به ما نشان می دهد که به جز مداخله نظامی، ابزار دیگری هم برای تحمیل روش های خود در اختیار دارد. تا آن جائی که بازدهی کار و به گونه ای کلی بازدهی نظام اجتماعی با نسبت قیمت ها در بازار اندازه گرفته می شود، شاید بزرگ ترین خطر فوری که متوجه اقتصاد شوروی است بیشتر مداخله ی کالاهای ارزان تر سرمایه داری باشد تا مداخله ی نظامی. همین خود به تنهایی نشان می دهد که مسأله به هیچ رو صرفاً مسأله ی پیروزی اقتصاد بر بورژوازی "خودی" نیست: "انقلاب سوسیالیستی که بر دنیا سایه افکنده است به هیچ رو صرفاً پیروزی پرولتاریای یک کشور بر بورژوازی خودش نیست." (لنین، کلیات، جلد ۱۶، ص ۳۳۸، ۱۹۱۹). آن چه در این جا مطرح است مسأله رقابت و مبارزه ی مرگ و زندگی میان دو نظام اجتماعی است که یکی از آن ها جدیداً بر پایه ی نیروهای مولده پس مانده آغاز به ساختن کرده است، در حالی که

دیگری - امروز هنوز - بر پایه نیروهای مولده بی اندازه نیرومندتری استوار است.

هر کس که پذیرفتن وابستگی ما را به بازار جهانی (لنین بسیار رک و راست از تبعیت ما از بازار جهانی سخن می گوید) هم ارز با "بدبینی" بداند، تنها بزدلی کوتاه فکرانه و خورده بورژوا مآبانه خود را در برابر بازار جهانی و آشکار ساخته و خوش بینی مذبحخانه پرورده اش را، به امید مخفی شدن از بازار جهانی در پشت بوته زار منابع خویش، برملا می سازد.

نظریه ی جدید به این آرمان مسخره که ا. ج. ش. س. ممکن است در اثر مداخله ی نظامی نابود شود، ولی واپس ماندگی اقتصادی خطری برایش ندارد، یک آیه ی مقدس ساخته است. اما از آن جا که در یک جامعه ی سوسیالیستی، آمادگی اعتبار خاصی داده برای دفاع از کشورشان بسیار بیشتر از آمادگی بردگان سرمایه داری برای حمله به آن کشور ((شوروی)) است، این پرسش به پیش می آید که چرا مداخله ی نظامی باید برای ما فاجعه آمیز باشد؟ زیرا تکنولوژی دشمن بی نهایت نیرومندتر است. بوخارین برتری نیروهای تولیدی را تنها از جنبه ی نظامی آن می پذیرد و نمی خواهد به فهمد که یک تراکتور فورده همان اندازه خطرناک است که یک تفنگ کروزت، تنها با این تفاوت که تفنگ گاه به گاه می تواند مورد استفاده قرار گیرد، در حالی که فشار تراکتور به گونه ای مداوم بر ما وارد می آید. افزون بر این، تراکتور در پشت خود، به مثابه آخرین راه چاره، تفنگی را پنهان دارد.

ما نخستین دولت کارگری و بخشی از پرولتاریای جهان هستیم، و هم راه با آن به سرمایه ی جهانی وابسته می باشیم. کلمه ی بی تفاوت، خنثی و به گونه ای بوروکراتیک و اخته شده "ارتباطات" به این تنها هدف در افواه

انداخته شده است که ماهیت بی نهایت دشوار و خطرناک این "ارتباطات" را پنهان کند. اگر ما می توانستیم کالاهایمان را به قیمت بازار جهانی تمام کنیم، وابستگی ما به بازار جهانی بی این که خصلت و وابستگی از میان برود- بسیار کمتر می بود. متأسفانه اما چنین نیست. انحصار بازرگانی خارجی ما خود دلیلی بر ماهیت شدید و خطرناک وابستگی مان است. اهمیت حیاتی انحصار تجارت در ساختن سوسیالیزم دقیقاً منتج از روابط نامساعد نیروهای موجود است، ولی نباید حتی برای یک لحظه فراموش کنیم که انحصار بازرگانی خارجی مان وابستگی ما را به بازار جهانی فقط تنظیم می کند و آن را اما از میان نمی برد.

لنین گفت: "تا زمانی که جمهوری شوروی مایک کشور منفرد در حال گذار، در محاصره تمام جهان سرمایه داری باقی بماند، تصور استقلال کامل اقتصادی و یا از میان رفتن هر یک از خطراتی که متوجه ماست، یک تخیل مطلقاً مسخره و خیال پردازانه خواهد بود" (کلیات، جلد ۱۷، ص ۴۰۹، تأکید از ماست).

بر این پایه، خطرات اصلی منتج از موقعیت عینی ا. ج. ش. س. به مثابه "کشور تنهای در حال گذار" در درون یک اقتصاد متخاصم سرمایه داری سرچشمه می گیرد. این خطرات اما می تواند کم یا زیاد شوند و این به کارکرد دو عامل بستگی خواهد داشت: از یک سو کارساختمان سوسیالیستی و از سوی دیگر انکشاف اقتصاد سرمایه داری. البته در تحلیل نهانی، عامل دوم یعنی سرنوشت اقتصاد جهانی به گونه ای کلی حائز اهمیت تعیین کننده ای است.

آیا ممکن است -و در چه حالت ویژه ای است- که بازدهی نظام سوسیالیستی ما همواره از نظام سرمایه داری باز پس افتد؟ چیزی که بدون چون و چرا به سقوط جمهوری سوسیالیستی خواهد انجامید... اگر بتوانیم در این مرحله ی جدید، که لزوم ایجاد یک شالوده جداگانه صنعتی پیدا آمده است -و شایستگی بیشتری از رهبری می طلبد- اقتصادمان را به خوبی اداره کنیم در این صورت بازدهی کارمان رشد خواهد کرد. آیا این امکان وجود دارد که بازدهی کار در کشورهای سرمایه داری -صحیح تر است بگوئیم در کشورهای سرمایه داری غالب- سریع تر از ما رشد کند؟ بدون پاسخ روشن به این پرسش، این سخنان بیهوده که آهنگ رشد ما "به خودی خود" بسنده است -از فلسفه ی مسخره "سرعت لاک پشتی" هم که بگذریم- هیچ پایه و اساسی نخواهد داشت. اما همان کوشش برای پاسخ گفتن به پرسش -رقابت میان دو نظام- ما را به صحنه اقتصاد و سیاست جهانی سوق خواهد داد. و این یعنی وارد شده به صحنه عمل و تصمیم بین الملل انقلابی که البته دربر گیرنده جمهوری شوروی نیز خواهد بود. اما این بین الملل به هیچ رو دربر گیرنده جمهوری شوروی خود -بسنده ای- که گاه گاه از پشتیبانی بین الملل برخوردار است- نخواهد بود.

برنامه ی پیشنهادی، در مورد اقتصاد دولتی ا. ج. ش. س. بر آن است که "صنایع سنگین را با آهنگی تندتر از آهنگ رشد کشورهای سرمایه داری رشد می دهد". باید بگوئیم که مبادرت به سنجش دو آهنگ رشد -در مقایسه با دورانی که طراحان برنامه، حتی مطرح ساختن مسأله ضریب نسبی رشد ما و رشد جهان را بی چون و چرا رد می کردند- گامی اساسی به پیش است. استالین می گفت نیازی به "در نظر گرفتن عامل بین المللی" نداریم، بوخارین

می گفت "حتی با سرعت لاک پشتی هم که شده است" سوسیالیزم را می سازیم. دقیقاً در چنین جهاتی بود که بحث های اساسی برای چندین سال جریان داشت. از نظر صوری، در این سو برد با ما بوده است. اما اگر صرفاً به نوشتن سنجش آهنگ رشد اقتصادی در برنامه ی پیشنهادی بسنده نکنیم و بیشتر مسأله را بکاویم، آن گاه روشن خواهد گردید که دیگر مجاز نیستیم که در بخش دیگری از برنامه، تنها با نقطه ی شروع قرار دادن روابط درونی و بدون هیچ گونه پیوند با جهان سرمایه داری، از "یک حداقل صنعت کافی" سخن گوئیم. هم چنین روشن خواهد شد که نه تنها مجاز نخواهیم بود که در مورد "امکان پذیر بودن یا امکان پذیر نبودن" ساختن سوسیالیزم مستقل در یک کشور تصمیم بگیریم، بلکه حتی اجازه نخواهیم داشت چنین پرسشی را مطرح کنیم. برآیند را پویائی مبارزه بین دو نظام و بین دو طبقه ی جهانی تعیین خواهد کرد؛ و در این مبارزه، صرف نظر از بالا بودن ضریب رشد دوران بازگشت ((صنایع مان))، یک مطلب اساسی و بی چون و چرا باقی می ماند، و آن این که :

"سرمایه داری، اگر آن را در مقیاسی جهانی در نظر بگیریم، حتی هم اکنون نه تنها از دیدگاه نظامی و بلکه هم چنین از دیدگاه اقتصادی از دولت شوروی نیرومندتر است و ما باید از این ملاحظات اساسی آغاز کنیم و هرگز نیز آن را فراموش نکنیم." (لنین، کلیات، جلد ۱۷، ص ۱۰۲).

مسأله رابطه ی متقابل بین آهنگ های مختلف رشد برای بحث در آینده باز می ماند. این رابطه نه تنها به توانایی ما در تحقق "سیمچکا"^{۱۰}، به منظور

^{۱۰} - سیمچکا (SMYCHKA)، در زبان روسی به معنای اتحاد و اتفاق است، اما در فرهنگ واژه های سیاسی روسیه به معنای اتحاد طبقه ی کارگر و توده ی دهقان است. لنین و بلشویک ها بر حفظ این اتحاد- دست کم تا مادامی که سوسیالیزم در روسیه مستقر نشده، و در

تضمین گردآوری غلات و افزایش صادرات و وارداتمان - یا به سخن دیگر تنها به موفقیت های داخلی مانجه البته عوامل بسیار مهمی در این مبارزه هستند- بستگی خواهد داشت، بلکه هم چنین به سرنوشت سرمایه داری جهانی، به رکود و برخاست یا فرو ریختن آن -یا به سخن دیگر به سیر جریان اقتصاد جهانی و انقلاب- وابسته خواهد بود. بر این پایه این مسأله نه در داخل مرزهای ملی، بلکه در صحنه ی مبارزات اقتصادی و سیاسی جهانی حل خواهد گردید.

۸- تضاد نیروهای مولده با محدوده های ملی به مثابه ریشه ی نظریه ی واپس گرا و تخیلی "سوسیالیزم در یک کشور"

همان سان که تا کنون دیدیم خطوط اصلی نظریه سوسیالیزم در یک کشور از سوئی به تفسیر سفسطه آمیز جملاتی چند از نوشته های لنین و از سوئی دیگر به تفسیر مکتب گرایانه "قانون انکشاف ناموزون" خلاصه می شود. با تفسیر درست این قانون و هم چنین نقل قول های مربوط به آن، نتیجه کاملاً مخالفی ((با این نگره واپس گرا)) به دست می آید، همان نتیجه ای که برداشت مارکس، انگلس، لنین و همه ما از جمله استالین و بوخارین تا سال ۱۹۲۵ بود.

انکشاف ناموزون و پراکنده سرمایه داری خصلت ناهم زمان، ناموزون و پراکنده انقلاب سوسیالیستی را موجب می گردد، اما وابستگی شدید کشورهای

نتیجه طبقات، از جمله طبقه ی دهقان، از بین نرفته اند- تأکید بسیار می کردند. بنابر این سمیچکا یکی از ارکان اساسی دیکتاتوری پرولتاریا در روسیه محسوب می شد.

گونگون به یکدیگر نه تنها امکان سیاسی ساختن سوسیالیزم در یک کشور بلکه حتی امکان اقتصادی آن را نیز از میان می برد.

باید از این زاویه محتوای برنامه ی پیشنهادی را بار دیگر اندکی دقیق تر بررسی کنیم. پیش از این در مقدمه ی برنامه ی پیشنهادی خواندیم که "امپریالیزم... تضاد بین رشد نیروهای مولده ملی اقتصاد جهانی با محدوده های دولت ملی را بیش از اندازه تشدید می کند".

از این پیش گفتیم که اصل بالا - از قرار - محور اصلی برنامه ی بین الملل می باشد و دقیقاً بنا بر همین اصل، نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور، به مثابه ی نظریه ای ارتجاعی، از پیش مردود، محکوم و به دور افکنده می شود. چه این نظریه نه تنها با گرایش اصلی انکشاف نیروهای مولده بلکه هم چنین با نتایج مادی این انکشاف که به نقد حاصل شده است در تضاد آشتی ناپذیر قرار دارد. نیروهای مولده با محدوده های ملی ناسازگارند. تجارت خارجی، صدور سرمایه و نیروی انسانی، تصرف سرزمین ها، سیاست های استعماری و جنگ امپریالیستی اخیر همه ناشی از این ناسازگاری اند. همان سان که نبود امکان اقتصادی برای ساختن جامعه خود بسنده سوسیالیستی ناشی از آن است. نیروهای مولده کشورهای سرمایه داری زمان بسیاری است که از چارچوب محدوده های ملی خارج شده اند. ساختن جامعه ی سوسیالیستی اما تنها بر پایه ی پیش رفته ترین نیروهای مولده و با به کار گرفتن نیروی برق و دانش شیمی در فرآیند تولید - و از جمله در تولید کشاورزی - و با ترکیب، تعمیم و تکامل عناصر تکنولوژی امروزی میسر است. ما همواره تأکید کرده ایم که نظام سرمایه داری از دوران مارکس به بعد دیگر نمی توانست و نمی تواند با نیروی تکنولوژیکی امروزی، که خود

موجب انکشاف آن شده است، همزیستی کند. تکنولوژی امروزی نه تنها چارچوب حقوق مالکیت خصوصی بورژوازی را درهم می شکند، بلکه همان سان که جنگ جهانی ۱۹۱۴ نشان داد زنجیرهای دولت ملی سرمایه داری را هم پاره پاره می کند. سوسیالیزم اما نه تنها می باید پیش رفته ترین نیروهای مولده را از سرمایه داری تحویل بگیرد، بلکه بی درنگ باید آن ها را به رویه عالی تری ارتقاء داده و به چنان درجه ای از بالندگی برساند که همانی در جامعه ی سرمایه داری نداشته باشد.

در این جا پرسشی پیش می آید: چگونه سوسیالیزم می تواند نیروهای مولده را به چارچوب مرزهای ملی - همان مرزهایی که نیروهای مولده تحت سرمایه داری شدیداً در جهت فرو ریختن آن ها بودند- به عقب بازگشت دهد؟ شاید ما باید ایده ی نیروهای مولده "لجام گسیخته" را -نیروهای مولده ای که مرزهای ملی و نتیجتاً مرزهای نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور برایشان تنگ می باشد- رها کرده و خود را مثلاً به نیروهای مولده خانگی و به زنجیر کشیده شده، یعنی تکنولوژی واپس مانده محدود کنیم. در چنین حالتی باید از همین امروز پیش رفت در بسیاری از شاخه های صنعت را متوقف ساخته و سطح غم انگیز تکنولوژی فعلی خود را حتی به سطح پائین تری کاهش دهیم. سطوح تکنولوژیکی که توانست روسیه سرمایه داری را در پیوند جداناپذیر با اقتصاد جهانی قرار دهد، و به منظور گسترش منصرفات به دلیل رشد نیروهای مولده که از محدوده های ملی فراتر رفته بودند، وارد گرداب جنگ امپریالیستی کند.

دولت کارگری با به میراث بردن چنین نیروهای مولده ای و با احیای آن، ناگزیر است به صادرات و واردات بپردازد.

مشکل در این جاست که تز ناسازگاری تکنولوژی امروزی سرمایه داری با محدوده های ملی به گونه ای مکانیکی در برنامه ی پیشنهادی جای گرفته و در ادامه مطلب چنین وانمود شده است که گویا این ناسازگاری به هیچ رو مورد پرسش نیست. به راستی برنامه از سرتاپا درهم جوشی است از تزه های انقلابی حاضر و آماده مارکس و لنین از یک سو، و برداشت های فرصت طلبانه و سانتریستی که یک سره با آن تزه های انقلابی ناسازگارند - از سوی دیگر. از این رو باید بی آن که با چند اسلوب انقلابی موجود در متن برنامه فریب خوریم، جهت گیری گرایش های اصلی آن را در نظر داشته باشیم.

در صفحات پیشین در رابطه با امکان پیروزی سوسیالیزم "در یک کشور تنهای سرمایه داری" مطالبی را از فصل نخست برنامه ی پیشنهادی عیناً بازگو کردیم. در فصل چهارم کتاب، آرمان یاد شده حتی به گونه ای روشن تر - و اگرچه خام تر - بیان شده است، در آن جا چنین می خوانیم:

"دیکتاتوری ((؟)) پرولتاریای جهان... تنها زمانی تحقق می یابد که در نتیجه پیروزی سوسیالیزم ((؟)) در تک تک کشورها، جمهوری های نوین یاد پرولتاریائی، فدراسیونی با جمهوری های کارگری موجود تشکیل دهند".

هر آینه عبارت "پیروزی سوسیالیزم" را صرفاً بیان دیگری از دیکتاتوری پرولتاریا تلقی کنیم، اصل انکارناپذیری به دست می آید که بهتر است به گونه ی روشن تری بیان گردد. اما نویسندگان برنامه دیدگاه دیگری دارند. منظور آنان از "پیروزی سوسیالیزم" در واقع ساختن جامعه ی سوسیالیستی در یک کشور است و نه صرفاً تصرف قدرت و ملی کردن ابزار تولید. هر آینه تفسیر اخیر مورد نظر باشد، در آن صورت به جای یک اقتصاد جهانی

سوسیالیستی بر پایه ی تقسیم کار بین المللی، فدراسیونی از کمون های خود-بسندۀ سوسیالیستی با سیمائی از آنارشیزم تخیلی جلوه می کند، تنها با این تفاوت که این کمون ها تا ابعاد دولت های ملی موجود گسترش یافته اند.

برنامه ی پیشنهادی به وسیله ی اسلوب های منسوخ و یا مرسوم به گونه ای النقطاتی در سرپوش نهادن اسلوب بندی جدید بیم ناکانه پافشاری می کند و ضمن آن به تزه های زیرین روی می آورد:

"تنها پس از پیروزی کامل پرولتاریا در رُویه ای جهانی و تحکیم قدرت جهانی اوست که دوران درازی از ساختن سریع اقتصاد جهانی سوسیالیستی آغاز خواهد شد." (فصل چهارم).

پیشنهاد بالا که همانند سرپوشی نظری به کار رفته است، در واقع تنها به افشای تضاد اساسی ((برنامه ی پیشنهادی)) یاری می کند. چنان چه مفهوم پیشنهاد فوق این باشد که دوران ساختن واقعی سوسیالیزم تنها می تواند پس از پیروزی پرولتاریا -دست کم در چندین کشور پیش رفته- آغاز شود، آن گاه این پیشنهاد خود ضربه ی شکننده ای به نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور به حساب آمده و بازگشت به مواضع مارکس و لنین به شمار می آید. اما هر آینه آغازگاه خود را نظریه ی جدید استالین و بوخارین قرار دهیم -که در بخش های مختلف برنامه آمده است- آن گاه این چشم انداز به دست می آید: تا پیروزی کامل پرولتاریای جهان، سوسیالیزم به گونه ای کامل در تعدادی از کشورهای منفرد ساخته خواهد شد و در پی آن اقتصاد جهانی سوسیالیستی از میان این کشورهای سوسیالیستی پدیدار خواهد شد. همانند کودکائی که با پاره آجرهای ساخته شده از قیل به بنا کردن ساختمان دل گرم می شوند. اما واقعیت امر اقتصاد جهانی سوسیالیستی به هیچ رو برابر با جمع جبری اقتصادهای

ملی سوسیالیستی نخواهد بود. پیکره ی اساسی اقتصاد سوسیالیستی جهانی تنها می تواند بر پایه ی تقسیم کار جهانی شکل گیرد که این به نوبه ی خود با کل انکشاف سرمایه داری پدید آمده است. شالوده های این اقتصاد تنها در فراز و فرود امواج طوفان زای انقلاب جهانی پرولتاریائی در روند جریانی که به ده ها سال زمان نیاز دارد شکل و سازمان می یابد. (این شالوده ها)) اما در نتیجه ی ساختن "سوسیالیزم کامل" در چند کشور منفرد پدید نمی آید. موفقیت های اقتصادی نخستین کشورهایی که در آن ها دیکتاتوری پرولتاریائی برقرار شده است توسط درجه ی تقریب خود-بسندگی "سوسیالیزم کامل" سنجیده نمی شود، بلکه توسط تثبیت سیاسی خود دیکتاتوری و موفقیت های به دست آمده در رابطه با تدارک عناصر لازم برای یک اقتصاد سوسیالیستی جهانی آتی سنجیده می شود.

در بخش پنجم ((برنامه))، این آرمان تجدیدنظرطلبانه به گونه ای حتی روشن تر و از همین رو برجسته تر - که باور ناکردنی است- بیان می شود. در این بخش، نویسندگان برنامه ی پیشنهادی در وراء چند جمله ی کوتاه از لنین که مخدوش شده - از مقاله ای گرفته شده است که پس از مرگ وی انتشار یافته- اعلام می دارند که:

"ا. ج. ش. س. نه تنها پیش شرط مادی لازم و بسنده را برای برانداختن مالکان فئودال و بورژوازی داراست، بلکه حتی دارنده پیش شرط مادی برای ساختن کامل سوسیالیزم نیز می باشد".

این امتیازات استثنائی تاریخی را مدیون چه شرایطی هستیم؟ در فصل دوم پاسخ خود را در این رابطه چنین می خوانیم:

"با انقلاب اکتبر ۱۹۱۷، جبهه امپریالیستی در ضعیف‌ترین حلقه خود، یعنی در روسیه تزاری از هم پاشید." (تأکید از ماست).

این بیان پرارزش که از لنین است بدین مفهوم می‌باشد که روسیه پس افتاده‌ترین و از دیدگاه اقتصادی ضعیف‌ترین دولت امپریالیستی به شمار می‌آید. طبقات حاکمه ی روسیه دقیقاً به این دلیل پیش از دیگران از هم پاشیدند که فشار تحمل‌ناپذیری را بر نیروهای مولده ناپسند کثور وارد آورده بودند. از این رو انکشاف ناموزون و پراکنده، پرولتاریای واپس مانده‌ترین کشور امپریالیستی را بر آن داشت که پیش از همه قدرت سیاسی را تسخیر کند. از این پیشتر گفته می‌شد که دقیقاً به این دلیل است که طبقه ی کارگر "ضعیف‌ترین حلقه" زنجیر ((امپریالیستی)) در روند پیش رفت خود به سوی سوسیالیزم، با شدیدترین مشکلات رو به رو خواهد شد، در حالی که اگرچه تسخیر قدرت برای پرولتاریای کشورهای پیش رفته نسبتاً دشوارتر است اما پس از تسخیر قدرت، آنان نه تنها از ما -که هنوز فرسنگ‌ها از پیروزی بر واپس ماندگی به دور خواهیم بود- پیشی خواهند گرفت بلکه ما را در ساختن واقعی سوسیالیزم براساس عالی‌ترین تکنولوژی و تقسیم کار جهانی مساعدت و یاری خواهند کرد. زمانی که انقلاب اکتبر را جسورانه آغاز کردیم همه ما به این اصل باور داشتیم. حزب بلشویک این مطلب را نه صدها بلکه هزاران بار در نشست‌ها و نشریات خود بیان کرده است، با این همه از سال ۱۹۲۵ به بعد کوشش بر این بوده است که آرمان یک سره مخالفی را جایگزین این آرمان سازند. هم اکنون اظهار می‌شود که این واقعیت که روسیه تزاری "ضعیف‌ترین حلقه ی امپریالیستی" به شمار می‌رفت، امتیاز بسیار بزرگی به پرولتاریا ا. ج. ش. س. می‌بخشد. یا به دیگر سخن این پس

افتادگی، شوروی را که وارث همه واپس ماندگی روسیه تزاریست، درست پیش شرط ملی لازم بدون اندکی کم یا بیش- برای ساختن سوسیالیزم کامل آماده می کند.

بریتانیای نگون بخت، به علت انکشاف زیادی نیروهای مولده اش - که برای دسترسی یافتن به مواد خام و فروش کالا عنقریب از هیچ گوشه ای از کره ی خاک بی نیاز نخواهد بود- از این امتیاز محروم مانده است. گویی هر آینه نیروهای مولده بریتانیای کبیر در رُویه "معتدل" تری می بود و چنان چه میان صنعت و کشاورزی تعادلی نسبی برقرار می بود، آن گاه پرولتاریای بریتانیا با یاری گرفتن از نیروی دریانیش در برابر تهاجم خارجی، به ساختن سوسیالیزم در آن جزیره "تک افتاده" توانا می گشت.

در بخش چهارم برنامه ی پیشنهادی، کشورهای سرمایه داری به سه گروه دسته بندی شده اند:

- ۱- "کشورهای سرمایه داری بسیار پیش رفته (ایالات متحده- آلمان- انگلستان)؛
- ۲- "کشورهائی که رُویه ی انکشاف سرمایه داری شان در مرتبه ی میانی است (روسیه تا پیش از سال ۱۹۱۷- لهستان و غیره...)"؛
- ۳- "کشورهای مستعمره و شبه مستعمره (هندوستان- چین و غیره).

هر چند شرایط "روسیه پیش از سال ۱۹۱۷" به شرایط چین امروز بسیار نزدیک تر بود تا به شرایط ایالات متحده امروز، با این همه اگر به خاطر کاربرد این بخش بندی جدول گونه، برای برداشت های نادرست در رابطه با

بخش های دیگر برنامه نبود شاید می توانستیم از ابراز مخالفت جدی علیه آن چشم پوشی کنیم. از آن جا که در برنامه ی پیشنهادی اعلام می شود که آن دسته از کشورها با رویه میانین انکشاف سرمایه داری، دارای " حداقل صنعت کافی" برای ساختمان سوسیالیزم مستقل هستند، به خوبی آشکار است که این مطلب در باره ی کشورهای سرمایه داری بسیار پیش رفته، صد چندان صادق تر است کشورهای مستعمره و شبه مستعمره هستند که به یاری از خارج نیازمندند. چنان که پس از این خواهیم دید، این کشورها در بخش دیگری از برنامه دقیقاً به صورت بالا مشخص شده اند.

اما هر آینه مسأله ساختن سوسیالیزم را تنها با این نظریه - صرف نظر از دیگر شرایط موجود، همانند منابع طبیعی کشور، رابطه ی صنعت با کشاورزی و موقعیت کشور در نظام اقتصاد جهانی- بررسی کنیم، به گرداب اشتباهات و تضادهای فاحش جدیدی فرو خواهیم رفت. درباره ی بریتانیا از این پیش نیز سخن گفتیم. این کشور بدون شک در رده ی کشورهای سرمایه داری بسیار پیش رفته است و دقیقاً به همین دلیل، امکان ساختن موفقیت آمیز سوسیالیزم در چارچوب مرزهای این جزیره وجود ندارد. در صورت محاصره ی اقتصادی، بریتانیا در ازای چند ماه به سرعت نیست و نابود می شود.

البته هرگاه عوامل همه یک سان ((فراهم)) باشند، نیروهای مولده بسیار پیش رفته امتیاز بزرگی برای اهداف سوسیالیزم به شمار می آیند. همان سان که تجربه ی آلمان بورژوائی در دوران جنگ گواه است، نیروهای مولده بسیار پیش رفته انعطاف پذیری بیش از اندازه ای به حیات اقتصادی می بخشد، حتی اگر حیات اقتصادی با حلقه ی محاصره ای نیز احاطه شود. ساختن سوسیالیزم اما در رویه ای ملی در کشورهای پیش رفته سرمایه داری

به زوال کلی و کاهش همه گانی سطح نیروهای مولده خواهد انجامید که یک سره با تکالیف سوسیالیزم در تناقض است.

در برنامه ی پیشنهادی، تز اصلی ناسازگاری ما بین نیروهای مولده موجود با محدوده های ملی را به دست فراموشی سپرده است. برآیند این تز این است که نیروهای مولده بسیار پیش رفته و نیروهای مولده پس مانده هر دو به میزان برابر - هر چند به دلایل متفاوت- سد راه ساختن سوسیالیزم در یک کشورند. زیرا در مورد دوم، این نیروها برای آن که به منزله زیر بنای ساختن سوسیالیزم به کار روند نابسندده بوده، حال آن که در مورد اول در واقع این زیربنا ((محدوده)) است که نابسندده می باشد. قانون انکشاف ناموزون دقیقاً در جایی از قلم می افتد که بیش از هر کجا لازم و دارای اهمیت است.

مسأله ی ساختن سوسیالیزم به صرف "بلوغ" و یا "عدم بلوغ" صنعتی یک کشور حل نمی شود. عدم بلوغ صنعتی به نوبه ی خود ناموزون است. در ا. ج. ش. س. برخی از شاخه های صنعت برای رفع نیازهای اولیه داخلی بی اندازه نابسندده است (به ویژه صنایع تولید ماشین آلات). حال آن که برعکس، برخی دیگر از شاخه های صنعت نمی توانند بدون افزایش رو به ازدیاد صادرات تحت شرایط موجود انکشاف یابند. شاخه های عمده ای از صنعت همانند صنایع نفت، چوب بری، منگنز و مهم تر از همه کشاورزی از این رده اند. از سویی دیگر، هر آینه شاخه ها به نسبت "پرتولید" صنعت توانا به صادر کردن فرآورده های خود نباشند، شاخه های "نابسندده" صنعت نیز نمی توانند به طور جدی گسترش یابند. نبود امکان ساختن جامعه ی منفرد سوسیالیستی در کشورهای گوناگون، در شرایط مشخص تاریخی و جغرافیایی اقتصاد کره ی خاکی ما - و نه در دنیای خیال بافی ها و یا آتلانتیس از دلایل

متفاوتی ناشی می شود، گاهی به خاطر انکشاف نابسندده برخی از شاخه ها و گاهی به دلیل انکشاف "زیادی" برخی دیگر. به گونه ای کلی این بدان معنی است که نیروهای مولده ی نوین با محدوده های ملی ناسازگارند.

"جنگ امپریالیستی بیانگر چه بود؟ این جنگ بیانگر طغیان نیروهای مولده علیه شکل های مالکیت سرمایه داری و هم چنین علیه محدوده های کشورهای سرمایه داری بود. جنگ امپریالیستی بیانگر این واقعیت بود که نیروهای مولده به طور غیرقابل تحملی در چارچوب مرزهای ملی محدود شده اند. باور ما همواره بر آن بود که سرمایه داری توانا به کنترل نیروهای مولده ای که خود انکشاف داده است، نمی باشد و تنها نظام سوسیالیستی است که در چارچوب اقتصادی برتر توانا به جذب و هم آهنگ کردن این نیروها خواهد بود، نیروهایی که از محدوده های ملی کشورهای سرمایه داری فراتر رفته اند. همه ی راه هائی که به کشور منفرد باز می گردد بسته شده اند".

(صورت جلسات پلنوم هفتم ک.ا.ب.ک. ، سخن رانی تروتسکی، ص ۱۰۰).

برنامه ی پیشنهادی با تلاشی که در اثبات نظریه ی سوسیالیسم در یک کشور می کند اشتباهات چندگانه ای را مرتکب می شود: درباره ی نیروهای مولده ا.ج.ش.س. مبالغه می کند؛ انکشاف ناموزون شاخه های مختلف صنعت را از نظر دور می دارد، تقسیم کار جهانی را نادیده می گیرد و سرانجام از مهم ترین تضاد جدانشدنی دوران سرمایه داری یعنی تضاد نیروهای مولده با محدوده های ملی چشم پوشی می کند.

برای آن که هیچ گونه مطلبی بی تحلیل به جای نماند می باید مسأله تعمیر یافته دیگری که بوخارین در دفاع از نظریه ی جدید به کار می گیرد را نیز یادآور شویم.

بوخارین بر آن است که تناسب میان پرولتاریا و دهقانان در مقیاس جهانی مساعدتر از تناسب میان آن دو در ا. ج. ش. س. نیست. بنابر این چنان چه ساختن سوسیالیزم در ا. ج. ش. س. به علت واپس ماندگی امکان ناپذیر باشد تحقق سوسیالیزم در مقیاس جهانی نیز به همان اندازه امکان پذیر خواهد بود.

شایسته است این مطلب در همه کتاب های آموزش دیالکتیک به مانند نمونه ی کلاسیکی از تفکر مکتب گرایانه آورده شود.

نخست این که، به هیچ رو از دایره ی امکان خارج نیست که تناسب نیروها میان پرولتاریا و دهقانان در مقیاس جهانی تفاوت چندانی با حالت موجود در ا. ج. ش. س. نداشته باشد. انقلاب جهانی و نیز انقلاب ملی هرگز برابر با قاعده حساب میانگین رخ نمی دهند. مثلاً انقلاب اکتبر به جای آن که از منطقه ای آغاز شود که تناسب کارگران و دهقانانش با میانگین روسیه در کل برابر باشد، پیش از هر جا در پتروگراد کارگری رخ داد و از آن جا سنگر خود را بنا نهاد. پس از تشکیل حکومت انقلابی و سازمان دهی ارتش سرخ در پتروگراد و به دنبال آن در مسکو بود که به سرنگونی سرمایه داری در درازای چندین سال در دورترین بخش های کشور پرداختند و تنها به برآیند فراشد انقلاب، تناسب کنونی بین پرولتاریا و دهقانان، در محدوده های ا. ج. ش. س. پای گرفت. انقلاب بر طبق قواعد حساب میانگین رخ نمی دهد، ممکن است البته از نقطه نامساعدتری آغاز شود، لیکن تا زمانی که در بخش های تعیین کننده ((در درون)) مرزهای ملی و جهانی سنگر نگرفته باشد، سخن از پیروزی کامل گفتن اش نارواست.

دوم این که، با توجه به سطح "میانگین" تکنولوژی، تناسب میان کارگران و دهقانان را نمی توان به مثابه تنها عامل موجود حل مسأله دانست. مسأله جنگ طبقاتی بین پرولتاریا و بورژوازی هنوز به جای خود پایدار است. ا. ج. ش. س. در محاصره ی یک دنیای کارگری و دهقانی نبوده، بلکه در محاصره ی جهان سرمایه داری است. هر آینه بورژوازی در سراسر جهان نیز سرنگون شود باز هم تغییری نه در تناسب پرولتاریا و دهقانان به دست می آید و نه رُویه میانگین تکنولوژی در ا. ج. ش. س. و یا در کل جهان دگرگون خواهد شد. با این همه اما برای بنای سوسیالیزم در ا. ج. ش. س. به سرعت امکانات و ابعادی آن چنان متفاوت فراهم می گردد که به هیچ رو با امکانات و ابعاد کنونی قابل سنجش نخواهد بود.

سوم این که، بنا بر نظریه ی بوخارین که مدعی است نیروهای مولده ی یک کشور پیش رفته می بایست تا حدودی از نیروهای ملی فراتر رفته باشد، به این نتیجه می رسیم که نیروهای مولده کشورها در مجموع از مرزهای کره ی خاکی فراتر رفته و بر این پایه سوسیالیزم می باید تنها و تنها در بعد منظومه ی شمسی بنا شود.

تکرار می کنیم، استدلال بوخارینی درباره ی تناسب میانگین کارگران و دهقانان می بایست در همه ی کتاب های ابتدائی سیاسی آورده شود، و البته نه در نقش کنونی آن یعنی در نقش دفاع از نگره ی سوسیالیزم در یک کشور، بلکه به منظور اثبات ناسازگاری کامل دیالکتیک مارکسیستی با سفسطه بافی های مکتب گرایانه.

۹- حل مسأله تنها بر زمینه ی انقلاب جهانی امکان پذیر است
 نظریه ی جدید ادعا دارد که سوسیالیسم را به شرط پیش نیامدن مداخله
 ((خارجی)) می توان بر پایه ی دولت ملی بنا کرد. برآیند این نظریه به رغم
 سخنان پر سروصدای برنامه ی پیشنهادی- می تواند و باید سیاست سازش با
 بورژوازی خارجی، به منظور جلوگیری از مداخله باشد، چه این امر ساختن
 سوسیالیسم را تضمین خواهد کرد، یا به سخن دیگر ((این کار)) مسأله ی
 اصلی تاریخی را حل خواهد نمود. بدین گونه وظایف احزاب در کمینترن
 خصلتی یک سره جنبی پیدا می کند و مأموریت تاریخی آن ها حفاظت از
 ا. ج. ش. س. در برابر مداخله ((خارجی)) خواهد بود و نه مبارزه برای
 تسخیر قدرت. این نکته خود البته مسأله اهداف ذهنی نبوده بلکه مسأله منطق
 عینی اندیشه های سیاسی است.

استالین می گوید: "اختلاف نظرها براساس این واقعیت قرار دارد که بنا به
 دید حزب، بر این تضادها (داخلی) و احتمالاً برخوردارها می توان با تکیه کردن
 به نیروهای درونی انقلابمان یک سره فائق آمد، در حالی که رفیق تروتسکی
 و اپوزیسیون برآنند که پیروزی بر این تضادها و برخوردارها تنها در مقیاس
 بین المللی و بر زمینه انقلاب پرولتری جهانی امکان پذیر است." (پراودا،
 شماره ۲۶۲- ۱۲ نوامبر ۱۹۲۶).

آری، اختلافات به درستی در این جاست. تفاوت میان رفرمیسم ملی و
 انترناسیونالیسم انقلابی را بهتر از این نمی توان بیان کرد. اگر مشکلات،
 موانع و تضادهای داخلی ما که اساساً بازتابی از تضادهای جهانی هستند-
 بتوانند صرفاً توسط "نیروهای درونی انقلابمان" و بدون وارد شدن به
 "زمینه ی انقلاب پرولتاریائی جهانی" حل و فصل شوند، آن گاه بین الملل

تبدیل به یک سازمان نیمه فرعی و نیمه نمایشی خواهد شد و کنگره آن را می توان هر چهار سال یک بار و یا هر ده سال یک بار فرا خواند، و یا هرگز فرا نخواند.^{۱۱} حتی اگر بیافزاییم که پرولتاریای دیگر کشورها باید از بنای ((سوسیالیزم)) ما در برابر مداخله نظامی محافظت کنند، مطابق برنامه ی پیشنهادی، بین الملل باید نقش ابزاری صلح گرا و منفعل را بازی کند و در آن صورت نقش اصلی آن یعنی ابزاری برای انقلاب جهانی بودن به ناچار در پرده فراموشی فرو خواهد رفت. باز بگوئیم، این از نیات عمدی هیچ فردی ناشی نمی شود (برعکس، نکاتی چند در برنامه بر حسن نیت نویسندگان آن گواهی می دهند)، بلکه برآیند منطق درونی موضع نظری جدید است که هزاران بار از بدترین سوءنیت ها خطرناک تر است.

در پلنوم هفتم ک. ا. ب. ک. جسارت استالین به حدی رسید که دیدگاه زیر را پیش کشیده و به دفاع از آن پرداخت:

"حزب ما به هیچ وجه حق ندارد طبقه ی کارگر را تحمیق (!) کند؛ حزب باید علناً اعلام کند که (ابزار) عدم اطمینان (!) به امکان ساختن سوسیالیزم در کشور به کناره گیری از قدرت و به بدل شدن حزب ما از یک حزب حکومت

^{۱۱} - در زمان لنین، علی رغم اوضاع داخلی و خارجی بی اندازه دشوار جمهوری شوراهای، کنگره های بین الملل سوم به طور متوسط هر سال یک بار برگزار می شد. اولین کنگره در مارس ۱۹۱۹؛ دومین کنگره در ژوئیه ۱۹۲۰؛ سومین کنگره در ژوئن ۱۹۲۱؛ و چهارمین کنگره در ژوئیه ۱۹۲۲ برگزار شدند. با خروج لنین از صحنه رهبری فواصل بین کنگره به تدریج افزایش یافت. کنگره ی پنجم در ژوئن ۱۹۲۴ برگزار گردید. چهار سال سپری شد تا این که کنگره ششم در ژوئیه ۱۹۲۸ برگزار گردید. بخش ۸ از ماده ۲ اساس نامه ی کمینترن، که در کنگره ی سال ۱۹۲۸ به تصویب رسیده بود، به صراحت بیان می کند که "کنگره ی جهانی هر دو سال یک بار باید برگزار شود" (چاپ انگلیسی، نیویورک، ۱۹۲۹، ص ۸۷). علی رغم این صراحت، کنگره ی هفتم در اوت ۱۹۳۵ در مسکو برگزار شد، یعنی چیزی بیش از هفت سال بعد از برگزاری ششمین کنگره، هیچ توضیح رسمی بر این چنین زیرپا گذاشتن اساس نامه توسط رهبری کمینترن، که خودش آن را به تصویب رسانیده بود، ابراز نشد.

کننده به یک حزب اپوزیسیون خواهد انجامید." (صورت جلسات، جلد ۲، ص ۱۰، تأکید از ماست).

این سخنان بدان معنی است که ما تنها اجازه داریم بر روی منابع ناچیز اقتصاد ملی خودمان حساب کنیم و نباید جسارت تکیه کردن بر منابع پایان ناپذیر پرولتاریای جهان را داشته باشیم. اگر نمی توانیم بدون انقلاب جهانی بار خود را به منزل برسائیم باید از قدرتی که در اکتبر در راه انقلاب جهانی به دست گرفتیم. کناره گیری کنیم. هر آینه اگر از اسلوب بندی که از ریشه نادرست است حرکت کنیم به این چنین فروپاشی ایدئولوژیک کشانیده خواهیم شد!

برنامه ی پیشنهادی در آن جا که می گوید که پیروزی های اقتصادی ا. ج. ش. س. جزء جدا نشدنی از انقلاب پرولتاریائی جهانی را تشکیل می دهند، حقیقتی انکارناپذیر را بیان می دارد. خطر سیاسی نظریه ی جدید اما در ارزیابی نادرست از توازن دو اهرم سوسیالیستی جهانی، اهرم دست آوردهای اقتصادی ما و اهرم انقلاب پرولتری جهانی است. بدون یک انقلاب پرولتری پیروزمند ما نخواهیم توانست سوسیالیزم را بسازیم. دریافت روشن از این مسأله برای کارگران اروپا و سراسر جهان ضروری است. اهرم سازمان دهی اقتصادی دارای اهمیت بی اندازه ای است. بدون یک رهبری صحیح، دیکتاتوری پرولتاریا تضعیف خواهد شد و سقوط آن ضربه ای به انقلاب جهانی وارد خواهد کرد که تا سال های سال جبران ناپذیر خواهد بود. ولی برآیند مبارزه ی عمده ی تاریخی بین جهان سوسیالیستی و جهان سرمایه داری بستگی به اهرم دوم یعنی انقلاب پرولتاریائی جهانی دارد. اهمیت بزرگ اتحاد شوروی در این است که پایگاه انقلاب جهانی است و به

هیچ رو در این نیست که می تواند سوسیالیزم را مستقل از انقلاب جهانی بنا کند.

بوخارین با لحنی خدابه گونه و یک سره بی اساس بیشتر از یک بار از ما پرسیده است:

"هر آینه آغازگاه و پیش شرط های لازم و شالوده بسنده برای ساختن سوسیالیزم به نقد فراهم آمده و حتی پیروزی هائی چند در این کار به دست آمده است، پس آن مرزی که پس از آن همه چیز به هم خواهد ریخت کجاست؟ چنین مرزی وجود ندارد." (صوتِ جلسات پلنوم هفتم ک.ا.ب.ک، ص ۱۱۶).

این پرسش بدی در زمینه ی علم هندسه می تواند باشد، لیکن در دیالکتیک تاریخی جائی ندارد. چنین "مرزی" می تواند وجود داشته باشد. چندین مرز از این نوع -داخلی و بین المللی، نظامی، سیاسی و اقتصادی. تثبیت جدی و طولانی سرمایه داری جهانی و شکوفائی دوباره این نظام می تواند مهم ترین و شوم ترین مرز باشد، که در این صورت از دیدگاه سیاسی و اقتصادی مسأله به گستره ی جهانی انتقال پیدا می کند. آیا بورژوازی قادر خواهد بود که دوره ای جدید از رشد و قدرت مندی سرمایه دارانه را برای خود تأمین کند؟ رد کردن این امکان بر این اساس که سرمایه داری هم اکنون در شرایط بسیار ناگواری به سر می برد کاری جز پرگونی انقلابی نیست. "اوضاع مطلقاً چاره ناپذیر وجود ندارد" (لنین). تعادل طبقاتی ناپایداری در کشورهای اروپائی وجود دارد و دقیقاً به دلیل ناپایداری آن نمی تواند جاودانه ادامه پیدا کند.

هنگامی که استالین و بوخارین ادعا می کنند که ا. ج. ش. س. بدون یاری "دولتی" پرولتاریای کشورهای دیگر - یعنی بدون پیروزی پرولتاریای دیگر کشورهای بر بورژوازی شان - می تواند بار خود را به منزل رساند، چرا که پشتیبانی فعالانه کنونی توده های کارگر این کشورها را از مداخله خارجی محافظت می کند، دقیقاً همان کوربینی ای که در تمامی جوانب اشتباه اصولیشان دیده می شود را آشکار می سازند.

این نکته که پس از خراب کاری در خیزش های پس از جنگ کارگران اروپا بر علیه بورژوازی توسط سوسیال دموکراسی، تنها همبسته گی توده های کارگر ((اروپا))، جمهوری شوروی را نجات داد، انکارناپذیر است. در این سال ها سرمایه داری اروپا توانا به برافروختن جنگی در مقیاس بزرگ بر علیه دولت کارگری نبود. اما تصور این که توازن نیروها برای سال های زیادی - مثلاً تا زمانی که سوسیالیزم در ا. ج. ش. س. ساخته شود - به همین شکل پایدار بماند همان اندازه کوتاه بینی خواهد بود که به خواهیم تمام کل منحنی انکشاف را بر پایه ی برش کوتاهی از منحنی ارزیابی کنیم. شرایط آن چنان ناپایدار که براساس آن پرولتاریا توانا به تسخیر قدرت نبوده و سرمایه داری هم خود را چندان چیره بر امور نمی بیند، باید دیر یا زود به یک راه حل ناگهانی به سود یکی از طرفین بیانجامد. این شرایط یا باید در جهت دیکتاتوری پرولتاریا سیر کند و یا باید به تثبیت جدی و طولانی سرمایه داری بر دوش توده های مردم و به بهای استخوان های مردم کشورهای مستعمره - و شاید استخوان های خودمان - منجر شود. "اوضاع مطلقاً چاره ناپذیر وجود ندارد". بورژوازی اروپا تنها از راه شکست های کارگران و اشتباهات رهبری انقلابی خواهد توانست به گونه ای دیرپا از تضادهای مهلک خود راه

رهانی بیابد. اما وارونه این حکم نیز همان اندازه که خود حکم درست است، صادق می باشد. تنها راه پیش گیری از شکوفانی دوباره سرمایه داری -البته با چشم انداز دوران تازه ای از خیزش های اجتماعی- این است که پرولتاریا به تواند راهی انقلابی برای بیرون شدن از تعادل ناپایدار کنونی بیابد.

لنین در ۱۹ ژوئیه ۱۹۲۰ در دومین کنگره ی بین الملل گفت: "هم اکنون نیازمندیم که با کوشش های عملی احزاب انقلابی 'ثابت کنیم' که این احزاب به اندازه ی بسنده آگاه و متشکل اند، به اندازه بسنده با توده های بهره ده پیوند داشته و اراده و توانائی آن را دارند که از بحرانی برای یک انقلاب موفق و پیروز بهره برداری کنند." (کلیات، جلد ۱۷، ص ۲۶۴).

تضادهای داخلی مان که مستقیماً به روند ستیزهای اروپائی و جهانی وابسته اند را می توانیم به یک سیاست درست داخلی بر پایه ی جهان بینی مارکسیستی به گونه ای بخردانه تنظیم کرده و کاهش دهیم. اما تنها از راه پیروزی بر تضادهای طبقاتی، پیروزی انجامین بر آن ها امکان خواهد داشت، و این نیز بی یک انقلاب پیروزمند در اروپا به دست آمدنی نیست. استالین حق دارد. اختلاف دقیقاً در همین جاست. آری اختلاف اساسی در دو گونه گی بیان اصلاح طلبی ملی و انترناسیونالیزم انقلابی است.

۱۰ - نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور به مثابه مجموعه ای از

اشتباهات بزرگ سوسیال-پاتریوتیک

نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور به ناچار به کم بها دادن به مشکلاتی که هنوز باید بر آن ها فائق آیم، و پر بها دادن به دست آوردهایمان خواهد

انجامید. سخنی ضد سوسیالیستی تر و ضدانقلابی تر از گفته های استالین که بر پایه ی آن ها ۹۰٪ از سوسیالیزم هم اکنون در اتحاد جماهیر شوروی تحقق یافته است.^{۱۲} وجود ندارد! گوئی این سخنان به ویژه برای یک بوروکرات از خود راضی گفته شده اند. این سان می توان آرمان جامعه ی سوسیالیستی را به گونه ای نومیدکننده در چشم توده های زحمت کش بی ارج ساخت. دست آوردهای پرولتاریای شوروی - با به دیده گرفتن شرایطی که براساس آن شرایط، این دست آوردها فراهم آمده اند و نیز با توجه به رویه پانین فرهنگی ای که مرده ی ریک گذشته است - بسیار بزرگ انهدر سنجش با آرمان سوسیالیستی اما این همه بسیار ناچیز جلوه می کند. لیکن نه افسانه های شیرین بلکه حقیقت - هر چند ناگوار - است که می تواند به کارگران، برزگران و دهقانان فقیری که در یازدهمین سالگرد انقلاب خود شاهد تهی دستی، فلاکت، بیکاری، صف های طویل نان، بی سوادی، کودکان بی خانمان، می خوارگی و فحشاء هستند، و شواهدی که حاکی از کاهش این

^{۱۲} - در نوامبر ۱۹۲۶، استالین در کنگره ی پانزدهم ح. ک. اش. در اظهارات خود به هنگام جمع بندی در مورد گزارش "بلوک اپوزیسیون و اوضاع داخلی حزب" به طرح اولیه ی بیانیه ی کمونیست، که بعدها تحت عنوان اصول کمونیزم انتشار یافت، اشاره کرد. انگلس فهرست نکاتی از برنامه ی حزب کمونیست زمان خود را در آن ارائه کرده بود که اجرای این نکات طلیمه یک نظام نوین خواهد بود. او ((انگلس)) تأکید می کند که این نکات به طور تمام و کمال فقط تحت شرایط انقلاب پرولتاریائی و پیروزی آن در حداقل چند کشور قابل تحقق است. استالین سعی داشت با این استدلال که گویا روسیه شوروی به تنهایی به تمام این نکات تحقق بخشیده است به گونه ای برای نظریه "سوسیالیزم در یک کشور واحد" پشتیبانی بخرد. رفقاً، این برنامه یک انقلاب پرولتاریائی است که توسط انگلس در اصول اساسی کمونیزم پایه ریزی شده است. همان طوری که می بینید نه دهم این برنامه به نقد به وسیله ی انقلاب ما تحقق یافته است... انگلس گفته بود که یک انقلاب پرولتاریائی با یک چنین برنامه ای نمی تواند در یک کشور واحد به تنهایی به پیروزی برسد. به هر رو، واقعیت نشان داده است که تحت شرایط نوین امپریالیزم، چنین انقلابی از نقطه نظر مبرم ترین وظایفش هم اکنون به تنهایی در یک کشور واحد تا به آخر به انجام رسیده است، چرا که به نقد نه دهم این برنامه در کشورمان تحقق یافته است" (PRESS CORRESPONDECE INTERNATIONAL (I. P. C.) جلد ۶، شماره ۷۸، نوامبر ۱۹۲۶، ص ۱۳۵۰).

مصائب باشد موجود نیست، نیرو می بخشد. به عوض ادعای تحقق ۹۰٪ سوسیالیزم، باید به آن ها بگوئیم که رویه اقتصادیمان، شرایط اجتماعی و فرهنگی مان بسیار بسیار به سرمایه داری - آن هم یک سرمایه داری واپس مانده- نزدیک تر است تا به سوسیالیزم. باید به آن ها بگوئیم، تنها زمانی در راستای ساختن سوسیالیزم واقعی گام خواهیم گذاشت که پرولتاریای پیش رفته ترین کشورها قدرت را در دست گرفته باشند، بایستی بدون درنگ برای رسیدن به این هدف کوشش نمود. برای این کار از دو اهرم یعنی اهرم کوتاه تلاش های اقتصادی داخلی مان و اهرم بلند مبارزه ی پرولتاریای جهان استفاده کنیم.

کوتاه سخن، به جای سخن پردازی های استالینستی درباره ی سوسیالیزمی که ۹۰٪ آن به نقد تحقق یافته است، باید به زبان لنین سخن بگوئیم:

"روسیه (سرزمین تهی دستی) به سرزمینی (سرزمین فراوانی) بدل خواهد گشت هر آینه تمام بدبینی ها و پرحرفی ها را کنار بگذاریم؛ اگر دندان هایمان را به هم بفشاریم و بر عضلات و اعصاب مان فشار بیاوریم و تمام نیروهایمان را به کار گیریم و چنان چه اگر دریابیم که تنهاراه رستگاری راه انقلاب جهانی سوسیالیستی است، راهی که خود آن را گشوده ایم." (کلیات، جلد ۱۵، ص ۱۶۵).

پاره ای از رهبران برجسته ی بین الملل، ناگزیر استدلال هانی از این رده کرده اند که: نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور البته بی اساس است، اما این نظریه می تواند به کارگران روسیه، با توجه به شرایط دشواری که در آن کار می کنند، خوش بینی داده و شهادت بخشد. ژرفای ورشکستگی نظری آن هانی که در برنامه هایشان به جای شالوده علمی برای سمت گیری طبقاتی

در جستجوی تسلی اخلاقی اند، مشکل قابل اندازه گیری است. نظریه های تسلی بخش که با حقایق در تضاد هستند به زمینه ی مذهب - و نه علم- وابسته هستند، و مذهب نیز افیون توده هاست.

حزب ما دوران قهرمانانه خود را با برنامه ای به انجام رسانید که یک سره در جهت انقلاب جهانی - و نه سوسیالیزم در یک کشور- بود.

سازمان جوانان کمونیست (س. ج. ک.)، زیر پرچم برنامه ای که بر سر لوحه اش نگاشته شده بود که -روسیه واپس مانده به تنهایی و با تکیه بر نیروهای خود توانا به ساختن سوسیالیزم نیست- دشوارترین سال های جنگ داخلی را هم راه با گرسنگی، سرما، روزهای سخت شنبه کاری و یکشنبه کاری، بیماری های واگیر، مطالعه پیرامون جیره بندی دوران گرسنگی و سرهای بی شمار که برای برداشتن هرگام به پیش قربانی شدند را از سر گذراند. علت این که اعضاء حزب و س. ج. ک. در جبهه جنگیدند و یا کنده های درخت را به ایستگاه های راه آهن کشیدند، این نبود که آن ها امیدوار بودند که با این کنده ها سوسیالیزم ملی را بسازند، بلکه به این دلیل بود که بر آن بودند که به انقلاب جهانی خدمت کنند و در این راه حفاظت از دژ شوروی اساسی بود و هر کنده ای برای حفاظت از دژ شوروی مهم بود. برخورد ما با مسأله این گونه بود. آن دوران سپری شده است و اوضاع دگرگون شده -اگر چه نه از پایه و بن- اما نحوه ی برخورد اصولی با مسأله هنوز هم به قوت خود باقی است. کارنامه ی کارگران، دهقانان تهی دست، چریک ها و کمونیست های جوان تا سال ۱۹۲۵، یعنی زمانی که کتاب مقدس جدید برای اولین بار انتشار یافت، نشان داده بود که آنان نیازی به چنین کتاب مقدسی ندارند. اما مأمورین و کارگزاران که از بالا به توده ها به چشم خواری

و تحقیر می نگرند؛ مدیران گداصفتی که نمی خواهند در کارشان آشفتگی ایجاد شود؛ دارندگان مقامی که زیر لوای فرمول نجات بخش و تسلی دهنده ای در تلاشند تا مقام های خود را حفظ کنند، همه گی کسانی هستند که به این کتاب مقدس نیازمندند. اینانند که گمان می کنند مردم نادان نیاز به "مژده های شیرین" دارند و بدون نظریه های تسلی بخش نمی توان با آنان سروکار داشت. اینانند که به سخن پردازی های سراپا دروغ درباره ی "۹۰٪ سوسیالیزم" با ولع گوش فرا می دهند زیرا این اسلوب موقعیت ممتاز، حق حکم رانی و فرمان روائی شان را تصمیم می کند و آنان را از دست خرده گیری های "شکاکان" و "افراد کم ایمان" رهانی می بخشد.

شکایت ها و بهتان هائی بر این پایه که انکار امکان ساختن سوسیالیزم در یک کشور موجب تضعیف روحیه گشته و شور و شوق انقلابی را از میان می برد، هم از دیدگاه نظری و هم از دیدگاه روائی با بهتان هائی که اصلاح طلبان همواره به انقلابی ها وارد آورده اند، پیوند نزدیک دارد، هر چند این دو از شرایط یک سره متفاوتی ریشه می گیرند. رفرمیست ها چنین می گویند: "شما به کارگران می گویند که در چارچوب جامعه ی سرمایه داری، آنان نمی توانند بهبود چندانی در زندگانی شان پدید آورند و صرفاً با همین سخن شما انگیزه مبارزه در آنان را از میان می برید." در حقیقت تنها زیر رهبری انقلابیون بود که کارگران واقعاً برای دست آوردهای اقتصادی و رفرفرم های پارلمانی مبارزه می کردند.

کارگری که دریافته است که بهشت سوسیالیزم را نمی توان همانند واحه ای در کویر سرمایه داری بنا کرد، و آگاه است که سرنوشت جمهوری شوروی - و بنابر این سرنوشت خود وی - یک سره به انقلاب جهانی وابسته است،

وظیفه خود را در برابر ا. ج. ش. س. بسیار بهتر از کارگری انجام خواهد داد که گمان می کند که آن چه که تا کنون به دست آمده گویا ۹۰٪ سوسیالیزم است." ((او به خود می گوید: "اگر این جنبش باشد آیا ارزش دارد برای ساختن سوسیالیزم تلاش کنیم". در این جا نیز جهت گیری اصلاح گرا همانند همیشه نه تنها بر علیه انقلاب و بلکه بر علیه خود اصلاحات نیز عمل می کند.

در مقاله ای که در سال ۱۹۱۵ پیرامون شعار ایالات متحده اروپا نوشته شد - و از این پیش نیز از آن یاد کردیم- نوشتیم:

"محدود کردن چشم اندازهای انقلاب اجتماعی در درون مرزهای ملی یعنی اسیر شدن در همان تنگ نظری ملی ای که گوهر سوسیال-پاتریوتیزم را تشکیل می دهد. و بیان تا روز مرگش، فرانسه را سرزمین موعود انقلاب اجتماعی می پنداشت، و درست از این دیدگاه بود که تا به آخر در دفاع از وطن پافشاری می کرد. ننش و دارودسته اش -برخی ریاکارانه و برخی دیگر صادقانه- می پندارند که شکست آلمان بیش از هر چیز به معنای از هم پاشیدن پایه های انقلاب اجتماعی خواهد بود... به طور کلی نباید فراموش کرد که در سوسیال-پاتریوتیزم -هم راه با پیش پا افتاده ترین شکل اصلاح طلبی- گونه ای معادگرایی انقلابی ملی نیز وجود دارد که می پندارد دولت ملی خودی، یا به دلیل ضعفش و یا به دلیل شکل "دموکراتیک" و دست آوردهای انقلابی اش، برگزیده شده است تا بشریت را به سوی سوسیالیزم و "دموکراسی" راهنمایی کند. اگر پیروزی انقلاب در درون مرزهای یک ملت پیش رفته قابل تصور می بود، این معادگرایی و هم چنین برنامه ی دفاع ملی از حقایقت نسبی تاریخی برخوردار می بود. اما چنین چیزی در واقع

تصورناپذیر است. مبارزه برای حفاظت از پایه های ملی انقلاب از طریق چنین روش هایی که پیوندهای بین المللی کارگران را تضعیف کند، به درستی در حکم تیشه زدن به ریشه انقلاب است، انقلابی که می تواند در رُویه ملی آغاز شود اما تکمیل آن در شرایط وابستگی اقتصادی، نظامی و سیاسی کنونی کشورهای اروپائی که شدت آن در دوران جنگ اخیر بهتر از هر زمان دیگری نمایان گشت در رُویه ملی امکان پذیر نیست. این وابستگی متقابل که هنگام انقلاب، حرکت هم آهنگ پرولتاریای اروپا را به سرعت و بی واسطه موجب می شود، در شعار ایالات متحده اروپا بیان شده است. " (کلیات، جلد ۳، بخش ۱، ص ۹۰).

استالین بارها کوشش کرد تا با تکیه بر تفسیر نادرست از جدل های سال ۱۹۱۵ ثابت کند که منظور من از "تنگ نظری ملی" کنایه به لنین بوده است. تلاشی از این مذبحخانه تر نمی توان تصور کرد. من در جدل با لنین همه جا آشکارا و روشن بحث کرده ام، چه تنها راهنمایم ملاحظات آرمانی بود. در جدل مورد نظر پای لنین به هیچ وجه در میان نبود. آن کسانی که به آن ها اتهام وارد آمده -وییان، لنش و سایرین- اسامی اشان در مقاله آمده است. نباید فراموش کرد که سال ۱۹۱۵، سال جشن و سرور سوسیال-پاتریوتیزم و تلاشی مبارزات ما علیه آن بود و این سنگ محک ما در مسائل بود.

مسئله ی اساسی ای که در جملات بالا طرح شده، بی شک به درستی بیان شده است: *آرمان ساختن سوسیالیزم در یک کشور، آرمان سوسیال-پاتریوتیکی است.* پاتریوتیزم سوسیال دموکرات های آلمان به صورت پاتریوتیزم بر حق آن ها در برابر حزب شان- یعنی تواناترین حزب بین الملل دوم- آغاز شد. براساس تکنولوژی بسیار پیش رفته آلمان و توانایی

سازمان دهی عالی مردم آن کشور، سوسیال-دموکراسی آلمان آغاز به تدارک ساختن جامعه ی سوسیالیستی "خویش" نمود. اگر از دیوان سالاران منجمد شده، نیرنگ بازان مجلسی، جاه طلبان و به گونه ای کلی شارلاتان های سیاسی چشم پوشی کنیم، سوسیال-پاتریوتیزم یک عضو ساده سوسیال-دموکراسی دقیقاً از باور داشت او به ساختن سوسیالیزم آلمانی نتیجه می شد. نمی توان تصور کرد که صدها هزار تن از توده های سوسیال-دموکراسی -صرف نظر از توده های میلیونی کارگران- به دفاع از هوهن زلرن و یا بورژوازی آلمان کمر بسته بودند -خیر- آن ها می خواستند از صنایع آلمان، راه آهن آلمان، بزرگ راه ها، تکنولوژی، فرهنگ و به ویژه سازمان های کارگری آلمان به مثابه ابزار ملی "لازم و کافی" برای سوسیالیزم حفاظت کنند.

فرآیند مشابهی در فرانسه نیز پدیدار شد. گینو، وییان و هم راه با آن ها هزاران نفر از بهترین اعضای حزب و صدها هزار تن از کارگران ساده باور داشتند که فرانسه با سنت های انقلابی اش، با کارگران قهرمانش، با مردم انعطاف پذیر و با استعداد و فرهنگش، دقیقاً سرزمین موعود برای ساختن سوسیالیزم است. گینو سال خورده و یا وییان مبارز کمون پاریس و هم راه آن ها صدها هزار تن از کارگران صدیق برای حفظ بانک داران و نزول خواران نمی جنگیدند. صادقانه می پنداشتند که از سرزمین و نیروی آفریننده جامعه ی سوسیالیستی آینده دفاع می کنند. آنان یک سره از نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور حرکت کردند و همبسته گی بین المللی را به نام این آرمان قربانی کردند و باور داشتند که این قربانی "موقتی" است.

البته به این مقایسه ی سوسیال پاتریوت ها ((با دولت شوروی)) می توان این چنین پاسخ داده شود که پاتریوتیزم در برابر دولت شوروی وظیفه ای انقلابی است در حالی که در برابر دولت سرمایه داری، خیانت است. این مطلب کاملاً درست است، و مگر این حکم در میان انقلابیون با تجربه هنوز می تواند جای بحثی داشته باشد؟ اما این سان که پیش می رویم این حکم مسلم رفته رفته به پرده ی مکتب گرایانه ای برای پوشش تحریفات عامدانه تبدیل می شود.

پاتریوتیزم انقلابی تنها می تواند ماهیتی طبقاتی داشته باشد. با پاتریوتیزم در برابر سازمان حزبی، اتحادیه ی کارگری آغاز می شود و هنگام تسخیر قدرت به دست طبقه ی کارگر به رُویه ی پاتریوتیزم در برابر دولت ارتقاء می یابد. هر زمان که قدرت در دست طبقه ی کارگر باشد پاتریوتیزم یک وظیفه ی انقلابی است. این پاتریوتیزم اما باید بخش جدائی ناپذیری از بین الملل گرایی کارگری باشد. مارکسیزم همیشه به کارگران آموخته است که حتی مبارزات آنان برای بالا بردن دستمزدها و ساعات کار کوتاه تر، تنها زمانی می تواند به پیروزی انجامد که به صورت یک مبارزه ی بین المللی در آید. اکنون اما چنین به نظر می آید که آرمان جامعه ی سوسیالیستی را می توان با یاری نیروهای ملی فراچنگ آورد. این ضربه ی مرگ آسانی بر بین الملل است.

ایمان خدشه ناپذیر به این که هدف های حزب و -حتی بسیار بیشتر از آن- هدف اساسی طبقاتی را نمی توان با امکانات ملی و در چارچوب مرزهای ملی به دست آورد، هسته ی مرکزی انترناسیونالیزم انقلابی را تشکیل می دهد. اما اگر هدف نهانی را به توان در چارچوب مرزهای ملی و با کوشش کارگران

یک کشور تحقق داد، آن گاه دیگر ستون فقرات انترناسیونالیزم شکسته است. نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور، پیوند درونی پاتریوتیزم پرولتاریای پیروزمند و شکست طلبی کارگران کشورهای سرمایه داری را از میان می برد. پرولتاریای کشورهای سرمایه داری پیش رفته هنوز در حال پیشروی به سوی گرفتن قدرت هستند چگونگی پیشروی آنان، یک سره به این وابسته است که آیا آنان وظیفه ی ساختن جامعه ی سوسیالیستی را وظیفه ای ملی و یا بین المللی به شمار می آورند.

اگر تحقق سوسیالیزم در یک کشور اساساً امکان پذیر باشد، آن گاه نه تنها پس از گرفتن قدرت، بلکه پیش از آن می توان به این نگره باور داشت. هر آینه به توان سوسیالیزم را در محدوده های ملی روسیه واپس مانده تحقق داد، آن گاه باور به امکان تحقق سوسیالیزم در آلمان پیش رفته دلایل بسیار بیشتری خواهد داشت. فردا رهبران حزب کمونیست آلمان به طرح این نظریه نیز خواهند پرداخت و اجازه ی این کار را برنامه ی پیشنهادی به آن ها داده است. پس فردا نوبت به حزب فرانسه خواهد رسید. و بدین سان از هم پاشیده بین الملل کمونیست در جهت سوسیال پاتریوتیزم- آغاز خواهد شد. اگر حزب کمونیست در یک کشور سرمایه داری پیش رفته از این موضع حرکت کند که کشورش پیش شرط "لازم و کافی" برای مستقلاً ساختن یک "جامعه ی سوسیالیستی کامل" را در اختیار دارد، در این صورت تفاوت چندانی بین این حزب و سوسیال-دموکراسی انقلابی وجود نخواهد داشت. سوسیال-دموکراسی انقلابی هم با نوسک آغاز نشد، بلکه در ۴ اوت ۱۹۱۴ در رویارویی با همین مسأله سقوط کرد.

در این سخن که وجود ا. ج. ش. س. پادزهری است علیه سوسیال پاتریوتیزم چه در رابطه با جمهوری کارگری، پاتریوتیزم وظیفه ای انقلابی است بـ رهستی تنگ نظری ملی ای نهفته که در کالبد کاربرد یک جانبه آرمانی صحیح بیان می گردد. آن ها چنین می گویند و تنها ا. ج. ش. س. را در نظر دارند، چشم های خود را به روی تمامی کارگران جهان بسته اند. راهبری طبقه ی کارگر برای پذیرفتن موضع شکست طلبی در رابطه با دولت های سرمایه داری، تنها از راه سمت گیری بین المللی پیرامون این مسأله محوری برنامه، و از راه مردود شناختن بی چون و چرای مواضع ناروای سوسیال پاتریوتیک که هنوز نقاب به چهره دارند اما در عین حال کوشش می کنند آشیانه ای نگره ای برای خود در برنامه ی بین الملل لنین بسازند- امکان پذیر است.

هنوز هم برای بازگشت به راه مارکس و لنین دیر نشده است. این بازگشت تنها دروازه ممکن به سوی پیشرفت را به روی ما می گشاید. ما این انتقاد از برنامه ی پیشنهادی را به کنگره ی ششم بین الملل ارائه می کنیم تا تحقق این بازگشت را -که تنها راه نجات است- امکان پذیر سازیم.

مترجم : هوشنگ سپهر (م. آگاه)

فصل دوم:

استراتژی و تاکتیک در عصر امپریالیستی

۱- ورشکستگی کامل فصل اصلی برنامه ی پیشنهادی

برنامه ی پیشنهادی کمینترن شامل فصلی است که به مسائل استراتژی انقلابی اختصاص داده شده است. باید اذعان کرد که نیت آن کاملاً صحیح بوده و با هدف روح یک برنامه ی بین المللی برای پرولتاریا در عصر امپریالیزم مطابقت می کند.

مفهوم استراتژی انقلابی فقط در سال های بعد از جنگ، و در ابتدا بدون شک تحت تأثیر اصطلاحات نظامی، ریشه گرفت. ولی این امر به هیچ وجه اتفاقی نبود. قبل از جنگ ما فقط از تاکتیک های حزب پرولتاریائی سخن می گفتیم؛ این مفهوم به حد کافی، با اتحادیه های کارگری آن زمان، شیوه های پارلمانی ای که از محدوده ی خواسته ها و وظایف روزانه پافراتر نمی گذاشت، وفق می داد. از مفهوم تاکتیک، مجموعه اقداماتی استنباط می شود که تنها در خدمت یک وظیفه ی جاری و یا یک شاخه از مبارزات طبقاتی در می آید. برعکس، استراتژی انقلابی یک مجموعه مرکب از اقداماتی

را دربر می گیرد که به مدد، تداوم و گسترش شان می باید پرولتاریا را به تسخیر قدرت رهبری کنند.

اصول اصلی استراتژی انقلابی طبیعتاً از زمانی تنظیم شد که مارکسیزم برای اولین بار وظایف تسخیر قدرت بر پایه ی مبارزات طبقاتی را در پیش روی احزاب انقلابی پرولتاریائی قرار داد. و لیکن بین الملل اول^۱ به معنای صحیح کلمه تنها موفق شد که این اصول را از دیدگاه نظری تنظیم کند، و توانست آن ها را فقط تا اندازه ای در تجربیات کشورهای مختلف به بوته آزمایش گذارد. دوران بین الملل دوم^۲، به روش ها و نظریاتی انجامید که بر طبق آن

^۱ - انجمن بین المللی کارگران، با بین الملل اول در تاریخ ۲۸ سپتامبر ۱۸۶۴ در سن مارتین هال لندن، با شرکت نمایندگان اتحادیه های کارگری انگلیس، سازمان های کارگری فرانسه، MAZZINIST های ایتالیا، افراد لهستانی و آلمانی تأسیس شد. کارل مارکس که در آن حضور داشت به عضویت اولین شورای عمومی آن در آمد و اولین بیانیه ی عمومی آن را طرح ریخت. بین الملل، علی رغم ترکیب ناهمگونش نه تنها مورد پشتیبانی مارکس و انگلس بود، بلکه به خاطر پشت کارشان و به علت برتری عظیم اندیشه شان، آن دو به زودی رهبران و سخن گویان بین الملل شدند. شکست کمون پاریس در سال ۱۸۷۱، در واقع طلیعه فروپاشی بین الملل اول بود. این فروپاشی به علت برخوردهای شدید بین پیروان مارکس و هواداران آنارشیست روسی، میشل باکونین، تسریع شد. کنفرانس لاهه بین الملل در سال ۱۸۷۲ با پیروزی مارکسیست ها بر هواداران باکونین نشان خورد، و بر این رای داده شد که مقر بین الملل به آمریکا منتقل شود. آخرین کنفرانس بین الملل در ۱۵ جولای ۱۸۷۶ در فیلادلفیای آمریکا برگزار شد. پیروان باکونین هم چنان برای مدتی خود را بین الملل خواندند و چندین کنگره ی بی ثمر هم برگزار نمودند و سپس منحل شدند.

^۲ - بر خلاف گرایش بی شبهه انقلابی بین الملل اول و خصلت تمرکز یافتگی آن، بین الملل دوم انجمن بی در و پیکری بود مرکب از انواع گونه گون احزاب سوسیالیست ملی. تاریخ تأسیس آن سال ۱۸۸۹ و هنگامی است که گروه های مارکسیستی فرانسوی و آلمانی هم راه با چندی دیگر در کنگره ای در پاریس گردهم آمدند. دفتر سیاسی بین الملل سوسیالیست، تنها ارگان مرکزی بین الملل دوم، در سال ۱۹۰۰ تأسیس شد و مقر آن در بروکسل بود. اوج شور انقلابی بین الملل دوم در کنگره ی آمستردام به سال ۱۹۰۴ بود که در طی آن تجدیدنظرطلبی برنشتاین و صدارت گرائی میلراند- ژورس محکوم گردید. با وجود محکومیت ((تجدیدنظرطلبی)) و پذیرش مارکسیزم رسمی، عمل و نظریه ی اصلاح طلبی به تدریج بر بین الملل دوم غالب شد. نقطه ی اوج این اصلاح طلبی به هنگام جنگ جهانی اول بود که بین الملل به بخش های تشکیل دهنده اش در سطح ملی تجزیه شد و بسیاری از آن ها از جنگ امپریالیستی پشتیبانی کردند. پس از جنگ و پس از تشکیل بین الملل سوم کوشش هایی در جهت

ها به بیان رسوای برنشتاین "جنبش همه چیز است، هدف نهائی هیچ".^۱ به عبارت دیگر، وظایف استراتژیک، در "جنبش" روزانه که تاکتیک های جزئی اش که به مسائل روزمره اختصاص داده شده بود، حل گشته، ناپدید می گردید. تنها بین الملل سوم^۲ حقوق استراتژی انقلابی کمونیستی را دوباره برقرار کرده و روش های تاکتیکی را کاملاً به تابعیت آن درآورد. و به شکرانه تجارب پُرارزش دو بین الملل پیشین که سومین ((بین الملل)) بر شانه های آن دو استوار است، به شکرانه ی خصلت انقلابی عصر حاضر و تجربه عظیم تاریخی انقلاب اکتبر، استراتژی بین الملل سوم بلافاصله عالی ترین حد پیکارجویی و وسیع ترین افق تاریخی را کسب نمود. در عین حال اولین دهه ((عمر)) بین الملل جدید از سال ۱۹۱۸ به بعد نه تنها منظره ی نبردهای عظیم بلکه هم چنین عظیم ترین شکست های پرولتاریا را نیز نشان می دهد. بدین علت است که مسائل استراتژی و تاکتیک، می بایستی به مفهومی

احیاء بین الملل دوم انجام گرفت. در سال ۱۹۲۳، در هامبورگ با پیوستن بین الملل احزاب اصلاح طلب افراطی به "بین الملل وین" در واقع احیاء بین الملل دوم صورت گرفت. بین الملل وین تحت رهبری سوسیال-دموکراسی اتریش قرار داشت که خارج و یا در چپ احزاب اصلی سوسیالیست اروپائی قرار می گرفت. وحدت هامبورگ کاملاً مبتنی بر مواضع کلاسیک اصلاح طلبی بود.

^۳ - بین الملل کمونیست یا بین الملل سوم در مارس ۱۹۱۹ در کنگره ای در مسکو تأسیس شد. این بین الملل پاسخی بود به فراخوان احزاب کمونیست روسیه، لهستان، لیتوانی، اوکراین و احزاب مشابه. نماینده ی کمونیست های آلمان (اتحادیه ی اسپارتاکوس) بنا به دستور حزبش، اعتراضاتی به بین الملل مبنی بر تأسیس فوری آن نمود. دلایل این اعتراضات مبنی بر عدم کفایت نمایندگان در مسکو و هم چنین زودرس بودن تأسیس آن بود. معهداً، بین الملل به عنوان "ستاد کل انقلاب جهانی" و "وارث بین الملل اول" بنیاد نهاده شد و اصول بلشویک های روسی که از زمان پیروزی شان مشهور شده بودند را به عنوان اصول خود پذیرفت. شرکت نمایندگان در این کنگره به جز احزاب شوروی و آلمان بسیار اندک بود. تا به هنگام برگزاری کنگره ی سوم در سال ۱۹۲۱، اکثریت حزب سوسیالیست فرانسه، حزب سوسیال دموکرات مستقل آلمان، سوسیال دموکراسی چکسلواکی، حزب کار نروژ، حزب سوسیالیست انگلیس، حزب سوسیالیست آمریکا، و اقلیت های مهمی از احزاب سوسیالیست ایتالیا، اسپانیا و غیره به بین الملل جدید پیوسته بودند.

مشخص، محور مرکزی برنامه کمینترن را تشکیل دهند. و لیکن در واقع، فصلی که تحت عنوان "راه دیکتاتوری پرولتاریا" در برنامه ی پیشنهادی به استراتژی و تاکتیک کمینترن اختصاص داده شده، یکی از ضعیف ترین فصول ((سند)) است و تقریباً تهی از معناست. بخشی از این فصل که به ((کشورهای)) شرق می پردازد در واقع فقط عبارت است از تعمیم اشتباهات گذشته و تدارک برای اشتباهات جدید.

مقدمه ی این فصل به انتقاد از آنارشیزم، سندیکالیزم انقلابی، سوسیالیزم سازنده، سوسیالیزم صنفی و غیره اختصاص داده شده است.^۴ در این جا ما یک تقلید صرفاً لفظی از مانیفست کمونیست در دست داریم. مانیفست

^۴ - آنارشیزم نظریه ای است که توسط میشل باکونین و پیتر کروپوتکین مشهور گشت. آنارشیزم یک نظریه سازمانی اجتماعی ای است که بر اساس کمون های آزاد و مستقل تولیدکنندگان برابر تشکیل می شود، که به گونه ای ولنگارانه با یکدیگر پیوند دارند. صرف نظر از اختلافات در بین گرایشهای مختلف آنارشیستی، تفاوت اساسی آن ها با مارکسیزم در مخالفت آن ها با هرگونه فعالیت پارلماناریستی، با هرگونه احزاب سیاسی، و با هرگونه ارگان حکومتی و سیاسی متمرکز یا "اقتدارگرا" است. این مخالفت حتی در دوران انقلاب که قیام کنندگان نیاز به مقاومت همه گون و سازمان یافته در مقابل ضدانقلاب دارند، ادامه می یابد. سندیکالیزم انقلابی که جلوه ای از آنارشیزم در زمینه ی اتحادیه ی کارگری است نیز (به خصوص در فرانسه و اسپانیا و تا حدودی در آمریکا به شکل I.W.W) با فعالیت های پارلماناریستی و کلیه ی احزاب سیاسی مخالف است و بر "استقلال کامل" اتحادیه های کارگری (سندیکاها در فرانسه) تکیه می کند و بر آن است که این اتحادیه ها برای طبقه ی کارگر در مبارزاتش در راه رهایی از سرمایه داری ضروری و بسنده است. و سرمایه داری می بایست با نظام اجتماعی غیرانتفاعی ای جایگزین شود که توسط اتحادیه ای تجاری و یا صنعتی اداره می گردد. سوسیالیزم سازنده دربر گیرنده ی مفاهیمی است که توسط جناح راست افراطی بین الملل دوم (مک دونالد، واندروالز، ولز) پرداخته شد. این نظریه معتقد به تحول تدریجی و آرام نظام سرمایه داری به نظام سوسیالیستی است. از مبارزه ی طبقاتی اجتناب می ورزد و دستگاه دولتی سرمایه داری را "مجاز" می داند. سوسیالیزم صنفی مفهومی است که اساساً در انگلستان (توسط هابسون، کول و دیگران) بسط یافت. بر اساس چنین برداشتی "مالکیت وسایل تولید در اختیار جامعه است، لیکن اتحادیه های کارگری حتماً می بایست توسط دولت به عنوان کنترل کنندگان طبیعی صنعت مورد قبول واقع شوند". یعنی یک "دولت دموکراتیک" می بایست به نام "مصرف کنندگان" صاحب وسایل تولید باشد. این دولت با پارلمان ملی "اصناف" همه ی صنایع، رشته های تجاری و حرف که می باید کارهای مدیریت را انجام دهند، هم کاری می کند.

کمونیست در زمان خود با توصیف استادانه و مؤثر مهم ترین انواع سوسیالیسم تخیلی، رسماً عصر سیاست های علمی پرولتاریا را گشود. لیکن اکنون، در دهمین سالگرد کمینترن، درگیر شدن در یک انتقاد بی ربط و عاری از محتوی در "نظریه های" کورنلیس ون، آرتور ولابریلا، برنارد شاو و یا سوسیالیست های صنفی گمنام تر، به این معناست که شخص به جای پاسخ به احتیاجات سیاسی، قربانی فضل فروشی محض ادبی شده است. این بخش می تواند به سادگی از برنامه ((کمینترن)) به دایره ی مطالب تبلیغاتی منتقل گردد.

برنامه ی پیشنهادی آن جا که به مسائل استراتژیک مربوط می شود، خود را به عبارت صحیح کلمه، به الفبای دانش ((مارکسیسم)) محدود می کند، برای نمونه:

"گسترش نفوذ خود بر اکثریت طبقه ی خود...

"گسترش نفوذ خود بر بخش وسیع از توده های زحمت کشان به طور

کلی...

"کار روزانه تسخیر اتحادیه های کارگری دارای اهمیت به خصوص است...

"جذب وسیع ترین بخش فقیرترین دهقانان نیز (؟) دارای اهمیت بسیار

است..."

تمام این مطالب پیش پا افتاده که بالنفسه به کفایت غیرقابل بحث اند، صرفاً به تکرار در این جا آورده شده اند، بدین معنی که، آن ها بدون هیچ رابطه ای با ویژگی های عصر تاریخی آمده اند، و بنابر این در شکل انتزاعی و مکتب وار کنونی، بدون هیچ مشکلی می توان آن ها را در مصوبات بین الملل دوم گنجانید. مسأله ی مرکزی برنامه در این جا به صورت خام و نارسا در

یک قطعه به طور خلاصه مورد نظر قرار گرفته شده که از قطعه ای که به سوسیالیزم "سازنده" و "صنفی" می پردازد، بسیار مختصرتر است. این به معنای این است که استراتژی براندازی انقلابی، شرایط و طرق خود قیام مسلحانه و تسخیر قدرت- تمام این ها به طور انتزاعی، خرده گیرانه و بدون کمترین توجه به شرایط زنده عصر ما بیان شده اند.

در این جا به مبارزات عظیم پرولتاریا در فنلاند، آلمان، اتریش، جمهوری شوروی مجارستان، روزهای ماه سپتامبر در ایتالیا، رویدادهای سال ۱۹۲۳ در آلمان، اعتصاب عمومی در انگلستان، و غیره فقط به شکل ساده و به ترتیب زمانی اشاره شده است. تازه حتی این ها هم نه در فصل ششم، که به استراتژی پرولتاریا می پردازد، بلکه در فصل دوم که در باره ی "بحران عمومی سرمایه داری و اولین مرحله ی انکشاف انقلاب جهانی" سخن می گوید آمده است. به عبارت دیگر، مبارزات عظیم پرولتاریا در این جا فقط به عنوان وقایع عینی، هم چون بیانی از "بحران عمومی سرمایه داری" مورد بررسی قرار گرفته اند و نه به عنوان تجربیات استراتژیک پرولتاریا.^۵

^۵ - قیام استونی کودتای پوچیستی ناموفقی بود. یعنی، به معنای واقعی کلمه، ماجراجویی توطئه گرایانه ای بود که پشت سر توده ها انجام گرفت. صبح زود اول دسامبر ۱۹۲۴، ۲۲۷ نفر کمونیست مسلح در نقاط معینی از پایتخت یعنی شهر روال گرد آمدند تا به دانشکده ی افسری، پادگان زرهی، پایگاه هوایی، ایستگاه راه آهن، ساختمان های دولتی و غیره حمله کنند. عملیات در ساعت پنج و پانزده دقیقه صبح آغاز گردید و در ساعت ۹ صبح همان روز توسط نیروهای دولتی سرکوب شد. "آن چه که در قیام نقش اساسی را بازی می کرد این حقیقت بود که گروه های کوچک کارگران انقلابی، که از نظر نظامی سازمان یافته بودند و این قیام را بر پا داشتند، از توده ی پرولتاریا جدا ماندند... طبقه ی کارگر شهر روال به طور کلی در این مبارزه تنها تماشاگری بی علاقه باقی ماند" (آ. نوبرگ، قیام مسلحانه، پاریس، ۱۹۳۱، ص ۷۷۰). در بلغارستان در سپتامبر ۱۹۲۳ هنگامی که ارتجاع افراطی زانکوف، حکومت "رادیکال" دهقانی تحت رهبری استام بیلسکی را سرنگون ساخت، حزب کمونیست کاملاً "بی تفاوت" بر جای ماند. حزب کمونیست پس از آن که فرصت مداخله فعالانه در مبارزه را کاملاً از دست داد، اعضایش تحت تأثیر گرایش های ماجراجویانه قرار گرفتند که در نمودهای پراکنده، شکل عملیات ترور فردی را به خود گرفت. کشتن مرتجعین رسوا و بالاخره انفجار

کافی است به این واقعیت اشاره شود که رد ماجراجویی انقلابی (پوچیزم) که بالنفسه ضروری است، بدون هیچ گونه کوششی در پاسخ گویی به این سؤال به عمل آمده است که آیا به عنوان مثال، قیام استونی، و یا بمب گذاری در کلیسای جامع صوفیه در سال ۱۹۲۴، و یا آخرین قیام کانتون بازتاب قهرمانانه ماجراجویی انقلابی بودند و یا برعکس، عملیات حساب شده استراتژی انقلابی پرولتاریا. یک برنامه ی پیشنهادی که در برخورد به مسائل پراهمیت "پوچیزم" پاسخی به آن ها ندهد فقط یک کار اداری عادی و دیپلماتیک است و نه یک سند استراتژی کمونیستی.

پرواضح است که یک این چنین فرمول بندی انتزاعی و ماوراء تاریخی از مسایل مبارزه ی انقلابی پرولتاریا در برنامه ی پیشنهادی، اتفاقی نیست. علاوه بر سبک بوخارینی برخورد به مسایل به طور کلی به گونه ای ادیبانه، فضل فروشانه، آموزگار منشانه و نه روش فعال انقلابی، دلیل دیگری برای این امر وجود دارد: مؤلفین برنامه ی پیشنهادی به دلایلی که به سادگی قابل فهم اند به طور کلی، ترجیح می دهند که از نزدیک به درس های استراتژی یک پنج سال اخیر نپردازند

و لیکن یک برنامه ی عمل انقلابی طبیعتاً نمی تواند تنها چنان مجموعه ای از احکام خشک و مجرد؛ و بدون هیچ گونه رابطه ای با آن چه که در عرض این سال های دوران ساز اتفاق افتاده است مورد بررسی قرار گیرد. البته، یک برنامه نمی بایست به شرح جزئیات رویدادهای گذشته بپردازد، بلکه باید این حوادث را مبدأ قرار داده، خود را بر پایه ی آن ها استوار ساخته، آن ها را

کلیسای جامع صوفیه در آوریل ۱۹۲۵، برخی از واکنش هایی بود که انقلابیون خشمگین به انفعال و فرصت طلبی رهبران کمونیست بلغاری در دوران بسیار حیاتی ۱۹۲۳ از خود نشان دادند. آن ها به اشتباه از طریق عملیات فردی در پی تصحیح ((گذشته)) بودند. این امر در مورد قیام دسامبر ۱۹۲۷ در کانتون هم کاملاً صادق است. به یادداشت شماره ۵۴ مراجعه کنید.

در بر گرفته، و با آن ها رابطه برقرار سازد. یک برنامه، با موضعی که اتخاذ می کند، باید امکان درک تمام وقایع مهم مبارزه ی پرولتاریا و نیز تمام حقایق مهم مربوط به مبارزه ی ایدئولوژیک داخل کمینترن را فراهم سازد. اگر این امر در باره ی برنامه در کلیت صادق باشد، آن وقت این نکته در رابطه با بخشی از برنامه که خصوصاً به مسأله استراتژی و تاکتیک اختصاص یافته به مراتب صادق تر است. در این جا به گفته ی لنین، علاوه بر آن چه که فتح شده باید هم چنین آن چه که از دست رفته است نیز ثبت شود، چرا که اگر فهمیده و هضم شود، می تواند به فتوحات تبدیل گردد. پیش آهنگ پرولتاریا به کتاب مجموعه بدیهیات احتیاج ندارد بلکه نیازمند کتاب راهنمایی برای عمل است. از این رو ما در این جا مسائل فصل "استراتژیک" را در رابطه نزدیک با تجربیات مبارزات دوره ی بعد از جنگ، به خصوص پنج سال اخیر، سال های اشتباهات غم انگیز رهبری، مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۲- ویژگی های اساسی در ذات استراتژی عصر انقلابی و نقش

حزب

فصلی که به استراتژی و تاکتیک اختصاص داده شده، با هیچ منطقی، از نظر "استراتژیکی" عصر امپریالیزم را به عنوان عصر انقلابات پرولتاریائی، در تمایز از عصر دوران قبل از جنگ، توصیف نمی کند. البته، دوران سرمایه داری صنعتی در فصل اول برنامه ی پیشنهادی، به طور کلی، به مثابه "دوران تحولات نسبتاً مداوم و گسترش سرمایه داری در سطح کره ی ارض به وسیله ی تقسیم مستعمرات هنوز به اشغال در نیامده و تسخیر مسلحانه آن ها" توصیف شده است.

این توصیف مطمئناً کاملاً ضد و نقیض است و به وضوح از تمامی عصر سرمایه داری صنعتی ایده آلی می سازد، عصری که عصر تشنجات عظیم، جنگ ها و انقلابات بوده و در این زمینه گوی سبقت را از تمامی تاریخ گذشته بشریت ربوده بود. این توصیف ایده آلی ظاهراً لازم بوده است تا ادعای پوچ اخیر مؤلفین برنامه ی پیشنهادی، دائر بر این که در زمان مارکس و انگلس "هنوز این امکان وجود نداشته است" که از قانون انکشاف مرکب و ناموزون بحثی در میان باشد، را تا حدی توجیه کند.^۶ گرچه توصیف تمامی تاریخ سرمایه داری صنعتی تحت عنوان "انکشاف مداوم" نادرست است، در عین حال بی نهایت مهم است که یک دوران خاص اروپائی را مشخص کرد که سال های ۱۸۷۱ تا ۱۹۱۴ و یا حداقل تا ۱۹۰۵ را دربر می گیرد. این عصر انباشت تناقضاتی بود که تا آن جایی که به روابط طبقاتی داخلی اروپا مربوط می شود، تقریباً، هرگز از مرزهای مبارزات قانونی فراتر نرفت، و تا آن جایی که به روابط بین المللی مربوط می گردد، خود را با چارچوب یک صلح مسلح منطبق نمود. این عصر، عصر منشاء توسعه و تثبیت بین الملل دوم بود، که نقش مترقی تاریخی آن با انفجار جنگ امپریالیستی کاملاً به پایان رسید.

^۶ - استالین در گزارش مورخ نوامبر ۱۹۲۶ خود به کنگره ی پانزدهم حزب کمونیست اتحاد شوروی گفت: "ببینیم مارکسیست های اولیه، مثلاً در سال های دهه ی چهل و یا پنجاه و شصت سده ی گذشته راجع به این مسأله ((امکان ایجاد سوسیالیزم در یک کشور)) چه نظری داشتند؟ در آن زمان سرمایه داری انحصاری هنوز انکشاف نیافته بود. قانون انکشاف نابرابر سرمایه داری هنوز کشف نشده بود و نمی توانست هم کشف شده باشد. به این دلیل، مسأله ی پیروزی سوسیالیزم در یک کشور، به مانند زمان حاضر، از اهمیت چندانی برخوردار نبود. همه ی مارکسیست ها، از مارکس و انگلس به بعد جملگی بر این عقیده بودند که سوسیالیزم غیرممکن است که در یک کشور واحد به پیروزی برسد؛ آن ها وقوع هم زمان انقلاب را در چند کشور، دست کم در چند کشور کاملاً پیش رفته و متمدن ضروری می دانستند. و در آن زمان هم چنین نکته ای درست بود." (I.P.C) جلد ۶، شماره ۷۷، ۲۰ نوامبر، ۱۹۲۶، ص ۱۳۲۰.

سیاست، به عنوان یک نیروی توده ای تاریخی، همیشه با تأخیر به دنبال اقتصاد قدم بر می‌دارد. لذا، در حالی که دوران سلطه ی سرمایه مالی و انحصارات تراست ها، در اواخر سده ی نوزدهم شروع شد، عصر جدید در سیاست جهانی ابتدا با جنگ امپریالیستی، انقلاب اکتبر، و بنیان گذاری بین الملل سوم آغاز گشت.

خصلت انفجاری این عصر جدید، با تحولات ناگهانی جذر و مدهای سیاسی آن، با تشنجات مداوم طبقاتی اش بین فاشیزم و کمونیزم، در این حقیقت خلاصه می شود که نظام سرمایه داری جهانی به نقد خود را تحلیل برده و دیگر در مجموع قادر به پیش رفت نیست. این همه بدین معنی نیست که رشته های منفردی از صنعت و کشورهای منفرد- حتی با سرعت بی سابقه- قادر به پیش رفت نیستند. معهداً، چنین توسعه ای به قیمت عدم رشد سایر رشته های صنعت و سایر کشورها صورت می گیرد و خواهد گرفت. هزینه های نظام تولیدی سرمایه داری جهانی، درآمد جهانش را به میزان روزافزون می بلعد. و از آن جایی که اروپا، که به سلطه بر جهان عادت کرده، با رخوت ناشی از رشد سریع و تقریباً بدون وقفه خود در دوران قبل از جنگ، اکنون شدیدتر از هر قاره ی دیگری با توازن جدید نیروها، تقسیم جدید بازار جهانی، و تناقضاتی که با جنگ عمیق تر گشته، مواجه است، دقیقاً در اروپاست که گذار از عصر "ارگانیک" به عصر انقلابی، به خصوص بسیار شدید بود.

البته، از دیدگاه نظری، حتی فصلی جدید از یک رشد کلی سرمایه داری در قوی ترین، مسلط ترین و مهم ترین کشورها غیرممکن نیست. برای این منظور اما سرمایه داری ناگزیر خواهد بود که بر موانع عظیمی چه از نوع

طبقاتی و چه از نوع بین‌الدولی فایق آید. ((سرمایه داری)) ناگزیر خواهد بود که برای مدتی طولانی انقلاب پرولتاریائی را خفه کند، چین را به زنجیر بردگی کامل بکشد، جمهوری شوروی را سرنگون سازد و غیره. ما هنوز از تمامی این‌ها بسیار به دور هستیم. امکانات در نظریه به ندرت با احتمالات سیاسی مطابقت می‌کند. طبیعتاً این تا حد زیادی نیز به ما، یعنی به استراتژی انقلابی کمینترن، بستگی دارد. در تحلیل نهائی، حساب این مسأله در مبارزه ی نیروهای بین‌المللی تسویه خواهد شد. در عصر حاضر، که این برنامه نیز برای آن به وجود آمده، هنوز رشد سرمایه داری در مجموع، با تضادها و موانع باورنکردنی رو به روست و دیوانه وار با آن‌ها مقابله می‌کند. به طور مشخص این‌ها شرایطی هستند که به عصر ما خصلت انقلابی، و به انقلاب خصلت مداومش را می‌بخشند

خصلت انقلابی دوران ما در این امر نهفته نیست که در هر لحظه ی مشخص انجام انقلاب، یعنی تسخیر قدرت ممکن می‌باشد. خصلت انقلابی این عصر در نوسانات ژرف و تند و انتقال مکرر و ناگهانی از شرایط انقلابی قریب الوقوع نهفته است، به عبارت دیگر حزب کمونیست را به تسخیر قدرت توانا می‌سازد، و ((تغییر این شرایط)) به پیروزی ضدانقلاب فاشیستی و یا شبه فاشیستی، تبدیل همین ((رژیم ضدانقلابی)) به یک رژیم موقتی بینابینی ("اتحاد چپ"، دخول و سپس شدت گرفتن فوری تضادها تا بالاترین درجه ی خود و دوباره مطرح شدن مسأله تسخیر قدرت خواهد انجامید.

در طول آخرین دهه قبل از جنگ چه ((شرایطی)) را در اروپا در مقابل داشتیم؟ در قلمرو اقتصاد، رشد عظیم نیروهای تولیدی به هم راه نوسانات "طبیعی" موقتی. در قلمرو سیاست، رشد سوسیال-دموکراسی به قیمت

لیبرالیزم و "دموکراسی" با نوساناتی کاملاً ناچیز. به عبارت دیگر، یک روند تشدید شیوه دار تضادهای اقتصادی و سیاسی، و از این نظر، ایجاد شرایط لازم برای انقلاب پرولتاریائی.

در اروپای بعد از جنگ چه ((شرایطی)) در مقابل داریم؟ در زمینه ی اقتصاد، توقف و گسترش متناوب و نامنظم تولید، که علی رغم موفقیت های عظیم تکنیکی در برخی از شاخه های صنعت، به طور کلی ((تولید)) قبل از جنگ در نوسان است. در زمینه ی سیاست، تغییرات نامنظم اوضاع سیاسی به چپ و به راست. واضح است که چرخش های سریع در اوضاع سیاسی، در عرض یک، دو و یا سه سال، نه به علت دگرگونی عوامل اساسی اقتصادی، بلکه ناشی از عوامل کاملاً روبنایی می باشد، و بدین ترتیب بیانگر بی ثباتی بیش از حد کل نظام می باشد، نظامی که پایه هایش به علت تضادهای آشتی ناپذیر پوسیده اند.

این است تنها منبعی که از آن اهمیت کامل استراتژی انقلابی، در تمایز از تاکتیک سرچشمه می گیرد. و از این منبع است که اهمیت نوین حزب و رهبری آن، ناشی می گردد.

برنامه ی پیشنهادی خود را به تعریف صرفاً چهاروا ((فرمال)) حزب (پیش آهنگ، نظریه ی مارکسیزم، تبلور تجربیات و غیره) محدود می کند، تعاریفی که ممکن بود در یک برنامه ی سوسیال-دموکراسی چپ پیش از جنگ چندان بد به نظر نرسد. و لیکن، امروزه به کلی ناپسندیده است.

در دوره ی سرمایه داری رشد یابنده حتی بهترین رهبری حزب نمی توانست بیش از تسریع در تشکیل حزب کارگران اقدامی به عمل آورد. برعکس، اشتباهات رهبری می توانست تکوین این فراشد را کند گرداند. شرایط عینی

انقلاب پرولتاریائی به تدریج آماده گشت، و فعالیت حزب خصلت تدارکاتی کسب نمود.

امروزه برعکس، هر چرخش سریع شرایط سیاسی به چپ، تصمیم گیری را بر عهده ی حزب انقلابی می گذارد. هر آینه حزب انقلابی فرصت شرایط بحرانی را از دست بدهد، این شرایط به حالت متضادش متحول می گردد. در تحت این شرایط نقش رهبری حزب اهمیت استثنائی می یابد. سخنان لنین دایر بر این که دو یا سه روز می تواند سرنوشت انقلاب جهانی را تعیین کند در عصر بین الملل دوم تقریباً نامفهوم بود. برعکس در عصر ما، این سخنان لنین در همه ی موارد به استثناء انقلاب اکتبر، همواره از جهت منفی تأیید شده اند. تنها بر زمینه ی این شرایط کلی، موقعیت استثنائی ای که کمینترن و رهبری آن در رابطه با کل مکانیزم عصر تاریخی کنونی اشغال می کند، قابل درک می گردد.

به روشنی می توان درک کرد که علت اساسی و اولیه به اصطلاح "ثبات" در تضادی نهفته است که از یک سو بین بی نظمی عمومی اقتصادی و موقعیت اجتماعی اروپای سرمایه داری و شرق مستعمره، و از سویی دیگر ضعف، عدم آمادگی، تزلزل احزاب کمونیست و اشتباهات بزه کارانه رهبری شان وجود دارد.

این یک ثبات کذائی که از آسمان افتاده باشد- نیست که گسترش شرایط انقلابی ۱۹-۱۹۱۸ و یا سال های اخیر را متوقف ساخته است. بلکه برعکس، شرایط انقلابی ای که مورد بهره برداری قرار نگرفت به متضادش متحول شد و برای بورژوازی فرصتی تضمین نمود تا نسبتاً موفقیت آمیز برای ایجاد ثبات مبارزه کند. تشدید تناقضات این مبارزه برای "برقراری ثبات" و یا

به عبارت بهتر، مبارزه برای حیات طولانی تر و توسعه سرمایه داری، در هر مرحله جدیدی، شرایط را برای طغیان های جدید طبقاتی و بین المللی آماده ساخت. یعنی، برای شرایط جدید انقلابی که رشد آن کاملاً به احزاب پرولتاریائی بستگی دارد.

در دوره انکشاف کُند ارگانیسم ((سرمایه داری)). عامل ذهنی نقشی درجه دوم دارد. و بدین خاطر است که ضرب المثل های گوناگون درباره ی مکتب تدریجی نظیر: "آهسته ولی مطمئن" و "نباید مشت به درفش کوبید" و غیره رایج می گردد. ضرب المثل هائی که چکیده دانش تاکتیکی یک عصر ارگانیسم که بیم دارد از روی "مراحل جهش کند" را در خود خلاصه می کند. ولی به مجرد این که شرایط عینی فراهم گردد، کلید حل تمامی مسائل فراشد تاریخی به عامل ذهنی، یعنی حزب انتقال می یابد. اپورتونیزم که آگاهانه و یا ناآگاهانه برای تحقق الهامات دوران پیشین می کوشد، همواره تمایل دارد که به نقش عامل ذهنی، یعنی اهمیت حزب و رهبری انقلابی کم بهاء دهد. این نقات به تمامی در طول مباحثات در مورد درس های اکتبر آلمان، کمیته ی انگلو- روسی، و انقلاب چین فاش شد. گرایش فرصت طلب در تمام این موارد و نیز در موارد کم اهمیت تر دیگر، با اتخاذ راهی که تنها به "توده ها" تکیه می کند و در نتیجه مسأله ی "سران" رهبری انقلابی را کاملاً خوار می شمرد، ماهیت خود را آشکار ساخت. یک چنین برخوردی، که به طور کلی نادرست است، در عصر امپریالیزم اثرات مرگ آور حتمی به بار می آورد.

انقلاب اکتبر نتیجه ی روابط ویژه ی نیروهای طبقاتی در روسیه و جهان، و انکشاف ویژه آن ها در فراشد جنگ امپریالیستی بود. این مسأله برای یک

مارکسیست جزئی از الفباست. معهذاً، هیچ گونه تناقضی بین مارکسیزم و مطرح نمودن یک چنین سؤالی وجود ندارد که مثلاً: اگر لنین به موقع به روسیه نمی رسید آیا ما در اکتبر قدرت را تسخیر می کردیم؟ شواهد بسیاری وجود دارد که ما احتمالاً قادر به تسخیر قدرت نمی بودیم. مقاومت سران حزب- که اتفاقاً بیشتر آن ها، همان کسانی هستند که سیاست های امروز را تعیین می کنند- حتی تحت رهبری لنین نیز شدید بود. و بدون لنین، بی تردید، به مراتب شدیدتر هم می بود. امکان داشت که حزب نتواند به موقع خط سیاسی لازم را اتخاذ کند، و زمان بسیار کمی هم باقی مانده بود. در چنین مواقعی، در پاره ای موارد چند روز نقش تعیین کننده ای دارند. توده های زحمت کش در واقع با قهرمانی های درخشان از پائین فشار وارد می آوردند. و لیکن بدون یک رهبری متکی به نفس که آگاهانه ((توده ها را)) به طرف هدف رهبری کند، حصول پیروزی، احتمال کمی می توانست داشته باشد. و به هر حال، در این اثناء بورژوازی قادر می گشت که پتروگراد را تسلیم آلمانها کرده، و بعد از فرونشاندن قیام پرولتاریائی می توانست قدرت خود را دوباره و به احتمال زیاد به شکل بنیپارتیزم، توسط یک صلح جداگانه با آلمانها و سایر اقدامات دیگر، تحکیم بخشد. امکان داشت که تمام خط سیر حوادث برای چند سالی جهت دیگری طی کند.

در انقلاب آلمان سال ۱۹۱۸، در انقلاب مجارستان سال ۱۹۱۹، در جنبش پرولتاریائی ایتالیا سال ۱۹۲۰، در اعتصاب عمومی انگلستان سال ۱۹۲۶، در قیام وین سال ۱۹۲۷، و در انقلاب چین سال های ۲۷- ۱۹۲۵- در همه جا، همان تناقض سیاسی کل دهه ی گذشته، اگر چه در مراحل مختلف و به اشکال گوناگون، ظاهر گشت. در شرایطی انقلابی از نظر عینی آماده -آماده نه

فقط در رابطه با پایه های اجتماعی آن، بلکه به کرات از جنبه ی روحیه پیکارجویی توده ها، عامل ذهنی، یعنی، یک حزب انقلابی توده ای، یا وجود نداشت و یا این حزب فاقد رهبری دوراندیش و متهور بود.

البته، ضعف احزاب کمونیست و رهبری آن ها از آسمان نازل نشد، بلکه این ضعف محصول تمامی گذشته ی اروپاست. و لیکن احزاب کمونیست می توانستند در هنگام وجود تناقضات انقلابی عینی موجود با سرعت زیادی رشد یابند به شرط آن که یک رهبری صحیح از جانب کمینترن این فرآشد رشد را به جای کُند کردن تسریع می نمود. اگر تضاد، به طور کلی، مهم ترین عامل پیش رفت است پس درک روشن از تضاد بین آمادگی انقلابی شرایط عینی (علی رغم جذومدهای آن)، و عدم آمادگی حزب بین المللی پرولتاریا اینک می باید عامل پیش رفت کمینترن و یا حداقل بخش های اروپایی آن شود.

بدون درک دیالکتیکی وسیع و جامع عصر حاضر، به مثابه عصر تحولات سریع، آموزش واقعی احزاب جوان، رهبری استراتژیکی صحیح مبارزات طبقاتی، ترکیب صحیح تاکتیک ها، و بالاتر از همه، تجدید تسلیح سریع دلیرانه و قاطع در نقاط عطف متوالی شرایط، غیرممکن می گردد. درست در چنین نقاط عطف غیرمترقبه ای ست که در پاره ای مواقع دو و یا سه روز سرنوشت انقلاب جهانی را برای سال های آینده تعیین می کند.

آن فصل از برنامه ی پیشنهادی که به استراتژی و تاکتیک اختصاص دارد، از مبارزه ی حزب برای پرولتاریا، به طور کلی، و از اعتصاب عمومی و قیام مسلحانه، به طور کلی، صحبت می کند. و لیکن به هیچ وجه خصلت ویژه و آهنگ درونی عصر حاضر را تشریح نمی کند. از دیدگاه نظری، بدون حلای

این ((مطالب))، و از دیدگاه سیاسی، بدون "درک" آن ها، یک رهبری واقعی انقلابی ناممکن می گردد.

دلیل این که چرا این فصل ((از برنامه))، از ابتدا تا به انتها این چنین عاری از محتوا و ورشکسته است، نکات فوق الذکر می باشند.

۳- کنگره ی سوم و تداوم فرآیند انقلابی از دیدگاه لنین و از

دیدگاه بوخارین

انکشاف ((اوضاع)) سیاسی اروپا بعد از جنگ را می توان در سه دوره متمایز نمود. اولین دوره از سال ۱۹۱۷ تا سال ۱۹۲۱ ادامه داشت، دومین دوره از مارس ۱۹۲۱ تا اکتبر ۱۹۲۳، و سومین دوره از اکتبر ۱۹۲۳ تا اعتصاب عمومی انگلستان، و حتی تا زمان حاضر.

جنبش انقلابی توده ها در دوران بعد از جنگ به اندازه ی کافی نیرومند بود که بورژوازی را سرنگون سازد لیکن کسی نبود که به این سرنگونی تحقق بخشد. سوسیال دموکراسی، که رهبری سازمان های سنتی طبقه ی کارگر را در دست داشت، تمام کوشش خویش را در راه نجات رژیم های بورژوائی به کار گرفت. هنگامی که ما در آن زمان در انتظار تسخیر فوری قدرت توسط پرولتاریا بودیم، حساب می کردیم که یک حزب انقلابی در آتش جنگ داخلی به سرعت رشد خواهد کرد این دو شرط هم زمان به وقوع نپیوستند.

پیش از آن که احزاب کمونیست، در مبارزه با سوسیال دموکراسی، رشد کرده و آماده شوند تا رهبری انقلاب را به دست گیرند موج انقلابی دوران بعد از جنگ فروکش کرد.

در مارس سال ۱۹۲۱، حزب کمونیست آلمان سعی نمود تا از موج انقلابی در حال افول استفاده برده، دولت بورژوائی را با یک ضربه سرنگون سازد. در این مورد، انگیزه نجات اتحاد شوروی رهنمود کمیته ی مرکزی ((حزب کمونیست)) آلمان بود (نظریه ی سوسیالیزم در یک کشور در آن زمان هنوز اعلام نشده بود). و لیکن روشن گشت که اراده ی رهبری و نارضایتی توده ها برای پیروزی کافی نیست. باید پاره ای از دیگر شرایط لازم؛ مهم تر از همه، ارتباط نزدیک بین رهبری و توده ها و اعتماد توده ها به رهبری را فراهم ساخت. در آن زمان این شرط موجود نبود.

کنگره ی سوم کمینترن شاخصی بود که اولین دوره را از دوره ی بعدی متمایز می ساخت. این کنگره این واقعیت را روشن ساخت که منابع احزاب، از نظر سیاسی و هم چنین سازمانی، برای تسخیر قدرت بسنده نبود. این کنگره شعار "به سوی توده ها" را برافراشت، یعنی، به سوی تسخیر قدرت از طریق جلب از پیش توده ها، براساس زندگی و مبارزه ی روزانه. چرا که در عصر انقلابی هم، توده ها به زندگی روزمره ی خود، هر چند با روشی نسبتاً متفاوت، ادامه می دهند.

در کنگره فرمول بندی مسأله به شکل فوق با مقاومت شدیدی مواجه شد، مقاومتی که از دیدگاه نظری از بوخارین ملهم می شد. آن زمان او برداشت خاص به خود را از انقلاب مداوم داشت نه نظریه ی مارکس را. "از آن جانی که سرمایه داری خودش را به تحلیل برده است، لذا پیروزی باید از طریق حملات بی وقفه انقلابی به دست آید". موضع بوخارین همیشه خودش را در این شکل قیاسی خلاصه می کند.

طبیعتاً، من هرگز در باور به این نوع بوخارینی نظریه ی انقلاب "مداوم" ((با او)) سهیم نبوده ام، باوری که به زعم آن، هیچ گونه وقفه، دوره ی سکون، عقب نشینی، خواست های انتقالی، یا امثال آن، در فراشد انقلاب قابل تصور نیست. برعکس، از نخستین روزهای انقلاب اکتبر، من علیه این کاریکاتور انقلاب مداوم جنگیده ام.

هنگامی که من، و هم چنین لنین، از ناسازگاری بین روسیه شوروی و امپریالیزم سخن می گفتیم، آن انحنای عظیم استراتژیک را در مدنظر داشتیم، و نه نوسانات تاکتیکی آن. برعکس، بوخارین، قبل از استحاله به متضاد خویش، مداوماً یک کاریکاتور مکتب وارانیه از مفهوم مارکسیستی انقلاب مداوم را توضیح می داد.

بوخارین در روزهای "کمونیزم چپ"^۷ خویش بر این عقیده بود که انقلاب نه عقب نشینی و نه مصالحه ی موقت با دشمن را مجاز نمی داند مدت ها بعد از ماجرای صلح برست لیتوفسک، که در آن مورد موضع من هیچ وجه

---

^۷ - اوایل سال ۱۹۱۸ بوخارین و گروهش با امضاء قرارداد صلح برست لیتوفسک با امپریالیست آلمان، به دلیل زیر پا گذاردن اصول، مخالف بودند و به جای آن جنگ انقلابی تا به آخر را تبلیغ می کردند. کمونیست های چپ یعنی، رادک، کرسینسکی، اوسینسکی، ساپرانف، یاکوولف، ام. ان. پوکروسکی، پیاتاکف، پرابراژنسکی، و. اسمیرنف، بابیوف، یا روسلاوسکی و دیگران نشریه خودشان را (کمونیست مسکو) منتشر کردند و در آن لنین و هوادارانش را به خاطر خیانت به انقلاب به نفع آلمان ها و کولاک ها محکوم کردند. بوخارین نه تنها نوشت که حکومت شوروی (پس از صلح برست لیتوفسک) تنها یک حکومت تشریفاتی است، بلکه کاشف به عمل آمد که سوسیال رولوسیونر های چپ، که مخالف امضاء قرارداد صلح بودند، و کمونیست های چپ برنامه ای طرح ریخته بودند که لنین را به زندان بیافکنند، شورای کمیساریای خلق جدیدی تشکیل دهند و جنگ انقلابی علیه آلمان ها را سازمان دهند. نامه ای به تاریخ ۲۱ دسامبر ۱۹۲۳ توسط ۹ تن از رهبران سابق کمونیست های چپ در پروادا به چاپ رسیده بود که گزارشی را تأیید می کرد که طی آن کامکف و پروشیان اس. آر به رادک و پیاتاکف در سال ۱۹۱۸ روی آورده بودند تا لنین را از میان برداشته و یک حکومت "چپ تر" را مستقر سازند. هر چند این واقعه نشان می دهد که کشمکش بسیار حاد بود، لیکن اپوزیسیون برست- لیتوفسک در طی یک سال منحل گردید.

اشتراکی با موضع بوخارین نداشت، او ((بوخارین)) به هم راه تمامی جناح ماوراء چپ کمینترن آن زمان از خط سیاسی روزهای مارس ۱۹۲۱ در آلمان^۸ پشتیبانی کرده، عقیده داشت که هر آینه پرولتاریای اروپا "برانگیخته" نشود و اگر یک انفجار انقلابی جدید به وجود نیاید، شوروی با خطر انهدام مواجه خواهد شد. آگاهی از این که خطرات واقعی عملاً قدرت شوروی را تهدید می کرد مانع از این نشد که در کنگره ی سوم من دوشادوش

^۸ - فراخوانی که حزب کمونیست آلمان در مارس ۱۹۲۱، در رابطه با مبارزات جاری در آلمان مرکزی، برای قیام مسلحانه به منظور تسخیر قدرت داد، جلوه مستقیم "نظریه ی تهاجم" بود که مشوقان اصلی اش در کمینترن بوخارین و تا درجه ی کمتری زینوویف بودند. رهبری حزب نه تنها اعضایش را در یک عمل بی ثمر نظامی ای درگیر ساخت که به خاطر این که توسط اقلیت کوچکی از طبقه ی کارگر انجام می گرفت از قبل محکوم به شکست بود، بل پس از شکست عملیات ماه مارس ادعا کرد که در اولین فرصت مناسب این عمل را دوباره تکرار خواهد کرد. ماورای چپ ها ادعا می کردند که این عملیات طبقه ی کارگر را تکان خواهد داد و هر بار آن ها را برای تشکیل نیروی عظیم تر بسیج خواهد کرد که سرانجام به براندازی حکومت سرمایه داری منتهی خواهد شد. "اگر پرسیده شود که عملیات ماه مارس واقعاً چه چیز نوینی دربر داشت، باید پاسخ داده شود که: دقیقاً همان چیزی که مخالفین ما به خاطرش ما را سرزنش خواهند کرد، یعنی این که حزب به مبارزه ای کشیده شد بی آن که در باره ی این که چه کسی از آن پیروی خواهد کرد احساس مسئولیت کرده باشد." (ا. ماسلو، *انترناسیونال*، برلین، ۱۹۲۱، ص ۲۵۴). "عملیات ماه مارس به مثابه عمل منفرد حزب جناپتی علیه پرولتاریاست- تا این جا مخالفین ما برحق اند- لیکن تهاجم ماه مارس به مثابه مقدمه ای بر یک سلسله عملیات برای قیام مداوم در واقع وفاداری به آرمان رهایی پرولتاریا است" (ا. تالهایمر، *تاکتیک و سازمان دمی تهاجم/انقلابی*، برلین، ۱۹۲۱، ص ۶). "بنابر این، شعار حزب چیزی جز تهاجم، تهاجم به هر قیمت، با تمام وسایل، در هر موقعیتی که امکانات جدی برای موفقیت دربر دارد، نمی تواند باشد" (هایدر، *همان جا*، ص ۲۲). سومین کنگره ی کمینترن، در برخورد با این مسأله تقریباً در شرف انشعاب بود. اکثر نمایندگان و رهبران پشتیبان جناح بوخارین بودند. در میان آن ها په پر ((پوگانی)) و راکوزی، که عملیات ماه مارس را رهبری کرده بودند، هم چنین بلاکون، مونزبرگ، تالهایمر، فرولیش، اکثر ایتالیایی ها و غیره نیز بودند. لنین که با اقامه ی دلیل خود را در "جناح راست کنگره" قرار داده بود تهدید کرد که چنان چه پشتیبانان بوخارین و ((نظریه)) "تهاجم" چنین نظری را ارائه دهند، انشعاب خواهد کرد. با پشتیبانی تروتسکی و از طریق رادک که نقش میانجی را بازی می کرد زینوویف و بوخارین در هیئت نمایندگی شوروی رأی نیاوردند و در نتیجه نظریات لنین در آن روز مطرح شد. تزه های کنگره ی سوم و شعار "به سوی توده ها!" که سیاست کلی جبهه ی واحد را- که در کوتاه زمانی پس از آن اتخاذ شد- ارائه می داد، ضربه ای قاطع به چپ ها وارد آورد. و برای مدتی طولانی به روحیات "پوچیستی" در بین الملل پایان بخشید.

لنین از دست یازیدن به یک جنگ آشتی ناپذیر علیه این تقلید مسخره پوچیستی از مفهوم مارکسیستی انقلاب مداوم خودداری نکنم. در طول کنگره ی سوم، ماده ها بار به چپ روهای ناشکیبا اعلام کردیم: "برای نجات ما زیاد عجله به خرج ندهید، بدین طریق شما تنها خود را از بین می برید و در نتیجه ((شرایط)) نابودی ما را نیز فراهم می کنید. راه مبارزه به خاطر توده ها را به گونه ای شیوه دار تعقیب کنید تا به این ترتیب به ((مرحله)) مبارزه برای ((کسب)) قدرت برسید. ما به پیروزی شما محتاجیم، و نه به آمادگی شما برای مبارزه در شرایط نامساعد. ما به کمک نی از عهده حفظ خود در جمهوری شوروی بر می آییم و به جلو خواهیم راند. شما، اگر نیروهای خود را دور هم گرد آورید و اگر از شرایط مساعد بهره گیرید، باز هم فرصت آن را خواهید داشت که در لحظه مناسب به کمک ما بشتابید".

با وجود این که این ((کنگره)) بعد از کنگره ی دهم حزب ((کمونیست شوروی))، که تشکیل جناح را ممنوع کرده بود برگزار شد، معهذاً در آن زمان لنین ابتکار تشکیل هسته ای از سران یک جناح جدید برای مبارزه علیه ماوراء چپ ها، که در آن زمان قوی بودند، را در دست گرفت. در کنفرانس خصوصی مان، لنین صریحاً مسأله چگونگی اجرای مبارزه بعدی را در صورتی که کنگره ی سوم نظریه ی بوخارین را بپذیرد، مطرح نمود. "جناح" ما در آن زمان فقط به دلیل این که مخالفین ما در طول کنگره به اندازه ی قابل ملاحظه ای "آب رفتند" گسترش بیشتری نیافت.

البته، بوخارین بیشتر از هر کس دیگری به جانب چپ مارکسیزم چرخید. در همین کنگره ی سوم، و بعدها نیز، او مبارزه علیه نظریه مرا رهبری نمود، نظریه ی من عبارت از این بود که: یک دوره ی موقتی بهبود اقتصادی،

ناگزیر در اروپا به وجود خواهد آمد؛ و علی رغم یک سری شکست پرولتاریا، من به دنبال این دوره بهبودی اجتناب ناپذیر، نه یک ضربه به انقلاب بلکه تحرک جدیدی در مبارزات انقلابی را انتظار داشتم. بوخارین که بر نظریه ی مکتبی مداومت بحران اقتصادی و انقلاب به طور کلی ایستادگی می کرد. بر سر این نظریه به یک مبارزه ی طولانی علیه من دست یازید، تا این که سرانجام وقایع او را، مثل همیشه با تأخیر، مجبور کرد تا اشتباه خود را تصدیق کند.

در کنگره های سوم و چهارم، بوخارین علیه سیاست جبهه ی واحد و خواست های انتقالی مبارزه نمود. این امر از درک مکانیکی او از تداوم مراحل انقلابی سرچشمه می گرفت.

مبارزه بین این دو روند، یعنی، مفهوم مرکب مارکسیستی خصلت مداوم انقلاب پرولتاریائی و تقلید مکتب وارانه از مارکسیزم، که به هیچ وجه نیرنگی شخصی از جانب بوخارین نبود، را می توان از طریق دنبال کردن یک سری مطالب دیگر، از کوچک گرفته تا بزرگ، رد گیری نمود. لیکن این کاری زائد است. موضع امروزی بوخارین اساساً همان مکتب گرائی ماوراء چپ در مورد "انقلاب مداوم" می باشد، این بار فقط پشت و رو شده است. برای نمونه اگر بوخارین تا سال ۱۹۲۳ بر این عقیده بود که بدون یک بحران اقتصادی مداوم و یک جنگ داخلی مداوم در اروپا، جمهوری شوروی نابود خواهد شد، امروز او نسخه ی ساختن سوسیالیزم، اصولاً بدون انقلاب جهانی را کشف کرده است. البته، این حقیقت که رهبران فعلی کمینترن به دفعات ماجراجویی دیروزی شان را با مواضع فرصت طلبانه امروزی شان ترکیب

می کنند، به هیچ وجه مداومت در هم برهم بوخارینیستی را اصلاح نمی کند و نیز بالعکس آن.

کنگره ی سوم چراغ راهنمای مهمی بود، درس های آن هنوز حیاتی و ثمربخش است. کنگره ی چهارم صرفاً این درس ها را مشخص نمود. شعار کنگره ی سوم فقط "به سوی توده ها!" نبود بلکه: "به سوی قدرت از طریق جلب از پیش توده ها!" بود. بعد از آن که جناحی که توسط لنین رهبری می شد (که او آن را اشارتاً به عنوان جناح "راست" توصیف کرد) مجبور گشت سرسختانه در تمام مدت در برابر کل کنگره ایستادگی کند، لنین در آخر کنگره یک کنفرانس خصوصی ترتیب داد و در آن پیش گویی کنان اخطار کرد: "فراموش نکنید، تنها مسأله، شروع با یک دورخیز خوب برای پرش انقلابی است. مبارزه برای جلب توده ها مبارزه برای قدرت است".

رویدادهای سال ۱۹۲۳ نشان داد که این موضع لنینیستی، نه تنها توسط "کسانی که رهبری می شوند" بلکه هم چنین توسط بسیاری از رهبران هم، درک نشد.

۴- حوادث سال ۱۹۲۳ آلمان و درس های ((انقلاب)) اکتبر

رویدادهای سال ۱۹۲۳ آلمان نقطه ی عطفی در سیر تحول، و سرآغاز دوره ای جدید، دوره ی بعد-از-لنینیستی، در کمینترن است. اشغال منطقه ی روهر توسط سربازان فرانسوی در اوایل سال ۱۹۲۳، بازگشت اروپا به هرج و مرج جنگی را اعلام نمود گرچه دومین مرحله ی این بیماری به طور غیرقابل مقایسه ای از اولین حمله ی آن ضعیف تر بود، معهذاً از همان ابتدا انتظار پیامدهای شدید انقلابی می رفت چرا که این حمله اندام داخلی به نقد

فرتوت آلمان را فرا گرفته بود. رهبری کمینترن این مطلب را به موقع مناسب مورد توجه قرار نداد. حزب کمونیست آلمان هم چنان به دنباله روی از برداشت یک طرفه ی شعار کنگره ی سوم- که شدیداً ((حزب آلمان)) را از راه خطرناک پوچیزم بر حذر داشته بود- ادامه می داد. ما هم اکنون در بالا اظهار داشتیم که در عصر تحولات ناگهانی کنونی قابلیت احساس کردن ضربان نبض شرایط سیاسی در لحظه ی مناسب، به منظور دریافت پیش آمد محتمل الوقوع ناگهانی و چرخاندن سکان در موقع مقتضی، مهم ترین مشکل یک رهبری انقلابی است. چنین کیفیاتی در یک رهبری انقلابی تنها با یاد کردن سوگند وفاداری به آخرین بخش نامه ی کمینترن به دست نمی آید. بلکه اگر شرائط نظری لازم فراهم باشد، ((چنین کیفیاتی)) به مدد تجارب فردی و انتقاد از خود واقعی، قابل حصولند. چرخش سریع از تاکتیک های روزهای مارس ۱۹۲۱ به یک فعالیت انقلابی شیوه دار در نشریات، اجتماعات، اتحادیه ها و پارلمان کاری آسان نبود. بعد از آن که بحران این چرخش از سرگذشت، خطر رشد یک انحراف جدید یک طرفه با خصلتی کاملاً متضاد برخاست. مبارزه ی روزمره برای جلب توده ها تمام توجهات را به خود معطوف می دارد، روال عادی تاکتیکی خود را به وجود می آورد، و توجهات را از وظایف استراتژیک، که از دگرگونی در شرایط عینی سرچشمه می گیرد، منحرف می سازد.

در تابستان سال ۱۹۲۳، اوضاع داخلی آلمان، به خصوص در رابطه با ورشکستگی تاکتیک مقاومت منفی، خصلتی فاجعه انگیز پیدا کرد. کاملاً روشن گردید که بورژوازی آلمان تنها در صورتی قادر است که از این شرایط "درمان ناپذیر" جان سالم به در برد که حزب کمونیست از درک به موقع اوضاع "درمان ناپذیر" عاجز بماند و در نتیجه گیری انقلابی لازم قصور

ورزد به مهر رو، این دقیقاً حزب کمونیست بود که با کلیدی که در دست داشت، در را به روی بورژوازی گشود.

چرا انقلاب آلمان به پیروزی نینجامد؟ دلایل این شکست را باید تماماً در تاکتیک ها، و نه در شرایط موجود آن زمان جستجو کرد. در این جا نمونه ی کلاسیک از دست دادن یک موقعیت انقلابی در برابر ما است. پرولتاریای آلمان پس از آن چه که در سال های اخیر پشت سر گذارده بود، تنها در صورتی به یک نبرد قطعی کشانیمی شد که هر آینه متقاعد می گردید که این بار مسأله قاطعانه حل می گردد و حزب کمونیست برای این مبارزه آمادگی داشته، و قادر به کسب پیروزی می باشلیکون حزب کمونیست این چرخش را مرددانه و بعد از یک تأخیر طولانی به اجرا گذاشت. نه تنها جناح راست، بلکه جناح چپ ((درحزب)) نیز، علی رغم این که با یکدیگر به سختی جنگیده بودند، به فراشد انکشاف انقلاب تا سپتامبر- اکتبر ۱۹۲۳ نسبتاً به گونه ای قدری گرایانه می نگرستند.

اکنون بعد از وقوع رویدادها، تنها یک فضل فروش، و نه یک انقلابی در پی تحقیق این خواهد بود که در صورت وجود یک سیاست صحیح تا چه حد تسخیر قدرت "تضمین شده" می بود. ما خود را به نقل یک شاهد برجسته از *پراودا* که حاوی این نکته است محدود می کنم، گواهی که کاملاً اتفاقی و بی نظیر است چرا که در تناقض کامل با تمامی مواضع دیگر این ارگان است.

"در ماه مه ۱۹۲۴، زمانی که مارک آلمان تثبیت شده و بورژوازی به درجه ی معینی از قوام دست یافته بود، بعد از آن که طبقه ی متوسط و خرده بورژوازی به ملی گرایان روی آورده بودند، بعد از یک بحران عمیق در

حزب، و بعد از شکست فاحش پرولتاریا، اگر بعد از این همه کمونیست ها باز هم توانستند ۳/۷۰۰/۰۰۰ رأی به دست آورند، لذا بدیهی است که در اکتبر ۱۹۲۳، هنگام بحران اقتصادی بی سابقه، هنگام تجزیه ی کامل طبقات متوسط، هنگام سردرگمی وحشت ناک در صفوف سوسیال-دموکراسی ناشی از تناقضات شدید و نیرومند در درون خود بورژوازی، زمان اوج روحیه پیکارجویی بی سابقه توده های پرولتر در مراکز صنعتی، و زمانی که حزب کمونیست اکثریت توده های مردم را در جانب خود داشت؛ حزب کمونیست می توانست و می بایست می جنگید و بهترین فرصت را برای پیروزی داشت." (پراود / ۲۵ مه ۱۹۲۴)

و این اظهارات یکی از نمایندگان آلمان (اسم نامعلوم) در پنجمین کنگره ی جهانی ((کمینترن)) است:

"حتی یک کارگر آگاه در آلمان نمی توان یافت که به این نکته واقف نباشد که حزب می بایست در نبرد درگیر می شد و نه این که از آن پرهیز می کرد. "رهبران حزب کمونیست آلمان به کلی مسأله ی نقش مستقل حزب را فراموش کردند؛ و این دلیل اصلی شکست اکتبر بود." (پراود / ۲۴ ژوئن، ۱۹۲۴)

درباره ی مباحث مربوط به آن چه که در رهبری عالی حزب آلمان و کمینترن در سال ۱۹۲۳- خصوصاً نیمه دوم این سال- اتفاق افتاد، مقادیر زیادی اظهار نظر شده است، اگر چه خیلی از مطالبی که گفته شده ابداً با آن چه که واقعاً به وقوع پیوسته مطابقت نمی کند. بخصوص کوازی نین مسأله را بسیار مغشوق نموده است، همان کوازی نینی که از ۱۹۲۴ تا ۱۹۲۶ کارش این بود که ثابت کند که راه نجات تنها در رهبری زینوویف نهفته است، به

همان گونه از تاریخ معینی در سال ۱۹۲۶، هم خود را وقف این کرد تا ثابت کند که رهبری زینوویف مخرب بود. اعتبار لازم برای چنین قضاوت پُرمسئولیتی احتمالاً از آن جا به کوازی نین اعطاء شده است که او خود، در سال ۱۹۱۸ هر چه در چنته تھی اش داشت به کار گرفت تا انقلاب پرولتاریائی فنلاند را به نابودی بکشاند.^۹

بعد از وقوع حوادث، کوشش های چندی به عمل آمده است تا همبسته گی با مشی سیاسی براندلر را به من نسبت دهند. در اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی این کوشش ها به گونه ای مخفیانه بود، چرا که بسیاری از کسانی که در صحنه بودند از واقعیت امور با اطلاع بودند. در آلمان این ((کوشش ها)) آشکارا انجام می شد، زیرا که در آن جا کسی چیزی نمی دانست. کاملاً برحسب تصادف، من پاره ای از مطالب منتشره در پاره ی مبارزه ی ایدئولوژیکی که در آن زمان در کمیته ی مرکزی ما در رابطه با

^۹ - انقلاب فنلاند که در اواسط ژانویه ۱۹۱۸ آغاز شد، سرانجام در آوریل همان سال سرکوب گردید. انقلابیون در جنوب (هلسینگفورت، و بورگ) متمرکز شده بودند و ضدانقلابیون در شمال. ضدانقلابیون با کمک آلمانی ها، سوئدی ها، و گاردهای سفید روسی به پیروزی رسیدند. آلمانی ها ۲۰۰۰۰ نفر را تحت فرمان دهی ژنرال مانرهایم گرد آورده بودند و اینان بعد ها به خاطر قتل عام سفیدی که در تعاقب آن انجام گرفت، مشهور گشتند. رهبران سوسیالیست انقلاب به کارگران انفعال و رعایت قانون را موعظه می کردند و نتوانستند هیچ یک از معیارهایی را که موفقیت انقلاب بلشویکی را در کشور همسایه، شوروی، تضمین کرده بود به کار بندند. کورنین، یکی از رهبران فنلاندی، موفق شد که از قتل عام نجات پیدا کند و به شوروی فرار کند. او بعدها یکی از فعالین اصلی کمینترن شد. وی به هنگام ورود به شوروی به پیشنهاد لنین "مقاله انتقاد از خود" را نوشت و در آن عملیات خود و دیگر رهبران را شدیداً تفتیح کرد. "ما که به غلط خود را مارکسیست نامیده بودیم خواستار یک عمل انقلابی نبودیم و بدون ما "انقلابیون"، قدراسیون مرکزی اتحادیه های کارگری دست به عمل نمی زد... در واقع ما سوسیال دموکرات بودیم و نه "مارکسیست". بدین ترتیب، نقطه نظرهای منفعلانه و تدریجی مبارزه ی طبقاتی را اتخاذ کردیم که به هیچ روی انقلابی نبودند... ما به انقلاب اعتقاد نداشتیم و بدان امیدوار نبوده و حتی آرزویش را هم در سر نمی پروراندیم. از این رو ما نمونه ی کامل سوسیال دموکرات ها بودیم" (ا. وکورنین، انقلاب فنلاند، مقاله انتقاد از خود در مورد سال ۱۹۱۸، پتروگراد، ۱۹۲۰، ص ۱۲).

مسأله ی انقلاب آلمان اتفاق افتاد، را در اختیار دارم. در اسناد کنفرانس ژانویه ۱۹۲۴، من مستقیماً توسط دفتر سیاسی به رفتار خصومت آمیز و ابراز بی اعتمادی نسبت به کمیته ی مرکزی آلمان در دوره ی قبل از تسلیم اش، متهم شده ام. این است آن چه که در آن جا آمده است:

"... رفیق تروتسکی، قبل از ترک جلسه ی کمیته ی مرکزی ((پلنوم سپتامبر ۱۹۲۳))، نطقی ایراد نمود که تمام اعضاء کمیته ی مرکزی را شدیداً آزرده خاطر نمود. در این نطق او ادعا نمود که رهبری حزب کمونیست آلمان فاقد ارزش بوده و کمیته ی مرکزی حزب کمونیست آلمان آکنده از قضا و قدرگرایی و رخوت مغزی است. رفیق تروتسکی سپس ادعا نمود که انقلاب آلمان محکوم به شکست است. این نطق اثری دل سرد کننده بر تمام حضار برجا گذاشت. و لیکن اکثریت رفقا بر این عقیده بودند که این سخن رانی تند و انتقادی حادثه ای (!؟) بوده و به هیچ وجه به انقلاب آلمان که در زمان ((برگزاری)) پلنوم رخ داد، ربطی ندارد. و هم چنین این سخن رانی با شرایط عینی وفق نمی داد. (اسناد کنفرانس حزب کمونیست ا. ج. ش. س، ژانویه ۱۹۲۴، ص ۱۴، تأکید از ماست)

مهم نیست که چگونه اعضاء کمیته ی مرکزی در صدد توضیح اعلام خطر من - که برای اولین بار هم نبود - بر آمدند، اخطار من صرفاً از دل بسته گی به سرنوشت انقلاب آلمان نشأت گرفته بود. متأسفانه ((سیر)) حوادث موضع مرا کاملاً تأیید کرد؛ البته تا حدودی به علت آن که اکثریت کمیته ی مرکزی حزب رهبر بنا بر اقرار خودشان، به موقع این را درک نکرد که اعلام خطر من کاملاً با "شرایط وفق می داد." البته، من عجولانه پیشنهاد نکردم که کمیته ی مرکزی دیگری جایگزین کمیته ی مرکزی براندلر گردد، (در آستانه وقوع

حوادث تعیین کننده، یک چنین تعویضی ماجراجویی محض می بود)، بلکه من از تابستان ۱۹۲۳ پیشنهاد می کردم که در مورد مسأله تدارک برای قیام مسلحانه و بسیج نیروها برای تقویت کمیته ی مرکزی آلمان، موضعی به جاتر و قاطع تر اتخاذ شود. کوشش های بعدی برای نسبت دادن من به هم بسته گی با خط مشی سیاسی کمیته ی مرکزی براندلریست، که اشتباهاتش فقط بازتابی از خطاهای کلی رهبری کمینترن بود، از این حقیقت سرچشمه می گرفت که بعد از تسلیم حزب آلمان، من با سپر بلا قرار دادن براندلر مخالفت می کردم، گر چه و یا صحیح تر، به علت این که من ((اهمیت)) شکست آلمان را به مراتب جدی تر از اکثریت اعضاء کمیته مرکزی تشخیص می دادم. مانند سایر موارد، در این مورد نیز من بر علیه نظام ناپسندیده ای مبارزه می کردم که می کوشید با برکنار نمودن پیاپی رهبری های ملی، با اعمال تعدی وحشیانه و حتی اخراج آن ها از حزب، رهبری مرکزی را مصون از هرگونه خطائی جلوه دهد.

در درس های اکتبر، که تحت تأثیر تسلیم کمیته ی مرکزی آلمان توسط من نوشته شد، نظریه ای را پروراندیم، مبنی بر این که تحت شرایط عصر حاضر، یک اوضاع انقلابی می تواند در عرض چند روز برای سال ها از دست برود. مشکل می توان باور نمود، ولیکن بر این نظریه انگ "بلانکیزم"^{۱۰} و

^{۱۰} - ((بلانکیست ها))، انقلابیون فرانسوی سده ی نوزدهم که پیروان لئونی آگوست بلانگی بودند و در جناح چپ افراطی جنبش پرتلاطم پاریس زمان خود قرار داشتند. به وارونه مارکسیزم، بلانکیزم به جنبش شورش طلبانه که به صورت توطئه و توسط اقلیتی فعال و کوچک سازمان یافته باشد، معتقد بود. آن ها خود را بر جنبش وسیع طبقه ی کارگر استوار نمی ساختند و معتقد بودند که با یک ضربه ی واحد و ناگهانی قدرت را تسخیر خواهند کرد و پس از استقرار دیکتاتوری حزب پرولتاریائی نظام نوینی را توسط معیارهای کمونیستی اعلام شده از سوی حکومت انقلابی تأسیس خواهند کرد. لنین در سال ۱۹۱۷، حتی از سوی بسیاری از رفقای حزبیش به بلانکیزم متهم شد و به طور مفصل در نوشته هایش وجوه تمایز بلانکیزم و

"فردگرایی" زده شد. تمامی مقالات بی شماری که بر علیه درس های اکتبر نوشته شده، این نکته را آشکار می سازد که چگونه تجارب انقلاب اکتبر کاملاً از یاد برده شده و درس هایش چه کم در نفوذ آگاهی کرده است. این نمونه ای واقعی از طفره رفتن به گونه ای منشویکی است که مسئولیت اشتباهات رهبری را بر عهده ی "توده ها" می گذارد و یا اهمیت رهبری را به طور کلی به حداقل می رساند، تا بدین ترتیب ((آثار)) جرمش را بزداید. به طور کلی این امر از ناتوانی کامل در رسیدن به یک درک دیالکتیکی از "روبنا"، از روبنای طبقه که حزب است، و از روبنای حزب در شکل رهبری مرکزیش، ناشی می گردد. دوران هائی وجود داشته اند که در طول آن ها حتی مارکس و انگلس قادر نبودند که انکشاف تاریخی را یک قدم به جلو برانند؛ و دوران های دیگری وجود دارد که در طول آن ها افرادی با ظرفیت هائی به مراتب کمتر، سکان به دست، قادرند که انکشاف انقلاب جهانی را برای سال هائی چند متوقف سازند.

کوشش هائی که اخیراً به کار رفته تا این چنین جلوه دهند که من درس های اکتبر را رد کرده ام، به کلی مهمل اند. البته، من یک "اشتباه" درجه ی دوم را "پذیرفته ام". هنگامی که من درس های اکتبر را می نوشتم، یعنی در تابستان ۱۹۲۴، چنین به نظر می رسید که استالین موضعی بیشتر متمایل به چپ (یعنی سنتریست چپ) داشت تا زینوویف در پانیز ۱۹۲۳. من از زندگی داخلی این گروه که نقش مرکز مخفی دستگاه جناح اکثریت را بازی می کرد کاملاً آگاه نبودم. اسنادی که بعد از انشعاب این دسته فرقه گرا منتشر شد، به

مفهوم مارکسیستی "قیام به مثابه یک هنر" توضیح داده است. این مفهوم ((قیام به مثابه یک هنر)) بر اساس تدارک، راهنمایی و شرکت فعالانه جنبش توده ای وسیع استوار بود.

خصوص نامه ی کاملاً برانداز گونه ی استالین به زینوویف و بوخارین^{۱۱}، مرا از نادرست بودن برآوردم از این دسته بندی مشخص متقاعد ساخت، و لیکن این مسأله ربطی به جوهر اصلی مسائلی که مطرح شده بودند، نداشت. و لیکن حتی این اشتباه در باره ی شخصیت ها، یک اشتباه مهم نیست. این واقعیت دارد که، سنتریزم کاملاً قادر به زیگ زاگ زدن های بزرگ به چپ است، ولی همان طوری که "تکامل" زینوویف نشان داد، سنتریزم از اجرای یک خط انقلابی- به گونه ای حداقل شیوه دار- عاجز است.

نظریاتی که توسط من در *درس های اکتبر* پرورانه شدند بودند امروز به قوت خود باقی اند. افزون آن که از ۱۹۲۴ تا به حال بارها صحت ((این نظریات)) تأیید شده اند.

^{۱۱} - اشاره به نامه ی استالین به زینوویف و بوخارین است که آن دو در سال ۱۹۲۳ رهبری نمایندگان شوروی را در کمیته ی اجرایی کمینترن بر عهده داشتند. این نامه در گزارشات رسمی حزب در پلنوم کمیته ی مرکزی و در کمیسیون کنترل مرکزی در ۱۹۲۷ توسط زینوویف خوانده شد. استالین نوشته بود: "آیا (در لحظه ی کنونی) کمونیست ها باید بدون سوسیال دموکرات ها به سوی تسخیر قدرت بروند؟ آیا برای چنین کاری به اندازه ی کافی با تجربه هستند؟ به عقیده من مسأله این است. زمانی که ما قدرت را در شوروی تسخیر کردیم ذخایری چون (الف) صلح، (ب) زمین برای دهقان، (پ) پشتیبانی اکثریت طبقه ی کارگر، (ت) جانب داری دهقانان را داشتیم. کمونیست های آلمانی در این لحظه هیچ چیزی از این قبیل ندارند. البته، آن ها ملت شوروی را در همسایه گی خود دارند، که ما نداشتیم، لیکن ما در این لحظه چه می توانیم به آن ها بدهیم؟ اگر امروز در آلمان قدرت از هم فروپاشد و کمونیست ها آن را تسخیر کنند با یک ضربه نابود خواهند شد. این "بهترین" حالت ممکنه است. و در بدترین حالت، کمونیست ها تکه تکه شده و نابود خواهند شد. کل مسأله این نیست که برانداز می خواهد "توده ها را آموزش دهد" بلکه این است که بورژوازی هم راه با سوسیال دموکرات های راست مطمئناً این درس ها را- تظاهرات را- به جنگ عمومی بدل خواهند کرد و آن ها را نابود خواهند نمود (در حال حاضر همه چیز بر وفق مرداشان است). البته، فاشیست ها هم خواب نیستند. لیکن به نفع ما است که نخست آن ها حمله را آغاز کنند، چنین عملی از طرف آن ها تمام طبقه ی کارگر را به دور کمونیست ها بسیج خواهد کرد (آلمان، بلغارستان نیست). افزون بر این، بر اساس اطلاعات موجود، فاشیست ها در آلمان ضعیف هستند. "به عقیده ی من آلمان ها را می بایست آرام کرد نه این که آن ها را تحریک نمود". (Arbeiter Politik, Leipzig, FEB, ۹, ۱۹۲۹)

در میان مشکلات متعدد یک انقلاب پرولتری، یک مشکل خاص، مشخص و معین وجود دارد. این مشکل از موضع و وظایف رهبری حزب انقلابی هنگام تغییر سریع جریان حوادث سرچشمه می گیرد. حتی انقلابی ترین احزاب با خطر پس ماندن از تکالیف و مقتضیات جدید و با خطر قرار دادن شعارها و اقدامات مبارزات گذشته در مقابل وظایف و مقتضیات جدید مواجه اند. و به طور کلی تغییری سریع تر از آن چه لزوم قیام مسلحانه پرولتاریا را ایجاب کند، نمی تواند وجود داشته باشد. در این جاست که خطر عدم مطابقت سیاست رهبری حزب و حزب به طور کلی، با مقتضیات شرایط و هدایت طبقه بر می خیزد. در دوران سیر نسبتاً آرام سیاسی، چنین عدم تجانس و لو آن که زیان آور باشد ولی بدون وقوع یک فاجعه جبران پذیر است. و لیکن در دوران بحران های حاد انقلابی، آن چه مانع رفع این عدم تجانس و آراستن مجدد جبهه- که گویی زیر آتش است- می گردد، دقیقاً فقدان وقت است. دوران اوج بحران انقلابی، دورانی ماهیتاً انتقالی است. عدم هم آهنگی بین یک رهبری انقلابی (تردد، نوسان، دفع الوقت کردن در مقابل حمله ی سخت بورژوازی) و تکالیف عینی، می تواند در طی چند هفته و حتی چند روز به یک فاجعه انجامیده و به از دست رفتن دست آوردهای چندین ساله منجر شود.

البته، ناهم آهنگی بین رهبری و حزب و یا بین حزب و طبقه می تواند از خصلتی متضاد نیز باشد، بدین معنی که در مواردی رهبری جلوتر از انکشاف انقلاب حرکت می کند و ماه پنجم حاملگی را با ماه نهم اشتباه می گیرد. بارزترین نمونه یک چنین ناهم آهنگی را می توان در آلمان در مارس ۱۹۲۱ مشاهده کرد. در آن جا ما تجلی خارج از حد "بیماری چپ روی کودکانه" و نتیجتاً- پوچیزم (ماجراجونی انقلابی) در حزب را شاهد بودیم. این خطر برای

آینده نیز به همان اندازه بالفعل وجود دارد. به همین دلیل است که درس های کنگره ی سوم کمینترن به قوت خود باقی است. لیکن تجربه آلمان در سال ۱۹۲۳ خطری ((باماهیتی متضاد)) را با تمام تلخی حقیقت در مقابل ما قرار داد: شرایط آماده است ولی رهبری در پس حوادث حرکت می کند. تا هنگامی که رهبری موفق شود که خود را با اوضاع وفق دهد، شرایط تغییر یافته، توده ها در حال عقب نشینی بوده و تناسب نیروها به گونه ای ناگهانی بدتر شده است.

البته، در شکست سال ۱۹۲۳ آلمان، ویژگی های ملی بسیاری وجود داشت، ولیکن علانمی به غایت نوعی نیز که نشان دهنده یک خطر عمومی است در دست بود. به این خطر می توان بحران رهبری انقلابی در آستانه گذار به مرحله قیام مسلحانه نام نهاد. اعضاء عادی حزب پرولتری ماهیتاً به فشار افکار عمومی بورژوانی به مراتب کم حساسیت نشان می دهند. ولیکن افراد معینی از سران حزب و رده میانی حزب بی تردید به درجات مختلف به ارباب ایدئولوژیک و مادی بورژوازی در لحظات تعیین کننده تسلیم می شوند. نادیده گرفتن این خطر به معنی از عهده آن بر نیامدن است. مسلماً، یک نوش دارو برای درمان تمام موارد بیماری وجود ندارد. ولی اولین قدم لازم برای مبارزه با یک خطر، درک منشاء و طبیعت آن است. ظهور ناگزیر و یا رشد یک جناح راست در احزاب کمونیست در طول دوره ی "قبل از اکتبر"، از سویی مشکلات و خطرات عینی عظیم در ذات این "جهش"، و از سویی دیگر فشار سخت افکار عمومی بورژوانی را منعکس می کند. جان کلام و مفهوم این دسته بندی جناح های راست در این جا نهفته است. و مشخصاً به این دلیل است که تردها و نوسانات ناگزیراً در خطرناک ترین لحظه در احزاب

کمونیست بر می خیزد. در حزب ما، در سال ۱۹۱۷ فقط اقلیتی از سران حزب با نوسانات مسخر شده بودند، و به شکرانه ی قدرت انرژی لنین، بر آن غلبه شد. در آلمان تمامی رهبری نوسان کرد و این بی ارادگی به حزب، و از آن طریق به طبقه منتقل گردید. بدین سان، شرایط انقلابی از دست رفت. در چین هنگامی که کارگران و دهقانان فقیر برای تسخیر قدرت می جنگیدند، رهبری مرکزی علیه این مبارزات اقدام نمود. البته، تمام این ها، آخرین موارد بحران رهبری در تعیین کننده ترین لحظات تاریخی نخواهد بود. کاهش این بحران ها تا حداقل ممکنه به طور کلی مهم ترین وظیفه احزاب کمونیست و کمینترن است. این امر جز با حصول به یک درک کامل از تجارب اکتبر ۱۹۱۷، و محتوی سیاسی اپوزیسیون راست آن زمان در درون حزب ما، و مقایسه با تجارب حزب آلمان در سال ۱۹۲۳، میسر نمی گردد.

جان کلام درس های اکتبر، دقیقاً در این نکته نهفته است.

۵- اشتباهات استراتژیک اساسی کنگره ی پنجم

از اواخر سال ۱۹۲۳، مجموعه ای از اسناد کمینترن و هم چنین اظهارنامه های رهبران ((کمینترن)) را در دست داشته ایم که از "اشتباهی که در مورد شتاب" که در پانیز سال ۱۹۲۳ صورت گرفته بود گفت و گو می کنند. تمامی این ها با اشارات مکرر به مارکس مبنی بر این که او هم در محاسباتش در مورد تاریخ اشتباه نمود، هم راه است. در عین حال آن ها از پاسخ به این که آیا "اشتباهات در شتاب" کمینترن از کم بهاء دادن به نزدیک شدن لحظات حساس برای تسخیر قدرت و یا بالعکس از پُربهاء دادن به آن، نشأت گرفته، به عمد طفره رفته اند. در مطابقت با نظام بایگانی دویل

که در سال های اخیر برای رهبری سنتی شده است، فضایی خالی برای تعویض کم بهاء دادن به پُر بهاء دادن و یا بالعکس باقی گذارده شد.

و لیکن چندان دشوار نیست که از مجموع سیاست های کمینترن در طول این دوره نتیجه گرفت که در طی سال ۱۹۲۴ و بخش عمده ای از سال ۱۹۲۵ رهبری کمینترن بر این عقیده بود که اوج بحران آلمان هنوز در پیش است. بنابراین این اشاره به مارکس بی مورد بود. با وجودی که، مارکس به خاطر دوراندیشی اش، انقلاب در شرف وقوع را گاهی نزدیک تر از آن چه که بود، مشاهده نمود و لیکن او هیچ کجا و در هیچ زمان در تشخیص سیمای انقلابی که مستقیماً رو در رویش ایستاده بود، خطا ننمود. نتیجتاً پس از آن که انقلاب پشت نمود، او هرگز در تشخیص پشت آن، با سیمای آن به خطا نرفت. در سیزدهمین کنفرانس حزب کمونیست اتحاد شوروی، زینوویف هنگام ارائه فرمول دوپهلو "اشتباه در مورد شتاب" ادعا نمود:

"کمیتة ی اجرائی بین الملل کمونیست باید به شما بگوید که هر آینه حوادث متشابهی تکرار شوند، ما دقیقاً همان کار را در شرایط یک سان انجام خواهیم داد." (پراود، ۲۵ ژانویه، ۱۹۲۴)

این وعده خصوصیات یک تهدید را داشت.

در ۲۰ فوریه ۱۹۲۴، زینوویف در یکی از کنفرانس های امداد سرخ بین المللی اعلام نمود که اوضاع و احوال در تمام اروپا به گونه ای است که "ما اکنون نباید انتظار هیچ گونه دوران آرامش ظاهراً صلح آمیزی، هر چند کوتاه، را داشته باشیم... اروپا به مرحله ی حوادث تعیین کننده پا می گذارد... ظاهراً آلمان به سوی یک جنگ داخلی سختی گام برمی دارد..." (پراود، ۲ فوریه، ۱۹۲۴)

در اوایل فوریه ی ۱۹۲۴، هیئت رئیسه کمیته ی اجرایی بین الملل کمونیست در قطع نامه ی خود در مورد درس های حوادث آلمان اظهار داشت: "حزب کمونیست آلمان نباید مسأله ی قیام و تسخیر قدرت را از دستور کار روزانه ی خود کنار گذارد بلکه برعکس (!) این مسأله باید با تمام فوریت و به شکل مشخص اش در مقابل ما قرار گیرد..." (پراود، ۷ فوریه، ۱۹۲۴)

در ۲۶ مارس ۱۹۲۴، کمیته ی اجرایی بین الملل کمونیست به حزب کمونیست آلمان نوشت:

"اشتباهی که در ارزیابی شتاب حوادث (چه نوع اشتباهی؟) در اکتبر ۱۹۲۳ صورت گرفت، برای حزب مشکلات فراوانی ایجاد نمود. مع الوصف، این فقط یک حادثه فرعی است. ارزیابی اصلی به همان صورت پیشین باقی می ماند." (پراود، ۲۰ آوریل، ۱۹۲۴)

از این همه کمیته ی اجرایی بین الملل کمونیست نتیجه زیر را گرفت:

"حزب کمونیست آلمان باید هم چون در گذشته در به کار گرفتن تمام نیروهای خود جهت مسلح کردن طبقه ی کارگر، ادامه دهد..." (پراود، ۱۹ آوریل، ۱۹۲۴)

تراژدی عظیم تاریخی ۱۹۲۳- تسلیم بدون نبرد موقعیت عظیم انقلابی- شش ماه بعد، به عنوان یک حادثه فرعی ارزیابی شد. "فقط یک حادثه فرعی!". امروز اروپا هنوز از وخیم ترین پیامدهای این "حادثه ی فرعی" رنج می برد. این واقعیت که کمینترن در ظرف چهار سال کنگره تشکیل نداده است به مانند این واقعیت که جناح های چپ در احزاب کمینترن یکی پس از دیگری خرد شدند، از جمله نتایج این "حادثه فرعی" سال ۱۹۲۳ هستند.

کنگره ی پنجم هشت ماه بعد از شکست پرولتاریای آلمان، هنگامی که تمام پیامدهای این فاجعه به نقد ظاهر شده بودند، برگزار شد. حتی در این جا مسأله نه آینده نگری، بلکه مشاهده آن چه که وجود داشت، بود. وظایف اساسی کنگره ی پنجم بدین قرار بودند:

اولاً، این شکست را به اسم خودش (یعنی شکست) نامیدن و علت "ذهنی" آن را آشکار ساختن، و اجازه ندادن که کسی در پشت بهانه ی شرایط عینی مخفی گردد؛ ثانیاً، تشخیص و تعیین آغاز مرحله ی جدید مرحله ای که در طول آن توده ها موقتاً سرگردان شده، سوسیال-دموکراسی رشد نموده، و نفوذ حزب کمونیست کاهش می یابد؛ ثالثاً، آماده ساختن کمینترن برای نکات فوق جهت غافل گیر نشدنش، و در عین حال مسلح ساختن آن با روش های لازم مبارزه تدافعی و تحکیم سازمانی آن تا زمان فرا رسیدن دگرگونی جدید در اوضاع.

ولی در مورد تمامی این مسائل کنگره دقیقاً روشی دیگر اتخاذ نمود. زینوویف در کنگره معنی حوادث آلمان را این چنین تعریف نمود: "ما چشم به راه انقلاب آلمان بودیم ولیکن ((انقلاب)) نیآمد." (پراود، ۲۲ ژوئن، ۱۹۲۴)

ولی در واقع، انقلاب حق داشت در پاسخ بگوید: "آقایان، من آمدم ولی شما خیلی دیر بر سر میعادگاه حاضر شدید."

رهبران کنگره به هم راه براندلر اظهار داشتند که ما وضعیت را "دست بالا برآورد کرده بودیم"، در حالی که، "ما"، ((اشاره به رهبران کمینترن)) در واقع، ((وضعیت)) را خیلی دست کم و بسیار دیر برآورد کرده بودیم. زینوویف

به سادگی خود را با به اصطلاح این "دست بالا برآورد کردن" راضی ساخت. او بلائی اصلی را در جای دیگر می دید.

"دست بالا برآورد کردن وضعیت همان طوری که مثال ساکسونی^{۱۲} نشان داد، بدترین چیز نیست. آن چه که بسیار بدتر است این حقیقت است که هنوز تعداد بسیاری از بازماندگان سوسیال-دموکراسی در صفوف حزب ما باقی مانده اند." (پراودا، ۲۴ ژوئن، ۱۹۲۴)

زینوویف فاجعه را ندید؛ و در این غفلت او تنها نبود. به هم راه او تمامی کنگره ی پنجم به سادگی این عظیم ترین شکست انقلاب جهانی را نادیده گرفتند. حوادث آلمان اساساً از زاویه ی دید سیاست کمونیست ها... در ساکسون لاندتاک^{۱۳} تحلیل شد. کنگره در مصوبه اش، هیئت اجرایی بین الملل را به خاطر این که: "... رفتار فرصت طلبانه و بالاتر از همه به کار گرفتن انحرافی تاکتیک جبهه ی واحد به هنگام تجربه ی حکومت ساکسون"،

^{۱۲} - در ۱۲ اکتبر ۱۹۲۳، در ایالت ساکسونی، سه کمونیست آلمانی به اسامی هکرت، براندلر و بوتچر به عنوان اقلیت وارد حکومت ائتلافی لاندتاک شدند. سوسیالیست های چپ نیز هم راه آن ها بودند و رهبری را زیگنرکه وزیر بود به عهده داشت. شرکت در چنین حکومتی که در تاریخ کمینترن سابقه نداشت، در تلگرامی از کمیته ی اجرایی در مسکو به آلمان ها صریحاً توصیه شده بود ظاهراً شرکت در چنین ائتلافی به منظور تسهیل کار مسلح کردن کارگران برای تدارک قیام سراسری در آلمان بود. تسلیح کارگران به علت مخالفت شدید زیگنر و سکوت رضایت مندانه وزرای کمونیست حتی آغاز هم نشده، قیام هم به جز در هامبورگ و آن هم به طور اتفاقی در جای دیگری انجام نگرفت. حکومت ائتلافی ۹ روز طول کشید و سپس با دخالت نیروهای مسلح حکومت مرکزی سرکوب شد. حکومت مرکزی ظاهراً این قوا را به منظور مقابله با فاشیست های باواریا بسیج کرده بود، لیکن در واقع برای سرکوبی جنبش های شورش طلبانه کارگران که به تازگی در ساکسونی و تورینگیا آغاز گشته بود. در کنگره ی پنجم کمینترن، که عمدتاً به تسلیم آلمان اختصاص یافته بود، محکوم کردن اساسی رهبری براندلری نه به دور مفاهیم کلی چون تردید، فقدان سمت گیری و تدارک برای قیام دور می زد بلکه در باره ی سخن رانی های فرصت طلبانه وزرای کمونیست در لاندتاک ساکسون که نتوانسته بودند بر مسلح کردن کارگران فشار بگذارند و کنگره ی انجمن های کارخانه را تشکیل دهند و غیره بود.

کمیته ی مرکزی آلمان را محکوم نمود" مدح و ستایش نمود. (پراودا، ۲۹ ژوئن، ۱۹۲۴)

این چیزی ست شبیه محکوم نمودن یک جنایت کار "مهم تر از هر چیز دیگری" به علت کوتاهی در برداشتن کلاهش به هنگام ورود به خانه قربانی خود.

زینوویف اصرا داشت که "تجربه ی ساکسون وضعیت جدیدی به وجود آورد. این تجربه حامل خطر آغاز انهدام تاکتیک انقلابی بین الملل کمونیست بود." (پراودا، ۲۴ ژوئن ۱۹۲۴)

و از آن جایی که "تجربه ی ساکسون" محکوم گشت و براندلر نیز محکوم گردید، چیزی جز این که به موضوع دیگری در صورت جلسه پرداخته شود، باقی نماند.

زینوویف، و به هم راه او کنگره، اظهار داشت: چشم انداز کلی سیاسی اساساً همان چشم انداز پیشین باقی می ماند. وضعیت آبستن انقلاب است. مبارزه ی طبقاتی جدیدی به نقد در شرف آغاز است. مبارزه ای غول آسا در حال حرکت است... و غیره. (پراودا، ۲۴ ژوئن ۱۹۲۴)

چه درون تهی و غیرقابل اعتماد است "چپ گرانی" ای که از پشه ای در می ماند و لیکن شتری را به راحتی می بلعد.

رهبری کنگره ی پنجم کوشید تا به آن هانی که کاملاً به اوضاع واقف بودند و سعی نمودند که اهمیت شکست اکتبر را آشکار سازند، آن هانی که دوره ی بعدی فروکش اجتناب ناپذیر موج انقلاب و تحکیم موقتی ("ثبات") سرمایه داری (با تمام پیامدهای سیاسی) را خاطر نشان ساختند، انگ فرصت طلبان و انحلال طلبان انقلاب بزنند. این آن چیزی است که زینوویف و

بوخارین به عنوان وظیفه ی اصلی برای خویش تعیین کرده بودند. روث فیشر که هم چون آن ها به شکست سال گذشته کم بهاء می داد، در اپوزیسیون روسیه "از دست دادن چشم انداز انقلاب جهانی، عدم اعتماد به نزدیک بودن انقلاب آلمان و اروپا، بدبینی لاعلاج، انهدام انقلاب اروپا و غیره" را می دید. (پراودا، ۲۵ ژوئن ۱۹۲۴)

نیازی به توضیح نیست که آن هائی که مستقیماً و بیش از همه به خاطر شکست قابل سرزنش بودند، علیه "انحلال طلبان" - یعنی آن هائی که مخالف انگ پیروزی زدن به این شکست بودند- بلندترین فریادها را سر دادند. و از این رو رادک که شهادت آن را داشت که شکست حزب بلغارستان^{۱۳} را شکستی قطعی تلقی کند، در معرض پرخاشگری کولاروف قرار گرفت:

^{۱۳} - در اوایل ژوئن ۱۹۲۳، حکومت دهقانی تحت رهبری استامبی لیسکی توسط مبارزه ی مسلحانه ای که توسط ارتجاعیون افراطی علیه آن صورت گرفت، برانداخته شد. حزب کمونیست بلغارستان در بیانیه ۱۶ ژوئن خود اعلام داشت: "صدها و هزاران کارگر و دهقان بر اساس قوانین فوق العاده، به جرم باغی گری دستگیر شده و به دادگاه ها فرستاده می شوند. اتهام آن ها این است که در مقابل حمله دولت مقاومت کرده اند. ما اعلام می کنیم که در این اوضاع مبهم که ناشی از جنگ داخلی بین دو باند بورژوایی بود، بخشی از کارگران تنها از زندگی و خانواده شان دفاع می کردند و در مبارزه برای قدرت شرکت نجستند". حزب کمونیست بلغارستان، که به طور سنتی در برداشت هایش خشک و انعطاف ناپذیر بود، پس از آن که اهمیت دهقانان و مسأله مسادونی را نادیده گرفت، موضع کاملاً بی طرفانه ای در مبارزه اتخاذ کرد و در آن نه به شکل مستقل و نه و یا به هر نحو دیگری شرکت نکرد. لیکن اتخاذ این موضع مانع نشده که ارتجاع پیروز، قتل عام سفید بی سابقه ای را علیه کمونیست ها آغاز نکند. رادک گزارش می دهد که ارتجاع بلغارستان به کمیته ی مرکزی کمینترن داد که کولاروف بلافاصله پس از شنیدن آن شدیداً با آن به جدل برخاست، رادک گفت: "ما بر این اعتقادیم که ضربه ی وارده از طرف حکومت در بلغارستان نشانگر شکست قطعی حزب ماست. امیدواریم که این شکست، نابودی ما نباشد. در عین حال این بزرگ ترین شکستی است که یک حزب کمونیست تجربه کرده است... حزب بلغارستان نه تنها کوششی در درک شکست خود نمی کند، بلکه برعکس به آرایش نیز می پردازد. در مقابل ما درخواست های حزب بلغارستان قرار دارد. این غم انگیزترین تجلی کل شکست است. در این جا تقاضای ۹ فوریه، تقاضای ۱۵ فوریه و یک سلسله کامل از مقالات وجود دارند. در این نوشته ها حزب از این دیدگاه دفاع کرده است که: دو باند بورژوازی در حال جنگند؛ ما، طبقه ی کارگر، کنار می ایستیم و

"شکست حزب نه در ژونن و نه در سپتامبر قطعی نبود. حزب کمونیست بلغارستان پابرجا ایستاده و خود را برای نبردی جدید آماده می سازد." (نطق رفیق کولاروف در کنگره ی پنجم)

در عوض تحلیلی مارکسیستی از این شکست، لاف زنی غیرمسئولانه و بوروکراتیک، در تمام جنبه ها تفوق پیدا می کند. لکن استراتژی بلشویکی با کولارفیزم از خود راضی و بی روح ناسازگار است.

بخش عمده ای از اقدامات کنگره ی پنجم صحیح و لازم بود. مبارزه علیه گرایشات راست، که در پی فرصت سربرآوردن بودند، مطلقاً فوریت و ضرورت داشت. لیکن به سبب ارزیابی کاملاً نادرست از شرایط، این مبارزه به بی راهه و گجی کشانیده شد، ارزیابی نادرست همه چیز را درهم و برهم کرد، و آن هائی که توان آن را داشتند که که حوادث دیروز، امروز، و فردا را روشن و بهتر ببینند، در اردوی راست طبقه بندی شدند. اگر جناح چپ کنگره ی سوم در آن زمان، پیروز می شد، ننین در ردیف لوی، کلارا زتکین و دیگران بر یک اساس، در جناح راست طبقه بندی می شد. درهم و برهمی ایدئولوژیکی که توسط جهت گیری سیاسی نادرست کنگره ی پنجم به وجود آمد، متعاقباً، منشاء وقایع ناگوار عظیم جدیدی گردید.

ارزیابی ای که توسط کنگره در قلمرو سیاسی پذیرفته شد به همان صورت نیز به قلمرو اقتصاد انتقال داده شد. نشانه های تحکیم اقتصاد بورژوایی آلمان، که تا آن زمان به نقد ظاهر گشته بود، یا انکار شده و یا نادیده گرفته شد. وارگا که همیشه حقایق اقتصادی را مطابق ذائقه گرایش سیاسی حاکم

امیدواریم و خواستار آنیم که به ما آزادی مطبوعات و همه چیزهای خوب دیگر داده شود..." (کارل رادک، "DERUMSTURZ IN BULGARIEN", DIE KOMMUNISTISCH INTERNATIONALE; VOL ۵; NO ۲۷, PETROGRAD, 1۹۲۳ PP, II۵, II۸)

می‌پزد، این بار نیز گزارشی تهیه کرد، که "هیچ گونه چشم اندازی برای بهبودی سرمایه داری وجود ندارد." (پراودا، ۲۸ ژوئن، ۱۹۲۴)

ولی یک سال بعد، پس از این که "بهبودی اقتصادی" دوباره "ثبات" را با تأخیر غسل تعمید داد، وارگا، بعد از وقوع آن، به زحمت آن را کشف نمود. از آن جایی که اپوزیسیون تا آن زمان این جسارت را در خود دیده بود که آغاز (دوره ثبات) را یک سال و نیم پیش تعیین کند، حال ناگزیر اتهام عدم تشخیص ثبات را می‌بایست متحمل شود. و لیکن در عین حال اپوزیسیون در سال ۱۹۲۵ گرایشاتی را که موجب تضعیف این ثبات می‌شدند، تشخیص داد. (انگلستان به کجا می‌رود؟^{۱۴}).

کنگره ی پنجم روندهای سیاسی و گروه بندی های ایدئولوژیک را به گونه ای که در آینده ای شکسته و در راستای نادرست منعکس می‌گردد، تصویر نمود؛ و این تصویر مصوبه این کنگره را نیز به بار آورد که اپوزیسیون روسیه را به عنوان یک "انحراف خرده بورژوائی" طبقه بندی می‌نمود. تاریخ این اشتباه را دو سال بعد به شیوه ی خاص خودش تصحیح

^{۱۴} - "... ما از این فرض شروع می‌کنیم که موقعیت فعلی داخلی و بین المللی سرمایه داری انگلیس نه تنها پیش رفت نمی‌کند، بلکه برعکس بدتر خواهد شد. اگر این پیش بینی غلط از آب در آید، اگر بورژوازی انگلیس در تحکیم امپراطوری موفق گردد، اگر موفق شود که موقعیت قبلی خود را در بازار جهانی دوباره به دست آورد و صنایع را رونق بخشد، به بیکاران کار بدهد، دستمزد کارگران را بالا برد، آن وقت انکشاف سیاسی شکل قابل فهمی به خود خواهد گرفت: محافظه کاری اشراف منشانه اتحادیه های کارگری دوباره تحکیم خواهد شد، حزب کارگر سقوط خواهد کرد و درون آن جناح راست قوی خواهد شد و تحت این شرایط جناح راست به لیبرالیزم نزدیک تر خواهد شد که به نوبه ی خود هجوم مسلم نیروهای حیاتی معینی را تجربه خواهد کرد. لیکن برای چنین پیش بینی ای حداقل زمینه ای هم وجود ندارد. به وارونه، هر چه که اتفاق افتد، و با هر نوع ویژگی اقتصادی و سیاسی، همه چیز بر حدت و ژرفاگیری آن مشکلاتی دلالت می‌کند که انگلیسی ها هم اکنون با آن مواجه اند، و در نتیجه به تسریع آهنگ انکشاف انقلابی آن می‌انجامد" (لئون تروتسکی، بریتانیا به کدام سو می‌رود؟ (چاپ آمریکائی، انگلستان به کجا می‌رود؟))، لندن، ۱۹۲۶، ص ۱۶۷).

نمود و زینوویف- دادستان کل کنگره ی پنجم- را واداشت تا علناً اعتراف کند که نظریه ی هسته مرکزی اپوزیسیون در سال ۱۹۲۳ در مورد تمام مسائل اساسی صحیح بوده است.^{۱۵}

از بطن اشتباهات اساسی استراتژیک کنگره ی پنجم لزوماً عدم درک فرآشدهائی که درون سوسیال- دموکراسی آلمان و سوسیال- دموکراسی بین المللی اتفاق می افتاد نیز ناشی گردید. در کنگره تنها سخن رانی های در مورد تضعیف، فروپاشی، و اضمحلال آن ((سوسیال- دموکراسی)) ایراد شد. زینوویف در باره ی آخرین انتخابات رایشتاک که در آن حزب کمونیست آلمان ۳/۷۰۰/۰۰۰ رأی به دست آورد، مطالب زیر را اظهار داشت:

"اگر در زمینه ی پارلمانی در آلمان نسبت ۶۲ کمونیست به ۱۰۰ سوسیال- دموکرات برقرار است، پس این باید به هرکس ثابت کند که ما تا چه اندازه به جلب اکثریت طبقه ی کارگر آلمان نزدیک هستیم. (پراودا، ۲۲ ژوئن، ۱۹۲۴) زینوویف مطلقاً چیزی از پویایی فرآیند حوادث نفهمید؛ نفوذ حزب کمونیست آلمان در طی آن سال و سال های بعد نه تنها رشد نکرد، بلکه تنزل نمود، رقم ۳/۷۰۰/۰۰۰ رأی تنها معرف بقایای چشم گیر نفوذ قاطعی ای بود که حزب در اواخر سال ۱۹۲۳ در اکثریت پرولتاریای آلمان داشت. این رقم بدون شک در انتخابات بعدی تنزل خواهد کرد.

به هر رو، ((نفوذ)) سوسیال- دموکراسی، که در سال ۱۹۲۳ هم چون حصیر پوسیده ای در حال قطعه قطعه شدن بود، بعد از شکست انقلاب در

---

^{۱۵}- در جولای ۱۹۲۶، زینوویف در پلنوم کمیته ی مرکزی حزب کمونیست اتحاد شوروی اعلام کرد: "ما اعلام می کنیم که بدون شک، مرکز اصلی اپوزیسیون سال ۱۹۲۳، همان طوری که خط مشی اتخاذ شده توسط جناح رهبری ثابت کرد، هشدار جدی و به حق بر خطر انحراف از مشی پرولتاریائی و هم چنین خطر روزافزون ((قدرت)) رژیم دستگاه می داد". (I. P. C.)، جلد ۶، شماره ۷۷، ۲۰ نوامبر، ۱۹۲۶، ص ۱۳۱۸).

اواخر ۱۹۲۳، به ویژه به بهای کمونیزم به گونه ای شیوه دار شروع به افزایش و رشد نمود. از آن جایی که ما این امر را پیش بینی کرده بودیم- و چگونه می توانستیم از این پیش بینی غافل بمانیم- پیش بینی ما به "بدبینی" ما نسبت داده شد. پس از آن که در آخرین انتخابات ماه مه ۱۹۲۸ که سوسیال-دموکرات ها بیش از ۰/۰۰/۰۰۰ رأی به دست آوردند، آیا باز هم لازم است ثابت کنیم که هنگامی که در آغاز سال ۱۹۲۴ ما گفتیم و نوشتیم که اینک به گونه ای اجتناب ناپذیری دوره ی تجدید حیات سوسیال-دموکراسی برای مدت معینی فرا خواهد رسید، حق به جانب ما بوده. آیا هنوز لازم است ثابت کنیم که در زمانی که آن "خوش بینانی" که از پیش سرود عزای مرگ سوسیال-دموکراسی را می نواختند، در اشتباه فاحشی بودند؟ و بالاتر از همه، کنگره ی پنجم کمینترن به گونه ای سخت در اشتباه بود.

دومین دوران جوانی سوسیال-دموکراسی، که نمایشگر تمامی صفات مشخصه فرتوتدوران کهنولت است، طبیعتاً عمر درازی ندارد. مرگ سوسیال-دموکراسی امری ناگزیر است. ولیکن مدت زمانی که دوره ی قبل از مرگش به طول خواهد انجامید در هیچ کجا ثبت نشده است. این نیز به ما بسته گی دارد. برای کوتاه کردن ((عمر سوسیال-دموکراسی)) ما باید توانایی آن را داشته باشیم که با حقیقت رو به رو گردیم، در موقع مناسب نقطه ی عطف وضعیت سیاسی را تشخیص دهیم، شکست را شکست بنامیم، و فراگیریم که فردا را پیش بینی کنیم.

سوسیال-دموکراسی آلمان هنوز معرف یک نیروی چند میلیونی و آن هم از طبقه ی کارگر، است، دو دلیل فوری برای آن وجود دارد. اول شکست حزب

کمونیست آلمان که در پانیز ۱۹۲۳ تسلیم شد، و آن دیگری جهت گیری استراتژیکی نادرست کنگره ی پنجم.

در ژانویه ۱۹۲۴ نسبت آوا کمونیست ها به آرای سوسیال-دموکرات ها تقریباً ۲ به ۳ بود. ولیکن چهار ماه بعد این نسبت به سختی به اندکی بیش از ۱ به ۳ کاهش یافت؛ به عبارت دیگر، به طور کلی در طی این دوره نه تنها به جلب اکثریت طبقه ی کارگر نزدیک تر نشدیم بلکه از آن دورتر گشتیم و این علی رغم تحکیم بی شبهه حزب ما در طی سال گذشته است که با اتخاذ سیاستی صحیح می تواند و می باید نقطه ی شروع حرکت برای فتح حقیقی اکثریت گردد.

ما در صفحات بعد در باره ی پیامدهای سیاسی موضعی که کنگره ی پنجم پذیرفت به بحث خواهیم پرداخت. ولی آیا هنوز روشن نشده است که بدون توانایی در بررسی منحنی عصر ما، چه در تمامیت آن و چه هر بخش هائی از آن، نمی توان از استراتژی بلشویکی سخنی به میان آورد" این منحنی برای رهبری حزب حائز همان اهمیتی است که انحنای خطوط راه آهن برای مهندس لکوموتیو. افزایش سرعت هنگام عبور از یک پیچ تند در سراشییبی، مسلماً قطار را از خط خارج می کند.

با وجود این، *پراودا*، تنها چند ماه پیش ناگزیر شد که درستی ارزیابی ما را در اواخر ۱۹۲۳، کمابیش به گونه ای مشخص تصدیق کند. *پراودا*، در ۲۸ ژانویه ۱۹۲۸ نوشت:

"مرحله ی بی تفاوتی و رکود مسلمی (!) که بعد از شکست ۱۹۲۳ شروع گردید و به سرمایه آلمان اجازه داد تا موقعیت خویش را تحکیم نماید، شروع به ناپدید شدن می کند".

رکود "مسلمی" که در پانیز سال ۱۹۲۳ شروع شد تازه در سال ۱۹۲۸ شروع به محو شدن می کند. این کلمات که با یک تأخیر چهارساله به چاپ رسید، حکم محکومیت بی رحمانه جهت گیری نادرستی است که توسط کنگره ی پنجم اتخاذ شد. و هم چنین حکم محکومیت بی رحمانه آن نظام رهبری است که نه تنها اشتباهات را بر ملا و روشن نمی کند، بلکه بر آن ها سرپوش گذارده و بدین وسیله بردامنه ی گيجی ایدئولوژیک وسعت می بخشد.

برنامه ی پیشنهادی ای که برای ارزیابی هیچ یک از حوادث سال ۱۹۲۳ و یا اشتباهات اساسی کنگره ی پنجم نپردازد و از کنار آن بگذرد، به مسائل واقعی استراتژی انقلابی پرتاریا در عصر امپریالیزم به سادگی پشت می کند.

۶- دوران "دمکراتیک- پاسیفیست" و فاشیزم

تسلیم کمونیزم آلمان در پانیز ۱۹۲۳، که خطر حداقل یک جنگ داخلی از جانب پرولتاریا را برطرف نموده، به ناچار می بایست نه تنها موقعیت حزب کمونیست بلکه موقعیت فاشیزم را هم تضعیف می نمود. زیرا یک جنگ داخلی، حتی اگر بورژوازی در آن پیروز شود، شرایط استثمار سرمایه داری را تضعیف می کند. پیش از این، یعنی در اواخر سال ۱۹۲۳، ما بر ضد اغراق گوئی در مورد قدرت و خطر فاشیزم آلمان مبارزه نمودیم. ما اصرار ورزیدیم که فاشیزم به عقب رانده شده و صحنه های سیاسی در تمام اروپا برای مدت معینی عرصه یکه تازی گروه های دموکراتیک و پاسیفیست ((صلح گرا)) خواهد شد. مانند: اتحاد چپ در فرانسه، و حزب کارگر در انگلستان. و نیز قدرت گرفتن این گروه ها به سهم خود یک محرک آنی برای رشد بیشتر

سوسیال-دموکراسی آلمان را فراهم خواهد نمود. به جای درک این فرآشد اجتناب ناپذیر و سازمان دادن مبارزه در جبهه ای جدید بر علیه آن، رهبری رسمی به یک سان شمردن فاشیسم با سوسیال-دموکراسی ادامه داد و پیش بینی نمود که هر دوی آن ها در یک جنگ داخلی قریب الوقوع نابود خواهند شد.

مسأله ی مناسبات بین ایالات متحده و اروپا با مسأله ی فاشیسم و سوسیال-دموکراسی پیوندی نزدیک داشت. تنها شکست انقلاب آلمان در سال ۱۹۲۳، این امکان را برای سرمایه ی آمریکائی فراهم ساخت تا تحقق نقشه انقیاد (موقتاً) "صلح آمیز" اروپا را آغاز نماید تحت این اوضاع، مسأله ی آمریکا می بایستی با تمام عظمتش در نظر گرفته می شد. در عوض رهبری کنگره ی پنجم به سادگی از آن گذشت. رهبری کنگره ی پنجم تحلیل خود را تماماً از وضعیت داخلی اروپا شروع نمود بی آن که حتی متوجه شود که تعویق طولانی انقلاب در اروپا سریعاً محور روابط بین المللی را در راستای یک تهاجم آمریکا به اروپا منتقل ساخته است. این تهاجم در قالب "تثبیت" اقتصادی اروپا، مسالمت جوئی و عادی شدن اوضاع آن، و "بهبودی" اصول دموکراتیک متجلی شد. نه فقط خرده بورژوازی به فلاکت رسیده بلکه کارگر متوسط نیز با خود می گفت: از آن جایی که حزب کمونیست از تسخیر قدرت عاجز ماند، پس شاید سوسیال-دموکراسی برای ما، نه پیروزی (هیچ کس از آن انتظار پیروزی ندارد) بلکه از طریق احیای صنایع کمک طلای آمریکائی لقمه نانی فراهم سازد. لازم بود فهمیده شود که بعد از شکست انقلاب آلمان، افسانه ی شرم آور صلح طلبی آمریکا با چاشنی دلار مهم ترین عامل در حیات اروپا شده و خواهد شد. از برکت این درون مایه کارانه فقط

سوسیال-دموکراسی آلمان، بلکه تا حد زیادی رادیکال‌های فرانسه و حزب کارگر انگلستان نیز دوباره به پا خاستند.

برای مقابله با این جبهه جدید دشمن باید خاطرنشان می‌شد که اروپای بورژوائی تنها به مثابه برده‌ی مالی ایالات متحده توانایی ادامه حیات و ابقاء خویش را خواهد داشت. و هم چنین باید نشان داده می‌شد که صلح طلبی آمریکا در حکم کوششی است در جهت انداختن یوغ جیره دوران قحطی بر گردن اروپا. رهبری کمینترن، در عوض شروع از این چشم انداز برای مبارزات جدید علیه سوسیال-دموکراسی و مذهب جدید آن - آمریکانیزم-آتش توپ خانه‌ی خود را به جهت مخالف برگرداند. آن‌ها این نظریه‌ی ابلهانه را که امپریالیزم بدون جنگ و بدون انقلاب بر مبنای جیره‌ی آمریکا، به حال عادی باز گشته است را به گونه‌ای اتهام انگیز به ما نسبت دادند.

در همان جلسه فوریه- چهار ماه پیش از کنگره- که در آن هیئت رئیسه کمیته‌ی اجرائی بین‌الملل کمونیست اعلام داشت که قیام مسلحانه "به گونه‌ای مشخص و فوری" در دستور روز حزب آلمان قرار دارد، ارزیابی زیر را نیز از شرایط فرانسه که در آن زمان به پیشواز انتخابات پارلمانی "چپ" می‌رفت ارائه نمود:

"این تب پیش از انتخابات، تنها بر بی‌اهمیت‌ترین و ضعیف‌ترین احزاب و گروه‌های سیاسی مرده اثر می‌گذارد. حزب سوسیالیست در پرتو انتخابات قریب الوقوع به پا خاسته و تجدید حیات کرده است... " (پراود، ۷ فوریه ۱۹۲۴)

هنگامی که موجی از چپ‌گرایی پاسیفیستی خرده بورژوائی به گونه‌ای کاملاً آشکار فرانسه را فرا می‌گرفت و بخش‌های وسیعی از کارگران را با

خود می برد، موجبات تضعیف هم حزب پرولتاریا و هم دسته های فاشیستی سرمایه را فراهم می ساخت؛ در یک کلام در مقابل پیروزی "اتحاد چپ"، رهبری کمینترن بر مبنای نهم انداز کاملاً متضادی اقدام نمود. احتمال به وجود آمدن یک دوره ی پاسیفیستی را یک سره انکار نمود و در آستانه انتخابات مه ۱۹۲۴، ((رهبری کمینترن)) از حزب سوسیالیست فرانسه پرچم دار چپ پاسیفیزم خرده بورژوائی- به عنوان یک "گروه سیاسی مرده" نام می برد. در آن زمان ما طی نامه ی مخصوصی که به نمایندگان حزب کمونیست اتحاد شوروی فرستادیم علیه این ارزیابی سبک مغزانه از حزب سوسیال- پاتریوتیک اعتراض نمودیم. دریغا که سودی نداشت. رهبری کمینترن نادیده گرفتن این حقایق را مصرانه "چپ گرایی" تلقی نمود. از این رو به رسم سال های اخیر، بر سر ((موضوع)) پاسیفیزم دموکراتیک جدلی مبتذل و تحریف شده برخواست که باعث گیجی و سردرگمی بسیار در درون احزاب کمینترن گردید. سخن گویان اپوزیسیون تنها به علت این که در تعصب رهبری کمینترن شریک نبوده و در موقع مناسب پیش بینی نمودند که شکست بنبردد پرولتاریای آلمان (بعد از رشد کوتاه مدت گرایشات فاشیستی) بالاچار احزاب خرده بورژوائی را به جلو رانده و سوسیال- دموکراسی را استحکام خواهد بخشید، به تعصب نسبت به پاسیفیزم متهم شدند.

ما هم اکنون در بالا یادآور شدیم که زینوویف در یکی از کنفرانس های امداد سرخ بین المللی، سه یا چهار ماه پیش از پیروزی حزب کارگر در انگلستان و اتحاد چپ در فرانسه، در مناظره ای آشکارا علیه من بود، اعلام کرد:

"عملاً در کل اروپا اوضاع آن چنان است که اکنون نمی بایست انتظار یک دوران مسالمت آمیز ظاهری یا هیچ گونه آرامشی، هر چند کوتاه، را داشت...

اروپا به مرحله رویدادهای تعیین کننده ای پا می گذارد... ظاهراً آلمان به سوی یک جنگ داخلی سختی گام بر می دارد... " (پراودا، ۲ فوریه، ۱۹۲۴)

از تمام ظواهر امر چنین بر می آید که زینوویف کاملاً فراموش کرده بود که در کنگره ی چهارم در سال ۱۹۲۲، علی رغم مخالفت مصرانه خود زینوویف و بوخارین، من موفق شدم که در کمیسیونی ماده ای اصلاحی (گرچه به طور قابل ملاحظه ای تعدیل یافت) به مصوبه ی کنگره الحاق کنم؛ این ماده ای اصلاحی از یک دوران قریب الوقوع "دموکراتیک- پاسیفیست" به عنوان مرحله ای محتمل در افول سیاسی دولت بورژوائی و به عنوان قدم اول به سوی سلطه ی کمونیزم یا فاشیزم صحبت می کند.

در کنگره ی پنجم که بعد از روی کار آمدن دولت های "چپ" در انگلستان و فرانسه تشکیل شد، زینوویف این ماده اصلاحی مرا- کاملاً به جا- به یاد آورد و بلند اعلام نمود:

"در حال حاضر بارزترین خصیصه اوضاع بین المللی، فاشیزم، حکومت نظامی و اوج گیری موج ترور سفید بر علیه پرولتاریاست. و لیکن این مسأله این احتمال را که در آینده ای نزدیک در مهم ترین کشورها، ارتجاع آشکار بورژوازی جای خود را به یک "دوران دموکراتیک- پاسیفیست" بدهد، رد نمی کند".

و زینوویف با رضایت خاطر اضافه نمود:

"این مطلب در سال ۱۹۲۲ گفته شد. بدین ترتیب کمینترن یک سال و نیم پیش قاطعانه ((فرا رسیدن)) یک دوران دموکراتیک- پاسیفیست را پیش بینی نمود." (پراودا، ۲۲ ژوئن، ۱۹۲۴)

این حقیقت است. پیش بینی که مدت ها به عنوان یک انحراف "پاسیفیستی" علیه من به کار گرفته می شد (به عنوان انحراف من و نه انحراف سیر انکشاف تاریخی) در کنگره ی پنجم درست به هنگام هفته های ماه عسل کابینه های ماک دونالد و هریوت بسیار سودمند واقع شد. متأسفانه کارآنی پیش بینی ها به طور کلی این چنین بود.

باید بیافزایم که زینوویف و اکثریت کنگره ی پنجم این چشم انداز قدیمی "دوران دموکراتیک- پاسیفیستی" به مثابه مرحله ای در مسیر زوال سرمایه داری، را بسیار تحت الفظی تعبیر نمودند. از این رو، زینوویف در کنگره ی پنجم اعلام کرد: "دوران دموکراتیک- پاسیفیست نشانه ای از زوال سرمایه داری است."

و در هنگام جمع بندیش دوباره اظهار داشت: "من تکرار می کنم که دقیقاً دوره ی دموکراتیک- پاسیفیست نشانه ای است از زوال و بحران درمان ناپذیر ((سرمایه داری))". (پراودا، ۱ ژوئیه ۱۹۲۴)

هرآینه اگر بحران روهر اتفاق نمی افتاد و اگر تکامل به گونه ای هموارتر و بدون یک چنین "جهش" تاریخی انکشاف می یافت، این نتیجه گیری درست می بود. و اگر پرولتاریای آلمان در سال ۱۹۲۳ پیروز شده بود این نتیجه گیری دو تا سه برابر صحیح تر می بود، در چنین شرایطی، رژیم های ماک دونالد و هریوت تنها به معنای یک "دوران کرنسکی" فرانسوی و انگلیسی محسوب می شدند. ولی بحران روهر به وقوع پیوست و این مسأله که چه کسی ارباب خانه است را آشکارا مطرح نمود. پرولتاریای آلمان به پیروزی نرسید، بلکه دچار شکستی قطعی گردید و آن هم به گونه ای که موجب دل گرم شدن و تثبیت بورژوازی آلمان به نهایت درجه گردید. در

سراسر اروپا امید به انقلاب برای سال هائی چند از میان رفت. در چنین شرایطی دولت های ماک دونالد و هریوت به هیچ وجه مبین یک دوران کرنسکی و یا به طور کلی زوال بورژوازی نبودند. برعکس، این حکومت ها تنها می توانستند و توانستند که منادیان زودگذر حکومت های بورژوائی جدیدتر، استوارتر و متکی به نفس تر باشند. کنگره ی پنجم از درک این مسأله عاجز ماند زیرا که با ناتوانی در تخمین دامنه ی فاجعه آلمان و با کوشش در جهت کاهش دادن این فاجعه صرفاً به کمدی ساکسون لاتداتاک نتوانست به این واقعیت که پرولتاریای اروپا اکنون در تمام جبهه ها در حال یک عقب نشینی سیاسی بود، پی ببرد. و وظیفه ی ما نه یک قیام مسلحانه بلکه عبارت بود از یک جهت گیری سیاسی جدید، درگیری های پشت جبهه، و استحکام بخشیدن به مواضع سازمانی حزب و بالاتر از همه در سندیکاهای کارگری.

در رابطه با مسأله ی "دوران" بر سر فاشیزم جدلی که به هیچ وجه پیش پا افتاده تر نبود و کمتر نیز دستخوش تحریف واقع نشد، به پا خاست. اپوزیسیون بر این عقیده بود که بورژوازی تنها در لحظه ای که خطر انقلابی فوری پایه های رژیم اش را تهدید کند و بی کفایتی ارگان های طبیعی دولت بورژوائی به اثبات رسند، جناح فاشیست خود را به جلو می فرستد. به این مفهوم فاشیزم فعال نشانه ی اعلام یک جنگ داخلی از جانب سرمایه داری علیه پرولتاریای طغیان کرده، می باشد. از سوی دیگر، بورژوازی مجبور است که جناح چپ خود، یعنی سوسیال-دموکراسی را یا در دوره بلافاصله قبل از جنگ داخلی به میدان گسیل دارد تا پرولتاریا را فریب داده، آرام ساخته و روحیه اش را تضعیف کند، و یا در دوره ی بلافاصله بعد از پیروزی جدی و

دیرپایش بر پرولتاریا، یعنی هنگامی که مجبور است توده های وسیع مردم و از جمله ی آن ها کارگران مایوس از انقلاب را با شیوه های پارلمانی اغفال نموده تا رژیم طبیعی خود را دوباره مستقر سازد. در مخالفت با این تحلیل، که مطلقاً از دیدگاه نظری غیرقابل رد کردن بوده و نیز توسط کل خط سیر مبارزات تأیید شده است، رهبری کمینترن مجادله ی بی نهایت ساده گرایانه و بی معنی یک سان شمردن سوسیال-دموکراسی با فاشیسم را پیش کشید. با حرکت از این واقعیت مسلم که سوسیال-دموکراسی کمتر از فاشیسم به بنیان های جامعه بورژوائی وابسته نبوده و همواره آماده است تا نوسکه خود را در لحظه ی خطر به خدمت فراخواند، رهبری کمینترن تفاوت های سیاسی بین سوسیال-دموکراسی و فاشیسم را لغو نمود و هم راه با آن نیز تفاوت بین یک دوره جنگ داخلی آشکار و یک دوره ی "طبیعی" مبارزات طبقاتی را ملغی اعلام نمود. در یک کلام تنها به خاطر تظاهر به حفظ یک جهت گیری سیاسی در هنگام توسعه آنی جنگ داخلی همه چیز وارونه، پیچیده و مغشوش گردید. گونی که در سال ۱۹۲۳ هیچ واقعه غیرعادی در فرانسه و آلمان اتفاق نیافتاد، بلکه فقط یک حادثه فرعی رخ داد- تنها همین و بس!

برای نشان دادن مسیر و سطح این مجادله از مقاله استالین "در باره اوضاع بین المللی" نقل قول می کنیم. (پراود/، ۲۰ سپتامبر، ۱۹۲۴)

استالین در حالی که علیه من مجادله می نمود اظهار داشت: "بسیاری معتقدند که بورژوازی نه از روی نیاز بلکه به اصطلاح با طیب خاطر و با آزادی انتخاب. به "پاسیفیزم" و "دموکراسی" روی آورد."

این تز اولیه تاریخی فلسفی که بحث بر سر آن مسلماً خجالت آور است دو نتیجه عمده ی زیر را به دنبال داشت:

"اولاً، این نادرست است که فاشیزم تنها یک سازمان جنگی بورژوازی است. فاشیزم صرفاً یک مقوله ی نظامی تکنیکی ((!؟)) نیست".

این که چرا سازمان جنگی جامعه ی بورژوانی باید یک "مقوله" ی تکنیکی تلقی گردد و نه یک "مقوله" ی سیاسی، غیرقابل فهم است. به هر رو فاشیزم چیست؟ پاسخ غیرمستقیم استالین چنین است: "سوسیال دموکراسی از دیدگاه عینی جناح معتدل فاشیزم است".

ممکن است گفته شود که سوسیال-دموکراسی جناح چپ جامعه ی بورژوانی است و این تعریف کاملاً صحیح خواهد بود به شرط این که این برداشت به گونه ای بیش از حد ساده گرایانه مورد تفسیر قرار نگیرد و بدین ترتیب فراموش نشود که سوسیال-دموکراسی هنوز میلیون ها کارگر را رهبری می کند و نه تنها مجبور است که خواست ارباب بورژوازی را به حساب آورد، بلکه در محدوده مشخصی ملزم است که منافع پشتیبانان کارگر اغفال شده اش را نیز در نظر گیرد. و لیکن این که، سوسیال-دموکراسی را به مثابه "جناح معتدل فاشیزم" توصیف کنیم، مطلقاً بی معنی است. پس در این صورت خصلت خود جامعه ی بورژوانی چه خواهد شد؟ برای این که شخص خود را با ابتدائی ترین طریق ممکن با سیاست آشنا سازد، نباید همه را با یک چوب بزند، بلکه باید بین سوسیال-دموکراسی و فاشیزم که معرف دو قطب جبهه بورژوانی هستند، تمایز قائل شود. هر چند که این دو قطب در لحظه خطر متحد می شوند ولیکن به هر رو دو قطب هستند. آیا بعد از انتخابات ماه مه ۱۹۲۸، هنوز لازم است که بر این مطلب تأکید کنیم. انتخاباتی که خصلت مشخص اش از یک افول فاشیزم و از سوی دیگر رشد سوسیال-

دموکراسی بود. همان سوسیال-دموکراسی ای که اتفاقاً حزب کمونیست در این مورد نیز پیشنهاد تشکیل جبهه ی واحد طبقه ی کارگر را به آن داد؟ مقاله ادامه می دهد: "ثانیاً، این نادرست است هر آینه گفته شود که نبرد قطعی به نقد اتفاق افتاده است، که پرولتاریا در این نبرد دچار شکست شده است و در نتیجه بورژوازی تحکیم یافته است. نبرد قطعی به هیچ وجه به وقوع نپیوسته است، حتی اگر(؟) تنها به این دلیل که تا کنون احزاب توده ای بلشویکی واقعی وجود نداشته اند."

پس چون هنوز مبارزه ای صورت نگرفته، بورژوازی قادر نگشته که خود را تحکیم بخشد و مبارزه ای هم هنوز صورت نگرفته است." حتی اگر تنها "به این دلیل که هنوز یک حزب بلشویک واقعی وجود نداشته است. لذا آن چه که مانع از تثبیت بورژوازی می گردد... فقدان یک حزب بلشویکی است. اما در واقع دقیقاً این فقدان -نه چندان فقدان حزب بلکه فقدان یک رهبری بلشویکی- بود که بورژوازی را در تحکیم بخشیدنش مساعدت نمود. یک ارتش اگر در شرایطی حساس بی نبرد تسلیم دشمن گردد، آن زمان این تسلیم کلاً جای یک "نبرد تعیین کننده" را، چه در سیاست و چه در جنگ، می گیرد. پیش تر از این ها در سال ۱۸۵۰، انگلس به ما آموخت حزبی که شرایطی انقلابی را از دست بدهد، برای مدتی طولانی از صحنه ((جدال طبقاتی)) ناپدید می گردد. لیکن آیا هنوز فردی وجود دارد که نداند انگلس -که "قبل از ((عصر)) امپریالیزم" می زیست- امروز منسوخ است؟ لذا، استالین چنین می نویسد: "بدون یک چنین احزاب ((بلشویکی)) هیچ مبارزه ای، تحت شرایط امپریالیزم، برای دیکتاتوری ((پرولتاریا)) ممکن نیست".

بنابر این، باید چنین مفروض داشت که در زمان انگلس، زمانی که قانون انکشاف ناموزون هنوز کشف نشده بود، چنین مبارزه ای کاملاً میسر بود. مجموع این سلسله افکار، با یک پیش بینی سیاسی در خور آن مزین شده است:

"سرانجام، این نیز نادرست است... که از بطن این "پاسیفیزم" بایستی تحکیم قدرت بورژوازی و تعویق انقلاب برای مدتی نامعلوم برخیزد."

به هر رو، گر چه نه بر طبق نظر استالین، بلکه مطابق نظر انگلس چنین تعویقی واقع افتاد. یک سال بعد، هنگامی که حتی بر هر نابینائی روشن شد که موقعیت بورژوازی مستحکم تر گشته و هم چنین انقلاب برای مدتی نامعلوم به تعویق افتاده است، استالین برعهده گرفت که ما را به سرباز زدن از تشخیص ((دوره)) ثبات متهم نماید. روی این اتهام به ویژه در دورانی سماجت می شد که "ثبات" به نقد شروع به شکاف برداشتن نموده و موج انقلابی جدید در انگلستان و چین به جلو قدم برداشته و نزدیک تر می شد. و این مجموعه در هم و برهم چاره ناپذیر در خدمت اجرای مشی سیاسی خط رهبری قرار گرفت! باید متذکر شد که تعریف فاشیزم و رابطه اش با سوسیال-دموکراسی که در برنامه ی پیشنهادی (فصل ۲) گنجانیده شده است. علی رغم ابهاماتی که عمدتاً در آن آمده است (تا گذشته را به پوشاندن) بسیار عقلانی تر و صحیح تر از بیان استالین که در بالا نقل شد و اساساً بیان کنگره ی پنجم بود، می باشد. و لیکن این قدم ناچیز به جلو مسأله را حل نمی کند. پس از تجارب دهه ی گذشته، برنامه ی کمینترن بدون توصیف ویژگی های شرایط انقلابی، بدون بیان منشاء و محو این شرایط نمی تواند معتبر باشد. و نیز نباید بدون خاطر نشان ساختن اشتباهات کلاسیکی که در ارزیابی از چنین اوضاعی به

عمل آمده، بدون این که توضیح دهد که لکوموتیوران چگونه باید در سر پیچ عمل کند به حال خود رها شود. برنامه‌ی کمینترن بدون القاء این حقیقت به تمام احزاب خود، که شرایطی وجود دارند که پیروزی انقلاب جهانی به دو یا سه روز مبارزه بسته گی دارد، نمی تواند کامل باشد.

۷- درون مایه های راست گرای سیاست ماوراء چپ

بعد از دوره ی آشفته مد در سال ۱۹۲۳، دوره ی دیرپای فروکش آغاز شد. به زبان استراتژی این به معنای یک عقب نشینی منظم بود، نبردهای تدافعی پشت جبهه، تقویت موقعیتمان در بین سازمان های توده ای، بازرسی دوباره صفوفمان، پاک و بُرا کردن سلاح های نظری و سیاسی خودمان. به این موضع به عنوان انحلال طلبی داغ زده شد. این مفهوم خیر نیز چونان سایر مفاهیم فرهنگ بلشویکی در سال های اخیر با شرم آورترین سوءاستفاده ها رو به رو شد. دیگر نشانی از آموزش و پرورش نبود بلکه تنها بذرافشانی اغتشاش و اشتباه بود. انحلال طلبی چشم پوشی از انقلاب است، کوششی است برای جایگزین کردن راه و روش های اصلاح طلبی به جای راه و روش های انقلابی. سیاست لنینیستی همان قدر با انحلال طلبی بیگانه است که با نادیده گرفتن تغییرات در موقعیت عینی و حمایت لفظی کردن از حرکت به سمت قیام مسلحانه، آن هم پس از آن که انقلاب پیشاپیش به ما پشت کرده و در زمانی که از سرگرفتن کار طولانی، سرسخت، شیوه دار و دشوار در میان توده ها به خاطر آماده کردن حزب برای انقلابی که در پیش است، ضروری است.

به هنگام بالا رفتن از پله، گونه‌ی دیگری از حرکت لازم است تا زمان پانین آمدن از آن. خطرناک ترین موقعیت آن است که شخص در تلیکی پایش را

برای صعود بالا ببرد در حالی که پله های مقابلش به پائین می روند. بدین گونه، سقوط ها، آسیب ها و دررفتگی استخوان ها اجتناب ناپذیرند. رهبری کمینترن در سال ۱۹۲۴ دست به هر کاری که در توانانش بود زد تا مانع انتقاد از تجربیات اکتبر در آلمان و هرگونه انتقاد به طور کلی بشود. و سرسختانه به تکرار: کارگران مستقیماً به طرف انقلاب می روند- گام ها رو به بالابند، ادامه می داد. این که رهنمودهای کنگره ی پنجم، که در طی دوران جذر (فروکش) انقلاب به کار گرفته شده، به سقوط ها و خرابی های سیاسی مهلکی منتج گشت، چندان تعجبی ندارد!

در شماره ۶-۵ از *بیانیه ی اطلاعاتی اپوزیسیون آلمان*^{۱۶}، ۱ مارس، ۱۹۲۷، چنین آمده است:

"بزرگ ترین اشتباهات چپ در این کنگره حزب (کنگره ی فرانکفورت در بهار سال ۱۹۲۴، هنگامی که آن ها رهبری را به دست گرفتند)، عبارت بودند از: سخن نگفتن قاطعانه و کافی از اهمیت شکست سال ۱۹۲۳ با حزب؛ نگرفتن نتایج لازم، ندادن توضیح به حزب به گونه ای هشیار و بی پیرایه در مورد گرایشات تثبیت نسبی سرمایه داری، و نریختن طرح برنامه ای با مبارزات و شعارهایی، منطبق با دوره ای که در شرف آغاز بود. انجام این

^{۱۶} - MITTEILUNGS BLATT (اپوزیسیون چپ حزب کمونیست آلمان) در اوایل سال ۱۹۲۷ توسط رهبران سابق کمیته ی مرکزی حزب کمونیست آلمان که اخراج شده بودند، انتشار یافت، این رهبران عبارت بودند از: روث فیشر، ا. ماسلو، و. شولم، هوگو آربانز و دیگران. پس از چند شماره نام این نشریه به FAHNE DES KOMMUNISMUS تغییر یافت و به عنوان هفته نامه ی نظری ضمیمه VOLKS WILLE سوهل (که بعدها برلین نام گرفت) منتشر می شد. این نشریه تقریباً بدون وقفه به عنوان ارگان متحدین اپوزیسیون شوروی در سازمان LENIN BUND، تحت رهبری هوگو آربانز و تا رسیدن هیتلر به قدرت، انتشار می یافت.

همه و تأکید قاطعانه ی تزه‌ای برنامه نه تنها کاملاً ممکن بود، بلکه صحیح و مطلقاً لازم هم بود" (تأکید از ماست).

این مواضع در آن زمان برای ما نشانه ای بود از این که بخشی از چپ آلمان، که در طی کنگره ی پنجم در مبارزه علیه انحلال طلبی منتسب به ما شرکت کرد، درس های سال های ۲۵- ۱۹۲۴ را به طور جدی درک کرده بود که به دنبال آن در زمینه های اصولی آن ها را به ما نزدیک تر ساخت.

سال کلیدی چرخش سریع در اوضاع و احوال، سال ۱۹۲۴ بود. اما تشخیص این چرخش ("تثبیت") تنها یک سال و نیم بعد روی داد. شگفتی آفرین نیست که در نتیجه سال های ۲۵- ۱۹۲۴، سال های اشتباهات چپ و تجربیات پوچیستی بودند. حادثه ی تروریستی بلغار هم چون ماجرای تراژیک قیام مسلحانه استونی در دسامبر ۱۹۲۴، فوران یأسی بود که از جهت گیری نادرست نتیجه می شد. این واقعیت که این گونه کوشش ها برای دستبرد به روند تاریخ از راه توطئه چینی مورد یک بررسی انتقادی قرار نگرفته بودند در اواخر سال ۱۹۲۷ منجر به بازگشتی به وضع نخستین ((پیش از انقلاب)) در کانتون شد. در سیاست کوچک ترین اشتباهات نیز بدون مجازات نمی مانند تا چه برسد به اشتباهات بزرگ. و بزرگ ترین اشتباه سرپوش گذاشتن روی اشتباهات و سرکوب مکانیکی انتقادی و ارزیابی صحیح مارکسیستی از اشتباهات است.

ما مشغول نوشتن تاریخ کمینترن در پنج سال گذشته نیستیم، ما در این جا تنها شکل مستند دو خط استراتژیکی مراحل بنیانی این دوره و در ضمن تصویر بی رمقی برنامه ی پیشنهادی، که در آن این سؤالات حتی وجود نیز ندارند را به پیش می کشیم. در نتیجه نمی توانیم در این جا توصیفی، اگر چه

کلی، از تضادهای حل نشدنی ای که احزاب کمینترن با آن‌ها روبه‌رو بودند و در بین رهنمودهای کنگره ی پنجم از یک طرف، و واقعیت سیاسی از طرف دیگر، گیر افتاده‌اند به دست دهمیم. این تضادها، البته، نه در همه جا، به وسیله ی تشنجات مهلک برطرف شدند، آن چنان که موارد بلغارستان و استونی در سال ۱۹۲۴ این چنین بودند. اما این احزاب همواره و در همه جا در برابر اشتیاق توده‌ها ناتوان بوده و در نهایت درماندگی دست و پا می‌زدند. در کار تبلیغات و آغالش‌گری صرفاً حزبی، در اتحادیه‌های کارگری، در پشت سگوی سخن‌رانی پارلمان‌ها، در همه جا غل و زنجیر مواضع غلط کنگره ی پنجم بر دست و پای احزاب کمونیست سنگینی می‌کرد. تمام احزاب، به درجات متفاوت، قربانی نقطه شروع غلط خود شدند. هر یک اسیر سرابی شده و روند واقعی را ندیدند. شعارهای انقلابی را به عبارات پروسدا تبدیل کرده و وجهه ی خود را از دست دادند. اعتماد توده‌ها از آن‌ها سلب شد و نفوذشان کاهش یافت. گل سرسبد تمام این‌ها مطبوعات کمینترن بود که در آن زمان، هم چون حال، از گردآوری، تنظیم و انتشار وقایع و کارکرد احزاب کمونیست در سال‌های اخیر ناتوان بود. بعد از تمامی این شکست‌ها، اشتباهات و کوتاهی‌ها، رهبری مقلد ترجیح می‌دهد که عقب‌نشینی کرده و در تاریکی با مخالفان خود معامله کند.

رهبری که خود را در تضادی مداوم و بی‌رحم با عوامل واقعی دید، مجبور می‌شد که هر چه بیشتر به عوامل غیرواقعی متوسل شود. کمیته ی اجرائی بین‌الملل کمونیست، با از دست دادن نفوذش و در زیر فشار، ناگزیر از کشف نیروها و نشانه‌های انقلابی، در جایی که هیچ اثری از آن‌ها نبود، شده بود. برای حفظ توازن مجبور به چنگ انداختن به رشته‌های پوسیده بود.

به تناسب فزونی آشکار تغییر مسیر پرولتاریا به راست، در کمینترن نیز مرحله ی کمال مطلوب سازی از دهقانان آغاز شد، گزافه گویی ی تماماً غیرانتقادی درباره ی نشانه های "گسستن" دهقانان از جامعه ی بورژوازی، پیراستن هرگونه شکل گیری زودگذر سازمان های دهقانی و مداحی صرف از "دهقان" فریبان.

وظیفه ی مبارزه ای سرسخت و طولانی توسط پیشتاز پرولتاریا بر علیه بورژوازی و عوام فریبی شبه دهقانی، به منظور تأثیر گذاردن بر محروم ترین قشر اجتماعی دهقانان فقیر، هر چه بیشتر جایش را می داد به این/مید که دهقانان مستقیماً هم در رویه ی ملی و هم در رویه ی بین المللی، نقشی انقلابی و مستقل بازی می کنند.

مطبوعات کمونیستی در طی سال ۱۹۲۴، یعنی در طی سال بنیانی ی "تثبیت"، انباشته بودند از سوابق و اطلاعاتی خارق العاده راجع به توانایی بین الملل دهقانی که با تازگی تأسیس شده بود. به عنوان نماینده ی بین الملل، دُمبال گزارش می دهد که بین الملل دهقانی، شش ماه پس از شکل گیری، به نقد دارای چندین میلیون عضو است.

در این هنگام واقعه رسوایی آور رادیج اتفاق افتاد، او که رهبر حزب "دهقانی" کروات بود در طی راه از زاگرب سبز فکر کرد به صلاح است که در مسکو سرخ خودی نشان دهد از آن رو که فرصت وزیر شدنش را در بلگراد سپید تقویت کند. زینوویف در گزارشش به کارگران حزب در لنینگراد به تاریخ ۹ ژوئیه سال ۱۹۲۴ در مورد نتایج کنگره ی پنجم، از "پیروزی" جدیدش سخن گفت:

"در این لحظه تحولات مهمی در بین دهقانان رخ می دهد. شما احتمالاً همه گی از حزب دهقانی کروآت رادیچ باخبرید. رادیچ اکنون در مسکو می باشد.

او یک رهبر واقعی مردم است... پشت سر رادیچ تمامی دهقانان فقیر و متوسط کروآت متحداً ایستاده اند... اکنون رادیچ تصمیم گرفته که به نام حزبش به بین الملل دهقانی بپیوندد. ما این را واقعه ی مهمی می دانیم... شکل گیری بین الملل دهقانی واقعه ی بسیار مهمی می باشد. برخی از رفقا باور نداشتند که سازمانی بزرگ از درون آن فرا می روید... ما اکنون امداد توده ی وسیعی را دریافت می کنیم. دهقانان... (پراودا، ۲۲ ژوئیه، ۱۹۲۴).

و به همین گونه ادامه داد و باز هم بیشتر.

در آن سوی اقیانوس، این رهبر لافوله بود که با "رهبری اصلی و واقعی مردم"، رادیوچ هم خوانی داشت. په ییر، نماینده ی کمینترن در آمریکا، به منظور تسریع حرکت "توده های کمکی" -کشاورزان آمریکائی- حزب کمونیست جوان و ضعیف آمریکا را وارد ماجرائی بی معنی و شرم آور نمود. این ماجرا همانا تشکیل حزب "کشاورزان- کارگران" به دور لافوله برای سرنگونی سریع سرمایه داری در آمریکا بود.

در آن زمان سخن رانی ها و مقالات رهبران رسمی کمیته ی اجرایی بین الملل کمونیست پُر بود از خبرهای خوش درباره ی نزدیکی انقلابی متکی بر کشاورزان در ایالات متحده. در یکی از نشست های کنگره ی پنجم کولارف چنین گزارش داد:

"کشاورزان کوچک در ایالات متحده بنیان حزب کشاورزان- کارگران را گذاشته اند که بیش از پیش رادیکال شده، به کمونیزم نزدیک تر می شود و

ایده ی به وجود آوردن حکومت کارگران و دهقانان در آن کشور درش نفوذ می کند". (پراود/، ۶ ژوئیه، ۱۹۲۴).

نه کم و نه بیش!

یکی از رهبران سازمان لافوله به نام گرین از نبراسکا به کنگره ی دهقانان در مسکو آمد. او در ضمن به دارودسته ای هم "پیوست" و بعد هم آن چنان که رسم است در کنفرانس سنت پال^{۱۷} با هم کاری دیگران، کوشش سست حزب کمونیست برای تحقق واقعی نقشه های بزرگ په پر را عقیم نمود. همان په پری که مشاور کنت کارولی و در کنگره ی سوم یک چپ افراطی بود. همان په پر اصلاح کننده ی مارکسیزم و یکی از آن کسانی که پیکر انقلاب مجارستان را از هم دریدند.

پراود/ در شماره ی ۲۹ اوت ۱۹۲۴ چنین شکایت می کند:

"توده ی پرولتاریای آمریکا هنوز به ضرورت هم کاری حزبی حتی به آن حدی که در حزب کارگر انگلیس وجود دارد نیز آگاه نیست".

^{۱۷} - در ۱۷ ژوئن ۱۹۲۴، "حزب فدراتیو کارگران- دهقانان" (اف. اف. ال. پی.)، که توسط حزب کارگران (کمونیست) آمریکا تأسیس گشته بود در سن پل تشکیل جلسه داد تا نامزد ریاست جمهوری را انتخاب کند. عناصر غیرکمونیست حاضر در جلسه ی نماینده ی تمامی سازمان های توده ای در اف. اف. ال. پی. بودند. معهذ، آن ها همه گی تحت نفوذ سناتور لافوله قرار داشتند. کمونیست ها دو تن غیرکمونیست به نام های دانکن مک دونالد و بلیام بوک را به ترتیب برای ریاست جمهوری و معاونتش نامزد کردند، به این امید که طرف داران لافوله را در چارچوب حزبی که توسط کمونیست ها اداره می شد، نگاه دارند. با این روحیه بود که کمونیست ها مواضع ملایم و شبیه مواضع لافوله را ارائه دادند. لیکن در طی چند هفته آشکار شد که همه غیرکمونیست های وابسته به اف. اف. ال. پی. به طرف لافوله رفته اند و از ریاست جمهوری سناتور ویسکانسین پشتیبانی می کنند. از این رو، در تاریخ ۸ جولای ۱۹۲۴ کمیته ی مرکزی حزب کمونیست اعلام داشت که کاندیداهای اف. اف. ال. پی. نامزدی خود را پس گرفته اند و این که حزب کمونیست تبلیغات حزبی خود را به دور نامزدهای خود انجام خواهد داد. این نامزدها عبارت بودند از بلیام. زفوستر و بنیامین گیتلو. برای شرح مفصل تر به مقاله الکساندر بیتلمن در WORKERS MONTHLY در دسامبر ۱۹۲۴، M. S. ، THE NEW INTERNATIONAL مارس ۱۹۳۵ مراجعه شود).

و حدود یک ماه و نیم پیش از این، زینوویف در گزارشش به کارگران حزب در لنینگراد می گوید:

"به واسطه ی بحران های ارضی، میلیون ها کشاورز همه گی در یک زمان (!) داوطلبانه یا غیرداوطلبانه به سمت طبقه ی کارگر رانده می شوند." (پراودا، ۲۲ ژوئیه ۱۹۲۴).

و کولارف فوراً می افزاید: "و به سمت دولت کارگران و دهقانان". مطبوعات هم چنان تکرار می کردند که در آمریکا به زودی یک حزب کشاورز- کارگری تشکیل خواهد شد. یک حزب کشاورز- کارگری "نه صرفاً پرولتری، بلکه طبقاتی". برای سرنگونی سرمایه داری. این که منظور از این "نه صرفاً پرولتری، بلکه طبقاتی" چیست را هیچ منجمی در دو سوی اقیانوس قادر به توضیح نیست؛ و لیکن این مسأله در تحلیل نهانی چیزی نبود جز یک تفسیر په پر وار از ایده ی حزب "دو طبقه ی کارگران و دهقانان" که در مورد آن دوباره در فرصت مناسب و با جزئیات بیشتری در رابطه با انقلاب چین سخن خواهیم گفت. در این جا کافی است گفته شود که ایده ی ارتجاعی احزاب طبقاتی، و نه پرولتری. کاملاً حاصل سیاست "چپ نمای" سال ۱۹۲۴ است. سیاستی که با خالی شدن زیر پایش به رادیچ، لافوله و ارقام متورم بین الملل دهقانی متوسل گردید.

آکادمیسین پیش پا افتاده، میلیونین چنین تبلیغ می کرد: "ما اکنون شاهد فرآیندی فوق العاده مهم و قابل توجه هستیم، جدائی توده های دهقان از بورژوازی و افزایش قدرت جبهه ی واحد کارگران و دهقانان در کشورهای سرمایه داری در مبارزه علیه نظام سرمایه داری". (پراودا، ۲۷ ژوئیه ۱۹۲۴).

مطبوعات کمینترن در تمامی طول سال ۱۹۲۴ هیچ گاه از صحبت کردن درباره ی "رادیکالیزاسیون جهانی توده های دهقانی" دست نکشیدند. انگار که از این حرف نتیجه ی مستقلى مى توان گرفت و حال آن که در بیشتر موارد این رادیکالیزاسیون تخیلی در دوره ای بود که کارگران آشکارا به سمت راست مى رفتند، قدرت سوسیال-دمکراسی رشد کرده و بورژوازی موقعیتش را مستحکم مى کرد!

از اواخر سال ۱۹۲۸ تا اوایل ۱۹۲۹، در رابطه با اوضاع سیاسی چین نیز دچار اشتباهات مشابهی شدیم. به دنبال شکست قطعی و دیرپای پرولتاریا پس از هر بحران انقلابی مهم و ریشه ای، فوران، جوش و خروش انقلابی در میان توده های نیمه پرولتاریای شهری و روستائی تا مدت درازی ادامه پیدا خواهد کرد. درست به مانند دایره هائی که در سطح آب در اثر برخورد یک سنگ شکل گرفته و گسترده مى شوند. هر آینه رهبری اهمیت خاصی را به این دایره ها نسبت دهد و تفسیری متضاد با روندهای درونی طبقه ی کارگر از آنان ((دایره ها))، به عنوان نشانه های نزدیکی انقلاب به دست دهد، به خاطر بسیاری که این نشانی واضح و حتمی است از این که رهبری به دنبال ماجراست، به مانند استونی یا بلغارستان سال ۱۹۲۴ و یا کانتون در سال ۱۹۲۷.

حزب کمونیست چین در طی همان دوران ماوراء چپ گرانی برای چندین سال به درون کومین تانگ رانده شد. کنگره ی پنجم بدون هیچ گونه کوششی جدی در جهت تعیین ساختار طبقاتی کومین تانگ، آن را به عنوان یک "حزب جانب دار" ((سمپات)) توصیف نمود، (پراود، ۲۵ ژوئیه ۱۹۲۴). هر چه بیشتر پیش مى رویم، پی مى بریم که کمال مطلوب سازی از مفهوم

"بورژوازی انقلابی ملی" بزرگ تر و بزرگ تر می شود. بدین سان در شرق جریان چپ کاذب در حالی که از آتش بی صبری می سوخت، با چشمانی بسته، پایه و بنیان فرصت طلبی متعاقبش را پی گذاشت. و این مارتینوف بود که برای تدوین خط مشی فرصت طلبان احضار شد. مارتینوف به راستی مشاور قابل اطمینانی برای پرولتاریای چین بود، چرا که وی در طی سه انقلاب روسیه همواره به دم خرده بورژوازی مزین بود.

در جستجوی یافتن راهی برای میان بر زدن در تاریخ نه فقط رادیچ، لافوله، میلیون ها دهقان، دومبال و حتی په پر درگیر بودند، بلکه برای انگستان نیز چشم انداز اساساً دروغین خلق شد. ضعف حزب کمونیست انگلیس موجب پدیدار شدن ضرورت تعویض هر چه سریع تر آن با سلاحی به مراتب نافذتر شد. و دقیقاً در همین هنگام بود که ارزیابی نادرست از گرایش های درونی جنبش اتحادیه های کارگری انگستان پدیدار گشت. زینویف به ما فهماند که او روی توان انقلاب برای کشف راه ورود حساب می کند، آن هم نه از طریق مدخل باریک حزب کمونیست بریتانیا بلکه از راه دروازه گشاد اتحادیه های کارگری. مبارزه برای سازمان دهی توده ها در اتحادیه ها از طریق حزب کمونیست جایش را داد به امید در به کار گرفتن هرچه سریع تر امکانات حاضر و آماده اتحادیه ها در راه اهداف انقلاب. سیاست بعدی کمیته انگلو- روس^{۱۸} نیز از درون این موضع نادرست ظاهر شد. سیاستی که هم

^{۱۸} - در نوامبر ۱۹۲۴، هیئت نمایندگی بزرگی از رهبران اتحادیه های کارگری انگلستان تحت رهبری رئیس کنگره ی اتحادیه های کارگری، ا. ا. پورسل به مسکو وارد شد و پس از تحقیق کلی راجع به اوضاع شوروی گزارشی راجع به دست آوردهای حکومت بلشویکی تهیه کرده و بازگشتند. هیئت نمایندگی شوروی به رهبری رئیس شورای مرکزی اتحادیه های کارگر روسیه، م. تروسکی، در کنگره ی اتحادیه های کارگری انگلیس در شهر هال در ماه مه ۱۹۲۵ حضور یافت. در ۱۴ ماه مه ۱۹۲۵ موافقت نامه ای به امضاء رسید که طی آن رهبران دو

برای اتحاد شوروی و هم برای طبقه ی کارگر انگلیس ضربه ای شدید بود، آن چنان شدید که تنها شکست انقلاب در چین از آن پیشی گرفت.

در کتاب درس های اکتبر، نوشته شده در تابستان سال ۱۹۲۴، ایده ی یک راه میان بر - میان بر به توسط دوستی با پورسل و کوک، آن چنان که انکشاف بعدی ایده نشان داد- به شرح زیر رد شد:

"بدون حزب، مستقل از حزب، با جهش از روی حزب، از طریق جستن جانشینی برای حزب، انقلاب پرولتری هیچ گاه پیروز نخواهد شد. این درس اساسی دهه ی گذشته است. اتحادیه های کارگری انگلیس مطمئناً می توانند به اهرم قدرتمند انقلاب پرولتری تبدیل شوند. برای مثال آن ها می توانند تحت شرایط به خصوص و در دوره های به خصوص حتی جایگزین شوراهای کارگری شوند. اما جدا از حزب کمونیست و مسلماً در تخالف با آن، ناتوان از ایفای چنین نقشی می باشند، مگر آن که نفوذ کمونیست ها در اتحادیه های کارگری تعیین کننده باشد. ما برای دست یابی به این نتیجه در مورد اهمیت و نقش حزب در انقلاب پرولتری قیمتی آن چنان گزاف پرداخته ایم که دیگر نمی توانیم آن را بدین سادگی انکار کرده یا حتی اجازه ی تضعیف آن را دهیم." (تروتسکی، مجموعه آثار، جلد سوم، قسمت ۱، صفحه ۹).

جنبش اتحادیه ای بر سر تشکیل کمیته ی اتحادیه کارگری انگلو- روس موافقت کردند و قرار شد که در این کمیته از هر دو سازمان به تعداد مساوی نماینده حضور داشته باشد. به نظر می آمد که هدف این کمیته پیشبرد وحدت اتحادیه های کارگری بین المللی، مبارزه برای جلوگیری از پیروزی ارتجاع، و مبارزه علیه خطر جنگ های جدید بود. این کمیته حتی یک سال پس از آن که بخش انگلستان آن در اعتصاب عمومی مه ۱۹۲۶ خود را رسوا و بدنام نمود به حیات خود ادامه داد، در حالی که اپوزیسیون شوروی خواستار آن بود که روس ها کمیته را به علامت اعتراض ترک کنند تا رهبران کارگری انگلستان از پوشش انقلابی ای که توسط روابط دوستانه با شوروی به آن ها داده می شد محروم شوند، لیکن کمیته بالاخره نه به ابتکار روس ها بلکه هنگامی که شورای عمومی اتحادیه های کارگری انگلستان از آن بیرون رفت، منحل شد.

همین مسأله در سطح وسیع تر در کتاب من، انگلستان به کجا می رود؟ نیز مطرح شده است. این کتاب از ابتدا تا انتها اختصاص داده شده به اثبات این که انقلاب انگلستان هم نمی تواند از دروازه های کمونیزم دوری جوید، و این که حزب کمونیست انگلیس نیز می تواند با پیش گرفتن سیاستی صحیح، شجاعانه، و پیگیر، که هرگونه توهمی را در مورد انحرافات بزداید با گام های کوچک در طی چند سال رشد کرده و به سطحی هم طراز تکالیفی که در پیش دارد برسد.

توهمات چپ در سال ۱۹۲۴ ناشی از درون مایه های راست گرایی بودند برای مخفی نگه داشتن اهمیت شکست ها و اشتباهات سال ۱۹۲۳ از خود و دیگران می بایست فرآشد گردش به راستی که در درون پرولتاریا شکل می یافت انکار شده و فرآشد انقلابی در بین سایر طبقات به گونه ای خوش بینانه اغراق می شد. این آغاز دوری از موضع پرولتری و نزدیکی به سنتریست ها یعنی نزدیکی به موضع خرده بورژوازی ای است که در روند فزاینده تثبیت، خود را از شر پوشش ماوراء چپش رها کرده و در ا. ج. ش. س.، چین، انگلستان در همه جا ماهیت سازش کاری خام خود را آشکار می سازد.

۸- دوره ی نزول سانتریزم راست گرا

عدم کارآیی کامل سیاست مهم ترین احزاب کمونیست که با کنگره ی پنجم هم آهنگ شده بودند به سرعت آشکار گردید. اشتباهات "چپ گرایی" کاذب که پیش رفت احزاب کمونیست را مختل کرده، انگیزه ای برای زیگزاگ های تجربی جدید، یعنی، نزول سریع تر به راست، شد. گریه ای که شیر داغ

خرده باشد از آب سرد هم فرار می کند. کمیته های مرکزی "چپ" بسیاری از احزاب با همان خشونت که پیش از کنگره ی پنجم^{۱۹} برگزیده شده بودند، معزول شدند. ماجراجونی چپ روانه راه را برای فرصت طلبی آن هم از نوع سانتریست- راست گرا باز نمود. برای درک خصوصیات و آهنگ این گردش به راست سازمانی باید به یاد آورد که پیشتر در سپتامبر ۱۹۲۴، استالین، گرداننده اصلی این چرخش، انتقال رهبری احزاب به مازلو، رُت فیشر، ترنیت، سوزان جیرولت و دیگران را چنین ارزیابی می کند، که این تجلی بلشویکی شدن احزاب و پاسخی است به خواست های کارگران بلشویک که در حال پیش روی به سوی انقلاب و "خواستار رهبران انقلابی" هستند.

استالین نوشت: "شش ماه گذشته حائز اهمیت بسیار است چرا که مبین نقطه ی عطفی بنیانی در حیات احزاب کمونیست غرب می باشد. بدین معنی که

^{۱۹} - کمی پس از اعلام مبارزه علیه "تروتسکیزم"، مهم ترین کمیته های مرکزی بر احزاب ((کمونیست)) اروپائی تحمل شدند و در سطح جهانی عملیات خود را آغاز کردند. در فرانسه، رهبری سووارین، روزمر و همراهانشان که با اپوزیسیون روسی ابراز هم دردی بسیار کرده بودند با رهبری ((جناح)) "چپ" آلبرت ترینت و سوزان ژیرالت تعویض شد. رهبری اخیر از موضع زینوویف پشتیبانی می کرد. در آلمان رهبری براندلر- تالهامر که به گفته ی تروتسکی "جانب داران عوضی" اپوزیسیون روسی بودند و اپوزیسیون بعدها نپذیرفت که در رابطه با فاجعه ی آلمان آن ها را سپر بلا قرار دهد، با هواداران زینوویف، فیشر و ماسلو عوض شدند. در لهستان، رهبری وارسکی با رهبری "چپ" دومسکی تعویض شد. هیچ یک از این رهبران که در پلنوم پنجم کمینترن در سال ۱۹۲۵ تعیین شده بودند، بیش از یک سال دوام نیاوردند. از آن جا که استالین و بوخارین برای کنار گذاشتن زینوویف از رهبری، به خصوص از رهبری کمینترن تدارک می دیدند، و از آن جا که اتحاد زینوویف و تروتسکی بیشتر آشکار می شد، رهبری های "چپ" پس از دوران کنگره ی پنجم با همان تدارک و تعدمهایی که به کار رفت تا بر سر کار آیند از کار برکنار شدند. این بار، گروه دومسکی با رهبری وارسکی- کوزتر زوا عوض شد و بالاخره هم اخراج گردید، فیشر و ماسلو اخراج شدند و به جای آن ها جناح تالمان و نویمان به کار گمارده شدند؛ ترینت و ژیرالت برکنار شده و سپس اخراج گشتند و به جای آن ها گروه دوریو- باربه- تورز بر سر کار آمد. در همه ی موارد، رهبری های اخراجی "چپ" پس از یک دوره از تحول و تجدیدنظر در عقاید خویشتن دوباره به پشتیبانی اپوزیسیون تروتسکیست در آمدند و این پشتیبانی تا زمان های کوتاه و یا طولانی ادامه یافت. این برکناری ها، البته با آغاز دوره ی گردش به راست سیاست کمینترن هم زمان بود.

بقایای سوسیال-دمکراسی قاطعانه برچیده شده، کادرهای حزب بلشویک شده اند و عناصر فرصت طلب منفرد گشته اند." (پراودا، ۲۰ سپتامبر ۱۹۲۴).

اما ده ماه بعد همین "بلشویک های" اصیل و "رهبران انقلابی" سوسیال-دموکرات و مرتد خوانده شدند و از رهبری برکنار و از حزب بیرون رانده شدند.

علی رغم خصلت هراس ناک مسأله ی تعویض رهبران، که همواره توسط اقدامات خشن اداری و به گونه ای نمک ناشناسانه انجام می گرفت، غیرممکن است که بتوان هیچ گونه مرز تعیین کننده ای بین مرحله ی سیاست ماوراء چپ و دوره ی نزول آکنده از فرصت طلبی که به دنبالش آمد، تعیین کرد.

در رابطه با مسائلی از قبیل صنعت و دهقانان در ا. ج. ش. س، بورژوازی مستعمرات، احزاب "دهقانی" در کشورهای سرمایه داری، سوسیالیزم در یک کشور، نقش حزب در انقلاب پرولتری، تمامی گرایش های تجدید نظرطلب که پیشتر در سال های ۲۵- ۱۹۲۴ در اوج شگوفانی پدیدار شده بودند، زیر پرچم مبارزه علیه "تروتسکیزم" گرد آمدند و روشن ترین تجلی فرصت طلبی شان نیز در قطع نامه های کنفرانس حزب کمونیست اتحاد شوروی در آوریل ۱۹۲۵ پدیدار گشت.

جریان حرکت به راست، در کل کوششی بود کورکورانه، تماماً تجربی و انطباقی بود مؤخر با نزول پیش رفت انقلابی که نتیجه ی شکست سال ۱۹۲۳ بود. فرمول بندی اولیه بوخارین، هم چنان که قبلاً هم بدان اشاره شده، بر انکشاف "دائمی" انقلاب به مکانیکی ترین و لفظی ترین صورتش استوار

بود. بوخارین قائل به هیچ گونه "فضای تنفس"، وقفه یا عقب نشینی نبوده و "تهاجم" را تحت هرگونه شرایطی وظیفه‌ی انقلاب می‌داند.

مقاله‌ی "درباره اوضاع بین‌المللی"، نوشته استالین که از آن یاد شد، نوعی برنامه و آغاز کار وی در زمینه‌ی مسائل بین‌المللی است. این مقاله نشان می‌دهد که دومین نویسنده‌ی برنامه‌ی پیشنهادی طی دوران اولیه مبارزه علیه "تروتسکیزم" درست همان بینش مکانیکی "چپ" را ارائه می‌دهد. از نقطه نظر این بینش، همواره و به گونه‌ای تغییرناپذیری چنین بوده که سوسیال-دموکراسی در حال "از هم پاشیده"، کارگران در حال "رادیکالیزه شدن"، احزاب کمونیست سریعاً در حال "رشد کردن" و انقلاب در حال "نزدیک شدن" هستند. آن کس که به اطراف بنگردد و سعی نماید که مسائل را تشخیص دهد، یک "انحلال طلب" بوده و هست.

به دنبال گسست و تغییر اوضاع اروپا در سال ۱۹۲۳، این "گرایش" یک سال و نیم وقت لازم داشت تا بتواند اوضاع جدید را حس کرده و وحشت زده خود را به متضادش تبدیل نماید. رهبری بی آن که هیچ گونه شناختی از عصر ما و روندهای درونی آن داشته باشد، جهت‌گیری جدیدی را اتخاذ نمود، آن هم تنها با کورمال کردن (استالین)، و با اضافه نمودن استنتاجات دست و پا شکسته که حاصل طرح‌های مکتب گرایانه‌ای که برای هر موقعیتی دوباره سازی می‌شدند، هستند (بوخارین). در نتیجه در مجموع خط مشی سیاسی زنجیری است از حلقه‌ی زیگزاگ‌ها، و خط مشی ایدئولوژیک وسیله‌ای است که این حلقه‌ی زیگزاگ‌های استالینیستی را به پوچی می‌کشاند.

عملکرد کنگره در صورتی درست می‌بود چنان‌چه تصمیم به انتخاب کمیسیون ویژه‌ای می‌گرفت که به گردآوری تمام نظریات بوخارین در مورد

مسائل اساسی، مثلاً کمیته ی انگلو- روس بپردازد. این نظریات می بایست به ترتیب تاریخی و به طور مرتب تنظیم می شدند تا به توان از ایده های نهفته در آن جدولی به دست داد. این جدول می توانست آموزنده ترین نمودار استراتژیک باشد. در مورد انقلاب چین، انکشاف اقتصادی ا. ج. ش. س.، در تمام مسائل کم اهمیت دیگر نیز می بایست به همین ترتیب عمل می شد. تجربه گرائی کورکورانه ضربدر مکتب گرائی، این است جریانی که هنوز می باید بی رحمانه محکوم شود.

مهلک ترین اثرات این جریان در سه مورد از مهم ترین مسائل خود را ظاهر ساختند: سیاست داخلی ا. ج. ش. س.، انقلاب چین، و کمیته ی انگلو- روس. به طور کلی در مورد سایر مسائل مربوط به سیاست های کمینترن، اثرات در همین سوی بودند و لیکن عواقب بلافاصله شان این چنین آشکار و مصیبت زا نبودند.

در رابطه با مسائل داخلی ا. ج. ش. س. بیانیه بلشویک- لنینیست ها (اپوزیسیون)^{۲۰} توصیفی جامع و کافی از سیاست نزول به دست می دهد. ما می باید که خود را صرفاً محدود به آن ((بیانیه)) کنیم. این واقعیت که تمامی کوشش های رهبری فعلی حزب کمونیست اتحاد شوروی برای فرار از عواقب سیاست پیش گرفته شده در طی سال های ۱۹۲۳ تا ۱۹۲۸ متکی بر نقل قول

^{۲۰} - بیانیه مواضع بلشویک- لنینیست ها (اپوزیسیون) در سال ۱۹۲۷ برای بحث های پیش کنگره ی پانزدهم حزب کمونیست اتحاد شوروی توسط تروتسکی، رادک، پیاتساکف، راکوفسکی، زینوویف، کامنف، بودوکیمف، پترسون، با کایف، و تعدادی از اعضای کمیته ی مرکزی و کمیته ی کنترل مرکزی حزب ارائه شد. (چاپ انگلیسی آن در ترجمه ماکس ایستمن از کتاب لئون تروتسکی به نام اوضاع واقعی شوروی، نیویورک، ۱۹۲۸، آمده است). این بیانیه مواضع توسط بوروکراسی استالینیستی و به اتهام این که "سندی ضد حزبی" است اجازه ی انتشار در مطبوعات شوروی را نیافت. پرابرائنسکی، سربریاکف و چند تن دیگر از رهبران اپوزیسیون به اتهام عهده دار شدن تکثیر آن توسط ماشین میموگراف از حزب اخراج شدند. این عمل کمی قبل از اخراج دست جمعی هواداران اپوزیسیون صورت گرفت.

های دقیقی از بیانیه می باشد آشکارا نشان دهنده ی تأیید غیرمنتظره ی بیانیه ای است که نویسندگان و مدافعانش هم اکنون در زندان یا تبعید به سر می برند. این واقعیت که رهبران فعلی تنها به بخش ها یا تکه هانی از بیانیه متوسل شده اند، آن هم بدون پیش بینی های لازم، گردش به چپ جدید را شدیداً نامطمئن و متزلزل کرده در حینی که ارزش بیشتر از هر زمان دیگری را به عنوان بیان کلی یک جریان لنینیستی واقعی به بیانیه می بخشد.

مسأله ی انقلاب چین در بیانیه بوسیله ی زینوویف به شکلی ناکافی، ناقص و در بعضی موارد مطلقاً نادرست مطرح شده است. به خاطر اهمیت تعیین کننده ای که این مسأله برای کمینترن دارد، خود را موظف به این می بینیم که در فصلی جداگانه به بررسی دقیق تر آن بپردازیم (فصل سوم).

در مورد سومین مسأله ی عمده ناشی از تجربیات استراتژیکی کمینترن در سال های اخیر، یعنی کمیته ی انگلو- روس، گذشته از آن چه تا به حال به وسیله ی اپوزیسیون در یک سری از مقالات، سخنرانی ها و ترزا آمده، تنها کاری که می ماند، تنظیم یک خلاصه کوتاه است.

همان طوری که دیده ایم، نقطه ی حرکت کمیته ی انگلو- روس تسریع پرشی از روی حزب کمونیست جوانی بود که به آهسته گی توسعه می یافت. این کار به تمامی تجربه، حتی پیش از اعتصاب عمومی، سیرتی نادرست بخشید.

برداشت کلی از کمیته ی انگلو- روس این نبود که کمیته پیمانی است ضمنی بین سران که به ناچار منطقاً می بایست در اولین تجربه برای تسویه حساب با شورای عمومی شکسته می شد. خیر، نه تنها استالین، بوخارین، تومسکی و دیگران بلکه زینوویف نیز در آن "شراکتی" دیرپای را می دیدند - وسیله ای

در جهت انقلابی کردن شیوه دار توده های کارگر انگلیسی، و حداقل قدمی بود، هر چند نه به درون، بلکه به سوی آن دروازه ای که انقلاب پرولتاریای انگلیس از طریق آن گام هائی بلند بر می داشت. هر چه این جریان پیشتر رفت، کمیتة ی انگلو- روس نیز بیشتر از یک اتحاد ضمنی به اصلی مقدس، بر فراز مبارزه ی طبقاتی واقعی مبدل گشت. این حقیقت در زمان اعتصاب عمومی آشکار گشت.

ارتقاء جنبش توده ای به مرحله ی آشکارا انقلابی، آن سیاست مداران لیبرالی را که به گونه ای به چپ گرویده بودند را به اردوی ارتجاع بورژوازی بازگرداند. اینان به اعتصاب عمومی عمداً و آشکارا خیانت کردند و به دنبالش اعتصاب معدنچیان را تخریب کرده و بدان خیانت نمودند. امکان خیانت همیشه در اصلاح طلبی نهفته است. اما این بدین معنی نیست که این دو همواره یکی هستند. با اصلاح طلبان هرگاه که قدمی به جلو برمی دارند می توان به توافقاتی زودگذر رسید. اما ادامه ی عهد و پیمان با آنان هنگامی که هراسان از گسترش جنبش دست به پیمان شکنی می زنند، هم سان مدارا کردن با خائنان و چشم پوشی از خیانت است.

وظیفه اعصاب عمومی فشار گذاردن روی کارفرمایان و دولت با استفاده از نیروی پنج میلیون کارگر بود. چرا که مسأله ی صنایع استخراج ذغال سنگ مهم ترین مسأله ی سیاست دولت شده بود. به شکرانه خیانت رهبری، اعتصاب در همان اولین مرحله شکسته شد. ادامه ی باور به این که اعتصاب اقتصادی و منفرد معدنچیان به تنهایی دست آوردهائی را به ارمان خواهد آورد که اعتصاب عمومی از عهده ی آن بر نیآمده بود، وهم و گمانی بس عظیم بود. و دقیقاً در همین جا است که قدرت شورای عمومی نهفته بود.

شورای عمومی با محاسبات خشک، شکست معدنچیان را هدف گرفته بود تا در نتیجه بخش های قابل ملاحظه ای از کارگران را به "درستی" و "مستدل بودن" خط مشی های خانانانه رهبران شورای عمومی متقاعد سازد.

ادامه ی اتحاد دوستانه با شورای عمومی، و هم زمان با آن پشتیبانی از اعتصاب طولانی و منفرد کارگران معدن که شورای عمومی مخالفش بود، کاری بود از قبل حساب شده از آن رو که رهبران اتحادیه های کارگری را توانا می ساخت که با کمترین صدمه ی ممکن این بزرگ ترین آزمایش را به سلامت پشت سر گذاشته، دوباره قد راست کنند.

از دیدگاه انقلابی، نقش اتحادیه های کارگری روسی بسیار زیان بخش و قطعاً رقت بار از کار درآمد. مطمئناً پشتیبانی از یک اعتصاب اقتصادی- حتی در صورت منفرد بودن آن مطلقاً لازم می بود. در این مورد بین انقلابیون اختلاف نظری نمی تواند باشد. اما این پشتیبانی می باید نه تنها یک جنبه ی مالی بلکه، خصلتی انقلابی- سیاسی را نیز دارا می بود. شورای مرکزی اتحادیه های کارگری سراسر روسیه می بایست که آشکارا به اتحادیه کارگران معدن انگلیس و تمامی طبقه ی کارگر انگلیس اعلام می کرد که، اعتصاب کارگران معدن تنها هنگامی می تواند به طور جدی روی پیروزی حساب کند که بتواند سرسختانه و پیگیرانه با استفاده از امکاناتش راه را برای ظهور مجدد اعتصاب عمومی باز کند. این کار تنها از طریق مبارزه ی مستقیم و آشکار علیه شورای عمومی، این عامل دولت و صاحبان معادن، می توانست به انجام برسد. مبارزه برای تبدیل اعتصاب اقتصادی به اعتصاب سیاسی مستلزم نبرد سیاسی و سازمانی سهمگینی علیه شورای عمومی بود. اولین

قدم به طرف چنین نبردی بریدن از کمیته ی انگلو- روس بود که دیگر بدل به مانعی ارتجاعی و زنجیری بر پای طبقه ی کارگر شده بود.

هیچ انقلابی ای که سنجیده سخن می گوید استدلال نخواهد کرد که در صورت پیش رفت در امتداد این خط رسیدن به پیروزی تضمین می شد. اما پیروزی تنها از این راه ممکن می بود. شکست در این راه، شکست در راهی بود که می توانست بعداً به پیروزی منتهی شود. یک چنین شکستی آموزنده است. بدین معنی که افکار انقلابی را در درون طبقه ی کارگر تقویت می کند. در این زمان صرف پشتیبانی مالی از اعتصابی صنفی (اعتصاب صنفی- در شیوه هایش؛ انقلابی- سیاسی در هدف هایش) که نامیدانه روزهای آخرش را می گذراند تنها گندمی بود برای آسیاب شورای عمومی که خونسردانه در انتظار بود تا این که اعتصاب در اثر قحطی و گرسنگی درهم شکست، و از این راه "درستی" خود را ثابت نمود. البته شورای عمومی نمی توانست به راحتی نقش یک اعتصاب شکن آشکار را برای مدت چندین ماه ایفا کند. دقیقاً در طی همین دوره ی بحرانی بود که شورای عمومی به کمیته ی انگلو- روس به عنوان حائل سیاسی از توده ها نیازمند بود. بدین سان مسائل حاد مبارزه ی طبقاتی بین سرمایه ی انگلیسی و پرولتاریا، بین شورای عمومی و کارگران معدن تبدیل شد به مباحثه ی دوستانه بین دو هم پیمان، یعنی میان شورای عمومی انگلیس و شورای مرکزی اتحادیه های صنفی سراسر روسیه بر سر این که کدام یک از این دو راه مناسب ترند: راه توافق یا راه مبارزه اقتصادی و منفرد پی آمد اجتناب ناپذیر اعتصاب به توافق منتهی گردید. یعنی، "مباحثه" دوستانه به طور غم انگیزی به نفع شورای عمومی خاتمه یافت.

تمامی سیاست کمیته ی انگلو- روس از ابتدا تا انتها به علت خط مشی نادرستش تنها کمکی بود برای شورای عمومی. حتی این واقعیت که به خاطر فداکاری طبقه ی کارگر روسیه اعتصاب به مدت درازی از لحاظ مالی دوام آورد نیز نفعی برای کارگران معدن یا حزب کمونیست انگلیس دربر نداشت بلکه تنها به کار همان شورای عمومی آمد. سرانجام وسیع ترین جنبش انقلابی در انگلستان از زمان چارتیزم تا کنون، تأثیر بسیار کمی در رشد حزب کمونیست داشت، در حالی که شورای عمومی حتی از قبل از اعتصاب عمومی نیز محکم تر بر تخت نشسته است.

چنین اند نتایج این "مانور استراتژیکی" منحصر به فرد.

لجاجتی که در حفظ اتحاد با شورای عمومی ابراز شد و بلخره در نشست ننگین برلین در آوریل ۱۹۲۷ به چاپلوسی مطلق ختم گردید، با استناد به همان "تثبیت" همیشه تکراری توجیه شد. هر زمان که پیش رفت انقلاب با مانعی رو به رو شود، چاره ای نیست جز دست به دامن پورسل شدن. این استدلال که در نظر یک کارگزار حکومتی در شوروی و یا یک عضو اتحادیه بسیار ژرف جلوه می کند، در واقع مثال کاملی است از تجربه گرائی ((امپریزم)) کوری که توسط مکتب گرائی قلب شده باشد. در رابطه با اقتصاد و سیاست در انگلیس، آن هم در سال های ۲۷- ۱۹۲۶، معنای این تثبیت چه بود؟ آیا این حاکی از رشد نیروهای مولده بود؟ یا بهبود شرایط اقتصادی؟ و یا امیدهای بهتر برای آینده؟ نه به هیچ وجه. حفظ و بقای این به اصطلاح تثبیت سرمایه داری در انگلیس ناشی از نیروهای محافظه کار سازمان های کارگری کهن، با تمام جریان ها و روندهای درونی اش، و نیز به دلیل ضعف و تزلزل حزب کمونیست بود. در انگلیس از نقطه نظر اقتصادی و مناسبات اجتماعی

((شرایط)) انقلابی فراهم بود. صرفاً از نظر سیاسی مسأله مطرح بود. رهبران حزب کارگر و اتحادیه های کارگری، پایه های اصلی "تثبیت" می باشند که در انگلستان یک واحد منفرد را تشکیل می دهند، اما از طریق تقسیم کار عمل می کنند.

با در نظر گرفتن شرایط توده های کارگر، که توسط اعتصاب عمومی آشکار گشت دیگر بالاترین مقام را در پویائی تثبیت سرمایه داری نه مک دونالد و نه توماس، بلکه پوگ، پورسل، کوک و شرکاء اشغال می کنند. اینان کار را انجام می دهند و توماس ضربه ی آخری را. بدون پورسل توماس پادروها در میان آسمان و زمین معلق می شد و بالدوین هم به هم راهش... مانع اصلی سر راه انقلاب انگلستان چپ گرایی دروغین پورسل است که با ظاهر سیاست مدارانه اش، گاه به نوبت و گاه هم زمان، با بلشویک ها و سران کلیسا رفاقت می کند و همواره نه تنها از برای عقب نشینی بلکه از برای خیانت نیز آماده است. تثبیت یعنی پورسلیزم. از تمامی این ها می توان به عمق پوچی نظری و فرصت طلبی ای که در اسناد به وجود "تثبیت" بیان شده، از آن رو که اتحاد سیاسی با پورسل را توجیه کند، پی برد. و همین جاست که به خاطر درهم شکستن "تثبیت" دقیقاً می بایست پورسلیزم را نابود کرد. در چنین وضعیتی حتی تصور هم کاری با شورای عمومی نیز بزرگ ترین خیانت و رسوائی بر علیه توده های کارگر بود.

حتی درست ترین استراتژی نیز، به خودی خود همواره به پیروزی نمی انجامد. صحت یک طرح استراتژیک فقط هنگامی به اثبات می رسد که خط سیر واقعی انکشاف نیروهای طبقاتی را دنبال کرده و برآوردش از عناصر این انکشاف واقع گرایانه باشد. خطرناک ترین و ننگین ترین شکست که

مهلک ترین پیامدها را نیز برای جنبش دربر دارد، شکست نوع منشویکی است که ناشی از برآورد نادرست از طبقات، کم بها دادن به عوامل انقلابی و کمال مطلوب سازی از نیروهای دشمن است. این چنین بودند شکست های ما در چین و انگلستان.

از کمیته ی انگلو- روس چه چیزی برای ا. ج. ش. س. انتظار می رفت؟
استالین در ژوئیه ۱۹۲۶، در پلنوم مشترک کمیته ی مرکزی و کمیسیون مرکزی نظارت، برای ما چنین نطق کرد:

"وظیفه ی این پیمان (کمیته ی انگلو- روس) عبارت است از سازمان دهی جنبشی وسیع در بین طبقه ی کارگر علیه جنگ های امپریالیستی جدید و به طور کلی، علیه مداخله ی خارجی در کشور ما، (خصوصاً) از جانب قوی ترین قدرت های امپریالیستی در اروپا، به خصوص از ناحیه ی انگلستان".

و در حین این که به ما، اپوزیسیون، می آموخت که "باید دقت به عمل آوریم که از اولین جمهوری کارگران و دهقانان در برابر مداخله خارجی دفاع کنیم" (ما، طبیعتاً به این نکته واقف نبودیم!)، استالین چنین اضافه کرد:

"اگر اتحادیه های کارگری ارتجاعی انگلستان حاضر به انعقاد پیمانی با اتحادیه های کارگری انقلابی کشور ما علیه امپریالیست های ضدانقلابی کشورشان باشند، بنابر این ما چرا نباید چنین اتحادی را نستائیم؟"

هر آینه "اتحادیه های کارگری ارتجاعی" توان مبارزه بر ضد امپریالیست های کشورشان را می داشتند که دیگر ارتجاعی نمی بودند! استالین دیگر عاجز از تمیزدادن مفاهیم ارتجاعی و انقلابی از یکدیگر است. او اتحادیه های کارگری انگلستان را ارتجاعی توصیف می کند و تنها به روال

یک عادت- حال آن که در واقع به اوهام نکبت باری در رابطه با "روح انقلابی شان" دامن می زند.

به دنبال استالین، کمیته ی حزب ما در مسکو خطاب به کارگران مسکو می گوید:

"در مبارزه بر ضد هرگونه مداخلات احتمالی علیه ا.ج.ش.س. کمیته ی انگلو- روس نقش بزرگی می تواند و باید ایفاء کند. این کمیته ی مرکز تشکی خواهد شد برای نیروهای بین المللی پرولتاریا به منظور مقابله با هرگونه کوششی از جانب بورژوازی جهانی برای به راه انداختن جنگی جدید." (ترهای کمیته ی مسکو).

اپوزیسیون چه پاسخی داد؟ ما گفتیم:

"هر چه شرایط جهانی حادثتر شود، کمیته ی انگلو- روس نیز بیشتر به سلاحی در دست امپریالیزم جهانی و امپریالیزم بریتانیا مبدل خواهد شد." این انتقاد از "امیدهای" استالینیستی به پورسل، به مثابه ی فرشته ی نگهبان دولت کارگری، در همین پلنوم از جانب استالین به عنوان انحراف از "لنینیسم به تروتسکیزم" توصیف شد.

ورشیلف: "صحیح است".

یک صدا: "ورشیلف آن را تأیید کرده است".

تروتسکی: "خوشبختانه تمامی این ها در صورت جلسات ثبت خواهد شد." آری، تمامی این ها را می توان در صورت جلسات پلنوم ژوئیه یافت، پلنومی که در آن این فرصت طلبان نابینا، گستاخ و ناصادق جرأت یافتند که اپوزیسیون را به "شکست طلبی" متهم کنند.

این گفت و شنود که من ناگزیر از بازگو کردن مختصری از آن از مقاله ی قبلی ام "چه دادیم و چه گرفتیم؟"^{۲۱} هستم، به مثابه یک درس استراتژیک از تمامی فصل نارسای برنامه ی پیشنهادی در مورد استراتژی بسیار مفیدتر است. مسأله چه دادیم (و انتظار داشتیم) و چه گرفتیم؟ - به طور کلی، انگاره اصلی سنجش استراتژی است. این ((انگاره)) بایستی در کنگره ی ششم در مورد تمامی مسائلی که در سال های اخیر در دستور کار بودند، به کار گرفته شود. بدین سان به طور قطع آشکار خواهد شد که استراتژی کمیتة ی اجرایی بین الملل کمونیست، خصوصاً از سال ۱۹۲۶، استراتژی جمع بندهای خیالی، محاسبات نادرست، توهمات در رابطه با دشمن، و اذیت و آزار قابل اطمینان ترین و راسخ ترین مبارزان بوده است. در یک جمله، این استراتژی پوسیده سنتریزم راست بود.

۹- خصلت مانورگرایی استراتژی انقلابی

در وهله ی نخست این مسأله غیر قابل فهم به نظر می رسد که چرا در برنامه ی پیشنهادی از خصلت "مانورپذیری" و "انعطاف پذیری" استراتژی بلشویکی هیچ گونه نشانی دیده نمی شود. از میان کل مسائل تنها یک نکته مطرح شده است- و آن مسأله ی سازش با بورژوازی مستعمرات است. اما، فرصت طلبی دوره ی اخیر، که از هر زمان دیگر بیشتر به راست زیگزاگ می زند، اساساً تحت لوای استراتژی مانور تکوین یافته است. امتناع

^{۲۱} - همانند اکثر مقالاتی که در آن دوره توسط نمایندگان اپوزیسیون نوشته شده بود این مقاله هم اجازه چاپ در مطبوعات حزبی شوروی را نیافت و اجباراً دست به دست گشته و به صورت دست نوشته تکثیر شد. این مقاله در سال ۱۹۲۷ نوشته شد و برای اولین بار در سال ۱۹۳۴ چاپ شد. این مقاله در نشریه "THE NEW INTERNATIONAL" سپتامبر - اکتبر ۱۹۳۴، ص ۹۰، یافت می شود.

از دم ساز شدن با سازش های غیراصولی، به علت این واقعیت، که عملاً زبان بخش بود، به مثابه ی فقدان "انعطاف پذیری" توصیف شد. اکثریت اعلام کرد که اصل اساسی اشان یک مانور بود. پیشتر، در سال ۱۹۲۵، زینوویف با رادیچ و لافوله به مانور پرداخت، سپس استالین و بوخارین با چیانک-کایچک، پورسل و کولاک ها به مانور پرداختند. دستگاه مدام با حزب به مانور پرداخت. و اکنون زینوویف و کامنف با دستگاه به مانور می پردازند.

به منظور نیازهای بوروکراتیک، یک گروه خبره در مانور به وجود آمد. این گروه عمدتاً از کسانی تشکیل می شد که هیچ گاه رزمندگان انقلابی نبوده، و اکنون که قدرت تسخیر شده است با شوق هر چه بیشتر در برابر انقلاب سر فرود می آورند. برودین در کانتون به مانور می پردازد. رافس در پکن؛ د. پتروفسکی در نواحی کانال مانش؛ په پر در ایالات متحده، لیکن په پر در پولونزیا هم قادر به مانور دادن است؛ مارتینف از راه دور به مانور اشتغال دارد و برای خوش رقصی در هر گوشه ای از این کره خاکی به انجام آن مشغول است. تمام آکادمیسین های جوان را آن چنان بار آورده اند که انعطاف پذیری بلشویکی را تنها از طریق انعطاف پذیری ستون فقرات خودشان لمس می کنند. وظیفه ی این مکتب استراتژی عبارت است از فتح از طریق مانور آن چیزهایی که تنها از طریق نیروی طبقه ی انقلابی امکان پذیر است. همانند کیمیاگران سده ی میانین، علی رغم شکست دیگران، که در پی ساختن طلا بودند، استراتژیست های امروزی نیز در مانور، هر یک به نوبه ی خود، در صدد فریب دادن تاریخ می باشند. البته، در ماهیت امر، آن ها استراتژی پرداز نبوده بلکه تنها تلفیق گران بوروکراتیک جورواجوری هستند

که فریاد "زنده باد کبیران" را سر می دهند. بعضی از آن ها، پس از این که ناظر حل مسائل بی اهمیت از جانب استاد هستند، تصور می کنند که در ((کشف)) رموز استراتژی به درجه استادی رسیده اند. این دقیقاً گوهر ذات مقلدین است. و آن دیگرانی که به رموز تلفیق گرانی دست دوم و سوم دست یافته اند، پس از آن که متقاعد گشتند که در مسائل کم ارزش به معجزاتی دست یافته اند، به این نتیجه می رسند که می توان این روش ها را برای مسائل با اهمیت تر هم تعمیم داده و اعمال کرد. با وجود این، تمام کوشش هائی که به کار رفته است تا شیوه ی تلفیق بوروکراتیک را در مقایسه با مبارزات انقلابی، برای حل مسائل بزرگ با "صرفه تر" جلوه دهند، ناگزیراً به شکست های شرم آوری منتهی گشته است. افزون آن که، تلفیق گرانی مسلح به ماشین حزبی و دولتی هر بار ستون فقرات احزاب جوان و هم چنین انقلابات جوان را در هم شکست. در تمامی کوشش هائی که با ابزار "مانور" با چیانک- کایچک، وانگ- چینگ- وی، پورسل، و کولاک ها به معامله پرداخته شد، تمامی آن ها تا کنون پیروز سربر آورده اند.

طبیعتاً، این بدان معنی نیست که اصولاً مانور جایز نیست، یعنی این که مانور با استراتژی انقلابی طبقه ی کارگر ناسازگار است. لیکن بایستی کاملاً فهمیده شود که در تناسب با روش های اساسی مبارزات انقلابی، مانور خصلتی درجه دوم، کمی، و بنا به مقتضیات دارا می باشد. یک بار و برای همیشه بایستی این نکته فهمیده شود که مانور در مورد مسائل مهم هیچ گاه تعیین کننده نیست. چنان چه اگر چنین به نظر آید که تلفیقات می توانند گره از مسائل کوچک بگشایند، همواره این گره گشائی به قیمت مسائل مهم تمام خواهد شد. یک مانور به جا فقط می تواند حل مسائل را تسهیل کرده مشروط

به آن که در خدمت خریدن وقت بوده و یا در خدمت به دست آوردن نتایج بزرگ تر با نیروی کمتری باشد. غیرممکن است که به وسیله ی مانور به توان از اشکالات اساسی فرار نمود.

تضاد بین پرولتاریا و بورژوازی تضادی اساسی است. بدین خاطر، عنان زدن بر بورژوازی چین از طریق مانورهای سازمانی و فردی، و او را ملزم به تسلیم به برنامه های تلفیق گرائی کردن، یک مانور نبوده بلکه یک خودفربیی نکوهیده ای است، هرچند اگر چشم انداز عظیمی را نشان دهد. طبقات را نمی توان فریب داد. از دیدگاه تاریخی این نکته در مورد تمامی طبقات صادق است. این خصوصاً و بلافاصله در مورد طبقات حاکم، صاحب مال، استثمارکننده و با فرهنگ صادق است. تجارب جهانی طبقات اخیر آن چنان عظیم، آگاهی طبقاتی آن ها آن چنان مهذب، و ارگان های جاسوسی آن ها آن چنان رنگ و وارنگ است که هر کوششی به منظور فریفتن آن ها از طریق وانمود به شخص دیگری کردن، در واقعیت می بایست منجر به دام افتادن نه دشمن بلکه دوستان گردد.

تضاد بین ا. ج. ش. س. و دنیای سرمایه داری یک تضاد اساسی دیگری است. هیچ راه گریزی از آن از طریق مانور وجود ندارد. از طریق دادن امتیازات آشکار و روشن به سرمایه، و با بهره گرفتن از تضادهای بین بخش های آن، می توان زمان تنفس را طولانی تر کرد و زمان به دست آورد. این نکته نیز فقط در شرایط تاریخی مشخص و نه در همه ی شرایط ممکن است. خود فربیی بزرگی خواهد بود هرگاه به این باور داشته باشیم که بورژوازی بین المللی را می توان تا ساختن سوسیالیزم "خنثی" کرد. این بدان معنی است که بر تضادهای اساسی می توان به کمک مانور فائق آمد.

این چنین خود- فریبی ای ممکن است به بهای جمهوری شوروی تمام شود. تنها انقلاب پرولتری جهانی است که می تواند ما را از تضادهای اساسی برهاند.

یک مانور می تواند عبارت باشد از دادن امتیازی به دشمن، یا سازشی با یک متحد موقت و در نتیجه همواره مشکوک، یا یک عقب نشینی به جا و حساب شده به منظور حفاظت گلویمان از تیغ خصم، و یا سرانجام مطرح کردن خواست ها و شعارهای جزئی و به آن ترتیبی که موجب ایجاد شکاف در اردوی خصم شود. این ها عمدتاً انواع مهم مانور بودند. به مانورهای دیگری نیز می توان اشاره کرد که در درجه دوم اهمیت هستند. به هر رو، در رابطه با مشی استراتژی اساسی مبارزه، هر مانوری در ذات خود یک حادثه فرعی است. مانور با کومین تانگ و کمیته ی انگلو- روس، به عنوان نمونه های کامل مانورهای منشویکی و نه بلشویکی همواره می باید در اذهان باقی بمانند. وقایع به وارونه اتفاق افتاد. آن چیزی که می بایست فقط یک مسأله ی فرعی تاکتیکی می بود به مشی استراتژیک تبدیل شد و وظایف اصلی استراتژیک (مبارزه علیه بورژوازی و اصلاح طلبان) به یک سری مسائل فرعی و تاکتیکی کوچک و درجه دوم تقسیم شد. افزون آن که خصلتاً فقط جنبه ی نمایشی داشتند. در یک مانور، در رابطه با حریف مقابل که برایش امتیاز قائل شده و یا متحد غیرقابل اعتمادی که با او به توافقی رسیده ایم، همیشه می باید از بدترین و نه بهترین فرضیات شروع به حرکت کرد. همواره باید به خاطر داشته باشیم که همین فردا ممکن است که متحد به دشمن بدل گردد. این نکته حتی در مورد متحدی هم چون دهقانان نیز صادق است:

"نسبت به دهقانان باید بی اعتماد باشیم، همیشه خود را به گونه ای مستقل از آن ها سازمان دهیم، و به مجرد این که نشانه های ارتجاعی و ضدپرولتری در آنان ظاهر شد، مہیای مبارزه علیه آن ها باشیم." (لنین-کلیات، جلد ۶، ص ۱۱۳).

این ابدأ به هیچ رو با وظیفه ی استراتژیک مهم پرولتاریا ((در رابطه با دهقانان)) که لنین، چه از دیدگاه نظری و چه در عمل، برای اولین بار با آن چنان ژرفی عظیمی پروراند، در تضاد نیست. یعنی، وظیفه ی رهاکردن افشار استثمار شده دهقانان تھی دست از یوغ نفوذ بورژوازی و به دنبال خود کشاندنشان. لیکن اتحاد بین پرولتاریا و دهقانان به هیچ رو نه توسط تاریخ از پیش ساخته شده است و نه توسط مانورهای چاپلوسانه، نه توسط کوشش های نکوهیده به منظور فریفتن آن ها، و نه توسط سخن وری های فصیح رقت انگیز مہیا می گردد. اتحاد بین پرولتاریا و دهقانان یک مسأله ی تناسب نیروهای سیاسی و نتیجتاً استقلال پرولتاریا در رابطه با سایر طبقات است. متحد ابتدا می بایست آموزش ببیند. این تنها در صورتی تحقق می پذیرد که از یک سو به نیازهای تاریخی و مترقی اش توجه کافی مبذول شود و از سوی دیگر، یک عدم اعتماد سازمان یافته به این متحد به نمایش گذارده شود، و علیه تمامی گرایشات و عادات ضد- پرولتریش به گونه ای خستگی ناپذیر و بی وقفه مبارزه شود.

اهمیت و محدودیت های مانور همواره می بایستی در نظر گرفته شود، حدود و ثغور آن تعیین شود. امتیاز باید امتیاز و عقب نشینی نیز عقب نشینی نامیده شود. پربہاء دادن به امتیاز داده شده به مراتب خطرات کمتری از زمانی که

به آن کم بهاء دهیم دربر خواهد داشت. هوشیاری طبقه و عدم اعتماد متشکل حزبمان باید حفظ شود، نه این که کاهش یابد.

ابزار اساسی مانور، همانند هر عمل تاریخی طبقه ی کارگر، به طور کلی، حزب است. لیکن حزب تنها یک وسیله ی مطیع در دست "استادان" مانور نیست، بلکه ابزاری آگاه و فی النفسه عمل کننده بوده و عالی ترین حد بیان خود- اقدامی پرولتاریا در کل می باشد. بنابر این هر مانور باید در طول کاربردش به روشنی توسط حزب فهمیده شود. مسأله ی مورد بحث در این جا، البته یک مسأله ی دیپلماتیک، نظامی و یا رموز توطئه، یعنی، مسأله شگرد مبارزه دولت پرولتری و یا حزب پرولتری تحت شرایط سرمایه داری نیست. مسأله این جا بر سر محتوای سیاسی مانور است. از این روست که توضیحات رایج در مورد این که رویدادهای سال های ۱۹۲۸- ۱۹۲۴ در رابطه با کولاک ها مانوری بزرگ بود، پوچ و خیانت بار است. اغفال کولاک ها در میان نیست. کولاک نه براساس گفتار، بلکه براساس کردار، مالیات ها، قیمت ها و سود قضاوت می کند. در حالی که حزب خودمان یعنی حزب طبقه ی کارگر و دهقانان تهی دست- ممکن است اغفال شود. هیچ چیز حساب شده ای به اندازه مانورهای غیراصولی و تلفیق گرانی در خفای حزب، در نابودی روحیه انقلابی حزب پرولتری مؤثر نیست.

مهم ترین، به اثبات رسیده ترین و تغییرناپذیرترین قاعده در به کار گرفتن هر مانوری چنین است: هرگز نباید جرأت به ترکیب و ادغام سازمان حزب خود با یک حزب غیرخودی نمود، حتی اگر حزب مورد نظر فعلاً نسبت به ((حزب)) ما 'جانب دارترین' باشد. هرگز نباید در راه چنین عملی گامی برداشته شود، چرا که به گونه ای مستقیم یا غیرمستقیم، عمداً و یا سهواً به

این منجر می گردد که سازمان حزب خودی تابع سازمان حزب غیرخودی و یا طبقات دیگر درآید، و یا آزادی آغالش گری و مسنولیت حزب خودی، هر چند هم به میزان کم، به خاطر مشی سیاسی احزاب دیگر در تنگنا قرار گیرد. هیچ گاه نباید پرچم ها را درهم ادغام کرد، چه رسد به این که در مقابل پرچم دیگری به زانو درآئیم.

مهلک ترین و خطرناک ترین کار، مانوری است که از کوشش های عجولانه و فرصت طلبانه -به منظور پیشی جستن بر انکشاف حزب خود و برای جهش از روی مراحل انکشاف لازم (و دقیقاً از این روست که نمی باید از روی هیچ مرحله ای پرید)- برخاسته، آن هم از طریق به هم پیوند دادن، ترکیب کردن و متحد کردن به گونه ای مصنوعی، شیدادانه و دیپلماتیک و به کمک شیوه های تلفیقی، مزورانه سازمان ها و عناصری که در جهت مخالف قرار دارند. این چنین تجربیاتی، که همواره مخرب اند، برای احزاب جوان و ضعیف بس مهلک می باشند.

در یک مانور، همانند صحنه ی نبرد، تنها دانش استراتژیک نیست که تصمیم گیرنده است (و به همین ترتیب و به درجات کمتر، مکر تلفیق گرایان)، بلکه این تناسب نیروهاست که تعیین کننده است -حتی یک مانور مبتکرانه و صحیح، به طور کلی، برای یک حزب انقلابی جوان و ضعیف در رابطه با دشمنانش، متحدانش، و شبه-متحدانش به مراتب خطرناک تر است. از این روست که -و در این جا به نکته ای می رسیم که برای کمینترن دارای اهمیت خطیری است- حزب بلشویک هرگز از مانور به مثابه یک اکسیر شروع نکرد، بلکه به آن رسید و در آن پرورش یافت، چرا که در داخل

طبقه ی کارگر عمیقاً ریشه دوانیده بود، از دیدگاه سیاسی بسیار نیرومند بود و از دیدگاه ایدئولوژیکی بسیار پخته.

بد اقبالی دقیقاً در این واقعیت است که مقلدان استراتژی بلشویکی، در برابر احزاب کمونیست جوان، به ستایش از مانور و انعطاف پذیری به مثابه جوهر استراتژی می پردازند، و بدین وسیله آن ها را از محور تاریخی شان و شالوده ی اصولی شان جدا کرده و به تلفیق غیراصولی ای که اغلب به جست و خیزهای سریع سنجاب در قفس می ماند، تبدیل می کند. به هیچ رو انعطاف پذیری ویژگی اساسی بلشویزم نبوده (و امروز هم نباید باشد)، بلکه خصالت بارز بلشویزم سختی سنگ خاراگونه آن بود. این دقیقاً آن کیفیتی بود که به خاطر آن دشمنان و مخالفین ((بلشویزم)) را سرزنش می کردند، و بلشویزم همیشه به حق به آن مباحثات می کرد. نه "خوش بینی" شعف زا، بلکه سازش ناپذیری، هوشیاری، عدم اعتماد انقلابی، و مبارزه برای هرگونه استقلال نظر و فکر جمله گی ویژگی های بلشویزم می باشند. این چیزی است که احزاب کمونیست چه در غرب و چه در شرق همه گی می بایست از آن شروع کنند. ابتدا می بایست امکان اجرای مانورهای بزرگ را از طریق تدارک دیدن امکانات سیاسی و مادی برای تحقق بخشیدن آن ها فراهم ساخت، یعنی تقویت، یک پارچه گی، استحکام سازمان های خودمان.

مانورهای منشویکی با کومین تانگ و شورای عمومی ده ها بار جنایت بارتر بود، چرا که بردوش نحیف احزاب کمونیست چین و انگلستان سنگینی کردند. این مانورها نه تنها شکست را بر انقلابات و طبقه ی کارگر تحمیل نمودند، بلکه برای مدتی طولانی ابزار اساسی مبارزات آتی احزاب کمونیست جوان را تضعیف، تخریب، و داغان نمودند. در عین حال، در همین زمان

منجر به بروز آثار تضعیف روحیه و سرخوردگی سیاسی در درون اعضای قدیمی ترین حزب در داخل کمینترن، یعنی حزب کمونیست ا. ج. ش. س. نیز شدند.

آن بخش از برنامه ی پیشنهادی که به استراتژی می پردازد، سرسختانه در مورد مسأله ی مانور - این اسب سواری سال های گذشته - سکوت اختیار کرده است. تو گویی که زبانش را بریده اند. منتقدین توجیه گرا ممکن است بگویند که سکوت چندان هم بد نیست. لیکن این چنین استدلال عقلانی، اشتباه بزرگی است. بدبختی در این جاست که برنامه ی پیشنهادی، همان طور که تاکنون در نمونه های بسیاری نشان داده ایم و در آینده نیز نشان خواهیم داد، ویژگی های یک مانور را به بدترین وجه، یعنی به معنی تلفیق گرائی کلمه دربر دارد. برنامه ی پیشنهادی با حزب خودش نیز به مانور می پردازد، در پاره ای موارد با استفاده از عبارت "به زعم لنین" بر ضعف خود سرپوش می نهد، و در موارد دیگر صرفاً با سکوت از آن طفره می رود. با این شیوه است که امروزه ((برنامه ی پیشنهادی)) به استراتژی مانورها می پردازد. بدون بررسی تجارب تازه در چین و انگلستان، سخن گفتن از این مسأله ناممکن است. اما، هرگونه اشاره به مانور، سیمای چپانک- کاپچک و پورسل را اجباراً مجسم می سازد. و نویسندگان ((برنامه ی پیشنهادی)) به هیچ رو تمایلی به آن ندارند. آن ها ترجیح می دهند که در مورد این موضوع ها سکوت اختیار کنند و دست رهبران کمینترن را باز بگذارند. و این نکته ای ست که دقیقاً جایز نیست. لازم است که دست های تلفیق گرایان و نامزدهای پیشنهادی آن ها بسته شود. و این دقیقاً آن چیزی است که برنامه می باید به خدمت آن درآید، و در غیر این صورت زاید خواهد بود.

در قسمت استراتژی باید بخشی به قواعد اساسی اختصاص داده شود. قواعدی که حدود و ثغور مانور به مثابه ی یک شیوه ی کمکی در مبارزه ی انقلابی علیه دشمن طبقاتی، که مبارزه ی مرگ و زندگی است، را تعیین می کنند. قواعدی که براساس آموزش مارکس و لنین در بالا آمد، بی تردید می تواند به گونه ای خلاصه تر و دقیق تر ارائه شوند. لیکن، به هر رو باید در یک برنامه برای بین الملل کمونیست گنجانیده شوند.

۱۰- استراتژی جنگ داخلی

در رابطه با قیام مسلحانه، برنامه ی پیشنهادی برحسب تصادف چنین اظهار می دارد: "این مبارزه ((جنگ داخلی)) مشمول قواعد هنر جنگ است. و یک طرح نظامی، خصلت تهاجمی عملیات رزمی، و فداکاری ها و قهرمانی های نامحدودی از جانب پرولتاریا را مستلزم می دارد".

در این جا، برنامه ی پیشنهادی جز به تکرار مؤجز اشاراتی چند از مارکس فراتر نرفته است. در طی این مدت ما شاهد تجارب دیگری نیز بوده ایم. از سونی تجربه ی انقلاب اکتبر، و از سونی دیگر تجارب شکست انقلابات در مجارستان و باواریا، و هم چنین مبارزات در ایتالیای سال ۱۹۲۰، خیزش بلغارستان در سال ۱۹۲۳، جنبش در آلمان سال ۱۹۲۳، استونی در سال ۱۹۲۴، اعتصاب عمومی انگلستان در سال ۱۹۲۶، قیام پرولتاریای ونیز سال ۱۹۲۷، و انقلاب دوم چین ۲۷- ۱۹۲۵.

یک برنامه برای کمینترن می بایستی آن چنان باشد که خصایص سیاسی و اجتماعی شرایط مادی لازم برای قیام مسلحانه و هم چنین شرایط نظامی و استراتژیک و اسلوب هائی که پیروزی را تضمین می کند، به گونه ای

روشن تر و ملموس تر توصیف کند. هیچ چیز به اندازه ی این واقعیت که در فصلی که به استراتژی انقلابی اختصاص داده شده به کورنلیسن و سوسیالیست های صنفی (اراک، هابسون، ج. د. اچ. گول و دیگران) می پردازد، و لیکن هیچ گاه به خصوصیات کلی استراتژی پرولتاریا در عصر امپریالیزم و نه به بیان مشخص اسلوب های مبارزاتی برای ((کسب)) قدرت بر پایه ی مواد تاریخی زنده می پردازد، ماهیت مصنوعی و فضل فروشانه آن را ((برنامه ی پیشنهادی)) افشاء نمی کند.

در سال ۱۹۲۴، بعد از تجربه ی اسف ناک آلمان، ما این مسأله را دوباره از نو مطرح نمودیم، و خواستار آن شدیم که کمیتنر مسأله ی استراتژی و تاکتیک قیام مسلحانه و جنگ داخلی را به طور کلی در دستور روز قرار داده و به کار بر روی آن به پردازد.

"ضروری است بی پرده گفته شود که مسأله طول زمان قیام مسلحانه بارها خصلت کاغذ تور نسل به خود گرفته که توسط آن می توان هوشیاری بسیاری از کمونیست های اروپای غربی که تا به امروز خود را از برخورد منفعل و جبری به تکالیف اساسی انقلاب نرهانیده اند، آزمود. ژرف ترین و مستعدترین شکل تجلی چنین برخوردی در روزا لوکزامبورگ مشاهده می شود. از دیدگاه روانی این به کامل ترین وجهی قابل درک است. خلاق ترین حیاتش عمدتاً در مبارزه علیه ماشین بوروکراتیک سوسیال-دمکراسی آلمان و اتحادیه های کارگری سپری گشت. به گونه ی خسته گی ناپذیری نشان داد که این ماشین قوه ی ابتکار توده ها را نابود می کند و تنها راه خروج و نجات را در یک جنبش خود به خودی از پائین که می باید تمامی موانع و سدهای سوسیال-دموکراتیک را از سر راه بردارد، می دید. از دیدگاه روزا

لوکزامبورگ یک اعتصاب عمومی انقلابی که تمام بانک های جامعه ی بورژوائی را دربر گیرد مترادف با یک انقلاب پرولتاریائی شد. لیکن یک اعتصاب عمومی، هر چند هم که با قدرت توده ها مشخص شود، هرگز تعیین کننده ی مسأله ی قدرت نبوده، بلکه فقط آن را مطرح می سازد. برای کسب قدرت ضروری است که قیام مسلحانه را بر پایه ی اعتصاب عمومی سازمان داد. البته، کل انکشاف ((نظری)) روزا لوکزامبورگ در این راستا متمایل بود: او قبل از آن که آخرین کلمات را ادا کند، و یا آخرین سیلاب ها را هجی کند از صحنه خارج شد. ۴ هجی رو، حتی تا آخرین دوره، گرایشات بسیار نیرومندی در جهت تقدیر گرایی انقلابی در داخل حزب کمونیست آلمان رایج بود. انقلاب در راه است، انقلاب نزدیک است، انقلاب به هم راه خود قیام مسلحانه را خواهد آورد و به ما نیرو خواهد بخشید و... حزب در این اثناء به آغالش گری انقلابی ادامه داده و به انتظار نتایج اش خواهد نشست؛ در چنین شرایطی، مطرح کردن مستقیم مسأله تاریخ قیام به معنای بیدار کردن حزب از خواب مهلک انفعال و چرخش در جهت وظایف اساسی انقلاب، یعنی سازمان دهی آگاهانه قیام مسلحانه به منظور خارج ساختن قدرت از دست دشمن است. "سخن رانی تروتسکی در نشست هیئت انجمن علوم نظامی، ۲۹ ژوئیه، ۱۹۲۴- پروود، سپتامبر، ۱۹۲۴).

"ما دقت و کوشش های نظری قابل ملاحظه ای نسبت به ((رویداد)) کمون پاریس سال ۱۸۷۱ اختصاص می دهیم، لیکن مبارزه ی پرولتاریای آلمان که در زمینه ی جنگ داخلی تجربه گران بهانی به دست داده را به کلی نادیده می گیریم. برای نمونه، ما بندرت به تجربه قیام بلغارستان در سپتامبر گذشته

می پردازیم، و سرانجام آن چیزی که بیش از همه شگفتی آور است، این است که تجربه ی اکتبر را به بایگانی سپرده ایم....

تجارب انقلاب اکتبر، یعنی تنها انقلاب پرولتاریائی پیروز تا به امروز، می باید به دقت مورد مطالعه قرار گیرد. یک سال نمای استراتژیک و تاکتیکی از ((انقلاب)) اکتبر باید تدوین شود، باید جزء به جزء نشان داده شود که چگونه رویدادها انکشاف یافت و چگونه آن ها در حزب، شوراهای، کمیته ی مرکزی، سازمان های نظامی منعکس گردیدند. نوسانات در داخل حزب به چه معنا بودند؟ در جریان رویدادها وزن مخصوص چه بود؟ نقش سازمان نظامی چه بود؟ تمامی این ها کاری بس پراهمیت خواهد بود. به تعویق انداختن بیشتر این مسأله مطلقاً جنایت بار خواهد بود. "(همان مأخذ).

"بنابر این، به کلام دقیق، تکلیف چیست؟ وظیفه ی ما عبارت است از تألیف کتاب مراجعه ای جهان شمول، یک کتاب راهنما، یا یک کتاب دستورالعمل، و یا کتابی درباره ی مسأله ی جنگ داخلی و بدین ترتیب، مهم تر از همه در مورد قیام مسلحانه به مثابه ی عالی ترین نقطه ی انقلاب. ترازنامه ای از تجارب ((گذشته)) می باید تدوین شود. شرایط مقدماتی کاملاً تحلیل شود، اشتباهات مورد بررسی قرار گیرند، صحیح ترین عملیات برگزیده شوند، و نتایج لازم از آن ها گرفته شود. آیا بدین وسیله ما به علم، یعنی دانش قوانین انکشاف تاریخی، و یا هنر به منزله ی مجموعه قواعد عمل که از تجربه حاصل می آید، غنا خواهیم بخشید؟ نکته ای که من، هم چون دیگران، بدان باور دارم، چرا که هدف ما اکیداً یک هدف عملی است، یعنی، گسترش هنر نظامی انقلاب." (همان مأخذ).

"چنین قواعدی الزاماً در ساختار بسیار پیچیده خواهند بود. قبل از هر چیز دیگری، ویژگی‌های جزئیات اساسی برای کسب قدرت توسط پرولتاریا می‌بایست مشخص شده باشند. هنوز در حیطه‌ی سیاست انقلابی قرار داریم؛ چرا که قیام ادامه‌ی سیاست است- تنها با ابزارهای ویژه. تحلیل جزئیات قیام مسلحانه می‌بایست برای کشورهای گوناگون منطبق با ((شرایط)) آن‌ها باشد. کشورهایی وجود دارند که پرولتاریا کسر بیشینه‌ای از جمعیت آن‌ها تشکیل می‌دهد، و نیز در پاره‌ای از کشورها پرولتاریا کمیت ناچیزی بوده و لیکن دهقانان بیشینه مطلق را تشکیل می‌دهند. در بین این دو حد نهایی، کشورهای بینابینی نیز وجود دارند. بنابر این، به عنوان پایه‌ای برای تحلیل، حداقل سه‌نوع کشور می‌بایست در نظر گرفته شوند. کشورهای صنعتی؛ کشورهای کشاورزی؛ و کشورهای بینابینی. در مقدمه (که به جزئیات و شرایط انقلاب می‌پردازد) می‌بایست از نقطه نظر جنگ داخلی به توصیف ویژگی‌های هر یک از این انواع پرداخته شود. ما مسأله‌ی قیام را از دو زاویه مورد بررسی قرار می‌دهیم. از یک سو، به مثابه مرحله معینی از روند تاریخی، به منزله‌ی بازتاب معینی از قوانین عینی مبارزه‌ی طبقاتی؛ و از سویی دیگر، از دیدگاه ذهنی و یا فعال: چگونه قیام را تدارک دیده و به اجرا در آوریم تا این که پیروزی را به بهترین وجهی ضمانت کنیم." (همان مأخذ).

در سال ۱۹۲۴، یک کار جمعی در مورد رهنمودهایی برای جنگ داخلی، یعنی یک راهنمای مارکسیستی در باره‌ی مسائل برخوردی آشکار طبقات و مبارزه‌ی مسلحانه برای دیکتاتوری، توسط تنی چند از کسانی که به دور انجمن علوم نظامی گرد آمده بودند، آغاز شد. لیکن این به زودی مواجه با مخالفت از جانب کمینترن شد- این مخالفت بخشی از سلسله مبارزه علیه به

اصطلاح تروتسکیزم بود؛ و بعدها از این کار به کلی جلوگیری به عمل آمد. به دشواری می توان قدمی سبک مغزانه تر و جنایت بارتر متصور شد. در عصر چرخش های انفجاری، قواعد جنگ داخلی به گونه ای که در بالا گفته شد باید بخشی از دفترچه معلومات تمامی کادرهای حزب باشد، رهبران حزب که جای خود دارند. این "قوانین" می باید به گونه ای مداوم مورد مطالعه قرار گرفته و تجارب تازه هر کشور نیز به آن افزوده شود. تنها یک چنین مطالعه و بررسی ای پایه های تضمین حتمی علیه گام های تسلیم و ارباب در لحظاتی که گستاخانه ترین شجاعت ها و قاطعیت در تصمیم گیری سخت مورد نیاز است، و نیز علیه جهش های ماجراجویانه در دورانی که تدبیر و شکیبایی می طلبد، را می تواند فراهم سازد.

هر آینه این چنین قواعدی در پاره ای از کتب گنجانده می شد، ((قواعدی)) که مطالعه ی جدی آن هم چون آگاهی به نظریات اساسی مارکس، انگلس، و لنین بر هر کمونیستی و وظیفه می بود، احتمال بسیار می رفت که از شکست هائی که در سال های اخیر متحمل شدیم؛ و به هیچ رو اجتناب ناپذیر هم نبودند، به ویژه قیام کانتون که با آن چنان سبک مغزی کودکانه ای تدبیر شده بود، پرهیز کنیم. برنامه ی پیشنهادی تنها در چند سطر، و تقریباً و با آن میزان احتیاطی که از گاندیزم در هند سخن می گوید، به مسائل فوق می پردازد. البته، یک برنامه نمی تواند متضمن تمام جزئیات باشد، و لیکن می باید یک مسأله را در تمام جوانبش مطرح سازد، اسلوب بندی اولیه آن را ارائه دهد، و به بیان دست آوردها و اشتباهات مهم به پردازد. کنگره ی ششم، به اعتقاد ما، می باید به گونه ای کاملاً مستقل از این ((برنامه ی پیشنهادی))، طی قطع نامه ی ویژه ای، رهنمودی علمی برای کمیته ی اجرایی بین الملل

کمونیست صادر کند تا براساس تجارب پیروزی ها و شکست های گذشته، به تدوین کتاب راهنمای عمل برای قواعد جنگ داخلی بپردازد.

۱۱ - مسأله ی رژیم داخلی حزب

مسائل تشکیلاتی بلشویزم به گونه ای جداناپذیر با مسائل تاکتیکی و برنامه ای پیوند دارند. برنامه ی پیشنهادی تنها با اشاره به ضرورت "حفظ مؤکدترین نظم انقلابی مرکزیت دمکراتیک" از دور به مسأله برخورد می کند. این یگانه فرمولی است که رژیم داخلی حزب را تعریف می کند، و افزون این که این فرمول، فرمول کاملاً جدیدی است. ما به این که رژیم حزبی متکی بر اصول مرکزیت دموکراتیک است، واقفیم. از دیدگاه نظری چنین پیش فرض است (هم چنین در تجربه به مرحله ی اجرا درآمده است) که در رژیم مرکزیت دموکراتیک به همان اندازه که در عمل انضباط آهنین تحت ارگان های اجرایی برگزیده شده و قابل عزلی که دارای اختیارات تامی است برقرار است، فرصت کافی در حزب برای مباحثه، انتقاد، ابراز ناخشنودی، گزینش، و برکنار نمودن نیز وجود دارد. اگر کلمه ی *دموکراسی* به معنای حق حاکمیت حزب بر تمام ارگان هایش باشد، پس مرکزیت به معنای استقرار به گونه ی درست انضباط آگاهانه ای است که قابلیت رزمندگی حزب را تضمین می کند. اینک، به این فرمول رژیم داخلی حزب که در تمامی گذشته امتحان خود را داده است، انگاره کلاً جدیدی، یعنی جمله *'مؤکدترین نظم انقلابی'* نیز افزوده شده است. چنین به نظر می رسد که مرکزیت دموکراتیک محض دیگر بسنده ی حزب نبوده، بلکه به درجه ی معینی از *نظم انقلابی* برای مرکزیت-دموکراتیک نیاز است.

این فرمول به سادگی ایده ی جدید "نظم انقلابی" خود- بسنده را ماورای مرکزیت دموکراتیک، یعنی ماورای حزب قرار می دهد.

معنی این ایده نظم انقلابی - و "موکدترین" شکل آن- که ماورای ایده دموکراسی و مرکزیت قرار دارد چیست؟ این ((ایده)) دال بر یک دستگاه حزبی که کاملاً مستقل از حزب است و یا الهام بخش یک چنین استقلالی است - یک بوروکراسی خود- بسنده ای که بنا است مستقل از توده های حزبی "نظم" را حفظ کرده و چنان قدرتی دارا باشد که اراده ی حزب را معلق و یا نقض کرده، مقررات آن را زیر پا گذارده، و کنوانسیون های حزب را به تعویق انداخته و یا آن که هر زمان که "نظم" طلب کند آن را به جعلیات محض تبدیل کند.

دیر زمانی است که دستگاه ((حزبی))، با روش های انحرافی سعی در این داشته است که "نظم انقلابی" را ماورای دموکراسی و مرکزیت مطرح سازد. در طی دو سال اخیر، یک سلسله تعاریفی از دموکراسی در داخل حزب از جانب مسئول ترین نمایندگان رهبری حزب ارائه شده که چکیده ی آن در جوهر این معنی را می رسانند که دموکراسی و مرکزیت تنها باید مطیع ارگان های بالاتر باشند. و آن چه که در عمل به اجرا درآمد به مراتب از این حد فراتر رفت. چنین مرکزیتی هم راه با دموکراسی درون تهی ای که گلویش را بفشارند چیزی نیست جز مرکزیت بورکراتیک. واضح است چنین "نظمی" بالاجبار با اشکال کیش دموکراسی استتار می گردد؛ مهمیز بخش نامه هائی که از بالا صادر می شوند بر آن فرود آمده، و با تهدید به ماده ی ۵۸^{۲۲} و ادار

^{۲۲} - ماده ۵۸ بخشی از قانون جزا شوروی است و برای تنبیه کسانی در نظر گرفته شد، که در فعالیت های ضدانقلابی علیه حکومت شوروی شرکت کنند. نویسندگان این ماده هرگز در نظر نداشتند که از آن به مثابه سلاح جناحی علیه مخالفین درون حزب به کار برند لیکن رهبری

به انتقاد از خود" می شود؛ و دائماً باید ثابت کند که هیچ گاه دموکراسی از سوی رهبری نقض نشده، بلکه این به اصطلاح "مجریان" هستند که آن را نقض می کنند. و لیکن هیچ گاه اقدامی بر علیه گروه اخیر به عمل نمی آید، چرا که هر "مجری" ای خود رهبر پائین دستانش می باشد.

بدین ترتیب، از دیدگاه نظری فرمول جدید، کلاً بی معناست. تهی از معنا و جدید بودنش نشانگر آن است که صرفاً جهت تحقق نیازهای موعده رسیده ابداع شده و نیز بر دستگاه بوروکراتیک که خالق آن بوده آب تظهير می ریزد.

این مسأله بی چون و چرا به مسأله ی جناح ها و گروه بندی ها پیوند دارد. در تمامی موارد حاد و اختلاف نظرها، رهبری و مطبوعات رسمی نه فقط حزب کمونیست اتحاد شوروی، بلکه هم چنین کمینترن و تمام بخش های آن سریعاً موضوع مجادله را به مسأله ی جناح ها و گروه بندی ها کشانیده اند. *حیات ایدئولوژیک حزب بدون ((وجود)) گروه بندی های ایدئولوژیک موقتی غیر قابل تصور است.* تا کنون هیچ کس موفق به کشف طرز عمل دیگری نشده است. و کسانی که در جستجوی کشف آن بودند تنها نشان داده اند که راه حل شان چیزی جز در حکم خفه کردن حیات ایدئولوژیک حزب نبوده است.

طبیعتاً، گروه بندی ها، هم چون اختلاف نظرها "بلا" هستند. لیکن این بلا بخشی جداناپذیر از دیالکتیک انکشاف حزب را تشکیل می دهد، هم چون سموم در حیات ارگانیسم انسان.

استالینستی آن را به چنین سلاحی تبدیل کرده و آن را پایه ی حقوقی برای زندان، تبعید، اخراج از کشور و اعدام اعضای حزب به اتهام پشتیبانی از اپوزیسیون قرار داد.

استحاله گروه بندی ها به جناح های متشکل و یا بسته به مراتب بلای عظیم تری است. هنر رهبری حزب دقیقاً در این است که مانع گسترش آن ها گردد. رسیدن به این صرفاً از طریق ممنوعیت و تحریم ناممکن است. تجربه ی حزب کمونیست اتحاد شوروی بهترین شاهد این مدعاست.

در دهمین کنگره ی حزب ((کمونیست شوروی))، در واکنش به شورش کرنشتات و طغیان کولاک ها، لنین قطع نامه ای را به تصویب رسانید که ((تشکیل)) جناح ها و گروه بندی ها را ممنوع می ساخت. منظور از گروه بندی، آن گرایشاتی موقتی که لاجرم در فرآشد حیات حزب به وجود می آید نبود، بلکه آن جناح هایی بودند که خود را گروه قلمداد می کردند. توده های حزبی در آن لحظات به روشنی خطر مهلک را دریافتند و با به تصویب رسانیدن قطع نامه ممنوعیت جناح ها و جناح گرائی از رهبران خود پشتیبانی نمودند. قطع نامه ای که ((در محتوا)) خشن و در شکل انعطاف ناپذیر بود. ولی حزب به خوبی آگاه بود که این فرمول در کمیته ی مرکزی تحت رهبری لنین چنین تفسیر می شد: جای هیچ گونه برداشت خشن و غیرصادقانه از آن نخواهد بود؛ چه رسد به سوء استفاده از قدرت (به "وصیت نامه" ی لنین مراجعه شود)^{۲۳} حزب می دانست که دقیقاً یک سال

۲۳ - اصل نامه که به "وصیت نامه ی لنین" مشهور شد در ۲۵ دسامبر ۱۹۲۲ نوشته شد و بعدالتحریر آن در ۴ ژانویه ۱۹۲۳ به رشته تحریر در آمد. در این نامه تروتسکی به عنوان "تواناترین فرد در کمیته ی مرکزی آن زمان" توصیف شده است و لنین در بعدالتحریر آن می نویسد، "استالین بسیار خشن است و این عیب وی که کاملاً در روابط بین ما کمونیست ها قابل تحمل است در دفتر دبیر کلی ((حزب)) غیر قابل تحمل است. بنابر این به رفقا پیشنهاد می کنم راهی پیدا کنند تا استالین را از مقام خود برکنار سازند و به جای او کسی را بگذارند که از کلیه ی جهات با استالین متفاوت بوده و ارجح تر باشد- یعنی، صبورتر، وفادارتر، مؤدب تر باشد، رعایت حال رفقاییش را بیشتر کند، و کمتر دم دمی و متلون المزاج باشد و غیره. این مسأله ممکن است در حال حاضر جزئی و بی اهمیت به نظر برسد، لیکن فکر می کنم از نقطه نظر جلوگیری از انشعاب و به خاطر رابطه ی استالین و تروتسکی که در بالا راجع به آن بحث

بعد، و یا اگر یک سوم از حزب درخواست کنند، حتی یک ماه بعد، می توان در کنگره ی بعدی حزب به بررسی تجارب پرداخته و شرایط لازم و ضروری را در آن گنجانید. تصمیم کنگره ی دهم حزب اقدام بسیار شدید بود، اقدامی که حزب حاکم با توجه به شرایط بحرانی در خطرناک ترین چرخش، یعنی چرخش از کمونیزم جنگی به نپ به آن دست زد. ضرورت این اقدام شدید نه فقط از این جهت که مکمل کننده یک سیاست درست و دوراندیشانه بود، بلکه از آن جایی که راه را برای گروه هائی که از پیش از اتخاذ سیاست نوین اقتصادی سر برآورده بودند مسدود می کرد، کاملاً به اثبات رسید.

به هر رو، تصمیم کنگره ی دهم حزب در مورد جناح ها و گروه بندی ها که حتی در آن زمان هم مستلزم برداشت و کاربرد درستی از آن می بود- به هیچ وجه یک اصل مطلق که ماورای کل دیگر نیازهای انکشاف حزب، مستقل از کشور، و مستقل از اوضاع و احوال و زمان باشد، نبود.

بدین ترتیب، پس از مرگ لنین، رهبری حزب به منظور حفظ خویش از هر انتقادی، خود را رسماً بر پایه ی تصمیمات کنگره ی دهم حزب درباره ی جناح ها و گروه بندی ها استوار ساخت، و این را به منظور خفه کردن دموکراسی حزبی و بیش از هر زمان دیگری انجام داد، در حین این که توانایی کمتری برای تحقق هدف واقعی خود، یعنی از بین بردن جناح گرائی، یافت. چرا که هدف نه منع آن، بلکه خلاصی از شر آن بود. در عین حال، از زمان خروج لنین از صحنه ی رهبری تا کنون، هیچ گاه جناح ها تا این حد باعث

کردم مسأله ای جزئی نیست و یا آن قدر جزئی است که ممکن است اهمیت اساسی پیدا کند". این سند، که لنین آن را برای حزب در نظر گرفته بود و احساس می کرد که بیماریش او را بیشتر و بیشتر از امکان دخالت فعال در بحران های تهدیدکننده ی حزب دور می سازد، توسط رهبری حزب از بین رفت. متن کامل آن هم راه با نظریاتی راجع به منشاء و شرایط پیرامون آن را می توان در وصیت نامه ی از میان برده شده لنین، نیویورک، ۱۹۳۷ یافت.

تخریب حزب و تلاشی یگانگی و وحدت آن نشده اند. و در همین زمان، در مقایسه با گذشته ما هیچ گاه شاهد یک چنین یک پارچه گی صددرصدی که حزب وجود دارد، نبوده ایم. یک پارچه گی ای که سراپا قلبی بوده و تنها در خدمت سرپوش گذاشتن بر شیوه های خفقان حیات حزب است.

یک جناح دستگاه حزبی که از دید حزب مخفی نگه داشته شده بود، حتی پیش از برگزاری دوازدهمین کنگره ی حزب کمونیست اتحاد شوروی، سر برآورد. بعدها خصلت یک تشکل توطئه گر با کمیته ی مرکزی غیرقانونی خودش ("سپتومویرات")^{۲۴} را به خود گرفت که بخش نامه ها، جاسوسان، رمز و غیره مختص به خود را داشت. دستگاه حزبی از میان اعضاء به دست چین کردن یک نظم بسته ای پرداخت که تحت هیچ کنترلی نبود و منابع فوق العاده نه تنها حزب بلکه دستگاه دولتی را در اختیار گرفته و حزب توده ای را به ابزار صرفاً سرپوش و کمکی مانورهای جورواجورش مبدل می کند.

اما هر چه جناح درون -دستگاهی بسته گستاخانه تر خود را از کنترل توده های حزبی خارج سازد- و هر چه بیشتر توسط انواع "محرکات" دامن زده شود- فرآشد انشعاب نه فقط از پائین بلکه هم چنین از درون خود آن، هر چه ژرف تر و سریع تر رشد می یابد. در شرایط سلطه ی کامل و نامحدود

^{۲۴} - در ژوئیه ۱۹۲۶، در پلنوم کمیته ی مرکزی حزب کمونیست اتحاد شوروی، زینوویف و کامنف که کاملاً از استالین و بوخارین بریده و در حال تحکیم اتحادشان با اپوزیسیون مسکو بودند، در گزارش خود این حقیقت را خاطر نشان ساختند که برای مدتی طولانی و جدا از دفتر سیاسی حزب در داخل یک جناح SEPTAMVIRATE گروه ضد تروتسکیستی سابق، مشغول کار بودند. این گروه متشکل بود از زینوویف، استالین، بوخارین (به هم راه کامنف و ورشیلوف، کابینین و کیوبی شف که عضو دفتر سیاسی نبود، گرچه شخص اخیر به عنوان رئیس کمیسیون کنترل مرکزی از قرار معلوم مسئول اخلاقی و شایستگی حزب بود). این گروه یک تشکیلات مخفی را درون چهارچوب رسمی حزب سازمان دادند و در واقع این دستگاه را بدون اطلاع و یا رضایت حزب اداره می کردند.

دستگاه بر حزب، که پیش تر از این در زمان برگزاری کنگره ی سیزدهم حزب به مرحله ی تکامل رسید، اختلافات فزاینده در داخل دستگاه هیچ مجرای خروجی نمی یابند، چرا که توسل جستن به حزب به منظور اتخاذ یک تصمیم واقعی معادل این است که دستگاه دوباره به تبعیت از آن ((حزب)) درآید. تنها آن گروه بندی دستگاه که از، پیش از اکثریتش مطمئن باشد جهت تصمیم گیری بر سر مسأله ی مورد اختلاف نسبت به متوسل شدن به شیوه های دموکراسی دستگاهی، یعنی رأی اعضاء جناح مخفی تمایل نشان می دهد. نتیجه این خواهد بود که در درون دستگاه جناح حاکم، جناح های آشتی ناپذیری سر بر خواهند آورد که میزان کوششی که جهت کسب حمایت اکثریت در داخل جناح مشترک از خود نشان می دهد به مراتب از آن چه که برای جلب حمایت در نهادهای دستگاه های دولتی انجام می دهد کمتر است. در مورد اکثریت کنگره ی حزبی، این مسأله به خودی خود تضمین شده است، چرا که کنگره ی حزب زمانی برگزار می شود که مناسب ترین بوده و برای آن تدارک دیده شده باشد. این گونه ای ست که غضب دستگاه ((حزبی)) گسترش می یابد و مهلک ترین خطرات را هم برای حزب و هم برای دیکتاتوری پرولتاریا در خود دربر دارد.

به دنبال اولین مبارزه تبلیغاتی "ضدتروتسکیستی" که در طی سال های ۲۴-۱۹۲۳، و به کمک این جناح دستگاه به مرحله اجرا درآمد، در درون جناح مخفی آن که توسط سپتومویرات رهبری می شد یک شکاف عمیقی ایجاد شد^{۲۵} و دلیل اصلی آن ناراضانی های طبقاتی پرولتاریای پیشروی لنینگراد در

---

^{۲۵} - در کنفرانس چهاردهم حزب کمونیست شوروی در سال ۱۹۲۵، هنگامی که هیئت نمایندگی لنینگراد با نقطه نظری کاملاً مستقل- که رهبری استالین و بوخارین را هدف قرار می داد- پیش آمد، جدائی ها علنی شدند. به هر رو، هیئت نمایندگی لنینگراد در کنفرانس در

رابطه با نطفه های لغزش واپس گرانی در مورد سیاست های داخلی و بین المللی بود. کارگران پیشروی لنینگراد در سال ۱۹۲۵ به ادامه ی آن چه که کارگران پیشروی مسکو در سال ۱۹۲۳ آن را شروع کرده بودند، پرداختند. لیکن این روندهای طبقاتی ژرف نتوانستند آشکارا خود را در حزب متبلور سازند. آن ها خود را در مبارزات کم صداتر درون جناح دستگاه منعکس ساختند.

در آوریل ۱۹۲۵، از سوی کمیته ی مرکزی بخش نامه ای برای تمامی حزب صادر شد که در آن شایعاتی که ظاهراً "توسط تروتسکیست ها" (!!)) پراکنده شده بود و حاکی از وجود اختلاف نظرهایی در درون هسته ی "لنینیستی"، یعنی جناح سپتومویرات در مورد مسأله ی دهقانی بود را رد می کرد. تنها از طریق این بخش نامه بود که کادرهای وسیع تری از حزب به وجود اختلاف نظرها واقعاً پی بردند؛ و لیکن این به هیچ رو مانع از آن نشد که کادر رهبری با پراکندن این افترا که "اپوزیسیون" به یک پارچه گی "گارد لنینیستی" خدشه وارد می سازد، به ادامه ی فریب دادن اعضای حزب نپردازد. در زمان برگزاری کنگره ی چهاردهم، هنگامی که ناهمگنی و اختلافات سر درگم درون جناح حاکم کاملاً ظاهر شده بودند - اختلافاتی که به هر رو منشاء طبقاتی ژرفی داشتند - این تبلیغات به اوج خود رسید. در واپسین

انزوا بود. در خلال و به ویژه پس از جلسات، دستگاه مرکزی حزب به حرکت در آمد و تشکیلات لنینگراد بی رحمانه، به سرعت و پیگیرانه از اپوزیسیون جدید تصیفه شد. رهبرانش برکنار شدند و به چهارگوشه ی جمهوری شوروی تبعید گشتند. رهبری اپوزیسیون جدید چهره های برجسته ای چون زینوویف، صدر هیئت رئیسه کمینترن و شورای لنینگراد، کامنف، صدر هیئت رئیسه شورای مسکو، و رئیس سابق دفتر سیاسی، سوکولینکوف، نماینده ی مخصوص شوروی در لندن؛ سرکیس، سردبیر روزنامه ی *پراودا*ی لنینگراد؛ کروپسکایا، بیوه ی لنین؛ لاشویچ، معاون کمیساریای جنگ؛ وویویچ، مسئول سازمان جوانان بین الملل کمونیست، و تعداد زیاد دیگری را دربر داشت.

لحظات پیش از تشکیل کنگره، سازمان های مسکو و لنینگراد، یعنی دو دژ اصلی حزب، قطع نامه هائی را در کنفرانس های حوزه ای خود به تصویب رسانیدند که ماهیت کاملاً متفاوتی داشتند. از شواهد و قراین چنین بر می آید که هر دو به اتفاق آراء به تصویب رسیدند. قطع نامه ی مسکو اتهام استفاده از قهر توسط دستگاه در لنینگراد برای اجرای این معجزه "نظام انقلابی" را شرح می دهد؛ و لنینگراد نیز با اتهام وارد کردن به مسکو معامله به مثل نمود. هر چند که نوعی دیوار نفوذ ناپذیر بین سازمان های لنینگراد و مسکو وجود داشت! در هر دو مورد دستگاه حزب همواره تصمیم می گرفت و با یک پارچه گی صدرصدش نشان داد که در تمامی مسائل اساسی حزب، توگویی هیچ حزبی وجود ندارد.

کنگره ی چهاردهم حزب خود را موظف دید که به حل اختلاف نظرات جدید بر سر مسائل بنیانی گونه گون پردازد و ترکیب رهبری جدید را در خفای حزب که مورد مشورت قرار نگرفته بود تعیین کند. کنگره بدیل دیگری نداشت جز این که این تصمیم گیری را به فوریت برعهده ی پاره ای از دبیران حزبی ای که دست چین شده بودند، قرار دهد. کنگره ی چهاردهم نقطه شروع جدیدی بود در از بین بردن دموکراسی حزبی از طریق شیوه های "نظم"، یعنی قدرت سر خود جناح دستگاه مخفی. از مرحله ی بعدی مبارزات فقط زمان کوتاهی می گذرد. هنر جناح حاکم همیشه این بوده است که حزب را در برابر تصمیمی که از پیش اتخاذ شده، یک وضعیت غیرقابل جبران، و یک واقعیت به مرحله ی اتمام رسیده، قرار دهد.

به هر رو، این مرحله نوین و عالی تر "نظم انقلابی" به هیچ وجه در انحلال جناح ها و گروه بندی ها کارآنی نداشت. بهوارونه، آن ها ((جناح ها))

در بین توده های حزبی و هم چنین در درون دستگاه حزبی به منتهای انکشاف و شدت رسیدند. از نقطه نظر حزبی گوشمالی بوروکراتیک "گروه بندی ها" از هر زمان دیگری شدیدتر شد و عدم کارائی آن ((روش ها)) در ماجرای رسوای افسرورانگل^{۲۶} و ماده ۵۸ خود را نشان داد. در همین زمان فرآشد انشعاب جدیدی در درون جناح حاکم نیز رویداد، فرآشدهی که هم اکنون در حال گسترش بیشتری است. مسلماً، حتی هم اکنون هم با کمبود تظاهر کذب به یک پارچه گی و بخش نامه هائی که فریاد اتفاق نظر کامل سران را سر می دهد، مواجهه نیستیم. در واقع، تمامی نشانه ها حاکی از این است مبارزه بی صدا در داخل جناح دستگاه بسته، از آن جایی که به بن بست رسیده است، خصلت به گونه خشنی به خود گرفته و حزب را به انفجار جدیدی سوق می دهد^{۲۷}.

^{۲۶} - در آستانه ی کنگره ی پانزدهم حزب، ناگهان در مطبوعات حزبی شوروی اعلام شد که هم دستی اپوزیسیون در یک توطئه ضدانقلابی با یک دفتر بدنام گارد سفید به نام ژنرال بارون پیترورانگل کشف شده است. پس از تحقیقاتی که توسط اپوزیسیون انجام گرفت، کشف شد که "افسرورانگل" مأمور پلیس دولتی (گ. پ. او) بوده و به منظور سازش با اپوزیسیون به داخل صفوف آن فرستاده شده بود. کل "فعالیت ضدانقلابی" او هم عبارت بود از این که به اپوزیسیون پیشنهاد کرده بود برایشان وسایل چاپ اسنادی چون بیانیه مواضع اپوزیسیون- که رهبری حزب انتشارش را قدغن کرده بود- فراهم آورد. بیانیه هایی که منژینسکی رئیس گ. پ. او و استالین صادر کردند و طی آن اذعان داشتند که "افسرورانگل" در واقع مأمور پلیس شوروی بود که عمداً به داخل گروه اپوزیسیون فرستاده شده بود، در اسناد رسمی موجود است. لیکن مطبوعات استالینستی در سراسر جهان با جدیت این اخبار را سانسور کردند و همواره از آن به عنوان "توطئه" یاد نمودند و هرگز حقایق جریان اجازه خروج از یک دایره کوچک را نیافت.

^{۲۷} - "انفجار جدید" که قبلاً توسط تروتسکی پیش بینی شده بود در واقع مدت کوتاهی بعد اتفاق افتاد. در اواخر سال ۱۹۲۹، استالین با انکار وجود هرگونه لغزشی، به ویژه لغزش راست گرایانه در دفتر سیاسی، ناگهان حمله ای علنی را به گرایشات "راست گرا" و "احیاءگرایان" (سرمایه داری) درون حزب آغاز کرد. نماینده ی این گرایش یک کارمند گمنام به نام فرومکین اعلام شد. کمی بعد از آن آشکار شد که نماینده ی گرایش "احیاءگری" اهمیت بیشتری داشته است، زیرا که حمله ی ناگهانی دوباره علیه اوگلانوف، دبیر کمیته ی حزبی مسکو درگرفت و بلافاصله وی را از مقامش برکنار کردند. بدین طریق، استالین نه تنها یک "سد ایدئولوژیک" در مقابل مخالفین راست گرای خود در کمیته ی سیاسی قرار داد، بلکه قبل

چنین است نظریه و عمل "نظم انقلابی" که به گونه ای اجتناب ناپذیر به نظریه و عمل غصب متحول شده است.

به هر رو، این فقط به اتحاد شوروی منحصر نگردید. در سال ۱۹۲۳ تبلیغات علیه جناح گرائی عمدتاً از این استدلال حرکت می کرد که جناح ها جلوه های نطفه های احزاب جدید هستند؛ و نیز این که، دیکتاتوری پرولتاریا در کشوری با اکثریت جمعیت دهقانی، کشوری که در محاصره سرمایه داری است، نمی تواند اجازه آزادی احزاب را بدهد. این حکم، به خودی خود، حکمی مطلقاً درست است. لکن به یک سیاست درست و به یک رژیم درست نیز نیاز دارد. به هر رو، واضح است که طرح مسأله بدین گونه دال بر عدم تعمیم قطع نامه دهمین کنگره ی حزب کمونیست حاکم در اتحاد شوروی به احزاب کمونیست در کشورهای بورژوائی است. لیکن یک رژیم بوروکراتیک، منطقاً بلعده خود را دارد. هر آینه هیچ گونه کنترل دموکراتیکی را در حزب اتحاد شوروی تحمل نکند، در کمینترن که رسماً ماورای حزب کمونیست اتحاد شوروی جای دارد. به مراتب کمتر تحمل خواهد کرد. بدین خاطر است که رهبری با برداشت و کاربردی به گونه ی خشن و غیرصادقانه از قطع نامه ی دهمین کنگره ی حزب، اصلی جهان شمول از آن ساخت - اصلی که نیازهای

از این که آن ها را مستقیماً مورد حمله قرار دهد از پشتیبانی ایشان در تشکلات حزب برخوردار شد. تنها در سال ۱۹۳۰ بود که آشکار گشت هدف اصلی حملات استالین همواره سه نفر از اعضای دفتر سیاسی بوده اند؛ یعنی بوخارین، رئیس کمینترن؛ رایکوف، رئیس شورای کمیساریای خلق؛ و تومسکی، رئیس شورای مرکزی اتحادیه های کارگری شوروی. هر سه اینان (و پشتیبانانشان) از مقاماتشان برکنار شدند. نشان های افتخارشان از آن ها پس گرفته شد، در ملاء عام تحقیر شدند و مجبور گشتند که در انظار عمومی نظریات خود را تقبیح کنند تا بتوانند عضویت حزب را برای خود نگه دارند. در همه جا، پشتیبانان استالین جای آن ها را گرفتند.

عینی خاص ا. ج. ش. س. آن زمان را برآورده می کرد- و به تمامی سازمان های کمونیستی در کره ی ارض نیز تعمیم داده شد.

بلشویزم همواره به دلایل انسجام تاریخی در تدوین اشکال سازمانی نیرومند بود. بدون هیچ طرح بی حاصل. بلشویک ها به هنگام جهش از یک مرحله به مرحله ی بعدی، ساختار سازمانی را به گونه ای ریشه ای دگرگون می کردند. و لیکن امروزه، چه در مورد حزب نیرومند دیکتاتوری پرولتاریا و هم چنین حزب کمونیست آلمان که بیان یک نیروی سیاسی مهمی است، و چه در مورد حزب جوان چین که به سرعت به گرداب انقلاب کشانیده شد، و نیز در مورد حزب ایالات متحده آمریکا که یک گروه تبلیغاتی کوچکی است، یک اصل و فقط همین اصل کذائی "نظم انقلابی" به کار گرفته می شود. در این آخری ((حزب کمونیست آمریکا)) په پر، فرمان روای آن زمان حزب که درستی روش های مذکور را با زور می قبولاند، تنها زمانی تردید و شک به دل ها انداخت که "شکاکین" را به اتهام جناح گرانی سخت گوشمالی داده بودند. آن جوانی حزب که معرف اندام سیاسی مرحله ی کاملاً جنینی ای باشد که هیچ رابطه ی واقعی با توده ها نداشته، فاقد تجربه ی یک رهبری انقلابی بوده، آموزش نظری نداشته، و هم اکنون هم از سر تا پا با تمام صفات "نظم انقلابی" مسلح شده باشد به پسر بچه شش ساله ای شباهت دارد که لباس پدر به تن کرده است.

حزب کمونیست اتحاد شوروی از اندوخته ی غنی ای از تجارب در زمینه ی ایدئولوژی و انقلاب برخوردار است. اما، همان گونه که پنج سال اخیر نشان داده است، حزب کمونیست اتحاد شوروی صرفاً با اتکاء به بهره ی چنین سرمایه ای حتی برای یک روز هم نتوانسته است که در امان بماند، بلکه دانماً

ناچار به تجدید و گسترش آن ((سرمایه اش)) بوده، و این نیز تنها از طریق کار فکری جمعی حزب امکان پذیر بوده است. و بدین ترتیب، در مورد احزاب کمونیست دیگر کشورهایی که در چند سال اخیر بنیان نهاده شده اند و هم اکنون مرحله ی اولیه انباشت دانش نظری و توانائی سیاسی را از سر می گذرانند، جای سخن بسیار است. بدون آزادی واقعی درحیات حزب، بدون آزادی مباحثه، بدون حق ابراز مواضع به طور جمعی -از طریق گروه بندی ها- این احزاب هرگز یک نیروی انقلابی تعیین کننده ای نخواهند شد.

تا پیش از کنگره ی دهم حزب که در آن تشکل جناح ها ممنوع شد- حزب کمونیست اتحاد شوروی دو دهه بدون این چنین ممنوعیتی به حیات خود ادامه داد. و دقیقاً در طی این دو دهه ((حزب)) چنان آموزشی دید که توانست این تصمیم شاق دهمین کنگره ی حزب، در زمان دشوارترین چرخش ها، را پذیرفته و به آن تن دهد. و لیکن احزاب کمونیست اروپا از همان ابتدا آن را نقطه ی شروع حرکت خود قرار دادند.

هم راه با لنین، ما بیش از همه از این واهمه داشتیم که حزب کمونیست اتحاد شوروی، که با منابع عظیم حکومت مسلح بود، روی احزاب جوان غرب که به تازگی در حال تشکیل بودند، نفوذ بیش از حد و مخربی داشته باشد. لنین به گونه ای خستگی ناپذیر علیه گام های پیش رس در رابطه با مرکزیت، علیه روندهای بیش از اندازه هیئت اجرائی بین الملل کمونیست و هیئت رئیسه در این راستا، و خصوصاً علیه آن اشکال و شیوه های معاضدت که در قالب دستورات مستقیمی که سرپاز زدن از آن ناممکن است، هشدار می داد.

در سال ۱۹۲۴، دگرگونی تحت عنوان "بلشویکی کردن" آغاز شد. هر آینه بلشویکی کردن به معنای تصفیه حزب از عناصر و عادات بیگانه، از کارگزاران سوسیال-دموکراتیکی که به مناصب خود چسبیده بودند، از فراماسیون ها، از دموکرات های صلح گرا، از افراد کودن پندارگرا و غیره، باشد این همه که از همان اولین روزهای حیات کمینترن به مرحله ی اجراء درآمده است؛ در کنگره ی چهارم ((کمینترن))، این امر در مورد حزب فرانسه حتی اشکال خصمانه به غایت شدیدی به خود گرفت. ولی پیشتر از این، بلشویکی کردن راستین به گونه ای جداناپذیر به تجارب منفرد بخش های ملی، که از این تجارب فرا می روئید، مرتبط بود، و این مسائل ملی به مثابه سنگ محک آن بود و ((اهمیت)) آن به درجه ای رسید که به وظایف بین المللی متحول شد. "بلشویکی کردن" سال ۱۹۲۴ کلاً به کاریکاتوری بدل گردید. با گذاردن لوله اسلحه بر شقیقه ی ارگان های رهبری احزاب کمونیست از آن ها خواسته شد که به فوریت موضع نهائی خود را در رابطه با منازعات داخلی در حزب کمونیست اتحاد شوروی، بدون هیچ گونه اطلاعات و مباحثه ای مشخص سازند؛ افزون آن که، آن ها از پیش می دانستند که باقی ماندن شان در کمینترن منوط به موضع است که می بایست اتخاذ کنند. اما، احزاب کمونیست در سال ۱۹۲۴، به هیچ رو برای یک تصمیم گیری سریع و قاطع بر سر مسائلی که در روسیه مورد بحث بود و به تازگی دو گرایش اصولی در مرحله ی شکل گیری بوده و از مرحله ی جدید دیکتاتوری پرولتاریا فرا رونیده بودند، آمادگی نداشتند. البته، کار تصفیه بعد از سال ۱۹۲۴ نیز ضرورت داشت و عناصر بیگانه به درستی در بسیاری از بخش ها به کنار گذارده شدند. اما، در مجموع، مسأله "بلشویکی کردن" از این قرار

بود که: به کمک گوه منازعات در روسیه، که از بالا به کمک ضربات چکش دستگاه دولتی به جلو رانده می شد، رهبری هائی که در این ایام در احزاب کمونیست غرب به وجود آمدند بارها از هم فرو پاشیدند، و این همه تحت لوای مبارزه علیه جناح گرانی انجام می شد.

هر آینه توان رزمندگی جناحی برای مدتی طولانی در خطر از دست رفتن باشد، آن جناح در داخل حزب پیشروی پرولتاریا متبلور شده و از این رو طبیعتاً، حزب همواره با این مسأله مواجه خواهد بود که آیا می باید زمان بیشتری را صرف بررسی مجدد تکمیلی بنماید، یا این که سریعاً اجتناب ناپذیر بودن انشعاب را مطرح سازد. یک حزب رزمنده هیچ گاه معادل جمع جبری جناح هائی که در راستاهای مخالف در حرکتند، نمی باشد. این یک حقیقت بی چون و چرائی است، هر آینه در کلیت اش در نظر گرفته شود. اما، توسل جستن به انشعاب، به منزله ی اقدامی برای احتراز از بروز اختلاف نظریات و از میان برداشتن هر گروه و گروه بندی ای که صدای انتقادی از آن برخیزد، حیات داخلی حزب را به مجموعه حلقه های نارسائی های سازمانی تبدیل می کند. چنین شیوه هائی تداوم تکامل انواع را ارتقاء نمی دهد، بلکه تنها ((توان)) ارگانیزم مادر، یعنی حزب را تحلیل می برد. پیکار علیه جناح گرانی بی نهایت خطرناک تر از تشکل خود جناح می شود.

در حال حاضر، در موقعیتی هستیم که پیش قدمان و بنیان گذاران واقعی تقریباً تمام احزاب کمونیست جهان از بین الملل اخراج شده اند، حتی صدر پیشین آن هم مستثنی نشده است. تقریباً در همه ی احزاب رهبری گروه های هر دو مرحله متوالی تحولات حزب ما یا اخراج شده اند و یا از رهبری کنار گذارده شده اند. در آلمان، گروه براندلر امروزه خود را در موقعیت شبه-

عضو حزب می بینند. گروه مازلو در خارج از حزب است. در فرانسه نیز گروه های قدیمی روزمر، مونات، لوریت، سوارین، و هم چنین گروه رهبری دوره ی بعد، ژیروترانت اخراج شده اند. در بلژیک، گروه اصلی وان اور اشتراسن اخراج شد. هر آینه گروه بوردیگا، بنیان گذار حزب کمونیست ایتالیا، نیمه اخراج شده، تنها به دلیل شرایط رژیم فاشیستی است. در چکسلواکی، سوند، نوژ، و ایالات متحده آمریکا، در یک کلام، تقریباً در تمامی احزاب در سرتاسر دنیا، با پدیده ی کمابیش مشابه ای که در دوران بعد -از- لنینیستی سر برآورد،^{۲۸} مواجه هستیم.

^{۲۸} - گروه براندلر - تالهیمر بالاخره در سال ۱۹۲۹ از کمینترن اخراج شد، و کوشیدند تا انجمن بین المللی گروه های اخراجی راست گرا را تحت نام بین المللی کمونیستی اپوزیسیون تأسیس کنند. تا کنون کوشش این گروه برای پذیرش مجدد به کمینترن با شکست رو به رو شده است. مازلو و فیشر پس از گسستن از لنین بود و درخواست پذیرش مجدد به کمینترن، به ویژه پس از تسلیم حزب کمونیست آلمان، در سال ۱۹۳۳، مجدداً به طرف اپوزیسیون تروتسکیست جهت گیری کردند. روزمر و سوارین پس از یک دوره پشتیبانی فعالانه کمابیش طولانی از اپوزیسیون روسی از زندگی سیاسی دست کشیدند؛ مونه و لوریو (قبل از مرگش) کمونیزم را تقبیح کردند و به سندیکالیزم انقلابی روی آوردند؛ ژیرالت به حزب استالینیست بازگشت، در حالی که ترنیت پس از دوره ی کوتاهی که در سازمان تروتسکیستی ماند از آن بیرون آمد و خود یک گروه کوچک را تشکیل داد، این گروه در بسیاری از عقایدش با بلشویک- لنینیست ها شریک بود. وان اوراشترانت در سال های ۳۰-۱۹۲۹ از زندگی سیاسی کنار کشید، لیکن اکثر افراد گروهش که در سال ۱۹۲۸ از رهبری حزب بلژیک برکنار شده بودند، در ارتباط با بلشویک- لنینیست ها باقی ماندند (اتحاد کمونیستی بین المللی). بوردیگا، پس از رهایی از زندان فاشیست ها، از کمینترن به اتهام- ضد انقلابی تروتسکیست- اخراج شد، به همان گونه که هوادارانش نیز ۲ یا ۳ سال قبل اخراج شده بودند. در آمریکا، کاتن، سوابک، ابرن، شاکمن، اعضای کمیته ی مرکزی حزب کمونیست، در سال ۱۹۲۸ با هواداران بسیارشان به اتهام "تروتسکیزم" اخراج شدند. در کانادا، اسپکتور، عضو هیئت اجراییه کمینترن، سرنوشت مشابهی یافت. کمی بعد دبیر حزب، مک دونالد، نیز به سرنوشت او دچار شد. در سال ۱۹۲۹ اخراج گروه های به اصطلاح راست در کمینترن آغاز شد. در آمریکا رهبری حزبی لاوستون، گیتلو و ولف پس از به دست آوردن پشتیبانی ۹۰٪ اعضای حزب، اخراج شدند. در مکزیکو رهبران حزب، موزون، باخ و ریویرا به دلایل مختلف سیاسی اخراج شدند. در ایتالیا، تاسکا (سرا) رهبر حزب به اتهام راست گرائی اخراج شد و پس از او سه تن از رهبران دیگر فورچی، سانتینی و بلاسکو به اتهام تروتسکیست اخراج شدند. در چکسلواکی، رهبران اصلی حزب و اتحادیه های کارگری هابیس و جیلک اخراج شدند و به سوسیال-دموکراسی باز گشتند.

جای هیچ‌گونه چون و چرانی نیست که بسیاری از اخراج شدگان مرتکب اشتباهات بزرگی شده اند؛ و در خاطرنشان ساختن آن‌ها ما هیچ‌گونه درنگی را جایز نشماردیم. و این نیز حقیقتی است که بسیاری از کسانی که اخراج شده اند، پس از آن که رابطه اشان با کمینترن قطع شد، تا حدود زیادی مجبور گشتند که به مواضع پیشین خاستگاه شان، به سوسیال دموکراسی چپ و یا به سندیکالیزم باز گردند لیکن، وظیفه ی رهبری کمینترن به هیچ رو و در هیچ زمانی در این نیست که رهبری جوان احزاب ملی را به بن بست هل داده، و سپس تک تک نمایندگان را به انحطاط ایدئولوژیک محکوم سازد. "نظم انقلابی" رهبری بوروکراتیک مانعی وحشتناک در سر راه تکامل تمام احزاب بین الملل کمونیست است.

*****

مسائل سازمانی قابل تفکیک از مسائل برنامه ای و تاکتیکی نیستند. باید به روشنی این واقعیت را در نظر داشته باشیم که رژیم بوروکراتیک دستگاه نه فقط حزب رهبر، بلکه در درون خود کمینترن نیز یکی از مهم ترین منابع فرصت طلبی در کمینترن است. پس از تجارب سال های ۲۸-۱۹۲۳، دیگر جای هیچ‌گونه تردیدی نیست که بوروکراتیزم در اتحاد شوروی بیان و ابزار

در اطریش رهبر حزب، اشتراوسر به اپوزیسیون چپ پیوست و شلام (برای مدتی کوتاهی) به اپوزیسیون براندلر. در فرانسه دوریت به اتهام راست گرائی اخراج شد و سلیه و گروه اش نیز پس از اخراج رهبری بعدی یعنی باربه و سلور، اخراج شدند. در چین، رهبر و پایه گذار حزب چن دوسیو، به اتهام "تروتسکیست" اخراج شد. در سوئد، گروه رهبری حزب و اعضایش به رهبری کیلوم که به اتهام راست گرائی اخراج شده بود مدتی به گروه براندلر پیوست و سپس حزب سوسیالیست را سازمان داد. در اسپانیا رهبران حزب افرادی نظیر نین و آندراده به اتهام تروتسکیست اخراج شدند و موزین رهبر جنبش کمونیستی کاتالان به اتهام انحرافات راست گرایانه اخراج شد. رهبری بعدی تریلا، آدام، و بولژ و هم متعاقباً به دلایل مبهمی اخراج شدند.

فشار وارده از جانب طبقات غیر پرولتری بر پرولتاریاست. در برنامه ی پیشنهادی در این مورد فرمول درستی آمده است وقتی که می گوید که انحرافات بوروکراتیک "بر زمینه ی سطح فرهنگی نابسندۀ توده ها و نفوذ ((طبقات)) بیگانه بر پرولتاریا، ناگزیراً سر برمی آورد". در این جا ما کلید درک نه فقط بوروکراتیزم، در عام، بلکه هم چنین رشد فوق العاده آن در پنج سال اخیر را در دست داریم. در این دوره رویه ی فرهنگی توده ها، در حین این که نابسندۀ باقی مانده است، به گونه ای مداوم در حال بالا رفتن بوده است (و در این نکته جای هیچ گونه تردید نیست)؛ در نتیجه علت رشد بوروکراتیزم تنها می بایستی در بالا رفتن نفوذ ((طبقات)) بیگانه بر پرولتاریا جستجو شود. به همان نسبت که احزاب کمونیست اروپائی، و در وهله ی نخست، ارگان های رهبری آن ها، از نظر سازمانی خود را با تغییر جهت گیری ها و گروه بندی های درون دستگاه حزب کمونیست اتحاد شوروی هم راستا کردند، بوروکراتیزم احزاب کمونیست خارجی نیز عمدتاً بازتاب و تکامل بوروکراتیزم در داخل حزب کمونیست اتحاد شوروی بود.

در احزاب کمونیست ((معیار)) گزینش عناصر رهبری عمدتاً براساس درجه آمادگی آن ها در پذیرفتن و صحنه گذاردن بر آخرین گروه بندی دستگاه در حزب کمونیست اتحاد شوروی بوده و هنوز هم هست. مستقل ترین و متعهدترین عناصر در رهبری احزاب خارجی که در مقابل تعویض های مکرر چهره ها به شیوه های صرفاً تشکیلاتی سر تسلیم فرود نیآوردند یا همه گی از احزاب خود اخراج شدند، یا به جناح راست (غالباً شبه- راست) کشانیده شدند، و یا سرانجام به اپوزیسیون چپ پیوستند. بدین ترتیب، فرآشد ارگانیک گزینش و به هم پیوند خوردن کادرهای انقلابی، بر پایه ی مبارزه پرولتری تحت

رهبری کمینترن با انقطاع، دگرگونی و تحریف مواجه شد، حتی دست چین کردن با روش های تشکیلاتی و بوروکراتیک جایگزین آن گردید. طبیعتاً، آن کمونیست های برجسته ای که برای پذیرفتن تصمیم های از پیش ساخته شده، و صحنه گذاردن بر تمامی قطع نامه ها مستعدتر بودند، بر آن افراد حزبی ای که آکنده از حس مسنولیت انقلابی بودند پیشی جستند در عوض گزینش انقلابیون راسخ و آزموده، ما بارها شاهد گزینش بوروکرات های متلون المزاج بوده ایم.

تمامی مسائل سیاست های داخلی و خارجی ما را به گونه ی اجتناب ناپذیری همواره به مسأله ی رژیم داخلی حزب می کشاند. بی گمان، انحرافات دور شدن از سیاست طبقاتی در مواردی نظیر: انقلاب چین، جنبش کارگری انگلیس، مسائل اقتصادی در ا. ج. ش. س.، مسأله دستمزدها، مسأله مالیات ها و غیره، خطرات مهلکی را در خود می پروراند. به هر رو، این خطر ده ها بار افزایش یافته است چرا که رژیم بوروکراتیک دست و پای حزب را مقید ساخته و هرگونه فرصتی برای تصحیح سیاست سران حزب رهبر را رسماً از آن گرفته است. تمامی آن چه که گفته شد در مورد کمینترن هم صادق است. قطع نامه ی کنگره ی چهاردهم حزب کمونیست اتحاد شوروی درباره ی ضرورت رهبری جمعی تر و دموکراتیک تر، در کمینترن در عمل به آنتی تز خود تبدیل شده است. یک دگرگونی در رژیم داخلی کمینترن مسأله ی مرگ و زندگی برای جنبش انقلابی بین المللی است. به دوگونه به آن می توان رسید: یا از طریق یک دگرگونی در رژیم داخلی حزب کمونیست اتحاد شوروی؛ و یا با مبارزه علیه نقش رهبری کننده ای که حزب کمونیست اتحاد شوروی در کمینترن دارد. تمام کوشش ها باید در جهت تضمین اتخاذ راه نخست

باشد. مبارزه برای دگرگون کردن رژیم داخلی حزب کمونیست اتحاد شوروی، مبارزه ای است برای احیاء رژیم کمینترن و برای حفظ نقش رهبری کننده ی ایدئولوژیک حزب ما در کمینترن.

از این رو، ضروری است که این ایده ی اخیر که احزاب زنده و فعال را تابع کنترل "نظم انقلابی" یک بوروکراسی حزبی دولتی غیرقابل برکنار شدن، قرار می دهد- بی رحمانه از برنامه حذف گردد. حقوق خود حزب نیز می بایست احیاء شود. حزب یک بار دیگر می بایست به یک حزب بدل شود. و این همه باید به گونه ای در برنامه تصریح شود که جای هیچ گونه توجیهات نظری را برای گرایشات بوروکراتیک و غاصب گر باقی نگذارد.

۱۲- عوامل شکست اپوزیسیون و چشم انداز آن

جناح چپ پرولتاری حزب که نظریات خود را در اسناد بسیاری که عمده ترین آن بیانیه مواضع بلشویک لنینیست ها (اپوزیسیون)، بود ارائه کرد. از پانیز ۱۹۲۳، این جناح در معرض تبلیغات تشکیلاتی شیوه داری به منظور ریشه کن کردن شان قرار گرفت. روش های اختناقی به صبغه ی رژیم داخلی حزب که بوروکراتیک تر شده بود، و به میزان بوروکراتیزه شدن آن که متناسب با افزایش فشار طبقات غیرپرولتاری بر پرولتاریا بالا می رفت، بسته گی داشت. امکانات موفقیت این شیوه ها توسط صبغه ی کلی سیاسی این دوران فراهم می آمد، دورانی که پرولتاریا فاحش ترین شکست ها را متحمل گشته، سوسیال-دموکرات ها دوباره جان گرفته، گرایشات سنتریستی-اپورتونیستی در درون احزاب کمونیست نیرومندتر شده، و افزون آن که سنتریزم به گونه ای شیوه دار حتی تا این ماه های آخر به راست رفته است.

اولین حمله شدید علیه اپوزیسیون بلافاصله پس از شکست انقلاب آلمان آغاز شد و در خدمت تکمیل این شکست بود. این حمله ی شدید در صورت پیروزی پرولتاریای آلمان ناممکن می بود، چرا که در آن صورت به گونه ای فوق العاده حس اعتماد به نفس را در پرولتاریای اتحاد شوروی بالا برده و در نتیجه قدرت مقاومت آنان را در برابر فشار طبقات دارا، چه داخلی و چه خارجی، و هم چنین در برابر بوروکراسی حزبی که این فشار را منتقل می ساخت، بالا می برد.

برای بهتر نشان دادن معنای گروه بندی هائی که از اواخر سال ۱۹۲۳ تاکنون در کمینترن به وجود آمده اند، بسیار حائز اهمیت است که قدم به قدم به بررسی این به پردازیم که چگونه گروه غالب "پیروزی های" سازمانی اش بر اپوزیسیون در مراحل مختلف تنزلش را توضیح می داد. ما در موقعیتی نیستیم که در چارچوب نقدی بر برنامه ی پیشنهادی به این امر بپردازیم. اما، برای این هدف فقط نحوه ای که اولین "پیروزی" بر اپوزیسیون در سپتامبر ۱۹۲۴، توضیح داده شد، کفایت می کند. استالین در اولین کوشش در نوشتن مقاله ای درباره ی مسأله ی سیاست بین المللی چنین گفت:

"پیروزی قاطع انقلابی در احزاب کمونیست مطمئن ترین نشانه ی ژرف ترین فرآیندهای انقلابی ای است که هم اکنون در درون طبقه ی کارگر در جریان است..."

و در جایی دیگر در همان مقاله آمده است:

هر آینه واقعیت انزوای کامل جریان های فرصت طلب در حزب کمونیست اتحاد شوروی را هم به آن بیافزاییم، تصویر کامل تر می گردد. کنگره ی پنجم

صرفاً پیروزی جناح انقلابی را در بخش های اساسی بین الملل کمونیست استحکام بخشیده است." (پراود/، ۲۰ سپتامبر، ۱۹۲۴، تأکید از ما).

بدین ترتیب، اعلام گردید که شکست اپوزیسیون در حزب کمونیست اتحاد شوروی ناشی از این واقعیت بود که پرولتاریای اروپا به سمت چپ در حرکت بوده، با گام هائی سریع و به گونه ای سراسر است به سوی انقلاب پیش رفته، و به تفوق جناح انقلابی بر فرصت طلبان در تمامی بخش های کمینترن انجامیده است. امروزه، پس از پنج سال، و بعد از بزرگ ترین شکست پرولتاریای بین المللی در پانیز سال ۱۹۲۳، پراود/ خود را ناگزیر می بیند تا اعتراف کند که "موج مسلم بی علاقه و افسردگی که به دنبال شکست ۱۹۲۳ پدیدار گشت و به سرمایه ی آلمانی اجازه تحکیم موقعیتش را داد" تنها اکنون شروع به ناپدید شدن می کند. (پراود/، ۲۸ ژانویه، ۱۹۲۸).

لیکن در این صورت سؤالی مطرح می شود که نه برای ما، بلکه برای رهبری کنونی کمینترن تازگی دارد: آیا شکست اپوزیسیون در سال ۱۹۲۳ و سال های متعاقب آن نه با یک گردش به چپ، بلکه با یک گردش به راست طبقه ی کارگر قابل توضیح است؟ پاسخ به این پرسش کاملاً تعیین کننده است.

پاسخی که کنگره ی پنجم در سال ۱۹۲۴ و بعدها در بسیاری از مقالات و سخن رانی ها به آن داده شد بسیار روشن و صریح بود: نیرومند شدن عناصر انقلابی در داخل جنبش کارگری اروپا، برخاست موج جدید، نزدیک شدن انقلاب پرولتاریائی - همه موجبات "سقوط ناگهانی" اپوزیسیون را فراهم آوردند.

به هر رو، اکنون گردش سریع و دیرپای مجموعه رویدادهای سیاسی بعد از سال ۱۹۲۳ - البته نه به چپ، بلکه به راست - یک واقعیت کاملاً محرز، کلاً شناخته شده، و بی چون و چرانی است. به دنبال آن، واقعیت به همین اندازه مسلم دیگری نیز محرز گردید، و آن این که آغاز و تشدید مبارزه علیه اپوزیسیون حتی تا مرحله ی اخراج و تبعید، تا حدود بسیاری با فرآشد تثبیت بورژوازی در اروپا مرتبط بود. البته، در اثر رویدادهای انقلابی مهم در طول چهار سال اخیر در این فرآشد وقفه حاصل شد. اما، اشتباهات جدید رهبری، که حتی غم انگیزتر از اشتباهات سال ۱۹۲۳ در آلمان بود هر بار در بدترین شرایط ممکن برای پرولتاریا و حزب کمونیست، به پیروزی دشمن انجامید و بدین طریق منابع جدید تغذیه برای استحکام بورژوازی را فراهم آورد. جنبش انقلابی بین المللی متحمل شکست های بسیاری شد، و به همراه اش جناح چپ لنینیستی و پرولتری حزب کمونیست اتحاد شوروی و کمینترن در گرداب شکست فرو رفت.

این توضیح کامل نخواهد بود، هرآینه فرآشد داخلی حیات اقتصادی و سیاسی ا. ج. ش. س.، که منتج از شرایط جهانی است، را به دیده ی اغماض بنگریم؛ بدین معنی که، بر زمینه ی نپ تضادها در حال افزایش بودند، در حالی که رهبری مسأله "سیمچکا" اقتصادی بین شهر و روستا را به درستی درک نکرد، به عدم تناسب و وظایف صنعتی کردن کم بها داد، و به اهمیت اقتصاد با برنامه هیچ گاه پی نبرد، و غیره.

افزایش فشارهای اقتصادی و سیاسی اقشار بوروکراتیک و خرده بورژوازی در داخل کشور، که ناشی از شکست انقلاب های پرولتری در اروپا و آسیا بود، ریسمان تاریخی ای بود که بر گردن اپوزیسیون در طی این چهار سال

هر چه محکم تر فشار وارد می ساخت. هر آن کس که این مطلب را در نیابد اصولاً هیچ چیز را نخواهد فهمید.

*****

در این تحلیل ما ناگزیر شدیم که تقریباً در تمامی مراحل مهم، مشی سیاسی ای که زیر نام تروتسکیزم مردود شناخته شد را رویاروی آن مشی ای که در واقعیت به مرحله ای اجرا درآمد قرار دهیم. معنای این مبارزه در رُویه های کلی اش به گونه ای واضح بر هر مارکسیستی روشن است. هر چند اتهامات ضمنی و مغرضانه "تروتسکیزم" به کمک کوله باری از نقل و قول های حقیقی و غیر حقیقی بیست و پنج سال اخیر، توانست موقتاً موجب سردرگمی گردد، و لیکن ارزیابی پیوسته و کلی از مبارزه ای ایدئولوژیک پنج سال اخیر خود بهترین دلیل بر وجود دو مشی است. یکی از آن دو یک مشی آگاه و پیگیر بود؛ این ((مشی)) در رابطه با مسائل داخلی ا. ج. ش. س.، و مسائل انقلاب جهانی تداوم و تکامل در عمل اصول نگره ای و استراتژیکی لنینی بود؛ و این مشی اپوزیسیون بود. مشی دوم، مشی بی بود ناآگاه، متناقض و نوسان کننده که زیر فشار نیروهای طبقات متخاصم در دوران تنزل سیاسی بین المللی، در سراسریبی زیگزاگ از لنینیزم در غلطید؛ این مشی رهبری رسمی بود. بارها انسان در نقاط عطف مهم، رها نمودن اعتقاداتش را آسان تر از رها نمودن عبارت پردازی های عادتیش می بیند. و این از برای تمام آن کسانی که رنگ ایدئولوژیک خود را باخته اند، قانونی کلی است. رهبری در حالی که تقریباً در تمامی مواضع بنیانی لنین تجدید نظر می نمود، تجدید نظرطلبی را به عنوان تکامل لنینیزم جا می زد، و در عین حال جوهر انقلاب گرانی بین المللی لنینیزم را "تروتسکیزم" توصیف می نمود. و این

همه را نه فقط به منظور نقاب برچهره ی خود زدن، هم از داخل و هم از خارج، انجام می داد، بلکه به منظور هر چه آسان تر منطبق کردن خود با فرآشد در سراسییبی در غلطیدن نیز بود.

هر آن کس که در صدد فهم این همه باشد بر ما خرده نخواهد گرفت که ما انتقاد از برنامه ی پیشنهادی را با افسانه ی تروتسکیزم مرتبط ساخته ایم. برنامه ی پیشنهادی کنونی محصول یک عصر ایدئولوژیک است که با این افسانه در هم آمیخته شده است. نویسندگان برنامه ی پیشنهادی همان کسانی هستند که بیش از همه این افسانه را پروراندند، و نیز کسانی بودند که برمبنای آن حرکت کرده و آن را هم چون محک سنجش به کار می گرفتند. کل برنامه ی پیشنهادی دقیقاً بازتاب این عصر تاریخی است.

به تاریخ سیاسی فصلی جدید افزوده شده است، فصلی که به گونه استثنائی آموزنده ای به آن غنا بخشیده است. بر این فصل می توان *قدرت اساطیر* و یا فقط، *رسوائی ایدئولوژیک به مثابه یک سلاح سیاسی*، عنوان نهاد.

تجربه به ما می آموزد که به هیچ رو جایز نیست که به این اسلحه کم بهاء دهیم. ما هنوز بسیار از تحقق "جهش از قلمرو ضرورت به قلمرو آزادی" به دوریم. هنوز در یک جامعه ی طبقاتی به سر می بریم که نبود کهنه پرستی، تعصب، و خرافات در آن غیرقابل تصور است. در جامعه ی طبقاتی اسطوره ای که منطبق با منافع شخص و یا عادات سنتی باشد، همواره می تواند قدرت عظیمی کسب کند. اما برمبنای اسطوره ی محض، حتی اگر با برنامه سازمان داده شده باشد و تمامی منابع قدرت دولتی هم در خدمتش باشند، هیچ سیاست مهمی ممکن نیست که به اجراء درآید، چه رسد به یک سیاست انقلابی خصوصاً در عصر دگرگونی های فورانی ما. اسطوره ناگزیراً

می باید در تارهای تناقضات خودش به دام افتد. ما پیش از این به بخش کوچکی، و لیکن مهم ترین بخش از این تناقضات، اشاره کردیم. کاملاً به گونه ای مستقل از این که آیا اوضاع و احوال خارج به ما این اجازه را می دهد که تحلیل خود را تا به آخر ادامه دهیم، ما این نکته را کاملاً در نظر داریم که تحلیل ذهنی ما، از حمایت تحلیل عینی ای که رویدادهای تاریخی آن را به دست خواهند داد، برخوردار خواهد بود.

رادیکالیزاسیون توده های کارگر اروپا که در آخرین انتخابات پارلمانی خود را متجلی ساخت واقعیت بی چون و چرائی است. اما این رادیکالیزاسیون تنها مراحل اولیه را از سر می گذراند. عواملی نظیر شکست اخیر انقلاب چین نافی رادیکالیزاسیون بوده و غالباً به مجراهای سوسیال-دموکراتیک می انجامد. ما در این جا به هیچ وجه در اندیشه ی پیش بینی آهنگ حرکت این فرآیند در آینده نزدیک نیستیم. و لیکن به هر رو، روشن است که این رادیکالیزاسیون تنها از لحظه ای طلیعه یک شرایط انقلابی جدید خواهد بود که کشش به سوی حزب کمونیست به بهای ذخایر عظیم سوسیال-دموکراسی تمام گردد. هنوز مسأله به این صورت نیست. لیکن این باید با ضرورت پولادین صورت پذیرد.

جهت گیری مبهم کنونی رهبری کمینترن، به هم راه تلاش های ناموزون درونیش به منظور چرخاندن سکان به چپ-بی آن که کمترین دگرگونی ای در کل رژیم پدید آورد و بی آن که به مبارزات تشکیلاتی علیه آزموده ترین عناصر انقلابی خاتمه دهد- یک جهت گیری متناقضی بوده که نه فقط از مشکلات اقتصادی ا. ج. ش. س.، که درستی پیش بینی اپوزیسیون را تأیید نمود، نشأت می گیرد، بلکه کاملاً با مرحله ی اول رادیکالیزاسیون توده های

کارگر اروپایی نیز منطبق است. التقاطی گرانی خط مشی رهبری کمینترن، و نیز التقاطی گرانی برنامه ی پیشنهادی کنونی واکنش سریعی است به شرایط کنونی طبقه ی کارگر جهانی. طبقه ی کارگری که توسط سیر انکشافات به چپ کشانیده شده، و لیکن این سیر انکشافات هنوز پا برجا نشده است، و به صندوق آرای سوسیال-دموکراسی آلمان بیش از ۹ میلیون رأی ریخته است.

خیزش انقلابی راستین حاکی از گروه بندی عظیمی در درون طبقه ی کارگر، در تمام سازمان هایش، از جمله کمینترن خواهد بود. آهنگ این فرآشد هنوز ناروشن است و لیکن خطوطی که بر روی آن ها تبلور می یابند هم گنون به روشنی قابل مشاهده اند، توده های کارگر، گروه گروه، از سوسیال-دموکراسی بریده بر حزب کمونیست خواهند پیوست؛ محور سیاست کمونیستی هر چند بیشتر از راست به چپ تغییر مکان خواهد داد. هم زمان، خواست برای سیاست بلشویکی پیگیر آن گروهی که علی رغم طوفان اتهامات و آزار از زمان شکست پرولتاریای آلمان در اواخر سال ۱۹۲۳ توانایی آن را داشت که در خلاف جریان شنا کند، به طور فزاینده ای بالا خواهد رفت.

شیوه های سازمانی ای که به توسط آن ها آرمان های اصیل و تحریف نشده لنینیزم در کمینترن و متعاقباً در کل پرولتاریای بین المللی می تواند به پیروزی رسد بستگی بسیار به رهبری کنونی کمینترن و نتیجتاً به گونه ای سرراست به کنگره ی ششم دارد.

به هر رو، علی رغم تصمیمات این کنگره که ما برای بدترین خود را آماده کرده ایم- برآورد کلی از عصر حاضر و گرایشات درونی اش، خصوصاً ارزیابی تجارب پنج ساله اخیر به ما نشان داده است که اپوزیسیون به غیر از

کمینترن به مجرای دیگری نیاز ندارد. هیچ کس در جدا نگاه داشتن ما از آن موفق نخواهد شد. آرمان هائی که ما از آن ها به دفاع برخاسته ایم آرمان هایش خواهد شد. بین الملل کمونیست بیانگر ((نظریات)) آن ها ((اپوزیسیون)) خواهد بود.

مترجم : هوشنگ سپهر (م. آگاه)